MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ 1883

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

T. C. MARMARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Yayın No. 1992 / 2

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

CEZA HUKUKU

Öğr. Gör. A. Nevzat ODYAKMAZ
(Yargıtay Onursal Üyesi)

İSTANBUL, 1992

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ 1883

MARMARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

KKX
3790
.039
1992
v.1

C E Z A H U K U K U

(Ders Notları)

Öğr.Gör. A.Nevzad ODYAKMAZ
(Yargıtay Onursal Üyesi)

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

Marmara Üniversitesi
Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı
0019493

İstanbul, 1992

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
KÜT. DÖK. D. BŞK.
19.93

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ÖNSÖZ

Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Satış Yönetimi ve Muhasebe, Büro Yönetimi ve Sekreterlik Bölümleri için "ders notları" niteliğinde hazırladığım bu kitabında, öğrencilerime ceza hukuku ve mesleki uğraşlarıyla ilgili özel yasalar konusunda genel bilgiler sunmak istedim. Değerli öğrencilerimin bu notlar dışında, gerekli hukuki bilgileri kendi çabalarıyla edinebileceklerinden hiç kuşkum yoktur.

"Ceza Hukuku Ders Notları"'nın yayınlanmasına öncülük eden Marmara Üniversitesi Muhasebe-Finansman Anabilim Dalı Başkanı çok değerli Prof.Dr.Osman ALTUĞ'a ve hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen Öğretim Görevlisi Sayın Rabia YARGIÇ'a teşekkürü borç bilirim.

Öğrencilerime yaşamlarında başarılar ve mutluluklar dilerim.

A.Nevzad ODYAKMAZ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ 1883

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İÇİNDEKİLER

	Sahife No.
BİRİNCİ BÖLÜM HUKUK KAVRAMININ TANIMI VE GENEL BİLGİ	1
1.1. CEZA HUKUKU	5
1.2. CEZA HUKUKUNUN TANIMI VE BÖLÜMLERİ	6
1.3. CEZA HUKUKU VE AHLAK	8
1.4. CEZA HUKUKU VE ÖZEL HUKUK	8
1.5. CEZA HUKUKU VE KAMU HUKUKU	9
1.6. CEZA HUKUKU VE ANAYASA	10
1.7. CEZA HUKUKU VE İDARE HUKUKU	13
1.8. CEZA HUKUKU VE DEVLETLER HUKUKU	16
1.9. CEZA HUKUKU VE EKONOMİ	16
1.10.CEZA HUKUKU VE MALİYE (Muhasebe)	17
İKİNCİ BÖLÜM SUÇ VE SUÇUN TANIMI	18
2.1. SUÇUN GENEL ÖĞELERİ	19
2.2. SUÇLARIN BÖLÜMLENMESİ (Taksimi)	19
1. Cezai Suçlar - Nedeni Suçlar	19
2. Disiplin Suçları	20
3. Suç (cürüm) ve Kabahat	20
4. Kasıtlı ve Kasıtsız Suçlar	23
5. İcrai Suçlar - İhmali Suçlar	24
6. Arar Bırakan Suçlar - Arar Bırakmayan Suçlar	24
7. Tam Suçlar-Teşebbüs Derecesinde Kalan Suçlar	24
8. Şekli Suçlar - Maddi Suçlar	25
9. Ani Suçlar - Mütemadi Suçlar	25
10. Basit Suçlar-İtiyadi Suçlar	25
11. Müselsel Suçlar-Nevsuf Suçlar	26
12. Bir Taraflı Suçlar-Çok Taraflı Suçlar	26
. Suça İştirak	26
. Cezaları Ağırlatıcı Nedenler	27

. Cezaları Hafifletici Nedenler 28
. Adi Tahrik-Ağır Tahrik 28
. Failin Yaşı 29
. Yasal Savunma (Meşru Müdafaa) 29
13. Muhtelif Suçlar-Murtabit Suçlar 30
14. Suçüstü Hükümlerine Bağlı Suçlar 31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CEZALAR 32

3.1. CEZALARIN YERİNE GETİRİLMESİ (İnfazı) 36
3.2. CEZALARIN ERTELENMESİ (Tecili) 39
3.3. SABIKA VE ADLİ SİCİL 40
3.4. ZAMANAŞIMI 42
1. Dava Zamanaşımı 42
2. Ceza Zamanaşımı 43
3.5. DAVAYI DÜŞÜREN NEDENLER 44
3.6. YASAKLANAN HAKLARIN GERİ VERİLMESİ (Memnu Hakların İadesi) 45
3.7. Af 46

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TÜRK CEZA KANUNUNDA SUÇLAR VE CEZALAR 48

4.1. İŞ VE ÇALIŞMA ÖZGÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN SUÇ VE CEZALAR ... 49
4.2. GÖREVLE (Memuriyetle) İLGİLİ SUÇ VE CEZALAR ... 50
1. Zimmet 50
2. İhtilâs 51
3. Görevini Savsaklayan Memur 52
4. İrtikâp 52
5. Rüşvet 53
6. Görevi Kişilere Karşı Kötüye Kullanmak 54
7. Memurluk Sırrını Açıklamak 54
8. Görevi İhmal Etmek 55
9. Memurun Öğrendiği Suçu Merciine Bildirmemesi ... 55
10. Memurun Görevini Kötüye Kullanması 55
4.3. İZİNSİZ YAPILAN İŞLERE İLİŞKİN SUÇLAR VE CEZALAR ... 56
4.4. MALA KARŞI İŞLENEN SUÇLAR VE CEZALAR 56

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

1. Hırsızlık 56
2. Gasp 57
3. Dolandırıcılık 57
4. İnancı Kötüye Kullanmak 57
5. Haksız Çıkar İçin Malını Yok Etmek 58
6. Hileli İflas-Adi İflas-Taksiratlı İflas 58

4.5. PARALARA İLİŞKİN SUÇ VE CEZALAR 59
4.6. SAHTECİLİĞE İLİŞKİN SUÇLAR VE CEZALAR 61
1. Resmi Belgede Sahtecilik 61
2. Resmi Belgenin İçeriğinde Sahtecilik 61
3. Resmi Belgenin Kopyasıyla Sahtecilik 62
4. Memur Olmayan Kimsenin Resmi Belgede Sahteciliği. 62
5. Kişilerin Kimliklerine ya da Sıfatlarına İlişkin Olarak Yalan Doğrulamada Bulunmak 63
6. Ticari Kimliğin Yanlış Bildirilmesi 63
7. Özel Belgede Sahtecilik 64
8. Sahte Belgeyi Kullanmak 64
9. Gerçek Belgeyi Ortadan Kaldırmak Ya Da Bozmak .. 64
10. Yasal Belgelerde Sahtecilik 65
11. Yasal Belge Alırken Yalan Söylemek Ya Da Yalan Yere Tanıklık Etmek 65
12. Defterlerde Sahtecilik ve Yanlış Bilgi Vermek ... 65
13. Sahte Rapor Vermek ve Bu Sahte Raporu Kullanmak . 65
14. Yetkililerin Düzenledikleri Belgelerde Yalan Yere Bildirimde Bulunmaları 66
15. Yetkisiz Kişinin Sahte Belge Düzenlemesi ... 66
16. Bir Belgenin Kendisine ya da Başkasına Ait Olduğuna İlişkin Yalan Bildirimde Bulunmak ... 66
17. Sahte Düzenlemeler ve Resmi Belgeler Dışında Yalan Bildirmelerde Bulunmak (Yalan Yere Tanıklık Yapmak-ve Yalan ve Yalan Yere Yemin Etmek) 67

4.7. KAMU DÜZENİNE İLİŞKİN KABAHATLER 68
1. Yetkili Mercilerin Buyruklarına Aykırı Davranmak. 68
2. Yetkililere Bilgi Vermekten Kaçınmak 69

BEŞİNCİ BÖLÜM
ÖZEL YASALARDA YER ALAN SUÇ VE CEZALAR 70

5.1. BANKALAR KANUNU 70

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

5.2. BASIN KANUNU 73
5.3. ÇEKLE ÖDEMELERİN DÜZENLENMESİ VE ÇEK HAMİLLERİNİN KORUNMASI HAKKINDA KANUN 77
5.4. ÇEVRE KANUNU 89
5.5. DERNEKLER KANUNU 91
5.6. DEVLET İHALE KANUNU 94
5.7. İŞ KANUNU 96
5.8. KAÇAKÇILIĞIN MEN VE TAKİBİNE DAİR KANUN ... 98
5.9. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME 101
5.10. KOOPERATİFLER KANUNU 104
5.11. MARKALAR KANUNU 109
5.12. MATBAALAR KANUNU 113
5.13. MESLEK KURUMLARI 114
5.14. ÖDÜNÇ PARA VERME İŞLERİ HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME 116
5.15. ÖLÇÜLER KANUNU 117
5.16. PAZARLIKSIZ SATIŞ MECBURİYETİNE DAİR KANUN ... 118
5.17. SANAYİ SİCİLİ KANUNU 119
5.18. SENDİKALAR KANUNU 120
5.19. SERMAYE PİYASASI KANUNU 125
5.20. SEYAHAT ACENTALARI VE SEYAHAT ACENTALARI BİRLİĞİ KANUNU 129
5.21. SOSYAL SİGORTALAR KANUNU 133
5.22. TİCARET SİCİLİ (Tüzüğü) 135
5.23. TİCARETTE TAĞŞİŞİN MEN'İ VE İHRACATIN MURAKABESİ VE KORUNMASI HAKKINDA KANUN 138
5.24. TİCARİ İŞLETME REHNİ KANUNU 140
5.25. TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ, GREV VE LOKAVT KANUNU ... 141
5.26. TURİZM TEŞVİK KANUNU 145
5.27. TÜRK PARASININ KIYMETİNİ KORUMA HAKKINDA KANUN .. 149
5.28. TÜRK TİCARET KANUNUNUN İLGİLİ HÜKÜMLERİ .. 150
1. Şirketler 150
2. Kıymetli Evrak (Senetler) 152
3. Çek 155
4. Haksız Rekabet 156
1. Hukuki Sorumluluk 157
2. Cezai Sorumluluk 158
5.29. TÜRKİYE RADYO VE TELEVİZYON KANUNU 159
(Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu)
5.30. VERGİ USUL KANUNU 164

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

BİRİNCİ BÖLÜM:

HUKUK KAVRAMININ TANIMI VE GENEL BİLGİ

Öğretide hukukun birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlar özde özdeş (aynı) olmakla birlikte, anlatım yöntemi (ifade ediliş tarzı) ve biçemleri (üslupları) bakımından değişiklik gösterirler.

"Hukuk, toplumu düzenleyen ve devlet yaptırımıyla -müeyyidesiyle-güçlendirilmiş bulunan kuralların bütünüdür".

"İnsan topluluklarında, kişiler arasında ya da kişilerle devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen ve kendilerine uyulması devletin zorlayıcı gücüyle (yaptırımlarla) sağlanmış bulunan, düzenleyici, yasaklayıcı ve izin verici davranış kurallarının bütününe hukuk adı verilir".

"Hukuk, adalete yönelmiş bulunan bir toplumsal yaşam düzenidir".

"Hukuk; uyulması zorunlu, uyulmamasının sonuçları önceden belirtilmiş yazılı ve sözlü kurallar topluluğudur. Geniş anlamda, kamu düzenini koruyup kollayan, özgür yaşantıyı sağlayan yazılı ve sözlü kurallar topluluğudur".

"Hukuk; toplumda, kişiler arasındaki, kişilerle devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralların bütünüdür. Konusu bu ilişkileri incelemek olan bilim dalıdır".

Tüm bu ve benzeri tanımlar gözönüne alınırsa hukukun (Toplum yaşamında bireysel ilişkileri ve bireylerle devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen ve devlet yaptırımıyla korunup güçlendirilen kuralların tümü) olarak tanımlanması olanaklıdır.

KÜTÜPHANE VE DOKÜMANTASYON

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Bu tanımlamadaki belirgin öğeler:

1. Bireyin bireyle olan ilişkisi,
2. Bireyin devletle olan ilişkisi,
3. Bu ilişkilerin düzenli olabilmesi için devlet yaptırımının varlığıdır.

İnsanlar, toplum içinde yaşamalarının gereği olarak, birtakım olumlu ya da olumsuz ilişkilere girerler. Karşılıklı olarak kendi istençleriyle (irade-leriyle) kullanımlarda (tasarruflarda) bulunurlar ya da birtakım yükümlülükler üstlenirler. Bu davranışları hukuk kurallarına uymaz ya da aykırı bir sonuç doğurursa ya da kullanımlarında ve yükümlülüklerinde karşı tarafla olan ilişkileri bakımından onların hakları çiğnenmiş bulunursa, hukuksal ya da cezasal yaptırımlar sözkonusu olur.

Burada, toplumsal yaşamın bireyler için ne denli zorunlu bir yaşam yöntemi olduğuna ilişkin bir örnek vermek istiyorum.

Toplumsallığın gereği olarak bir arada yaşama zorunluluğunda olan insanların, başka birtakım sorunları yanında yerleşme ve konut sorunları da giderek büyük bir önem kazanmıştır. Özellikle büyük kentlerdeki yığılmalar ve kümeleşmeler, konutların ve işyerlerinin mülkiyetinde ayrı bir dizge (sistem) uygulanmasına ve hukuksal bir yapı oluşturulmasına yol açmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında daha çok ekonomik koşullar ve toprak darlığı önemli bir rol oynamış, ayrıca devlet ve belediye hizmetlerinin toplu olarak götürülmesi yönünden bir ayrıcalığın varlığı da ailelerin tek bir çatı altında toplanmasını daha ekonomik ve yararlı duruma sokmuştur.

Ancak bir arada yaşama, özellikle mülkiyet hakkının bir bakıma ortaklaşa kullanılması birtakım anlaşmazlıkların ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. İşte 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu, toplumsal yaşamın bir gereği olarak aynı çatı altında (kat malikleri) adıyla yer alan ailelerin ilişkilerini hukuk yönünden düzenlemekte aralarında çıkacak anlaşmazlıkların çözüm yollarını göstermekte ve 33.maddesinde yaptırım olarak hâkimin olaya el atmasını (müdahale etmesini) öngörmektedir.

Madde 33- Kat malikleri kurulunca verilen karara razı olmayan veya kat malik-lerinden birinin yahut, onun katında kira akdine, oturma (sükna) hakkına veya başka bir sebebe dayanarak devamlı surette faydalanan kimsenin, borç

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ve yükümlerini yerine getirmemesi yüzünden zarar gören kat maliki veya kat malikleri, anagayrimenkulün bulunduğu yerin sulh mahkemesine başvurarak, hâkimin müdahalesini isteyebilir.

Hâkim, ilgilileri dinledikten sonra, bu kanuna ve yönetim planına ve bunlarda bir hüküm yoksa, genel hükümlere ve hakkaniyet kaidelerine göre derhal kararını verir ve bunun, tespit edeceği kısa bir süre içinde yerine getirilmesi lüzumunu ilgiliye tefhim veya tebliğ eder.

Tespit edilen süre içinde hâkimin kararını yerine getirmeyenlerden, aynı mahkemece, 100 liradan 2000 liraya kadar para cezası alınmasına kesin olarak hükmolunur; yirmibeşinci madde hükmü mahfuzdur(x).

Görülüyor ki, bireysel ilişkilerimiz hukukla, hukuk düzeniyle sürekli iç içe olmamızı gerektirmektedir. Aynı çatı altında yaşayan kişilerin, karşılıklı olarak birbirlerinin haklarına saygı göstermeleri, borç ve yükümlerini zamanında yerine getirmeleri zorunluluğu vardır. Bu zorunluluğa uymayanlar için (mahkemece saptanacak süre içinde bu borç ve yükümlerini yerine getirmeleri, yerine getirmeyenlere para cezası verileceği) hükmü yasada yer almıştır.

Salt Kat Mülkiyeti Kanununda değil, birçok özel kanunlarda da hukuk düzenini koruyucu nitelikte cezasal ve hukuksal yaptırımları içeren hükümlere yer verilmiştir.

Bireyin devletle olan ilişkileri de her zaman ön plandadır. Bireyle devlet arasında da birtakım hukuksal anlaşmazlıklar çıkabilir. Bu anlaşmazlıkların çözümlenmesi genelde (İdari Yargı) yoluyla olur.

Devlet, bireyle ilgili olarak haksız ve hukuka aykırı bir kullanımda (tasarrufta) bulunursa haksızlığın giderilmesi ve devletin aldığı hukuka aykırı bu haksız kararın ortadan kaldırılması (iptali) için haksızlığa uğrayan kişi, kullanımın niteliğine göre, İdare Mahkemelerine (Bölge İdare Mahkemesine, İdare Mahkemesine, Danıştaya) ya da Vergi Mahkemelerine başvurarak (iptal

---

(x) Maddedeki para cezası 14.12.1988-3506 sayılı yasayla otuz misline çıkarılmıştır. Ancak para cezasının alt sınırı beş bin liradan aşağı olamaz. (Not: Aynı yasayla para cezaları memur maaş kat sayısına endekslenmiş olup, her otuz puan artış bir birim kabul edilerek buna göre saptanan ceza miktarları bulunacak birim sayı ile çarpılmak suretiyle uygulanması gerekli son para cezası belirlenmiş olacaktır).

(davası) açar. Eğer bu kullanım sonucu maddi yönden bir zarara uğramışsa ayrıca (Tam yargı davası) açarak zararının karşılanmasını (ödenmesini-tazminini) ister.

Hukuk tanımının içerdiği öğelerden en önemlisi devlet yaptırımının varlığıdır. Bireyin bireyle, bireyin devletle olan ilişkilerinin düzenli olabilmesi için devlet yaptırımının varlığı şarttır. Devletin zorlayıcı gücü olmazsa, hukuksal düzenin işleyişinin sağlanması ve korunması olanaksızdır.

Yasalarda(x) yer alan bu yaptırımlar devletin kolluk güçlerince, mahkemelerce, icra dairelerince, genel olarak devlet birimlerince gerçekleştirilir. Örneğin, bir suç işlenmesi durumunda, işlenen suçun yasalarda gösterilen cezası, ceza mahkemelerince belirlenir. Mahkeme kararının, yasanın öngördüğü belli bir süre içinde yüksek mahkeme olan Yargıtay'a başvurularak incelenmesi istenmez

---

(x) 1. Yasa (Kanun); Yetkili yasama organlarınca düzenlenip yöntemine uygun olarak yürürlüğe konulan, uyulması zorunlu hukuk kurallarıdır.

Anayasa Mahkemesi kararları, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun Hukuk ve Ceza konusundaki kararları, yürütme organınca (Bakanlar Kurulunca) düzenlenen Kanun Hükmünde Kararnameler ve Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanan uluslararası anlaşmalar da yasa niteliğindedir.

2. Kanun Hükmünde Kararname; Bakanlar Kurulunca, Türkiye Büyük Millet Meclisinin verdiği yetkiye dayanılarak çıkartılan, çıkarılma amacı, kapsamı, ilkeleri, süresi ve sayısı belirlenmiş kararnamelerdir. Kanun Hükmünde Kararnameler Resmi Gazetede yayınlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulurlar. Bu prosedür yerine getirilmezse yürürlükten kalkarlar. Bu kararnamelerin çıkarılma amacı, devletin ivedi durumlarda yasama organınca alınacak kararın gecikmesi olasılığı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Kanun Hükmünde Kararname çıkarılması, Anayasanın 91.maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisinin Bakanlar Kuruluna yetki vermesine dayanmakta ve temel haklar, kişi hakları ve ödevleri, siyasi haklar ve ödevler dışındaki devletçe alınması gerekli ivedi durumları kapsamaktadır. Ancak yürütme erkinin, yasama erkinin yetkisine el atması sınırlandırılmış, üstte belirttiğim gibi Kanun Hükmünde Kararname, Resmi Gazetede Yayınlandığı gün yürürlüğe girmekle birlikte aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulması da öngörülmüştür.

3. Tüzük (Nizamname): Yürütme organı tarafından düzenlenen ve yasalarda konulmuş genel kuralları açıklayıcı nitelikte ve daha kolaylıkla uygulanabilmelerini sağlayıcı yöntemleri kapsayan ve yasalara aykırı olmaması gereken ve Danıştay'ın incelemesinden sonra çıkartılan idarenin yetkisi içindeki düzenlemelerdir. Tüzükler de yasalar gibi Cumhurbaşkanınca imzalanır ve Resmi Gazetede yayınlandıktan sonra yürürlüğe girer. Tüzüklere, yasaya aykırı bir hüküm konulamaz.

4. Yönetmelik; Bakanlıklarca ya da bir kamu kuruluşunca, görev alanlarındaki yasa ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere belirlenen düzenleyici nitelikteki kuralları içerir. Yönetmeliğe dayanağı olan yasa ya da tüzüğe aykırı bir hüküm konulamaz; konulursa Danıştayda açılacak iptal davasıyla iptal ettirilebilir.

(temyiz edilmez) ya da incelenmesi istenip de (temyiz edilip de) yapılan inceleme sonucu mahkemenin kararı doğru bulunarak onanırsa ve başkaca yasa yollarına (yargılamanın yeniden yapılması -muhakemenin iadesi-, yazılı emir gibi) başvurmak için herhangi bir neden ya da gerek de sözkonusu değilse, ceza mahkemesince belirlenen ceza kesinleşmiş (yerine getirilmesi zorunlu duruma gelmiş) olur. Kesinleşen bu ceza devlet birimlerince (Cumhuriyet Savcılıkları, kolluk güçlerince) yerine getirilir (infaz edilir).

1.1. CEZA HUKUKU

Dersimizin esas konusu ceza hukuku'dur.

Genel olarak belirtmek gerekirse, bireylerle devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralların tümüne (Kamu Hukuku) adı verilir.

Bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralların tümüne ise (Özel Hukuk) denir.

Ceza hukuku da hukuk biliminin bir bölümüdür.

Toplumsal yaşam, insanlar için doğal ve zorunlu bir durumdur. Bir insan tek başına tüm gereksinmelerini sağlayamaz. Bu nedenle başka kişilerle birtakım ilişkiler kurmak zorunluluğundadır. Ancak bir arada yaşamak ve başkalarıyla ilişkilerini sürdürmek kişiyi özgürlüklerinden özverilerde bulunmaya zorladığı gibi, ilişkilerinde toplum kurallarına (hukuk kurallarına) uymaya ve uygarca davranmaya da yöneltir. Bir bireyin özgürlüğünü, başka bireylerin özgürlükleri ve toplumun hakları sınırlar.

Kişiler arasında, ilişkiler bakımından, birtakım çıkar çatışmalarının oluşması ve hukuksal çekişmelerin ortaya çıkması doğaldır. Bunları önlemek, kişilerin çıkarlarını bağdaştırmak, onları birbirleriyle uzlaştırmak ya da çıkacak olan anlaşmazlıkları hukuk kuralları içinde çözümlemek gerekir. Bu çözümleme, yaptırımı da (müeyyideyi de) beraberinde getirir.

Hukuk kuralları yaptırımlarla güçlendirilmiştir. Hukuk kurallarının bozulması, bu kurallara aykırı davranışlarda bulunulması salt bir kişiye zarar vermekle kalmaz, başka kişileri de etkiler. Örneğin adam öldürmek, ırza saldırı, hırsızlık, silâh çekmek gibi suçlar, bir kişiye yönelik olarak düşünülürse de, bu suçların kendilerine karşı da işlenebileceği korkusu toplumun başka bireylerini de tedirgin edeceğinden, bu eylemler tüm toplumu ilgilendirir.

Suç, yasanın cezalandırdığı eylemlerdir. Bu eylemler, yasanın yapma dediği şeyi yapmak ya da yap dediği şeyi yapmamak olarak ortaya çıkar (Bkz. SUÇ VE SUÇUN TANIMI Bölümü).

Toplum düzeninin sağlanması için, suç işleyenler hakkında birtakım önlemler almak ve yaptırımlar uygulamak yararlı ve gerekli sayılmıştır. Ceza (Bkz. 1.2. CEZA Bölümü) adı verilen bu yaptırımlar, suç işleyenlerin uslanmalarını ve ilerde topluma yararlı kişiler olmalarını sağlayacağı gibi, suç işleme eğiliminde olanların da çekinip korkmalarını sağlar.

Demek ki, Ceza Hukuku'nun konusu suç ve ceza'dır.

Toplum ile birey arasındaki ilişkiler yönünden de (Kamu Hukuku) bölümüne girer.

1.2. CEZA HUKUKU'NUN TANIMI VE BÖLÜMLERİ

Ceza Hukuku, toplum düzeninin sağlanması için, işlenmesi ya da işlenmemesi gereken eylemlerle (suçlarla), bunları önleyecek her çeşit araç ve önlemleri, işleyenler hakkında belirlenip uygulanacak yaptırımları (müeyyideleri), bu konularda yetkili makam ve mahkemelerce izlenmesi gereken yöntem(usül) ve kurallarla yaptırımların uygulama biçimlerini içerir.

Bu genel tanıma göre ceza hukuku, iki bölüme ayrılır.

Birincisi; suçlarla cezalardan ve güvenlik önlemlerinden söz eden (Asıl Ceza Hukuku) dur. Buna (Esas Ceza Hukuku), (Maddi Ceza Hukuku) da denir.

İkincisi; suçların ve bu suçları işleyenlerin (faillerinin) ortaya çıkarılması ve cezaların belirlenmesi ve uygulanması konusunda izlenecek kuralları içeren ceza muhakemeleri usulü'dür. Buna (Şekli Ceza Hukuku) da denir.

Birincisine ilişkin yasal hükümleri (Ceza Yasaları), ikincisine ilişkin olanları da (Ceza Muhakemeleri Usulü Yasaları) belirtir.

Ceza Yasaları, (Genel Ceza Yasası) ve (Özel Ceza Yasaları) olmak üzere ikiye ayrılır.

Genel ceza yasası (Türk Ceza Kanunu) dur.

Özel yasalar da (Askeri Ceza Kanunu), (Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun), (Küçükleri Muzir Neşriyattan Koruma Kanunu), (Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun), (Kimlik Bildirme Kanunu), (Uyuşturucu Maddelerle İlgili Kanun), (Olağanüstü Hal Kanunu), (Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar Hakkında Kanun), (Orman Kanunu), (Taşınmaz Mal Zilyetliğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında Kanun), (Bankalar Kanunu), (Dernekler Kanunu), (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu), (Sendikalar Kanunu), (Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun), (Umumi Hıfzıssıhha Kanunu), (Çevre Kanunu), (Ticarette Tağşişin Men'i ve İhracatın Murakabesi ve Korunması Hakkında Kanun), (İcra ve İflas Kanunu), (Basın Kanunu) gibi yasalardır. Özel Yasalar da cezasal hükümleri içerir.

Usûl hükünleri ise salt Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda değil, özel yasalarda da yer almış bulunmaktadır. (Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanunu), (Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu), (Cezaların İnfazı Hakkında Kanun), (Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun), (İdari Yargılama Usulü Kanunu), (Memurin Muhakematı Hakkında Kanun), (Bazı Cürünlerden Dolayı Memurlar ve Şerikler Hakkında Takip ve Muhakeme Usulüne Dair Kanun), (Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun) gibi yasalardır.

Ceza Hukukunu ikiye ayırmak gerekir.

1. Genel Bölüm,
2. Özel Bölüm.

1. Genel Bölüm; suçlarla cezalara ilişkin genel hükümleri içerir.
Bu bölümde; suçların niteliği, türleri, öğeleri, genel anlamda suçlu, cezasal sorumluluk ve bu sorumluluğun esası ve derecesi, bu sorumluluğu kaldıran ya da azaltan nedenler, cezaların niteliği, türleri, yerine getirilmesi (infazı), bunları düşüren durumlar, güvenlik önlemleri gibi konular incelenir.

2. Özel bölümde ise; çeşitli suçlar (adam öldürme, hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, emniyeti suistimal-güveni kötüye kullanmak-, evrakta sahtekârlık, hakaret gibi suçlar) ayrı ayrı irdelenir. Bunların tanımları yapılır. Özel öğeleri açıklanır. Cezaları ağırlatan ya da hafifleten nedenler incelenir.

1.3. CEZA HUKUKU VE AHLAK

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Ceza Hukuku'nun toplumsal ahlâk kurallarıyla da sıkı bir bağlantısı vardır.

Ahlâk, insanların birbirlerine karşı davranışlarını, bu davranışların ilkelerini, topluluk yaşamında işlenmesi zorunlu olan ya da işlenmesi uygun olmayan birtakım eylem ve etkinliklerin varlığını belirleyen toplum kurallarını içerir

İnsanların bir arada yaşamaları ahlâki davranışların önemini artırır. Ahlâk, konusu bakımından, felsefenin başlıca kollarından birini oluşturur. Ahlâk felsefesi, "iyi" ve "kötü" kavramları üzerinde durarak birtakım kurallar ortaya koyar; ne gibi davranışların ahlâki sayılabileceğini ve özellikle "iyi" kavramını inceleyerek "ne yapılması gerekir?" sorusunu yanıtlamaya çalışır.

Ahlâk ilkeleri, en ilkel topluluklarda bile birtakım yasaklar biçiminde ortaya çıkmış ve her ulusun geleneklerine ve göreneklerine uygun olarak değişiklikler göstermiştir. Ahlâk ilkeleri, deneyimlerle değil, akıl yoluyla oluşturulur. Toplumların uygarlık düzeyi, düşünsel ve bilimsel gelişmelerinin yanısıra ahlâk ilkelerinin varlığına ve ahlâki düzenin sağlamlığına göre değerlendirilir.

Kişilerin ahlâka aykırı davranışlarını önleyebilmek amacıyla yasalarda suç konuları yer almış ve bu suçlar cezasal yaptırımlara bağlanmıştır. Ancak, ahlâk kurallarına aykırı davranışların tümünün yasalarda yer alması ve yaptırımlara bağlanması olanaksızdır. Yasalarda yer almamış olmasına karşın toplumun kınadığı birtakım davranışlar, toplumu tedirgin eder. Bu davranışlarla ilgili cezasal bir yaptırımın olmaması, toplumun tepkisini önlemez; toplumun tepkisi bir yaptırım olarak ortaya çıkar. Oysa Ceza Hukuku'nun yaptırımları, suç işleyen kişinin varlığına, özgürlüğüne, birtakım haklarına, mallarına karşı uygulanan ve maddesel etkileri olan önlem ve işlemlerdir.

1.4. CEZA HUKUKU VE ÖZEL HUKUK

Ceza Hukuku ile Özel Hukukun birbirine benzer yanları olduğu gibi, önemli ayrımları da vardır.

Özel Hukukta da işlenmesi ya da işlenmemesi gereken davranışlar söz konusudur. Örneğin, karşılıklı olarak hukuksal bir ilişkiye giren kişilerin, bu ilişkinin

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

kendilerine yüklediği yükümlülüğü yerine getirmeleri zorunluluğu vardır. Borçlu borcunu vermeye, kiracı kira sözleşmesinin tüm koşullarını eksiksiz olarak yerine getirmeye, bir bağıt (akit)(x) yapan kişi bu bağıtın içerdiği konuları, yükümlülükleri ve borçları üstlenmeye zorunludur.

Ceza Hukukunda, cezasal yaptırımlar yer alır. Özel hukukun yaptırımları ise haksız bir durumun ortadan kaldırılması ve durumun eskiye döndürülmesi, hukuk kurallarına aykırı olan işlem ve bağıtların (akitlerin) iptali, bu işlemlerden doğan zararın ödetilmesi (tazmini) gibi durumlardır.

Ceza Hukukunda yer alan yaptırımlar ise; kişinin varlığına (ölüm cezası), özgürlüğüne (hapis ve ağır hapis cezaları), hukukuna (örneğin; kamu hizmetlerinden yasaklılık, belli bir meslek ya da sanatı yapamamak, güvenlik gözetimi altında bulunmak, babalık hakkından ve kocalık sıfatının verdiği yasal haklardan yoksunluk, yasal kısıtlılık -mahcuriyet- gibi birtakım haklardan yoksun kalmasına) ve mallarına (mal varlığının zorla alımına -müsaderesine-, para cezasına çarptırılmasına) ilişkin olması nedeniyle ve nitelik bakımından daha değişik ve güçlüdür.

1.5. CEZA HUKUKU VE KAMU HUKUKU

Kamu Hukuku; devlet kuruluşunu (teşkilâtını), devlet sıfatıyla yürüttüğü etkinlikleri ve sahip olduğu yetkileri gösteren ve devlet kuruluşlarının oluşturulması ve etkinliklerin yerine getirilmesi konusunda devletle kişiler arasında oluşan bağ ve ilişkileri düzenleyen ve kişinin devlet karşısında taşıdığı hak ve yetkileri belirleyen bir hukuk dalıdır.

Kamu Hukuku; Anayasa Hukuku, İdare Hukuku, Maliye Hukuku, Devletlerarası Hukuk ve Ceza Hukuku ile Usul Hukukunun bir bölümünü kapsar.

Ceza Hukuku, Kamu Hukuku ile ilişkilidir. Özünde ceza hukuku kamu hukukuna bağlıdır. Suç işleyenin izlenmesi, yargılanması, hakkında belirlenecek cezanın

---

(x) Bağıt (akit), iki tarafın karşılıklı ve birbirine uygun olarak istemlerini bildirmeleri durumunda ortaya çıkan hukuksal bir işlemdir. Sözleşmenin kurulması için yapılması gereken istenç bildirimi (irade beyanı) (icap) ile bu bildirimin kabul edilmesi sonucu bağıt (akit) oluşur. Başka bir anlatımla bağıt, tarafların birbirine uygun istenç bildirimleriyle doğan ve onlara karşılıklı borçlar yükleyen bir anlaşmadır.

çektirilmesi (yerine getirilmesi) kamu adına yapılır.

1.6. CEZA HUKUKU VE ANAYASA

Anayasa; devletin temel kuruluşunu, bu kuruluşun özünü oluşturan ideolojik ilkeleri, kişilerin devletle olan ilişkilerindeki temel hak ve özgürlüklerini belirten bir yasadır. Ayrıca bu yasa, tanıdığı hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasını önleyecek yasama ve yargı dizgesini (sistemini) de içerir.

Anayasa; kişilerin özgürlüklerini, ana haklarını ve kurumların varlıklarını ve işleyiş yöntemlerini belirleyip sınırlarını saptamakla birlikte, bunların korunmasına ilişkin hükümlerin çoğu ceza hukuku ve dolayısıyla ceza yasaları içinde yer alır.

Örneğin kişi Anayasa'ya göre özgür olmakla beraber, bu özgürlük salt (mutlak) değildir. Başkasına zarar vermemek ve her çeşit haklarına saldırıda bulunmamak ve saygı göstermekle sınırlıdır.

Kişilerin kamu hakları; kişi dokunulmazlığı, vicdan, düşünme, söz, yayım, yolculuk, bağıt, çalışma, mülkiyet edinme, malını ve hakkını kullanma, toplanma, dernek kurma, ortaklık kurma hakları ve özgürlükleri Anayasada doğal haklar olarak belirlenmiştir.

"Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir".

"Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir".

"Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tâbi tutulamaz".

"Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz".

"Hiç kimse zorla çalıştırılamaz. Angarya yasaktır".

"Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir".

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

"Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz".

"Kimsenin konutuna dokunulamaz".

"Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır".
"Herkes, haberleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir".

"Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir".

"Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz".

"Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ve başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir".

"Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir".

"Basın hürdür, sansür edilemez. Basınevi kurmak, izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz".

"Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir".

"Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir".

"Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir".

"Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz".

"Kimse, işlediği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır."

"Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur".

"Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz".

"Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz".

"Ceza sorumluluğu şahsidir. Genel müsadere cezası verilemez".

"Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz".

"Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir".

"Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir".

"Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz".

"Dinlenmek, çalışanların hakkıdır".

"İşçiler ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler".

"Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler".

"Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir".

"Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür".

"Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir".

"Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür".

"Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır".

Üstte belirtilen Anayasa hükümleri, kişilerin özgürlüklerini ve haklarını açıkca vurgulamaktadır.

Bu hak ve özgürlüklerin haksız yere kısıtlanması ya da engellenmesi sözkonusu olamaz. Ancak işlenmesi suç olan eylemleri ceza yasası göstermiş ve kişi özgürlüğü hukuksal yönden kısıtlanmıştır ve sınırlanmıştır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

1.7. CEZA HUKUKU VE İDARE HUKUKU

Genel olarak İdare Hukuku, devletin idaresini sağlamaya yönelik kuruluş ve kurumların çalışma yöntemini, kamu hizmetlerinin(x) yerine getirilmesi konularını içerir.

Devletin (İdarenin) görevi, suçların işlenmesini engellemek, önleyici, koruyucu önlemler almak, suçun kaynakları ve nedenleri üzerinde durmaktır. Ceza Hukuku da, idari işlerin ve önlemlerin uygulanmasını ve yürütülmesini sağlamak bakımından birtakım cezasal yaptırımlar getirmiştir. Örneğin, Ceza Kanununda kamu hizmeti gören görevlilerin sözü geçerliliğini ve onurlarını koruyacak, bu görevlilere karşı gelenleri cezalandıracak hükümler vardır.

Türk Ceza Kanunu'nun 266.maddesinde:

"Bir kimse resmi sıfatı haiz olan (resmi sıfatı bulunan) bir memurun huzurunda (önünde) ve ifa ettiği vazifeden (yaptığı görevden) dolayı şeref (onur) veya şöhretine (ününe) veya vakar (ağırbaşlılığı) ve haysiyetine (saygınlığına) kavlen (sözle) veya fiilen (edimsel olarak) taarruz (saldırı) ve hakarette bulunursa "o kimsenin hapis ve para cezasıyla cezalandırılacağı belirtilmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nun 268.maddesinde:

"Bir kimse kavlen (sözle) veya fiilen (edimsel olarak) her ne suretle (yolla) olursa olsun adli, idari, siyasi veya askeri resmi bir heyet (kurul) huzurunda (önünde) veya bir hâkimin duruşma yaptığı sırada veya duruşmaya müteallik (ilişkin) karar ve hükmün tefhimini (bildirilmesini) müteakip (izleyip) şeref (onur) ve haysiyetine (saygınlığına) veya vakarına (ağırbaşlılığına) tecavüz (saldırı) ve hakarette bulunursa" o kimsenin hapis cezasıyla cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır.

Türk Ceza Kanunu'nun 271.maddesinde yer alan hükme göre:

"Her kim resmi sıfatı haiz olan bir memura vazifesini icra ederken (görevini

---

(x) Kamu yönetim ve kuruluşlarının, kamu hukuku çerçevesinde ve bu hukuktan doğan yetki ve ayrıcalıklara dayanarak, kamusal gereksinmeler (ihtiyaçlar) ve kamuya yararlı işler konusunda doğrudan doğruya ya da gözetimleri ve denetimleri altında gösterdikleri girişim ve etkinlikler sonucu yaptıkları hizmetler.

yaparken) veya resmi sıfat veya memuriyeti sona ermiş olsa bile icra ettiği vazifeden (yaptığı görevden) dolayı cismen (vücutca-bedensel olarak) eza (sıkıntı, üzgü) verecek veya hastalığını mucip olacak (gerektirecek) müessir bir fiil (etkili bir eylem) işlerse "o kimse hapis ve para cezasıyla cezalandırılır.

Türk Ceza Kanunu'nun 258.maddesinde:

"Bir memura veya ona yardım edenlere memuriyetine ait vazifeleri ifa (görevleri yapma) sırasında cebir (zor) ve şiddet veya tehdit ile mukavemet eden (karşı koyan)" kimsenin hapis cezasıyla cezalandırılacağı vurgulanmıştır.

Devlet (İdare) adına görev yapan memurların, Ceza Kanununda yer alan yaptırımlarla korunması, kamu hizmetlerinin aksamadan ve gereği gibi yerine getirilmesi amacına yöneliktir.

Buna karşılık, memurların da görev yaptıkları sırada işledikleri suçlara ilişkin olarak Türk Ceza Kanunu'nda birtakım cezasal hükümler yer almıştır.

Türk Ceza Kanunu'nun 235.maddesine göre:

"Memurlardan biri görevini yaptığı sırada görevine ilişkin olarak kamu adına kovuşturmayı gerektiren bir suç işlendiğini öğrenip de ilgili daireye bildirmede ihmal ve gecikme gösterirse" o memur hapis cezasıyla cezalandırılır. Ve "bu cezaya, öğrenilen suçun önemine göre ayrıca süreli veya süresiz memuriyetten mahrumiyet (yoksunluk) cezası da eklenir. "Eğer fail (suç işleyen kimse) adli kolluk memurlarından biri ise verilecek ceza" daha ağır olduğu gibi, memuriyetten de süresiz olarak yoksun bırakılır.

Türk Ceza Kanunu'nun 228.maddesinde:

"Devlet memurlarından her kim bir şahıs veya memur hakkında memuriyetine ait vazifeyi suiistimal (görevi kötüye kullanma) ile kanun ve nizamın tayin ettiği (belirlediği) ahvalden (durumdan) başka suretle keyfi bir muamele yapar veya yapılmasını emreder veya ettirirse" o memurun hapis cezasıyla cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır. Aynı maddeye göre "Memuriyetinin icrasında (yapılmasında) lüzumsuz yere sert muamelelerle bir şahsın kanun hükmüne veya hükûmetin emirlerine itaat etmemesine sebep olan "memurun da cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

"Hangi nedenle olursa olsun memuriyet görevini yapmakta savsama ve gecikme gösteren veya üstünün yasaya göre verdiği buyrukları geçerli bir neden olmadan yapmayan memur" Türk Ceza Kanunu'nun 230.maddesine göre hapis ve para cezasıyla cezalandırılır.

Türk Ceza Kanunu'nun 240.maddesinde:

"Yasada yazılı hallerden başka hangi nedenle olursa olsun görevini kötüye kullanan memur" un hapisle cezalandırılacağı yazılıdır.

Ayrıca Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre (Hâkim veya memurların ticaret yapması) (Madde-238), (Memurların birlikte görevlerini bırakmaları) (Madde-236), (Memurların memuriyet kuvvet ve vasıtalarını -araçlarını- suçta kullanmaları) (Madde-281), (Memurun önlem almaması ya da savsaması sonucu tutuklu ya da hükümlünün kaçması) (Madde-303), (Memurun memuriyetini yaparken resmi belgede sahtecilik yapması) (Madde-339), (Memurun memuriyetini yaparken resmi bir belge düzenlenmesinde ya da yazılmasında gerçek olmayanları doğru ve gerçekmiş gibi göstermesi ya da anlatımları tutanağa geçirmemesi ya da anlatımları değiştirmesi) (Madde-340) cezasal yaptırımlara bağlanmıştır.

Devletin (İdarenin) idari hizmetlerin yerine getirilmesini sağlamak için mali bir güce sahip olması gerekir. Bu gücün korunması da gerek Ceza Yasasında, gerek Özel Ceza Yasalarında yer alan yaptırımlarla sağlanır. Örneğin, vergisini vermeyenler, kaçakçılık yapanlar, devlet parasını zimmetine geçirenler, ticaret ve sanayiye ve müzayedeye hile ve fesat (bozukluk) karıştıranlar, Devlete ait eşya ve malzeme alım satımında ticaret yapanlar ve komisyon alanlar, Devlet emvalinin (mallarının) alım ve satımına fesat (bozukluk-sakatlık) karıştıranlar, Devlet mührünü taklit edip kullananlar, filigranlı kağıtları taklit edenler, hileli yollarla iflâs edenler, kalpazanlık yapanlar (paraları taklit edenler), kıymetli damgaları (damgalı kağıtları, dangaya yarayan markaları, pulları, pula eşit tutulan başka değerli kağıtları) taklit edenler, tağyir edenler (değiştirenler) ve tahrif edenler (bozanlar), resmi dairelerde ve evrak mahzenlerinde bulunan, Devlete ait mal ve evrak ya da kamu kuruluşlarında saklanan ya da başka yerlerde bulunup kamu yararına ayrılmış olan eşyaları çalanlar, idarenin ya da kanunun buyruğu doğrultusunda bir şeyin saklanması ya da aynen korunması için konulan mührü bozan ve kaldıranlar, ölçmeye ve tartmaya yarayan aletleri yasaya aykırı olarak kullananlar, sigorta bedelini almak için suç işleyenler cezalandırılırlar.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

1.8. CEZA HUKUKU VE DEVLETLER HUKUKU

Devletler Hukuku, uluslararası toplulukların hukuk düzenini saptayan ve karşılıklı ilişkilerin yönetimini belirleyen kuralların tümünü kapsar.

Ceza Hukuku'nun Devletler Hukuku ile sıkı bir ilişkisi vardır.

Genelde Ceza Yasası, o ülkenin kendi toprakları üzerinde işlenen suçlara uygulanır. Suç işleyen kişinin başka bir ülkeye kaçmış olması durumunda, bu kimsenin cezalandırılması için geri getirilmesi, suçun işlendiği ülkeyle suçlunun kaçıp sığındığı ülke arasındaki anlaşmalar çerçevesinde olur.

Birtakım suçlar, tüm ülkeleri ilgilendirir. Beyaz kadın ticareti, terörizmle ilgili suçlar, uyuşturucu madde ticareti, sahte para basımı gibi suçların önlenmesi ve faillerinin (bu suçları işleyenlerin) izlenip yakalanarak cezalandırılması konusunda devletler arasında sözleşmeler yapılır.

1.9. CEZA HUKUKU VE EKONOMİ

Ceza Hukuku'nun ekonomi ve maliye bilimleriyle ilgisi küçümsenemez.

Ekonomik durumun suçların oluşmasında ve çoğalmasında etkisi olduğu kuşkusuzdur.

Ekonomik koşulların suçun oluşmasında etken olması, ülke ekonomisinin düzenli bir biçimde işlemesinin sağlanması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Ekonominin düzenli bir biçimde işlemesini sağlamak, ancak ekonomiyle ilgili ve ekonomik suçlara ilişkin olarak etkileyici ve düzenleyici nitelikteki yasaların çıkarılmasıyla olanaklıdır. Örneğin, 3167 sayılı (Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun) bu niteliktedir.

Çek üzerinde yapılan sahtecilik, senetlerle işlenen sahtecilik, dolandırıcılık ve güveni kötüye kullanma suçları, ekonomik koşulların ortaya çıkardığı suçlardır.

Türk Ticaret Kanunu'nda Kambiyo Senetleri adı altında düzenlenmiş ticari senetler, kıymetli evrak niteliğindedir. Bu ticari senetlerde sahtekârlık, senetlerle dolandırıcılık, senetlerle inancı kötüye kullanmak, senetlerin çalınması, yağması, senedi yok etmek gibi suçlar ekonomik düzenin bozuk olduğu bir ortamda ve ekonomiye ilişkin yasaların yetersiz bulunması durumunda oluşur.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

1.10. CEZA HUKUKU VE MALİYE (MUHASEBE)

Ceza Hukuku, maliye ve dolayısıyle muhasebe bilimiyle de ilişkilidir.

Tekel ve gümrük gelirleriyle, başka vergi ve resimlerin alınmasında ortaya çıkacak mali suçlara ilişkin hükümler ve bu suçlara uygulanacak yaptırımlar, bugün gerçekten önem kazanmış bulunmaktadır.

Para cezalarının nitelikleri, bunların konulması ve takdiri, karar altına alınması, izlenecek usul kuralları, yetkili merciler konusu, itirazlar ve mali davalar bugün bir (Finans Hukuku'nun) varlığına yol açmıştır.

Sorular :

1. Hukuk kavramını özümleyerek tanımlayınız. Bu tanımlamanın kapsadığı belirgin öğeler nelerdir?
2. Ceza Hukuku'nu tanımlayınız.
3. Genel tanıma göre Ceza Hukuku (Genel Bölüm) ve (Özel Bölüm) olmak üzere iki bölüme ayrılır. Her iki bölümün konularını ayrı ayrı açıklayınız.
4. Ceza Yasaları (Genel Ceza Yasası) ve (Özel Ceza Yasaları) olmak üzere ikiye ayrılır. Özel Ceza Yasaları örnek olarak hangileridir? Adlarını yazarak belirtiniz.
5. Usül hükümlerinin yer aldığı Özel Yasalar hangileridir? Bazılarının adlarını yazınız.
6. Ceza Hukuku ile ahlâkın ilişkisini açıklayınız.
7. Ceza Hukuku ile Özel Hukuk'un yaptırımlar bakımından farklılığını belirtiniz.
8. Ceza Hukuku ile Kamu Hukuku'nun ilikisini açıklayınız.
9. Anayasada kişilere tanınan hak ve özgürlüklerin önemli olanlarını belirtiniz.
10. Ceza Hukuku ile İdare Hukuku'nun ilişkisini açıklayınız.
11. Ceza Hukuku ile Devletler Hukuku'nun ilişkisini belirtiniz.
12. Ceza Hukuku'nun ekonomi ve maliye (muhasebe) bilimleriyle ilişkisini açıklayınız.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ 1883

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇ VE SUÇUN TANIMI

Suç, yasanın cezalandırdığı eylemlerdir. Bu duruma göre ceza da suçun yaptırımıdır. Bu bakımdan bir tanımlama gerekirse suç, cezasal yaptırımlarla korunan ilkelere, kurallara aykırı davranışlardır.

Genel bir tanımlama yaparsak;

"Suç, toplumun güvenliğini sağlamak ve korumak için Devletçe yayımlanıp duyurulan ve cezasal yaptırımları içeren bir yasaya, yapılması zorunlu ya da yapılmaması gereken ve bir hak ya da göreve dayanmayan aykırı davranışlarda bulunulmasıdır".

2.1. SUÇUN GENEL ÖĞELERİ

Bir eylemin suç sayılabilmesi için o eylemin ceza yasalarında açıkca gösterilmiş ve karşılığında bir ceza belirlenmiş olması gerekir. Yasalarda ceza yaptırımına bağlanmamış eylemler suç sayılmazlar. "Kanunsuz suç olmaz" ilkesi, Ceza Hukukunun ana kurallarından, suçun da önemli öğelerinden biridir.

Bir suçun varlığı için öncelikle bir eylem (bir fiil) olmalıdır. Bu eylem yasanın yapılmasını yasakladığı bir davranışta bulunmak (olumlu davranış) biçiminde olabileceği gibi, yasanın yapılmasını emrettiği bir davranışı yapmamak (olumsuz davranış) biçiminde de olabilir.

Suç sayılan eylemlerin maddesel (vurma, yaralama gibi) bir bulgu (eraz) bırakmaları gerekmez. Sözle ya da elle yapılan sarkıntılık ya da sövme gibi eylemler maddesel bir bulgu bırakmamalarına karşın suç sayılırlar.

Bir eylemin (fiilin) varlığı, suçun (maddesel öğesini) oluşturur.

Suç olarak kabul edilen bir eylemde (fiilde) bulunan kişi ya da kişiler, o suçun işleyeni-işleyenleri (faili-failleri) sayılırlar. Suç işleyene (faile) ceza verilebilmesi için, o kişinin suçu işlediği konusunda kesin bir yargıya varılması, ona bir kusur yükletilmesi gerekir. Başka bir deyişle suç işleyenin (failin) manevi bir sorumluluğu olmalıdır. Bu da suçun (manevi öğesi) ni oluşturur.

2.2. SUÇLARIN BÖLÜMLENMESİ (TAKSİMİ)

1. Cezasal (Cezai) Suçlar - Medeni Suçlar;

Karşılığında cezasal yaptırım bulunan eylemlere Cezasal (cezai) suç denir.

Cezasal bir yaptırımı olmayıp yalnız hukuksal yaptırımları gerektiren haksız eylemlere (haksız fiillere) Medeni Suç denir. Medeni suçun yaptırımı tazminat, eski duruma getirme, hukuk kurallarına aykırı işlem ve bağıtların iptali (ortadan kaldırılması) gibi durumlardır.

Cezasal ve Medeni suçlar arasındaki ayrımlara gelince;

a. Cezasal suçların yaptırımı cezadır. Medeni suçların yaptırımı ise yapılan zararın giderilmesi ve ödettirilmesi (tazmin ettirilmesi) biçiminde ortaya çıkar.

b. Cezasal suçlar yasada tek tek gösterilmiştir. Medeni suçlar ise çok çeşitlidir. Yasada ayrı ayrı gösterilmesi olanaksızdır. "Haksız fiil", geniş kapsamlı olup yasanın genel hükünleri içinde bulunması durumunda hukuksal yoruma ve yaptırıma açıktır.

c. Cezasal suçlarda ceza vermek için bir zararın varlığı söz konusu değildir. Oysa Medeni suçlarda tazminat istenebilmesi, ancak bir zararın oluşmuş bulunmasına bağlıdır.

Bir çok haksız eylemler, hem cezasal yaptırımı, hem de hukuksal yaptırımı gerektirir. Örneğin; hırsızlık yapan kişi hem cezalandırılır, hem de çaldığı malı geri vermesi ya da değerini ödemesi (Tazmin etmesi) istenir. Yine dikkatsizlik ve tedbirsizlikle ölüme neden olma suçu hem cezasal yaptırımı, hem de tazminatı gerektirir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

2. Disiplin Suçları:

Birtakım eylemler belli meslek mensuplarınca, o mesleğin yöntem ve kurallarına aykırı davranılması biçiminde işlenir. Örneğin avukatların, doktorların, eczacıların, genel olarak memur statüsünde bulunanların ve başka meslek mensuplarının işledikleri eylemler, uymak zorunluluğunda bulundukları kurallara ve yapmakla yükümlü oldukları görevlere aykırı bulunursa, ilgili yasa, tüzük ya da yönetmelik uyarınca disiplin cezasını gerektirir. Bu cezalar uyarma (ihtar), kınama (tevbih), maaş kesme, derece indirme (kıdem tenzili), yer değiştirme, memuriyetten çıkarma gibi cezalardır. Oysa cezasal suçlar için uygulanan yaptırımlar ağır hapis, para cezası gibi yasal cezalardır. Cezasal suçları, herkes işleyebilir. Disiplin suçları ise ancak meslek mensuplarınca işlenebilir. Cezasal yaptırımlar, mahkemelerce belirlendiği halde, disiplin suçlarının yaptırımları o meslek mensuplarının bağlı oldukları kurum, kuruluş ve meslek odalarının yetkili makam, meclis ya da kurullarınca belirlenir.

Disiplin cezalarını gerektiren eylemler yasa, tüzük ya da yönetmeliklerde ayrı ayrı sayılmazlar. Genellikle "meslek kurallarıyla bağdaşmayan eylem ve davranışlar" olarak, geniş kapsamlı ve yoruma açık bir deyimle belirtilirler. Cezasal suçlarda ise, bir eylemin suç sayılabilmesi için yasada açıkca gösterilmesi gerekir.

Cezasal suçlar için mahkemelerde kamu davası açılır. Disiplin suçlarını işleyenlerle ilgili soruşturmalar ise bağlı bulundukları kurum ve kuruluşların yetkili makam ve kurullarınca yapılır.

Birtakım eylemler, hem cezasal bir suçu oluşturur, hem de disiplin cezasını gerektirir. Örneğin görevini savsaklayan ya da görevini kötüye kullanan ya da resmi bir evrakta sahtekârlık yapan memur hakkında disiplin cezası uygulandığı gibi, ayrıca mahkemede kamu davası (ceza davası) açılır.

3. Suç (cürüm) ve Kabahat:

Türk Ceza Kanunu, suçları "suçlar cürüm veya kabahattir" diyerek ikiye ayırmıştır.

Cürüm türünden olan eylemler; kötü niyetle işlenen, kişinin ve toplumun hukukunu bozan (ihlâl eden) eylemlerdir. Kabahatler ise, genellikle kötü bir

niyet güdülmeksizin ve başkalarına zarar verilmeksizin işlenen, ancak kişilerin ve toplumun olası (muhtemel) bir zararını önlemek amacıyla, düzeni sağlamaya yarayacak bir önlem niteliğinde olmak üzere cezalandırılmış bulunan, bir bakıma önemsiz davranışlardır.

Cürümlerde (esas suçlarda) kast (bilerek ve isteyerek suç işleme istemi) aranır. Kast, cürümlerin manevi öğesidir.

Türk Ceza Kanunu'na göre "cürümde kastın bulunmaması cezayı kaldırır". Ancak, suç işleyenin (failin) cezasal sorumluluğu, eylemin varlığıyla birlikte, işlediği eylemden (fiilden) dolayı doğacak sonucunu da bilmesi ve istemesi ve bu eylemin suçun tüm niteliklerini ve öğelerini içermesiyle doğar.

Kabahatlerde ise, cürümlerdeki gibi kast aranmaz.

Kabahatı oluşturan eylemin ya da savsamanın (ihmalin) varlığı yeterlidir. Bu nedenle Türk Ceza Kanununda "kabahatlerde kast tanıtlanmış (sabit) olmasa bile herkes kendi fiil ve ihmalinden mes'uldür (sorumludur).

Türk Ceza Kanununda;

Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar (Madde 125-173), Hürriyete karşı işlenen suçlar (Siyasi hürriyete, din hürriyetine, Kişinin hürriyetine, Konut dokunulmazlığına, Sırların gizliliğine, İş ve çalışma hürriyetine karşı işlenen suçlar) (Madde 174-201). Devlet İdaresine karşı işlenen suçlar (Zimmete para geçirme ve ihtilâs, irtikâp, rüşvet, görev ve mevkiiyle ilgili sözügeçerliliğini kötüye kullanmak ve memuriyet görevlerini yapmamak, bireylere karşı kötü davranışlarda bulunmak gibi suçlar) (Madde 202-281), Adliyeye karşı işlenen suçlar (yasal olarak yapılması gereken bir hizmetten -tanıklık, bilirkişilik, çevirmenlik, vb.- çekinmek, Suç uydurmak ve Resmi mercileri kandırmak, iftira, yalan tanıklık ve yalan yere yemin, suç işleyenleri saklamak ve suç kanıtlarını yok etmek, Cezaevinden kaçmak, kendiliğinden hak almak gibi suçlar) (Madde 282-310), Ammenin (kamunun) nizamına (düzenine) karşı işlenen suçlar (Suç işlemeye kışkırtmak, suç işlemek için örgüt oluşturmak gibi suçlar) (Madde 311-315), Ammenin (Kamunun) itimadına (inanırlığına) karşı işlenen suçlar (Paralarda, değerli kağıtlarda ve damgalarda sahtekârlık, Devlete ait mühürleri ve damgaları taklit etmek, evrakta sahtekârlık, Kimliklerde ve Nüfus kağıtlarında, Pasaport ve izin kağıtlarında -ruhsatnamelerde-, belgelerde -ilmühaber, şahadetname ve beyannamelerde- sahtekârlık

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

gibi suçlar) (Madde 316-368), Ammenin (Kamunun) selâmetine (esenliğine) karşı işlenen suçlar (Yangın çıkarmak ve su basmasına neden olmak, taşıma ve yazışmayı engellemek, kamunun sağlığına, yenecek ve içilecek şeylere ilişkin olarak birtakım davranışlarda bulunmak gibi suçlar) (Madde 369-413), Adabı umumiye (genel ahlâk kuralları) ve Nizamı aile (aile düzeni) konularına ilişkin suçlar (Zorla ırza geçmek, küçükleri baştan çıkarmak ve cinsel namusa -iffete- saldırmak, kız ve kadın ve erkek kaçırmak, fuhşiyata edep, terbiye ve ahlâka aykırı işlere- kışkırtmak, zina yapmak -yasa dışı cinsel ilişkide bulunmak- çocuk gizlemek ya da yerine başka bir çocuk koymak ya da değiştirmek gibi suçlar) (Madde 414-447), Şahıslara (kişilere) karşı işlenen suçlar (Adam öldürmek, kişilere karşı etkili eylemde -müessir fiilde- bulunmak, çocuk düşürtmek, çocukları ve akıl hastalarını ve bedensel hastalığı bulunanları kendi başlarına bırakmak, aile bireylerine karşı kötü davranışlarda bulunmak, kişilere hakaret etmek ve sövmek gibi suçlar) (Madde 448-482), Mala karşı işlenen suçlar (hırsızlık, yağma ve yol kesmek ve adam kaldırmak, dolandırıcılık ve iflâs-batkınlık-, güveni kötüye kullanmak, suç eşyasını bilerek almak ve saklamak, hakkı olmayan yerlere el atmak, başkalarına zarar vermek gibi suçlar) (Madde 491-521).

Cürüm olarak belirlenmişlerdir.

Suçlara (cürümlere) verilecek cezalar ölüm cezası, ağır hapis, hapis, ağır para cezası, kamu hizmetlerinden yasaklanma cezalarıdır.

Kabahatlere ise; hafif hapis, hafif para cezası, belli bir meslek ya da sanatın yapılmaması cezaları verilir.

Ayrıca suçlara (cürümlere) kalkışma (teşebbüs etme) cezalandırılır. Oysa kabahatlere kalkışma cezalandırılmaz. Örneğin, bir kişiyi öldürmek için ona ateş edilmesi durumunda, o kişi vurulmasa bile, bu suçu işleyen kişi (adam öldürmeye kalkışmak) suçundan cezalandırılır. Kabahatlerin cezalandırılması için eylemin tam olması gerekir. Örneğin, yasa kabahat türünden bir suç olan dilenciliği yasaklamış, dilencilik yapanlar için cezasal yaptırım koymuştur. Dilenciliğe kalkışmak diye bir durum söz konusu olamaz. Dilenciliğin cezalandırılması için eylemin tam olması gerekir.

Türk Ceza Kanunu;

Kamu düzenine ilişkin kabahatleri (yetkili mercilerin emirlerini yerine getirmemek, cürmü haber vermemek, ruhsatsız temaşa -oyun, tiyatro, vb. yerleri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

açnak, dilencilik, halkı tedirgin edici davranışlarda bulunmak gibi kabahatleri) (Madde 526-546), Kamunun selâmetine (esenliğine) ilişkin kabahatleri (silâh atmak ve patlayıcı madde kullanmak, yapıların yıkılmasına neden olmak ve onarımlarını savsaklamak, kamunun hizmetine ilişkin işaretleri koymamak, halkın gelip geçtiği yerlere öteberi atmak, araba ve hayvanların yönetiminde kusurlu davranmak gibi kabahatleri) (Madde 549-566), Genel ahlâka ilişkin kabahatleri (kumar, sarhoşluk, edebe aykırı davranışlarda bulunmak, hayvanlara kötü davranmak gibi kabahatleri) (Madde 567-577), Mülkün korunmasına ilişkin kabahatleri (kendinin olduğu kanıtlanmayan eşyayı taşımak, ticaret işlemlerinde ve rehin(x) almakta gerekli olan önlemleri savsaklamak, sahibinden başkası için anahtar ve maymuncuk yapmak ve kilitleri yasaya aykırı olarak açmak, yasaya aykırı ölçü ve kile ve tartı kullanmak gibi kabahatleri) (Madde 578-584).

Cezasal yaptırımlara bağlanmıştır.

Suçlarda, ikinci kez suç işleyenin cezası ağırlaştırılır. Bunlar için tekerrür (tekrarlanma) hükümleri uygulanır. Türk Ceza Kanununun 81.maddesine göre "bir kimse beş seneden ziyade (çok) müddetle (süreyle) bir mahkûmiyete uğradıktan sonra cezasını çektiği veya ceza düştüğü tarihten itibaren on sene ve diğer cezalarda beş sene içinde başka bir suç daha işlerse yeni suça verilecek ceza altıda bire kadar artırılır. "Yeni suç evvelki (önceki) mahkûmiyete sebep olan suç cinsinden ise hükmedilecek ceza altıda birden üçte bire kadar artırılır". Oysa kabahatlerde tekerrür hükümleri uygulanmaz.

Kabahat türündeki suçlara Sulh Ceza Mahkemeleri bakar. Cürümlere ise Asliye ya da Ağır Ceza Mahkemelerince bakılır.

Kabahat eylemlerinde sanık (suçlu olduğu sanılan kişi), genellikle tutuklanmaz; cürümlerde ise koşulları varsa, tutuklanır. Tutuklama (tevkif), sanığın kaçmasını ya da kanıtları yok etmesini önlemek için uygulanan ve ileriye yönelik bir önlemdir; bir ceza değildir.

4. Kasıtlı ve Kasıtsız Suçlar:

Fail'in (suç işleyen kişinin), işlediği suçun bilincinde olması, bilerek ve isteyerek ve sonucunu da düşünerek suç işlemesi durumunda "kast" söz konusu olur. Bu suçlara "kasıtlı suçlar" denir.

(x) Bir borcun ödeneceğine inanca olarak, ödenince, geri alınmak koşuluyla borçlunun alacaklıya verdiği değerli şey.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Kabahatlerde ise kast aranmaz. Eylemin ya da savsamanın (ihmalin) varlığı yeterlidir.

5. Eylemsel (icrai) Suçlar-Savsamaya bağlı (ihmali) suçlar:

Yasanın işlenmesini yasakladığı suçlar, eylemsel suçlardır. Örneğin adam öldürmek, yol kesmek, hırsızlık, dolandırıcılık suçları gibi.

Yasanın işlenmesini istediği eylemleri işlememek ise savsamaya bağlı suçlardır. Örneğin yasanın belirlediği konularda bildirge (beyanname) vermemek, yasa emrettiği halde defter tutmamak gibi suçlardır.

6. Bulgusal (araz bırakan) suçlar - Bulgusal olmayan (araz bırakmayan) Suçlar:

Birtakım suçlar, sürekli ya da geçici olarak, kendisine karşı suç işlenmiş olan kişide bulgu (araz) bırakır. Yüzde kalıcı iz bırakan yaralama suçu ya da vurma sonucu bedende geçici yaralar oluşmasına neden olan yaralama suçu gibi.

Birtakım suçlar ise bulgu bırakmaz. Sözle hakaret, yalan yere tanıklık etmek gibi.

7. Tam suçlar-Kalkışma (teşebbüs) derecesinde kalan suçlar:

Suç, eylemle birlikte tamamlanırsa bu suça "tam suç" denir. Örneğin, adam öldürmek gibi. Suç işleyen kişi (fail), tabancasıyla ateş etmiş ve ateş ettiği kişi ölmüştür; eylem tamamlanmıştır. Hırsızlık suçunda da, bir eve giren hırsız eşya çalıp götürmüş, kendi egemenliği altına almış ve mal varlığı içine sokmuştur. Bu durumda suç tamamlanmıştır.

Fail (suç işleyen kişi) tabancasıyla bir kişiyi öldürmek için ateş etmiş, ancak kurşun o kişiye rastlamamışsa suç (adam öldürmeye kalkışma-teşebbüs-) derecesinde kalmıştır. Hırsızlık suçunda da, hırsız çalmak için bir eve girmiş ancak daha bir eşya çalmadan yakalanmışsa, suç (hırsızlığa kalkışma) derecesinde kalmıştır.

Bir suçu işlemeye niyet eden fail, bu iş için elverişli araçlarla (tabanca, bıçak gibi) eylemde bulunmuş, ancak sonuç alamamışsa kalkışmanın bu biçimine (suça tam kalkışma-teşebbüs) denir. Bir kişiyi öldürmek isteyip de onu ağır yaralamışsa bu suç (adam öldürmeye tam kalkışma) dır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Bir hırsız, hırsızlık için bir eve girerken yakalanırsa, kalkışmanın bu biçimine de (hırsızlığa eksik kalkışma) denir. Böylece örnekleri çoğaltmak olanaklıdır.

8. Biçimsel (şekli) suçlar - Maddesel (maddi) suçlar:

Suçun tamam olması için sonucun oluşmasını yasanın koşul olarak görmediği suçlar "Biçimsel suçlar" dır. Yalan yere tanıklık etmek gibi. Yalan yere tanıklık eden kişinin bu tanıklığına hâkim değer vermeyeceğine ve hükmünü bu yalan tanıklığa dayandırmayacağına göre, bu suçtan bir sonuç alınmamış olacaktır; ancak suç, oluşmuştur.

Maddesel suçlarda ise yasa, suçun tamam olması için sonucun oluşmasını öngörmüştür. Örneğin, adam öldürmek suçu, maddesel bir suçtur.

Bir suçun biçimsel ya da maddesel bir suç olup olmadığını saptamak için suçun Ceza Kanunundaki tanımına bakmak yeterli olacaktır.

9. Bir anda olan (Ani) suçlar-Süreklilik taşıyan (Mütemadi) suçlar:

Bir anda olan suçlar, işlenmesiyle beraber sonuçlanan suçlardır. Hırsızlık, adam öldürmek gibi suçlar.

Süreklilik taşıyan suçlar ise oluşması bir süre uzayan suçlardır. Yasak silâh taşımak, yetkisi olmaksızın üniforma giymek gibi. Kişi uzun süre üzerinde yasak silah taşınasına karşın yakalanmadığı sürece suç oluşmaz.

10. Tek eylemli-Sıradan (Basit) suçlar - Tekrarlanan (İtiyadi) suçlar:

Basit suçlar, bir kez işlenmekle oluşan ve cezayı gerektiren suçlardır. Kumar oynamak, fuhşa kışkırtmak (teşvik etmek) suçları gibi.

Tekrarlanan (itiyadi) suçlar ise bir kez işlenmekle oluşmazlar. Ceza verilebilmesi için eylemin birkaç kez işlenmesi gerekir. Örneğin, tekrarlanarak alkole karşı alışkanlık edinilmesi durumunda oluşan "itiyadi sarhoşluk" suçu gibi.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

11. Zincirleme (Müselsel) suçlar - Nitelikli (Mevsuf) suçlar:

Zincirleme suçlar; her biri ayrı bir suç oluşturan, ancak aynı suç işleme kastının sonucu olması nedeniyle tümü tek suç sayılan suçlardır. Örneğin, bir kişi bir eve bir kez girip hırsızlık yaparsa eylem bir suç sayılır ve o kişi, o suç için cezalandırılır. Ancak, aynı eve birkaç kez girip her girişinde başka başka eşyalar çalan hırsız, zincirleme bir suç işlemiş olur; yaptığı hırsızlıkların tümü aynı kast altında, aynı eve girilerek işlendiği için tek suç sayılır. Ceza Kanunu zincirleme suç işlemeyi, cezada ağırlatıcı bir neden olarak kabul etmiştir.

Sıradan (basit) suçlarda, yasal ağırlatıcı bir neden yoktur. İşlenen suçun karşılığı olan ceza, yasada gösterilmiştir.

Nitelikli (Mevsuf) suçların ise cezalarında ağırlatıcı nedenler yer almıştır. Örneğin "kasten adam öldürme" suçu sıradan bir suçtur. Cezası yasada belirlenmiştir. Ancak bu suçu işleyen kişi, suçu tasarlayarak, önceden düşünüp planlayarak, bile bile (taammüden) işlemişse, nitelikli bir suç işlemiş olur. Yasadaki cezası daha ağırdır. Hırsızlık suçu da, sahte anahtar kullanılarak ya da pencere, kapı gibi eşyalar zorlanarak işlenirse "nitelikli bir hırsızlık" suçu işlenmiş sayılır ve yasadaki cezası "sıradan (basit) hırsızlık" suçundan daha ağırdır.

12. Bir Taraflı suçlar - Çok taraflı suçlar:

Birtakım suçlar, yalnız bir kişi tarafından işlenir. Birden çok kişilerin bir araya gelmesi ya da birden çok kişilerin beraberce suç işlemeleri durumunda ise çok taraflı suçlardan söz edilir. Örneğin, yasa dışı cinsel ilişkide bulunmak (zina), bir suç işlemek için örgüt oluşturmak (toplu kaçakçılık, hükümet biçimini değiştirmek için gizlice bir araya gelmek) suçları gibi.

Çok taraflı suçlarda suça katılma (iştirak) söz konusu olur.

Suça katılma (iştirak) bir suçun işlenmesinde birden çok failin bulunmasıdır.

Bu faillerden (suç işlemeye katılanlardan) bir takımı suçun işlenmesinde başlıca etken oldukları halde, birtakımı ikinci derecede fail olarak kalırlar. Birincilere, esas suç işleyen (asli fail) (suçta maddesel öğeyi oluşturan eylemi doğrudan doğruya yapan kişi) denir. İkincilere ise, ikinci diziden (fer'i fail) denir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Ayrıca bir suçu doğrudan doğruya beraber işlemek söz konusudur. Örneğin, adam öldürme suçunda bu suçu işleyen kişi (asli fail) dir.

Suçun işlenmesine ikinci derecede sayılabilecek eylemlerle katılanlar ise (fer'i fail) dir. Bir kimseyi suç işlemeye kışkırtmak (teşvik etmek), bir kimsenin suç işleme kararını pekiştirmek, suçu işleyecek kişiye suçu işledikten sonra yardımda bulunacağına ilişkin söz vermek (suça manevi fer'i katılma), suçun işlenmesi konusunda faile yol göstermek, iş ve araç sağlamak, suç işlenmeden önce ya da işlendiği sırada yardım ederek suçun işlenmesini kolaylaştırmak (Maddi fer'i iştirak) suçun işlenmesinde ikinci derecede suça katılmaktır. Bu (fer'i failler) in cezaları, bir suçu doğrudan doğruya beraber işleyenlerden (örneğin, iki kişinin beraber bir kişiyi öldürmeleri gibi) daha azdır. Suçu doğrudan doğruya beraber işleyenlere, her biri asli failmiş gibi, aynı ceza verilir.

Türk Ceza Kanununda (cezaları ağırlatıcı) ya da (cezaları hafifletici) nedenler açıkça gösterilmiştir.

Ağırlatıcı nedenler yasa maddelerinde yer almıştır. Bu nedenleri saptamak için suçun hukuksal tanımına bakmak gerekir. Örneğin hırsızlık suçunda "başkasına ait taşınabilir bir malın" "sahibinin rızası olmadan" "yararlanmak kastıyla" "alınması" söz konusudur. Eğer hırsızlık suçu "gece vakti bir bina içinde ya da kapı kırarak, anahtar uydurularak" işlenmişse bunlar suçu ağırlatıcı (cezayı artırıcı) nedenlerdir. Daha çok ceza verilmesini gerektirir.

Ağırlatıcı nedenler özellikle; eylemsel (fiili) ağırlatıcı nedenler, kişisel ağırlatıcı nedenler olmak üzere ikiye ayrılırlar.

Eylemsel (fiili) ağırlatıcı nedenler, eylemin işlenmesi yöntemine ilişkin nedenlerdir. Örneğin, adam öldürme suçunu zehirleyerek ya da işkence yaparak işlemek, hırsızlık suçunu yankesicilik yoluyla ya da resmi dairelerde ya da ibadet olunan yerlerde işlemek gibi. Suçların bu yöntemlerle işlenmesi durumunda, sıradan adam öldürme ya da hırsızlık suçlarına verilecek cezalardan daha ağır (çok) ceza verilir.

Kişisel ağırlatıcı nedenler ise faile (suç işleyen kişiye) ilişkin nedenlerdir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Failin (suç işleyenin) kendisinde, sıfatında (görev ya da ödev bakımından iş ve davranışındaki özelliğinde), kastında ya da kendisine karşı suç işlenen kişinin sıfatında var olan nitelikler, kişisel ağırlatıcı nedenlerdir. Örneğin ırza saldırı suçunu işleyen kimse, veli (bir çocuğun her türlü davranışından sorumlu olan kişi) ya da vasi (bir yetimin ya da akılca zayıf ve hasta olan birinin malını yöneten kişi) ise verilecek ceza daha ağırdır. "Adam öldürme" suçunda, öldürülen kişi, öldürenin karısı, kocası, kardeşi, babalığı, analığı, üvey anası, üvey babası, üvey evlâdı, kayınbabası, kaynanası, gelini, damadı ya da usül ya da füruundan biri ise öldürenin (failin) cezası sıradan bir adam öldürme suçundan daha çoktur. Hırsızlık suçunda da, hizmetçi olarak çalıştığı evde hırsızlık yapan, sıradan bir hırsızlık suçuna verilen cezadan daha ağır bir cezaya çarptırılır. Bu ağırlatıcı nedenler, failin (suç işleyen kişinin) kişisel durumundan kaynaklanmaktadır.

Ayrıca; cezayı hafifletici nedenler "yasal hafifletici nedenler" (Türk Ceza Kanunu'nun 51.maddesi) ve "değerlendirmeye dayanan (takdiri) hafifletici nedenler" (Türk Ceza Kanunu'nun 59.maddesi) olarak ikiye ayrılır.

Ceza Kanunu'nun yasal hafifletici neden olarak kabul ettiği kışkırtma (tahrik) dir.

Fail, işlediği suçu haksız bir kışkırtma sonucu oluşan hiddet (öfke) ve şiddetli bir elemin (üzüntünün) etkisi altında işlerse suçunun cezası hafifletilir. Örneğin, kendisine karşı suç işlenen kişi, suç işleyene sövmüş ya da tokat atmışsa, suç işleyen de bu haksız kışkırtma sonucu onu bıçakla yaralamışsa, yasal hafifletici nedenden yararlanır; verilen ceza indirilir.

Kışkırtma, "Adi tahrik-kışkırtma" ve "Ağır tahrik kışkırtma" olarak ikiye ayrılır. Adi kışkırtmada, ceza indirimi daha azdır. Örneğin, kendisine karşı suç işlenen kişinin suç işleyene haksız ve nedensiz yere sövmesi ve suç işleyenin bu kışkırtma sonucu onu dövmesi ya da herhangi bir suç aletiyle yaralaması "adi kışkırtma" yı oluşturur.

Ağır kışkırtmada, ceza indirimi daha çoktur. Örneğin, karısının zorla ırzına geçeni öldüren kişi, ağır kışkırtmadaki indirimden yararlanır. Toplu olarak kendisine sopa ve bıçaklarla saldıranlardan ve kovalayanlardan birini yaralayan fail, ağır kışkırtma sonucu bu suçu işlediğinden, cezasından indirim yapılır.

Cezaları tümüyle kaldıran nedenler de vardır. Fiili işlediği zaman akıl hastası olan faile ceza verilemez. Koruma ve tedavi altına alınır.

Fiili işlediği sırada kendisinde önemli derecede akıl zayıflığı bulunan kişiye verilecek cezalarda indirim yapılır.

Failin (suç işleyenin) yaşı da cezalarda indirim nedenidir; yaşı çok küçük olanlara ise hiç ceza verilmez.

Fiili işlediği zamanda «on bir yaşını» bitirmemiş olan çocukla ilgili olarak, yasada yazılı önlemler dışında, kovuşturma yapılamaz ve ceza verilemez.

Fiili işlediği sırada on bir yaşını bitirmiş olup da on beş yaşını doldurmamış olanların bilici ve ayırt edici (farik ve mümeyyiz) olmadıkları anlaşılırsa, bunlar için, yasada belirtilen önlemler dışında, hiçbir ceza uygulanmaz. Eğer çocuk, işlediği fiilin, bir suç olduğunu ayırt ederek ve bilerek suçu işlemişse, cezasında indirim yapılır.

Suçu işlediği sırada on beş yaşını bitirmiş olup da on sekiz yaşını bitirmemiş olanlar da ceza indiriminden yararlanırlar.

Sağır-dilsizler için de, yaşları ve işledikleri fiilin sonucunu ayırt etme bilincinde olup olmadıkları göz önüne alınarak, yasada belirlenen önlemler dışında, ceza uygulanmaz.

Değerlendirmeye dayanan (takdiri) hafifletici nedenin varlığı, yasal hafifletici nedenlerden ayrı olarak, mahkemece göz önüne alınır.

Değerlendirmeye dayanan (takdiri) hafifletici neden, suçun öğelerinden birini ya da yasanın özel olarak gösterdiği nedenlerden birini oluşturmaması koşuluyla suç işleyenin kişiliği, bireysel (ferdi) varlığı, onu suça sürükleyen nedenler, geçmişteki halinin temiz ve lekesiz olması, pişmanlığı, kaçmak olanağı varken kendiliğinden teslim olması, ruhsal durumu, suçu geçici ve rastlantısal nedenlerle işlemiş bulunması, suçu az çok geçerli sayılabilecek nedenlerle işlemiş olması gibi durumlarda uygulanır ve suçlunun cezasından indirim yapılır.

Türk Ceza Kanunu, yasal savunma (meşru müdafaa) sonucu işlenen suçlar için ceza verilemeyeceğini hükme bağlamıştır (Türk Ceza Kanunu Madde-49).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Cezasal sorumluluğu ortadan kaldıran durumlar şunlardır:

a. Yasanın hükmünü ya da yetkili bir makamdan verilen ve görev olarak yapılması zorunlu bulunan bir emrin yerine getirilmesi sırasında işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilemez. Örneğin, hırsızlık ya da yankesicilik suçunu işleyen ve kaçmakta olan kişinin yakalanması, kişinin özgürlüğünü sınırlamak suçunu oluşturmayacağından, cezayı gerektirmez. Ölüm cezasıyla cezalandırılmış kişinin bu cezasını, yetkili makamın emrine dayanarak, yerine getiren görevli de adam öldürme suçunu işlemiş sayılmaz. Bunun gibi yetkili makamın tutuklama yazısına dayanarak bir kişiyi tutuklayan görevli, kişinin özgürlüğünü kısıtlamış olmaz. Bu nedenle de cezasal bir sorumluluğu söz konusu değildir.

b. Bir kişi, gerek kendisinin, gerek başkasının varlığına ya da ırzına karşı olageleh haksız bir saldırıyı hemen savuşturmak (defetmek) zorunluluğunun doğduğu durumlarda bir suç işlerse faile ceza verilmez.

c. Bir kişi, gerek kendi varlığını, gerek başkasını, kendisinin ya da başkasının bilerek oluşturmadığı ve başka türlü korunmak ve kurtulmak olanağı da bulunmayan ağır ve kesin bir tehlikeden korumak için zorunlu olarak bir suç işlerse faile ceza verilmez. Örneğin, kızını ve kendisini silâhlı ve haksız bir saldırıdan korumak ve saldırıyı hemen uzaklaştırmak zorunluluğuyla saldırganı öldüren kişinin eylemi, savunma sınırı aşılmadığına göre, yasal savunma olarak kabul edilir ve kendisine ceza verilmez.

13. Karma (Muhtelif) suçlar - Birbirine bağlı (Murtabit) suçlar:

Karma suç: suç işleyen, birkaç eylemde bulunmuş olsa bile, bir suç oluşması durumudur. Örneğin, bir kişiyi birkaç kez tabancayla ateş ederek ya da birkaç kez bıçakla vurarak yaralayan failin suçu, ayrı ayrı eylemlerden oluşmasına karşın tek suç olarak kabul edilir.

Birbirine bağlı suç ise bir kişinin hırsızlık yapmak için bekçiyi öldürmesi ya da birini öldürmek için, evde bulunduğu sırada onun evini yakması durumunda (Murtabit suç) söz konusu olur. Murtabit suç, cezayı ağırlaştırıcı bir neden olarak kabul edilir.

14. Suçüstü hükümlerine bağlı suçlar:

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Suç işlenmekteyken ya da yeni işlenmiş olduğu sırada ya da işlenmesinden hemen sonra ya da suçun az önce işlendiğini gösteren eşya ve izlerle yakalanan failin suçu, suçüstü hükümlerine bağlı bir suçtur.

Suçüstü hükümlerine bağlı bir suç işleyen kişi, özel hükümleri içeren (Meşhud Suçların Muhakeme-Usulü Kanunu) na göre yargılanır. Suç işleyen kişi, derhal mahkemeye çıkarılarak yargılaması kısa sürede sona erdirilir.

Sorular:

1. Suç nedir? Suçun genel tanımını yapınız.
2. Suçun genel öğelerini açıklayınız.
3. Cezasal ve Medeni suçlar arasındaki ayrımları belirtiniz.
4. Disiplin suçları nelerdir? Disiplin suçlarıyla Cezasal suçlar arasındaki ayrımı açıklayınız.
5. Kabahat'i tanımlayınız. Cürümle (suçla) arasındaki ayrım nedir?
6. Türk Ceza Kanununda yer alan suçları (cürümleri) genel başlıklarıyla belirtiniz.
7. Suçlara (cürümlere) ve Kabahatlere verilecek cezalar nelerdir?
8. Türk Ceza Kanununda yer alan kabahatleri genel başlıklarıyla belirtiniz.
9. Suç türlerini genel başlıklarıyla (kasıtlı suçlar - kasıtsız suçlar, icrai suçlar - ihmali suçlar gibi) yazınız.
10. Suça katılma (iştirak) konusunu açıklayınız. Asli fail ile fer'i fail arasındaki ayrımı belirtiniz.
11. Türk Ceza Kanununda cezaları ağırlatıcı nedenler (fiili ağırlatıcı nedenler) ve (kişisel ağırlatıcı nedenler) olmak üzere ikiye ayrılır. Bu ayrımı açıklayınız.
12. Türk Ceza Kanununda cezaları hafifletici nedenlerle cezalarda indirim yapılmasını gerektiren nedenler nelerdir?
13. Takdiri hafifletici neden (Türk Ceza Kanununun 59.maddesi) hangi koşullarda uygulanır?
14. Cezasal sorumluluğu ortadan kaldıran durumlar nelerdir? Yasal savunma (meşru müdafaa) hangi koşullarda gerçekleşir?

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEZALAR

Türk Ceza Kanununun II.maddesine göre cürümlere (suçlara) ilişkin cezalar:

1. İdam,
2. Ağır Hapis, < Yaşam Boyu (Müebbet) / Geçici (Muvakkat ⇒ 1-24)
3. Hapis, (7 gün - 20 Yıl)
4. (Yürürlükten kaldırılmıştır) (Sürgün),
5. Ağır Para Cezası,
6. Kamu Hizmetlerinden Yasaklılık, < Müebbet / Muvakkat ⇒ (3 ay - 5 Yıl)

cezalarıdır.

Kabahatlere ilişkin cezalar ise:

1. Hafif Hapis, ⇒ (1 gün - 2 Yıl)
2. Hafif Para Cezası,
3. Belli bir meslek ve sanatı yapamamak, ⇒ (3 gün - 2 Yıl)

cezalarıdır.

İdam (ölüm) cezası, bu cezaya çarptırılan (mahkûm olan) kimsenin asılarak yaşamının sona erdirilmesidir.

Ağır hapis cezası, yaşam boyu (müebbet) ya da geçici (muvakkat) dır. ↓ (1-24)

Yaşam boyu ağır hapis, ölünceye kadar sürer. Geçici ağır hapis cezası, genellikle bir yıldan 24 yıla kadardır.

Hapis cezası, yedi günden yirmi yıla kadardır. Yasada açıklanmayan yerlerde üst sınırı beş yıldır. (7 gün - 20 yıl)

Ağır para cezası, yirmibin liradan yüzmilyon liraya kadar belirlenecek bir paranın Devlet Hazinesine ödenmesidir.

Kamu hizmetlerinden yasaklılık cezası, yaşam boyu (müebbet) ya da geçici (muvakkat) tır.

Yaşam boyu kamu hizmetlerinden yasaklılık:

a. Tüm siyasal hakları (seçme ve seçilme haklarını) kullanmaktan,
b. Tüm memuriyet ve hizmetlerden,
c. Devletçe verilen rütbe, ünvan, nişan ve madalyalardan,
d. Üstte belirtilen nişan, rütbe, ünvan, sıfat, hizmet ve memuriyetlerden birinin sağladığı maaşlı ya da onursal her türlü hukuktan,
e. Veli ya da vasi olarak hizmette bulunmaktan,
f. Üstte belirtilen her türlü hakları, ünvanları, rütbeleri, nişanları, sıfatları, hizmet ve memuriyetleri üstlenmek yeterliğinden yaşam boyu yoksun kalmayı içerir.

Geçici olarak kamu hizmetlerinden yasaklılık cezası ise hükümlünün üç aydan beş yıla kadar üstte belirtilen hukuk, hizmet ve memuriyet ve sıfat ve rütbe ve nişandan ve bunları üstlenmek ve alabilmek yeterliğinden yoksun kalmasını içerir.

Kamu hizmetlerinden yasaklılık cezası, belli bir meslek ya da sanatı yapmanayı da kapsar. Bunu yasa gösterir.

Hafif hapis cezası, bir günden iki yıla kadardır.

Hafif para cezası, beşbin liradan onmilyon liraya kadar belirlenecek bir paranın Devlet Hazinesine ödenmesidir.

Belli bir meslek ve sanatın yapılamaması cezası üç günden iki yıla kadardır.

Bu ceza, ikincil (fer'i) nitelikte bir cezadır.

Suç işleyene verilen esas cezayla birlikte verilen bir cezadır.
Örneğin, bir kimse caddelerde ve herkesin gelip geçtiği yerlerde ya da herkese açık yerlerde hayvanları ve arabaları ve otomobilleri kişilerin ve eşyanın güvenliğine tehlike verecek biçimde yönetirse hafif hapis ve hafif para cezasıyla cezalandırılır. Eğer bu kişi sürücü belgeli (ruhsatnamesi olan) arabacı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ve şöför ve sürücü ise bir aya kadar meslek ve sanatını yapamaması cezasına da çarptırılır. Bu ceza memurlar, avukatlar, ebeler, eczacılar, çilingirler vb. kişilerin eylemlerine de uygulanır.

Hükümlülük durumunda, hem bir ceza hem de güvenlik önlemi niteliğinde olan Zoralım (müsadere) söz konusu olur(x).

Mahkûmiyet durumunda cürüm ya da kabahatte kullanılan ya da kullanılmak üzere hazırlanan ya da fiilin (işlenen suçun) sonucunda elde edilen eşya, işlenen suçla ilgisi bulunmayanlara ait olmamak koşuluyla, mahkemece zapt ve müsadere olunur.

Kullanılması, yapılması, taşınması, bulundurulması ve satılması cürüm (suç) ya da kabahat oluşturan eşya, bir ceza mahkûmiyeti olmasa ve faile ait bulunmasa bile zapt ve müsadere olunur.

Taşınması yasak olmayan silâhların izinsiz taşınması durumunda da zapt ve müsaderesine (zoralımına) hükmolunur.

Zapt (el koyma), zilyetliği (mülkiyeti kendisine ait olmamasına karşın bir malı elinde bulundurmayı ve kullanmayı) geçici olarak kaldıran bir işlemdir.

Zoralım (müsadere) ise bir mal üzerinde sahibinin mülkiyetini kaldırarak o malı Devlete aktarmaktır.

Yasalarda açıkca yazılmış olmadıkça cezalar ne artırılabilir, ne eksiltilebilir ve ne de değiştirilebilir.

Ceza uygulamasında; önce fiilin cezası belirlenecek, ondan sonra artırıcı nedenler, sonra indirici nedenler, en sonra da tekerrür (yinelenme-bir suç nedeniyle cezaya çarptırılan kişinin cezasını çektikten ya da ceza düştüğü günden sonra belli süreler içinde başka bir suç daha işlemesi durumu-) nedeniyle artırma yapılacaktır. Bu artırma ve eksiltmeler yapılırken de fiile

(x) Yargıtay Ceza Genel Kurulunun kararına göre zoralım (müsadere) "ceza" değil, bir "tedbir" (önlem) dir.
Yine Yargıtay Ceza Genel Kurulunun bir kararına göre:
"Zoralım bir ceza değildir. Suç işleyen kişiye yaşının küçüklüğü nedeniyle ceza verilmese bile, suçta kullanılan bıçağın zoralımına karar verilmelidir".

bağlı olanlar önce, kişiye bağlı olanlar da sonra, bir önceki miktar göz önünde tutularak uygulanacaktır. Fiil, kalkışma (teşebbüs) derecesinde kalmışsa, artırma ve eksiltmelere başlamadan önce temel ceza belirlenecek, ondan sonra fiili (eyleme bağlı) artırıcı nedenler, sonra kişiye bağlı artırıcı nedenler, daha sonra da fiile (eyleme) bağlı indirici nedenler, sonra da kişiye bağlı indirici nedenler, son olarak da yaş, akıl durumu ve değerlendirmeye bağlı hafifletici neden uygulanacak, en sonun da ise tekerrürle ceza artırılması yapılacaktır.

Ceza belirlenirken; önce artırıcı, sonra azaltıcı nedenler uygulanmak ve sıralanan nedenlerden önce uygulanmak koşuluyla kendi aralarında suçlunun en lehine (yararına) sonuç verecek biçimde düzenlenmeli ve uygulanmalıdır.

Ceza verilirken Türk Ceza Kanununun 29.maddesindeki kurallar göz önünde tutulur.

Bunlar:

1. Cezaların artırılması, eksiltme ve değiştirilmesinin kanuniliği,
2. Temel cezanın belirlenmesi,
3. Artırma ve eksiltmenin birbirini izlemesi,
4. Cezanın önce artırılıp sonra eksiltilmesi,
5. Bütün durumlarda yaş, akılla ilgili saptamalar, değerlendirmeye bağlı hafifletici neden (takdiri tahfif sebebi) ve yinelenmenin (tekerrürün) en son göz önüne alınması,
6. Her cezanın türüne ilişkin durumların aşılamayacağı,
7. Taahhütsüz adli tevbihtir(x).

(x) Yasada gösterilen cezanın üst sınırı bir ay hapis ya da hafif hapis ya da üçbin lira ağır ya da hafif para cezasını geçmezse, hafifletici neden bulunur ve fail önceden bir cürümden ya da bir aydan çok hafif hapsi gerektiren bir kabahatten ötürü mahkûm olmamış bulunursa, mahkeme, verdiği cezanın yerine hüküm giyen kişiye adli tevbihde bulunulmasına karar verebilir. Eğer hükümlü mahkemece belirlenecek süre içinde bir cürüm ya da kabahat işlerse belli bir para vermeyi yükümlenir (taahhüt eder).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

3.1. CEZALARIN YERİNE GETİRİLMESİ (İNFAZI)

Suç işleyen kişi, ceza mahkemesinde (işlediği suçun türüne, niteliğine ve sıfatına göre Sulh Ceza Mahkemesinde ya da Asliye Ceza Mahkemesinde ya da Ağır Ceza Mahkemesinde ya da Yargıtayın ilgili Dairesinde) yargılanarak cezaya çarptırıldıktan ve verilen bu ceza hükmü kesinleştikten(x) sonra, cezanın yerine getirilmesi söz konusu olur.

Cezaların yerine getirilmesi konusunda Cumhuriyet Savcılığı ve cezayı yerine getirme (infaz) kurumları görevlidirler.

Cezaların infazı, 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun hükümlerine göre yerine getirilir.

Bu yasaya göre infaz yönünden cezalar şunlardır:

1. Ölüm,
2. Uzun veya kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar,
3. Para cezası,

Ölüm cezası, buna hükümlü olan kimsenin asılarak yaşamının sona erdirilmesidir.

Uzun süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar, (Müebbet) ya da (Muvakkat) tır.

Müebbet, ölünceye kadar sürer.

Muvakkat (geçici) uzun süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar bir yıldan yukarı olanlardır.

Bir yıl daha az süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar kısa süreli dir.

Ağır hapis dışında, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar (bir yıl ve daha az süreli cezalar) suçlunun kişiliğine, değerlendirilecek başka tutum ve davranışlarına ve suçun işlenmesindeki özelliklerine göre:

a. Kabahatlerde her bir gün karşılığı hafif para cezasına, cürümlerde ağır para cezasına,

(x) Mahkemenin verdiği ceza hükmünü sanığın ya da davaya katılanın (Müdahilin-suçtan zarar görmüş olan mağdurun) ya da Cumhuriyet Savcısının belli sürede temyiz etmemesi sonucu ya da ceza hükmü üstte belirtilenlerce süresinde temyiz edilerek Yargıtay'a gönderilip de incelendiği ilgili Dairece ya da yasada gösterilen usül ve esas hükümleri çerçevesinde mahkemenin kararında direnmesi üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulunca ceza hükmünün onanması ve başkaca yasa yoluna (karar düzeltmesi-tashihi karar-, yargılamanın yeniden yapılması-iadei muhakeme-, yazılı emir gibi) baş vurma koşullarının bulunmaması durumunda mahkemece sanığa (suç işleyene) verilen bu ceza hükmü kesinleşir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

b. Aynen (olduğu gibi) iade (geri vermeye) ya da tazmine (zararı ödemeye),

c. Altı ayı geçmemek üzere bir eğitim ya da ıslah (yola getirme) kurumuna devam etmeye,

d. Bir yılı geçmemek koşuluyla belli bir yere gitmekten, birtakım etkinlikleri ya da meslek ve sanatı yapmaktan yasaklılığına,

e. Her tür ehliyet (yeterlik belgesi) ve ruhsatnamenin (izin belgesinin) bir aydan bir yıla kadar geçici süre geri alınmasına,

çevrilebilir.

Ancak suç gününden önce, üstte gösterilen para cezasına ya da önlemlerden birine çevrilmiş olsa bile, hürriyeti bağlayıcı cezaya hüküm giymemiş bulunanlara ilişkin olarak, hükmolunan otuz güne kadar (otuz gün dahil) hürriyeti bağlayıcı cezalarla, suç gününde 18 yaşını bitirmemiş olanların mahkûm edildikleri kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların, üstte yazılı ceza ya da önlemlerden birine çevrilmesi zorunludur. Önlem hükümlerinin yerine getirilmesi hükümlünün elinde olmayan nedenler yüzünden olanaksız duruma gelmişse hükmü veren mahkemece bu önlem yerine başka bir önleme hükmolunur.

Para cezası, yasada yazılı sınırlar arasında belirlenecek bir miktar paranın Devlet Hazinesine ödenmesidir.

Yasalarda en düşük (asgari) ve en yüksek (azami) sınırları gösterilen para cezalarının tutarı (miktarı), suçlunun ekonomik durumu, aile sorumluluğu, işi ve mesleği, yaş ve sağlık durumu, cezanın sosyal etkisi ve uyarma amacı gibi durumlar göz önünde tutularak mahkemece saptanır.

Mahkeme gerekli görürse, hükmedeceği para cezasının belirleyeceği sürelerde ve belirli taksitlerle ödenmesine de karar verebilir. Ancak, taksitlerden birisinin süresinde ödenmemesi durumunda geri kalan tutarın tümünün tahsili gerektiğini de kararda gösterir.

Taksit süresi iki yılı geçemez ve taksit miktarı dörtten az olamaz.

Para cezasını içeren mahkeme kararı (ilâm) kesinleşince mahkemece Cumhuriyet Savcılığına verilir. Cumhuriyet Savcısı, bir ay içinde para cezasını ödemesi için hükümlüye usulüne (yöntemine) uygun olarak bir ödeme emri gönderir (tebliğ eder). Hükümlü, kendisine bildirilen (tebliğ edilen) ödeme emri üzerine

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

belli süre içerisinde para cezasını ödemezse, Cumhuriyet Savcısının kararı ile bir gün onbin lira sayılmak üzere hapsedilir. Ancak para cezası yerine çektirilen hapis cezası üç yılı geçemez. Hükümlü, hapis kaldığı her gün için onbin lira indirildikten sonra kalan parayı öderse hapisten çıkarılır.

Kendi isteği üzerine hükümlü, para cezasından çevrilen hapis yerine Devlet Mahalli (yerel) İdare, Kamu İktisadi teşebbüsü ve başka kamu kurullarının hizmetlerinde çalıştırılabilir. Sürümdeğere (rayice) göre eş durumda olanlara (emsallerine) ödenen ücret tutarından hükümlünün yiyip içmesi (iaşesi) için gerekli tutar ayrıldıktan sonra arta kalan hüknedilen cezaya sayılır.

Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların yerine getirilmesinde hükümlünün durumu ve hükümlülük süresi göz önünde tutularak birtakım kolaylıklar sağlanmıştır.

Hükümlünün ya da varsa yasal vekili ya da Cumhuriyet Savcısının isteği üzerine:

a. Hükümlü 65 yaşını tamamlamış ya da sağlık durumu cezaevinde bulunmasına engel olacak derecede bozuk olduğu tabip raporuyla belgelendirilmiş ve hükümlülük süresi 60 günü geçmemişse oturduğu yerde,

b. Hükümlülük süresinin 60 günü geçmemesi durumunda her hafta Cuma günleri en geç 19.00'da girmek ve pazar günleri aynı saatte çıkmak suretiyle bir cezaevinde,

c. Hükümlülük süresinin 4 ayı geçmemesi durumunda serbestçe çalışabilmesini sağlamak için her gün saat 19.00'da girmek ve sabahları 7.00'de çıkmak suretiyle bir cezaevinde çektirilmesine karar verilebilir.

Cezasını üstte belirtilen koşullarla çekmesine mahkemece karar verilen hükümlü, bu koşullara kasden ya da savsayarak uymazsa bir aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Geri kalan cezası da ayrıca çektirilir.

647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 19.maddesinde Koşullu olarak (Şartla) salıverilme hükmü yer almıştır.

Bu hükme göre, Türkiye Büyük Millet Meclisince ölüm cezalarının yerine getirilmemesine karar verilenler 30 yıllarını; yaşam boyu (müebbet) ağır hapis

cezasına hükümlüler 20 yıllarını; başka kişisel özgürlüğü bağlayıcı cezalara mahkûm edilmiş olanlar hükümlülük süresinin 1/2'ni çekmiş olup da İnfaz Tüzüğüne göre iyi halli hükümlü niteliğinde bulundukları anlaşılanlar, istekleri olmasa bile, kişisel koşulla salıverilirler.

Koşulla salıverilmiş olan hükümlü, geri kalan süre içinde işlediği kasıtlı(x) bir suçtan ötürü kişisel hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkum olur (çarptırılır) ya da yerine getirme zorunluluğunda olduğu koşulları yerine getirmezse şartla salıverilme kararı geri alınır.

3.2. CEZALARIN ERTELENMESİ (TECİLİ)

Erteleme (tecil), cezaların kişiselleştirilmesi (şahsileştirilmesi) ilkesinin bir sonucudur.

Cezanın ertelenmesi, suç işleyen kişiye verilen cezanın yerine getirilmesinin belli bir süreyle geri bırakılmasına hâkimin karar vermesidir. Bu süre içinde hükümlü, başka bir suç işlemezse, yerine getirilmesi geri bırakılan hükümlülüğü hiç olmamış sayılır. Eğer suç işlerse ertelenen ceza, yeni suçun cezasıyla birlikte çektirilir. Bu konuda, cezası ertelenen hükümlü mahkemece uyarılır.

Cezası ertelenen hükümlü, kabahatten mahkûm olmuşsa hüküm gününden başlamak üzere bir yıl içinde bir cürümden ya da başka bir kabahatten ya da daha ağır bir cezayı gerektiren bir suçtan mahkûm olmazsa ya da cürüm ile mahkûm olan kimse hüküm gününden başlamak üzere beş yıl içinde bir cürümden dolayı bir cezaya ya da hapis ya da ağır hapis cezasına çarptırılmazsa cezası ertelenmiş olan mahkûmiyeti (hükümlülüğü) hiç olmamış gibi kabul edilir. Eğer üstte belirtilen süreler içinde yeni bir kabahat ya da cürüm işlerse her iki ceza ayrı ayrı çektirilir.

Cezanın ertelenmesi, hükümlü için bir bağışlama (af) ya da bir hak değildir. Hâkimin değerlendirmesine bırakılmıştır.

(x) Suçların Bölümlenmesi (Taksimi) bölümünde de belirtildiği gibi Fail'in (suç işleyen kişinin) işlediği suçun bilincinde olması, bilerek ve isteyerek ve sonucunu da düşünerek suç işlemesi durumunda "kast" söz konusu olur.
Dikkatsizlikle, tedbirsizlikle (önlem almayarak) ya da savsama ya da meslekte ve sanatta acemilik ya da tüzük, yönerge ve emirlere uymamak sonucu oluşan eylemlerde kasıt yoktur. Örneğin bir şöförün dikkatsizlik ve tedbirsizlik sonucu bir kişiye çarparak onun ölmesine ya da yaralanmasına neden olması gibi.

Hâkimin erteleme hükmünü uygulayabilmesi aşağıda belirtilen koşullara bağlıdır:

a. Hükümlünün daha önce Adliye Mahkemelerince para cezasından başka bir cezaya çarptırılmamış olması (önsuçu -sabıkası- bulunmaması) gerekir.

b. Verilmiş ceza, ağır ya da hafif para ya da bir yıla kadar (bir yıl dahil) ağır hapis ya da iki yıla kadar (iki yıl dahil) hapis ya da hafif hapis cezası olmalıdır.

c. Mahkeme (Hâkim), hükümlünün geçmişteki hali ve suç işleme eğilimine göre cezanın ertelenmesi durumunda ileride suç işlemekten çekinmesine neden olacağı konusunda bir kanıya varmış bulunmalıdır.

d. Hükümlü, 18 yaşını doldurmamış olmalı ya da 65 yaşını bitirmiş bulunmalıdır. Verilen ceza iki yıl ağır hapis, hapis ya da üç yıl hafif hapis cezasını geçmemelidir.

Hâkim, ertelemeye ya da ertelemeye yer olmadığına ilişkin kararında yasal ve yeterli bir gerekçe göstermek zorunluluğundadır. Kararın gerekçeye dayandırılmaması uygulamada keyfiliğe yol açar.

Birtakım suçlara ilişkin cezalar ile askeri suçlar ve disiplin suçlarına ilişkin cezaların ertelenemeyeceği Özel Kanunlarında gösterilmiştir. Özel kanunlarında gösterilen bu suçlara ilişkin olarak erteleme kararı verilemez.

3.3. ÖNSUÇ (SABIKA) VE ADLİ SİCİL

Önsuç (Sabıka), bir kimsenin geçmişte işlediği ve mahkemece cezalandırıldığı suç'tur.

Önsuçlu (sabıkalı) ise daha önce bir suç işleyerek mahkemece cezalandırılmış olan kimsedir.

Adliye Mahkemelerinden verilen ve kesinleşen esas cezalar ve ikinci derecede -fer'i- cezalar (kamu hizmetlerinden yasaklılık, bir meslek ya da sanatı yapamamak gibi cezalar), Adli Sicil Kanunu hükümleri gereğince ayrıntılı biçimde (hükümlünün adı ve soyadı), baba ve ana adı, doğum tarihi, doğum yeri, nüfusta kayıtlı olduğu yer, suçun işlendiği tarih, cezanın dayandığı kanun ve maddesi, hükmü ya da kararı veren mahkeme, verilen ceza, hükmün ya da kararın kesinleştiği tarih, cezanın ertelenmiş olup olmadığı vb.)

bildirme fişiyle ve Cumhuriyet Savcılıkları kanalıyla Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğüne bildirilir. Esas cezalarla fer'i cezaların yerine getirilmesine (infazına) ilişkin fişler de Genel Müdürlüğe iletilir.

Ceza Mahkemeleri yargıladıkları sanıklarla ilgili önsuç (sabıka) kayıtlarını Cumhuriyet Savcılıklarından ya da Genel Müdürlükten sorarlar.

Cezaların İnfazı Kanunu'nun 7.maddesine göre adli sicildeki hükümlülük (önsuç-sabıka) kaydı aşağıdaki koşullarda silinebilir. Sabıka kaydı silinen kimse sabıkasız sayılır.

a. Kabahat ile mahkûm olan kimse cezasını çektiği ya da genel af, zamanaşımı ya da şikayetin geri alınması gibi nedenlerle ceza ortadan kalktığı ya da düştüğü tarihten başlamak üzere bir yıl içinde bir cürüm ya da önceki hükmün verildiği Asliye Mahkemesinin yargı sınırları içinde başka bir kabahatten dolayı aynı türden ya da daha ağır bir cezaya mahkûm olmazsa ya da önceki cezası ertelenmiş ve erteleme süresini (kabahatlerde bir yıl, cürümlerde beş yıl) suç işlemeden geçirerek hükümlülüğü hiç olmamış sayılması durumunda bu tarihten sonra;

b. Zimmet (bir devlet memurunun görevi gereği kendisine verilen ya da görevi dolayısıyla koruma, denetleme ve sorumluluğu altında bulunan para, değerli evrak, senet ve başka malları kendi hesabına harcaması ya da mal varlığına geçirmesi), İhtilâs (Bir memurun, kendisine görevi nedeniyle teslim edilmiş bulunan para ya da eşyaya sahip olabilmek için hileye baş vurması, resmi kayıtlarda değişiklik yaparak sahte evrak düzenlemesi, evrakı ortadan kaldırması), İrtikâp (Memurun memuriyet sıfatını ya da görevini kötüye kullanarak kendisine ya da başkasına hakkı olmayan para ya da başka çıkarlar sağlaması ya da bunları yapması konusunda bir kimseyi zorlaması ya da kandırması), rüşvet (Bir memurun görevine ilişkin olanakları para ya da mal karşılığında kötüye kullanması), hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı (hileli) iflâs gibi yüz kızartıcı suçlarla ağır hapis ya da 5 yıldan çok hapis cezasını gerektiren suçlar dışında kalan bir cürümden dolayı mahkûm olan kimse, cezasını çektiği ya da genel af, zamanaşımı ya da şikayetin geri alınması gibi nedenlerle cezanın ortadan kalktığı ya da düştüğü tarihten başlayarak beş yıl içinde işlediği bir cürümden dolayı daha önce verilen ceza türünden bir cezaya ya da hapis ya da ağır hapis cezasına mahkûm olmazsa ya da önceki cezası

ertelenmiş ve erteleme süresini suç işlemeden geçirerek hükümlülüğü hiç olmamış sayılması durumunda bu tarihten sonra;

İlgilinin ya da Cumhuriyet Savcısının ya da Adli Sicil Müdürlüğünün isteği üzerine hükmü veren mahkemece ya da ilgilinin (istekte bulunanın) bulunduğu yer asliye ceza mahkemesince, duruşma yapılmaksızın, adli sicildeki hükümlülük kaydının silinmesine karar verilir.

3.4. ZAMANAŞIMI (MÜRURU ZAMAN)

Ceza Hukukunda zamanaşımı, yasada yazılı sürelerin geçmesi sonucu Kamu Hukukuna ilişkin dava hakkını (Devletin cezalandırma hakkını) düşüren bir durumdur.

Zamanaşımı, (dava zamanaşımı) ve (Ceza zamanaşımı) olmak üzere iki çeşittir.

1. Dava Zamanaşımı

Yasada aykırı bir hüküm yoksa kural olarak her suç zamanaşımına uğrar.

Suç işleyenle ilgili Kamu Hukuku Davası:

a. Ölüm ve yaşam boyu (müebbet) ağır hapis cezalarını gerektiren cürümlerde yirmi yıl.

b. Yirmi yıldan aşağı olmamak üzere geçici ağır hapis cezasını gerektiren cürümlerde on beş yıl.

c. Beş yıldan çok ve yirmi yıldan az ağır hapis ya da beş yıldan çok hapis ya da kamu hizmetlerinden yaşam boyu yasaklılık cezalarından birini gerektiren cürümlerde on yıl.

d. Beş yıldan çok olmamak üzere ağır hapis ya da hapis ya da kamu hizmetlerinden geçici olarak yasaklılık cezalarını ve ağır para cezasını gerektiren cürümlerde beş yıl.

e. Bir aydan çok hafif hapis ya da otuz liradan çok hafif para cezasını gerektiren fiillerde iki yıl.

f. Üstte belirtilen miktardan az cezaları gerektiren kabahatlerde altı ay geçmesiyle ortadan kalkar.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Ancak Devletin şahsiyetine karşı işlenmiş olup da ölüm ya da yaşam boyu ya da geçici ağır hapis cezalarını gerektiren cürümlerin yurt dışında işlenmesi durumunda dava zamanaşımı yoktur.

Zamanaşımının başlangıcı, işlenmiş cürüm ve kabahatlerde fiilin oluştuğu günden; kalkışılan (teşebbüs olunan)(x) ya da oluşturulmayan cürümlere ilişkin olarak son eylemin işlendiği günden ve süreklilik taşıyan (mütemadi) ve zincirleme (müteselsil)(xx) cürümlere ilişkin olanlarda sürmenin (temadinin) ve zincirlemenin (teselsülün) bittiği günden başlar.

Kamu Hukuku davasının zamanaşımı; mahkûmiyet hükmü, yakalama, tutuklama (tevkif), celp (çağrı belgesiyle getirme) ya da ihzar (zorla getirme), adli makamlarca sanığın sorguya çekilmesi, sanıkla ilgili olarak son soruşturmanın açılmasına ilişkin karar ya da Cumhuriyet Savcısınca mahkemeye yazılan iddianame (sanığın işlediği savlanan suçun ne olduğunu, kanıtlarını ve suça uygulanması istenen yasa maddelerini içeren ve görevli ve yetkili mahkemeye verilmek üzere düzenlenen yazı) ile kesilir. Bu durumda zamanaşımı, kesilme günü göz önünde tutularak yeniden işlemeye başlar.

Kamu Hukuku Davasının açılması, izin ya da karar alınmasına ya da başka bir mercide çözümlenmesi gereken bir sorunun sonucuna bağlı bulunursa izin ya da kararın alınmasına ya da sorunun çözümlenmesine kadar zamanaşımı durur.

2. Ceza Zamanaşımı

Kural olarak, bir suçtan dolayı kesin bir hükme bağlanmış olan ceza, yasada yazılı süre içinde yerine getirilmezse (infaz olunmazsa) zamanaşımına uğrayarak düşer.

Aşağıda yazılı cezalar, belirlenen sürelerin geçmesiyle ortadan kalkar:

a. Ölüm ve yaşam boyu ağır hapis cezaları otuz yıl,
b. Yirmi yıl ve daha çok süreyle ağır hapis cezası yirmi dört yıl,
c. Beş yıldan çok ağır hapis ya da hapis cezası yirmi yıl,
d. Beş yıla kadar kadar ağır hapis ya da hapis ya da geçici olarak kamu hizmetlerinden yasaklılık cezalarıyla ağır para cezaları on yıl,

(x) Bkz. Suçların Bölümlenmesi (Suç ve Kabahat Bölümü).
(xx) Bkz. Suçların Bölümlenmesi Bölümü.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

e. Bir aydan çok hafif hapis ya da bir meslek ve sanatın yapılamaması ya da hafif para cezası dört yıl,

f. Daha aşağı miktardaki ceza hükümleri on sekiz ay geçmesiyle ortadan kalkar.

Devletin şahsiyetine karşı işlenen (vatan hainliği, vatandaşın devlete karşı silâh kullanması ya da savaşa katılması, Devlete karşı savaşa ya da düşmanca davranışlarda bulunmaya kışkırtma, ulusal çıkarlara karşı davranışlar, düşmana yardım, Askeri kuruluşları yok etmek, devletin güvenliğine ilişkin belgeleri yok etmek ya da bozmak, casusluk gibi) cürümlerin, yurt dışında işlenmesi durumunda ceza zamanaşımı yoktur.

Ceza zamanaşımı, hükümlerde hükmün kesinleştiği ya da cezanın yerine getirilmesinin (infazın) herhangi bir nedenle kesintiye uğradığı günden işlemeye başlar.

Hükümlüye, mahkemenin hükümlülük kararının (ilâmının) yetkili merci tarafından yasa çerçevesinde ulaştırılıp duyurulmasına (tebliğine) ilişkin her çeşit işlem ya da cezanın yerine getirilmesi için hükümlünün yakalanması ceza zamanaşımını keser.

3.5. DAVAYI DÜŞÜREN NEDENLER

Birtakım suçlardan dolayı kovuşturma yapılması, suçtan zarar gören kimsenin şikayetine bağlı tutulmuştur. Suçtan zarar gören kişi doğrudan doğruya mahkemeye baş vurarak kişisel (şahsi) dava açıp kendisine karşı suç işleyenin cezalandırılmasını ister. Cumhuriyet Savcısı bu davaya kamu çıkarı görürse katılır, görmezse katılmaz. Şikayet üzerine, kamu çıkarı olduğu kanısına varırsa kovuşturmayı kendisi yaptığı gibi kamu davasını da açar.

Kovuşturma (takibat) yapılması ancak kişisel dava açılmasına bağlı olan fiillerde, kendisine karşı suç işlenen kimse, suça ilişkin zamanaşımı sınırı geçilmemek koşuluyla bu süre içinde ve fiili (eylemi) ve failin (suç işleyenin) kim olduğunu öğrendiği tarihten başlamak üzere altı ay içinde başvuruda bulunmak zorundadır. Başvuruda bulunmazsa kovuşturma yapılmaz; kişisel dava açma süresi geçmiş olur.

Kişisel dava konusu olan suçlar (Adi tehdit, gündüz vakti rıza dışı ya da hileyle ya da gizlice konuta girmek, başkasına ilişkin gizlerin-sırların-

açıklanması, işten kalma süresi yasada gösterilen etkili eylem-müessir fiil- dövme, yaralama ve dikkatsizlik, tedbirsizlik ve meslek ve sanatta acemilikle yaralamaya neden olmak, hakaret etmek ve sövmek, bir kimsenin taşınır ya da taşınmaz malını yıkmak ya da yok etmek ya da bozmak ya da bunlara zarar vermek, Türk Ticaret Kanununun 64. ve 65.maddelerinde yazılı haksız rekabette bulunmak, özel tüzüklerde ve yasalarda yazılı sanatsal (edebi) ve sanayiye ilişkin mülkiyetlerle ilgili suçları işlemek) gibi suçlardır.

Kişisel dava konusu olan suçlarda, zarar gören kimse şikayetinden vazgeçerse kamu hukuku davası düşer.

3.6. YASAKLANAN HAKLARIN GERİ VERİLMESİ (MEMNU HAKLARIN İADESİ)

Kişisel (şahsi) hürriyeti bağlayıcı bir cezayla birlikte verilen yaşam boyu kamu hizmetlerinden yasaklılık ve ceza mahkûmiyeti nedeniyle başka çeşit yeterlikten (ehliyetten) yoksunluk cezaları, yasaklanan hakların geri verilmesi yoluyla ortadan kalkabilir.

Bu cezalara mahkûm olan ve işlemiş olduğu suçtan dolayı pişmanlık duyduğunu gösterecek biçimde iyi hali görülen kimse, asıl cezasını çektiği ya da ceza af ile ortadan kalktığı günden başlamak üzere beş yıl ve zamanaşımı ile düşmüşse o günden başlamak üzere yedi yıl geçtikten sonra yasaklanmış haklarının geri verilmesini isteyebilir(x).

Bu cezalar, Türk Ceza Kanunundan ya da Özel Kanunlardan kaynaklanan (Kamu hizmetlerinden yasaklanma, memuriyetten yoksunluk, yasal kısıtlılık altında bulundurulma, babalık ve kocalık haklarından yoksunluk, sürücü belgesinin geri alınması, emekli maaşından yoksun kılınma, meslek ve sanatın yaptırılmaması-tatili-, iş yerinin kapatılması ve benzerleri gibi) cezalardır.

Yasaklanan hakların geri verilmesi dilekçesi, mahkûmun (hükümlünün) oturduğu yerin bağlı bulunduğu Ağır Ceza Mahkemesine verilir; olumlu ya da olumsuz kararı bu mahkeme verir.

(x) Yinelemeli olarak suç işleyenler (mükerrirler) cezalarının tamamını çektikten ya da af ya da zamanaşımıyla ceza düştükten sonra başlamak üzere üstte belirtilen bu sürelerin iki katı geçmedikçe yasaklanan haklarının geri verilmesini isteyemezler.

Yasaklanan hakların geri verilmesi durumunda, karar kesinleştikten sonra dilekçe sahibi (yasaklanan hakları geri verilen kimse) isterse bu karar Resmi Gazeteyle ilân olunur.

3.7. AĞ (BAĞIŞLAMA)

Af, (Genel Af) ya da (Özel Af) olmak üzere iki çeşittir.

Genel af, Kamu Hukuku davasını ve hükmedilen cezaları bütün sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırır.

Genel af, Devletin ceza vermek hakkını kullanmaktan vazgeçmesi demektir.

Özel af ise açıkca belirtilmiş olması durumunda ya cezayı bütünüyle ortadan kaldırır ya da azaltır ya da değiştirir ve daha ağır bir cezadan değiştirilerek cezaya yasal olarak eklenmemiş bulunmak koşuluyla hükümlünün yasal kısıtlılığını (kanuni mahcuriyetini) de[z] ortadan kaldırır.

Ancak yasa ya da kararnamede aksi yazılı olmadıkça fer'i ve mütemmim cezaları[xx] etkilemez.

Özel af, genellikle kişiye ilişkindir. Genel af gibi geniş kapsamlı değildir.

Özel af yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisine ve Cumhurbaşkanına aittir.

Genel af ve Özel af yalnız cezayı düşürür; yoksa kendisine karşı suç işlenmiş bulunan ve bu suçtan dolayı zarar görmüş olan kişinin suçtan doğan hak davasını etkilemez.

(z) Beş yıldan çok ağır hapis cezasına mahkûm olanlar ceza süreleri boyunca yasal kısıtlı (mahcur) sayılırlar.

Mallarının yönetimi için mahkemece bir vasi (koruman) atanır.

(xx) Fer'i (ikincil) cezalar ve Mütemmim (tamamlayıcı) cezalar esas cezaya ek ve tamamlayıcı nitelikte cezalardır. Kamu hizmetlerinden yasaklılık, bir meslek ve sanatın yapılamaması gibi.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Sorular:

1. Türk Ceza Kanununda suçlara (cürümlere) ve kabahatlere ilişkin cezalar nelerdir?

2. Zoralım (müsadere) nedir? Tanımlayınız ve niteliğini belirtiniz.

3. Cezaların artırılması ve eksiltilmeleri hangi kurallara uygun olarak yapılır? (Türk Ceza Kanununun 29.maddesi)

4. Sanığa (suç işleyene) verilen cezanın kesinleşmesi hangi aşamalardan sonra gerçekleşir?

5. Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların yerine getirilmesine ilişkin kuralları belirtiniz.

6. Şartla salıverilmenin koşulları nelerdir?

7. Cezanın ertelenmesi (tecil) ne demektir? Hangi koşullarda erteleme hükmü uygulanır? Sonuçlarını belirtiniz.

8. Önsuç (sabıka) ve Adli Sicil konularını açıklayınız.

9. Önsuç (sabıka) kaydı hangi koşullarda silinebilir?

10. Zamanaşımını tanımlayınız. Zamanaşımı (Dava zamanaşımı) ve (Ceza zamanaşımı) olmak üzere iki çeşittir. Bu iki çeşit zamanaşımını açıklayınız. Kamu hukuku davasının zamanaşımını ve ceza zamanaşımını kesen işlemler nelerdir?

11. Kamu hukuku davasını düşüren nedenler nelerdir? Şahsi dava konusu olan suçların bazılarını belirtiniz. Şahsi dava konusunu açıklayınız.

12. Yasaklanan hakların geri verilmesi hangi koşullarda gerçekleşir? Yöntemini belirtiniz.

13. Af, (Genel af) ve (Özel af) olmak üzere iki çeşittir. Bu iki çeşit affı ve sonuçlarını açıklayınız.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK CEZA KANUNUNDA SUÇLAR VE CEZALAR

Türk Ceza Kanunu'nun üç temel ilkesi vadır.

İlki; Kanunun 1. ve 2.maddelerinde yer alan:

"Kanunun açık olarak suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez. Kanunda yazılı cezalardan başka bir ceza ile de kimse cezalandırılamaz".

"İşlendiği zamanın kanununa göre cürüm veya kabahat sayılmayan fiilden dolayı kimseye ceza verilemez. İşlendikten sonra yapılan kanuna göre cürüm veya kabahat sayılmayan bir fiilden dolayı da kimse cezalandırılamaz. Eğer böyle bir ceza hükmolunmuşsa icrası (yerine getirilmesi) ve kanuni neticeleri kendiliğinden kalkar.

Bir cürüm ve kabahatin işlendiği zamanın kanunu ile sonradan neşrolunan (yayımlanan) kanunun hükümleri birbirinden farklı ise failin lehine (yararına) olan kanun tatbik ve infaz olunur (uygulanır ve yerine getirilir)".

Hükümlerine dayanan "suçların kanuniliği" - "kanunsuz suç olmaz" ilkesidir.

İkincisi; Kanun'un 44.maddesinde yer alan "Kanunu bilmemek mazeret sayılmaz" ilkesidir.

Burada sözü edilen yalnız Türk Ceza Kanunu değildir. Türk Ceza Kanunu dışında başka kanunları da (Medeni Kanunu, İdari Kanunları vb.) bilmemek mazeret sayılmaz.

Üçüncüsü; cezaların kişiselliği (şahsiliği) ilkesidir.

Faile (suç işleyene) ceza belirlenirken bu kimsenin kişiliği göz önünde tutulur. Hükümlünün cezasının yerine getirilmesinde de (infazında da) onu ıslâh

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

etmek (kusurlarını gidermek ve ahlâkını düzeltmek, iyileştirmek), bir daha suç işlemesinin önüne geçmek ve kendisini topluma yararlı bir kişi olarak salıvermek amaçlanır.

Cezaların kişiselleştirilmesi ilkesine koşut olarak cezanın yerine getirilmesinin de kişiselleştirilmesi doğaldır.

4.1. İŞ VE ÇALIŞMA ÖZGÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN SUÇ VE CEZALAR

Türk Ceza Kanunu, İş ve Çalışma Özgürlüğüne karşı işlenen suçları belirtmiş ve verilecek cezaları göstermiştir.

a. Bir kimse, zorla (cebirle) ve (şiddetle) ya da tehditle sanat ya da ticaret özgürlüğünü sınırlar ya da engellerse hapis cezasıyla cezalandırılır(x).

b. Bir kimse, zorla ve şiddetle ya da tehditle gerek işçiyi gerek ticaret ya da sanatla uğraşanları ya da işverenleri, gündelikleri azaltıp çoğaltmaya ya da önceden kabul edilen koşullardan başka koşullar altında sözleşmeler kabulüne zorlamak amacıyla bir işin bırakılmasına (tatiline) ya da sona ermesine yol açarsa ya da iş bırakılmasını sürdürmeye neden olursa hapis cezasına çarptırılır.

c. Bir kimse, üstte belirtilen yasa dışı amaçları gerçekleştirmeye yönelik olmak üzere, zor (cebir) ve (şiddet) kullanmadan ya da tehditte bulunmaksızın, işyerinin bir bölümünü ya da tamamını ele geçirirse (işgal ederse) hapisle cezalandırılır.

d. Üstte belirtilen eylemler, silâhla ya da kendini tanınmayacak bir duruma koyarak ya da bir kaç kişiyle birlikte işlenirse ya da ayrıca bir yıkım (tahribat) oluşturulmuşsa ya da birtakım gizli örgütlerin tehdit edici güçlerinden yararlanarak işlenmişse ceza artırılarak hükmolunur (Türk Ceza Kanunu Madde-201).

(x) Yargıtay 4.Ceza Dairesi bir kararında; Nevşehir'den Avanos'a ekmek getirip satan mağduru bir daha oraya ekmek getirip satmaması için tehdit ederek iş ve çalışma özgürlüğünü engelleyen sanığın eyleminin Türk Ceza Kanunu'nun 201.maddesine girdiğini belirtmiştir. Aynı Dairenin başka bir kararına göre; dolmuş şöförü olan sanığın, yine dolmuş şöförü olan müdahilin İtfaiye Davutkadı hattında çalışmasını cebir ve şiddetle engellemesinin 201.maddeye giren ve cezalandırılması gereken bir suç olduğu kabul edilmiştir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

e. Bir kimse, yalan haber yayarak ya da başka hileli yollarla genel pazarlar ya da ticaret borsalarında işçi ücretlerinin ya da yiyecek ya da malların ya da genel pazarlarda alınıp verilen ya da hisse senedi borsalarına kabul edilen evrak ve senetler piyasasının artıp azalmasına neden olursa hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-358).

Eğer bu suç, resmi izin belgesi olan aracı (simsar) ya da borsa (tellâl-ları)nca işlenirse verilecek ceza daha ağır olduğu gibi ayrıca meslek ve sanatın geçici olarak yapılamaması cezası da bu cezaya eklenir.

f. Bir kimse ticaret yaptığı sırada alıcısına bir şey yerine aynı şey olmak üzere başka bir şey ya da kökeni, niteliği ve miktarı söylediğine ya da sözleşmeye aykırı olarak bir şey verirse hapis ve ağır para cezasına çarptırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-363).

Bir kimse kendisine ya da başkasına verileceği bildirilmiş para ya da başka bir çıkar karşılığında resmi daireler ya da kişilerle ilgili eşya ve ev, dükkan, arazi gibi taşınmaz mallara ilişkin olarak artırma ve eksiltmeye hile karıştırır ya da hileli yollarla rekabeti engeller ya da artırma ve eksiltmede fiyat öne sürenleri (pey sürenleri) çekilmeye zorlar ya da kendisi çekilirse hapis ve para cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-366, 367, 368).

4.2. GÖREVLE (MEMURİYETLE) İLGİLİ SUÇ VE CEZALAR

1. Zimmet:

Zimmet, bir devlet memurunun görevi gereği kendisine verilen ya da görevi dolayısıyla koruna, denetlene ve sorumluluğu altında bulunan para, değerli evrak, senet ve başka malları kendi hesabına harcaması ya da mal varlığına geçirmesidir (Türk Ceza Kanunu Madde-202). Bu suçu işleyen memur ağır hapis cezasına çarptırılır, zarar kendisine ödettirilir.

Zimmetin öğeleri;

a. Suç işleyenin (failin) görevi nedeniyle kendisine verilen (elinde bulundur-duğu-zilyet olduğu) mal üzerinde suç işlemesidir. Bu malın memura özellikle verilmiş olması gerekmez. Malı görevi gereği elinde bulundurması yeterli-dir. Görev nedeniyle elinde bulundurmadığı ya da kendisine verilmemiş olan bir malı alan memur ancak "hırsızlık" suçunu işlemiş olur. Memura

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

görevi gereği değil de, ona duyulan güven sonucu bir mal verilmiş ve o da bu mal üzerinde suç işlemişse bu suç zimmet suçu olmaz; koşulları varsa güveni kötüye kullanma suçunu oluşturur.

b. Zimmet suçu memurlar ya da yasalara göre memur sayılanlarca işlenebilir. Ancak memur olmayanlar da suça katılmış (iştirak etmiş) olabilirler.

c. Zimmet suçu para (yabancı paralar, milli ziynet altınları da para kavramına girer), para sayılan evrak ve senetler (değerli kamu kağıtları, elinde bulundurana ait yazılı senetler, kuponlar, Devletin ya da bir ortaklığın ödünç para alnak için çıkardığı değerleri üzerlerinde yazılı, yıllık faiz getiren tahviller) ve başka mallar üzerinde işlenir.

d. Zimmet suçu, memurun kendisine görevi gereği verilen, koruması, denetlemesi ve sorumluluğu altında bulunan (zilyetliğinde olan)(x) mal, para, senet, tahvil, değerli kağıt, vb. şeyleri mülkiyetine (iyeliğine-mal varlığına) geçirmesidir.

e. Zimmet, kasıtlı (bilerek ve isteyerek) işlenen bir suçtur.

2. İhtilâs:

İhtilâs, bir memurun kendisine görevi nedeniyle teslim edilmiş bulunan para ya da eşyaya sahip olabilmek için hileye başvurması, resmi kayıtlarda değişiklik yaparak sahte evrak düzenlemesi, evrakı ortadan kaldırmasıdır (Türk Ceza Kanunu Madde-203).

İhtilâs, bağımsız bir suç olmayıp üstte açıkladığım zimmet suçunu ağırlatıcı bir nedendir. Zimmet suçunu işleyen failin (suç işleyenin), bu suçun ortaya çıkmaması için hileye, kayıtlarda değiştirmeler yapmaya, kayıtları bozmaya, gerçek dışı hesap ve bilânço çıkarmaya baş vurması durumudur. Böyle davranan faile daha çok ceza verilir. Ağır hapis cezasıyla birlikte ağır para cezasına çarptırılır. Ayrıca oluşan zarar kendisine ödettirilir.

(x) Zilyetlik, bir kimsenin bir nesne (şey) üzerinde, hak ya da haksızlık durumuna bakılmaksızın, (fiilen) egemenlik kurması, o nesneyi elinde bulundurmasıdır.
Zilyet de (eldeci de), maliki (iyesi) kendisi olsun olmasın bir malı elinde bulundurup kullanmakta olan kimsedir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Gerek zimmet suçunda, gerek bu suçun ağırlaştırıcı nedeni sayılan ihtilâsta zararın ödenmesi durumunda cezadan indirim yapılır.

3. Devlet mallarının denetim ve teftişiyle yükümlü olup da bu görevini yapmayı savsaklayan (ihmal eden) ve böylece zimmet suçunun oluşmasına ya da artmasına neden olan görevli (memur) hapis ve para cezasıyla cezalandırılır; zarardan sorumlu olur (Türk Ceza Kanunu Madde-204)

Devlet adına almaya ya da satmaya ya da yapmaya görevli kılınan memur, her çeşit eşyanın alım ve satımında ya da değerinde ya da miktarında ya da yapımında karışıklığa yol açarak kendisine ya da başkasına çıkar sağlarsa ağır hapis cezasına çarptırılır; zarar kendisine ödettirilir (Türk Ceza Kanunu Madde-205).

Bir memur, görevi nedeniyle kullandığı işçilerin belirlenen işleme ya da taşıma gündeliklerini ya da eşya tutarını tümüyle vermez ya da eksik verir ya da işçileri angarya olarak parasız çalıştırırsa hem bu yüzden elde ettiği kazancın bir katı gündeliği ve tutarı sahiplerine verilmek üzere öder, hem de hapis ve ağır para cezasına çarptırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-206).

Bir daire amiri, kadrosunda olan memurların tümünü çalıştırmadığı halde maaş ya da gündeliklerini tam alır ya da memurları asıl hizmetlerinden ayırıp kendi kişisel işlerinde kullanır ya da kendi kişisel işlerinde kullandığı kimseyi kadroda bulunan bir iş'te göstererek maaş almasını sağlarsa ağır hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılır; zarar kendisine ödettirilir (Türk Ceza Kanunu Madde-207).

Devlet memurlarından biri, yönetimine ve gözetimine bırakılan işlerde Devlet adına eşya ya da araç ve gereç alım ve satımında gizli ya da açıkce gerek kendisi, gerek başkası aracılığıyla ya da ortaklık kurarak kazanç amacıyla ticaret yaparsa ya da yapım ya da inşaatı götürü olarak üstlenen kişilerle ortak olursa ağır hapis cezasına çarptırılır. Eğer bu gibi alış verişlerde komisyon alırsa ya da başka yollarla kazanç sağlarsa verilecek ceza ağırlaştırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-208).

4. İrtikâp:

Memurun, memuriyet sıfatını ya da görevini kötüye kullanarak kendisine ya da başkasına hakkı olmayan para ya da başka çıkarlar sağlanması ya da bunları

yapması konusunda bir kimseyi zorlaması ya da kandırması ya da yasal olarak alınmaması gereken bir şeyi başkasının yanılgısından yararlanarak almış bulunması irtikâp suçunu oluşturur (Türk Ceza Kanunu Madde-209, 210).

Bu suçu işleyen ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

Fail Hâkim ya da Cumhuriyet Savcısı ise ceza ağırlaştırılır. Elde edilen paranın ya da çıkarın değeri az ise ceza indirilir.

5. Rüşvet:

Maaşlı ya da maaşsız, sürekli ya da geçici, atanmış ya da seçilmiş, yeminli ya da yeminsiz olarak Hükümete ya da nahiye ya da köylere ya da belediyelere ait bir işle görevlendirilen ve vekil edilmiş olan ve Hükümet ve nahiyelerin doğrudan doğruya gözetimi altındaki daire ve kuruluşların işlerini görmekle yükümlü bulunanların ve halktan biri olup da hakem, bilirkişi (müeyyiz), çevirmen, sindik (İflas işlerinin çözümlenmesi için mahkemece atanan vekil), muhammin (bir mala yakınlama olarak bir değer biçen), tasfiye memuru gibi resmi bir görevle yükümlü bulunan kimselerin ve noter ve avukat ve dava vekillerinin yasal olarak yapmaya zorunlu oldukları şeyi yapmak ya da yapmamak için aldıkları ya da başkalarına aldırdıkları para ve armağan adı altında aldıkları eşya ve her ne yolla olursa olsun sağladıkları başka çıkarlar "Rüşvet" suçunu oluşturur.

Ayrıca üstte belirtilen kimselerin bu amaca yönelik olarak az ya da çok değerle alıp sattıkları ve ihale ettikleri(x) mal ve mülklerin gerçek değerleriyle verilip alınan bedel arasındaki aşırı fark da "rüşvet" sayılır (Türk Ceza Kanunu Madde-211).

Yasa ve usul hükümlerine göre yapmaya zorunlu olduğu şeyi yapmak ya da yapmamaya zorunlu olduğu şeyi yapmamak için rüşvet alan ya da vaitte bulunmayı (rüşvete ilişkin olarak verilen sözü) ya da yükümlenmeyi kabul eden kimse ağır hapis cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-212).

(x) İhale; bir işin yaptırılması, bir şeyin satılması ya da satın alınması için en çok ya da en az fiyatı saptayabilmek için işin, istekliler arasında fiyat arttırmaya ya da fiyat düşürmeye çıkartılarak, en uygun fiyat önerisinde bulunan kimseye işin verilmesidir.

Yasa ve usul hükümlerine göre yapmaya zorunlu olduğu şeyi yapmamak ya da yapmamaya zorunlu olduğu şeyi yapmak için rüşvet alan ya da vaitte bulunmayı (rüşvete ilişkin olarak verilen sözü) ya da yükümlenmeyi kabul eden ağır hapisle cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-213).

Rüşvet suçuyla ilgili olarak yasada Hâkimler ve Cumhuriyet Savcıları için daha ağır cezalar öngörülmüştür.

Üstte rüşvetin tanımında belirtilen kimselerden birine yasa gereğince yapmaya zorunlu olduğu şeyi yapmamak ya da yapmamaya zorunlu olduğu şeyi yapmak için rüşvet vereceğine ilişkin söz veren ya da rüşvet vermeyi öneren kimsenin bu davranışı, yasa ve usule aykırılığın derecesine ve istenilen şeyin kısmen ya da tamamen yapılmış olup olmamasına göre hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılmasını gerektirir (Türk Ceza Kanunu Madde-221).

Kendisine rüşvet önerilen kimse, gerek o rüşveti almadan önce, gerek aldıktan sonra başkalarınca duyulmadan kendisinden istenilen işin yapılmasından önce ya da bir ay içinde merciine haber verir ve aldığı para ve başka şeyleri aynen verirse sorumlu olmaz. Bunun gibi, rüşvet veren kimse haksız isteğinin yerine getirilmesinden önce vazgeçip durumu merciine bildirirse sorumluluktan kurtulur; vermiş olduğu para ve başka şeyler rüşvet alandan geri alınıp kendisine verilir (Türk Ceza Kanunu Madde-224).

6. Görevi Kişilere Karşı Kötüye Kullanmak:

Bir devlet memuru, bir kişi ya da memur hakkında görevini kötüye kullanarak yasa ve usule aykırı keyfi bir işlem yapar ya da yapılmasını emreder ya da ettirirse ya da görevini yaparken gereksiz yere sert davranışlarla bir kişinin yasaya ya da Hükümetin emirlerine itaat etmemesine neden olursa hapis cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-228).

7. Memurluk Sırrını Açıklamak:

Görevi nedeniyle kendisine verilen ya da rastlantı sonucu bilgi edindiği vesikaları (belgeleri), kararları ve emirleri ve başka bildirileri başkasına açıklayan ya da yayımlayan ve duyuran (ilân eden) ya da her ne yolla olursa olsun başkalarının öğrenmelerini ve bilgi edinmelerini kolaylaştıran memur hapis cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-229).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

8. Görevi Savsamak (İhmal Etmek):

Hangi nedenle olursa olsun memuriyet görevini yapmakta savsama ve gecikme gösteren ya da üstünün yasaya göre verdiği buyrukları geçerli bir neden olmadan yapmayan memur hapis ve ağır para cezasına çarptırılır.

Bu savsama ve gecikmeden ya da üstünün yasal buyruklarını yapmamış olmaktan Devletçe bir zarar oluşmuşsa derecesine göre daha ağır bir hapis cezasıyla birlikte süreli ya da temelli olarak Memuriyetten yoksun kalma cezasına da hükmolunur.

Her iki durumda memurun görevini geciktirmesinden ya da verilen buyruğu yapmamasından, kişiler herhangi bir zarara uğramışsa bu zarar ayrıca ödettirilir (Türk Ceza Kanunu Madde-230)(x).

9. Memurun Öğrendiği Suçu Merciine Bildirmemesi:

Memurlardan biri görevini yaptığı sırada görevine ilişkin olarak kamu adına kovuşturmayı gerektiren bir suç işlendiğini öğrenip de ilgili Daireye bildirmede savsama (ihmal) ve gecikme gösterirse hapis cezasıyla cezalandırılır ve bu cezaya öğrenilen suçun önemine göre ayrıca süreli ya da süresiz memuriyetten yoksunluk cezası da eklenir (Türk Ceza Kanunu Madde-235).

10.Memurun Görevini Kötüye Kullanması:

Yasada yazılı durumlardan başka hangi nedenle olursa olsun görevini kötüye kullanan memur derecesine göre hapis cezasına çarptırılır. Ayrıca memuriyetten süreli ya da temelli yoksun kılınır(xx)(Türk Ceza Kanunu Madde-240).

(x) Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararına göre, Ölüm olayını merciine haber vermek zorunluluğunu yerine getirmeyen muhtarlar, Umumi Hıfzısıhha Kanununun 282.maddesi yoluyle Türk Ceza Kanununun 230.maddesi gereğince cezalandırılırlar.

(xx) Yargıtay İçtihadı Birleştirme kararına göre, vergi borcuna mahsuben (sayılmak üzere) yükümlüden (mükelleften) para alıp zimmetine geçiren tebliğ memuru görevini kötüye kullanmış olur.

Yargıtay 6.Ceza Dairesinin kararına göre, Belediye Başkanı bulunduğu sırada sınav açmadan, yasa ve yönetmelik hükümlerine aykırı davranarak bir kişiye "sınav kazandı" belgesi vermesi sahtecilik suçunu değil görevi kötüye kullanmak suçunu oluşturur.

4.3. İZİNSİZ YAPILAN İŞLERE İLİŞKİN SUÇLAR VE CEZALAR

Yasaya ve usullere aykırı olarak okul ya da dershane açanlar, izinsiz (Ruhsatsız) öğretmenlik yapanlarla bunları çalıştıranlar hapis cezasıyla cezalandırılırlar (Türk Ceza Kanunu Madde-261).

Bir kimse yetkililerce daha önceden ayrılmış yerlere izin almaksızın ya da verilen izne aykırı biçimde her çeşit yazı, resim ve işaretler ya da bunları içeren kağıt, pano, pankart, bant ve benzerlerini asar ya da yapıştırırsa ya da izin alsa bile bu yerleri boyar, yazı yazar ya da resim ve işaret yaparsa hafif hapis ve hafif para cezasına çarptırılır. Bu suç, kamuya açık yerlerde, taşıt araçları ve kamu hizmetlerine ait iletişim araçlarında ya da kamu hizmetine ayrılmış ya da özel kişi ve kuruluşlara ait işaret ve levhalar üzerinde işlenirse ceza ağırlaştırılır.

Kapatılan dernekler adına onların mensuplarınca ya da katılmalarıyla işlenirse üstte verilecek cezaların iki katına hükmolunur.

Bu eylenleri küçüklere ya da ceza ehliyeti olmayanlara işletenler de cezalandırılırlar (Türk Ceza Kanunu Madde-536).

Yetkili merciden izin almadan iş idarehanesi ya da herhangi bir taahhüt müessesesi açanlar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar (Türk Ceza Kanunu Madde-541).

4.4. MALA KARŞI İŞLENEN SUÇLAR VE CEZALAR

1. Hırsızlık:

Başkasının taşınabilir malının rızası olmaksızın yararlanmak için bulunduğu yerden alınması "hırsızlık" suçunu oluşturur. Bu suçu işleyen kimse hapis cezasına çarptırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-491).

Hırsızlık suçunun ağırlatıcı nedenleri Türk Ceza Kanununun 491/2, 492 ve 493.maddelerinde gösterilmiştir.

Örneğin, Devlete ait ya da bir iş, bir hizmet gereği ya da birlikte oturulan kimselerin inancını kötüye kullanarak onlara ait eşya üzerinde, gündüz ya da geceleyin bir binaya girilerek ya da yankesicilik yoluyla ya da duvar,

kapı, pencere, demir parmaklık, kasa gibi sağlam yapılmış şeyleri devirerek, kırarak, delerek ya da yapay araçlar ya da taklit anahtar kullanılarak ya da kıyafet değiştirilerek yapılan hırsızlıklar daha ağır cezayı gerektirir.

2. Gasp (Zorla alma):

Bir kimse, taşınabilir bir malı elinde bulunduranı ya da suçun işlendiği yerde olan başka birini, zor ve şiddet kullanarak ya da tehditle o malı vermeye ya da o malın kendisince ele geçirilmesine ses çıkarmamaya zorunlu kılarsa ağır hapis cezasına mahkûm olur (Türk Ceza Kanunu Madde-495).

Bu fiiller (eylemler), hukukça geçerli bir senet almak ya da imza ettirmek ya da parayı, eşyayı ya da senedi göndertmek ya da bir yere bıraktırmak için işlenirse ya da geceleyin ya da silah tehdidiyle ya da yol keserek ya da hapsedilerek, dağa kaldırılarak yapılırsa verilecek ceza daha ağırdır (Türk Ceza Kanunu Madde-496, 497, 498, 499).

3. Dolandırıcılık:

Bir kimseyi iyi niyetinden yararlanarak onu kandıracak nitelikte düzen ve aldatmalarla yanılgıya düşürüp o kimsenin ya da başkasının zararına kendisine ya da başkasına haksız bir çıkar sağlayan kişi "dolandırıcılık" suçunu işlemiş olur; hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-503).

Eğer bu suç, görevlerini yaparken avukatlar, dava vekilleri ve genel olarak vekil durumunda bulunanlar ya da kurum müdürlerince ya da resmi bir dairenin ya da kamu yararına hizmet gören bir yardım kuruluşunun zararına olarak ya da bir kimseyi askerlikten kurtarmak bahanesiyle işlenirse verilecek ceza daha ağırdır.

4. İnancı Kötüye Kullanmak:

Bir kimse, başkasına ait olan ve kendisine geri verilmek ya da belli bir süre için kullanılmak üzere aldığı bir şeyi kendisinin ya da başkasının çıkarına olarak satar ya da rehneder(x) ya da harcar ve tüketirse ya da

(x) Bir anlaşmanın, bir sözleşmenin gereklerinin yerine getirilmesini sağlamak amacıyla verilen güvence. Bir alacağın alınabilmesini sağlamak için borç ödeninceye kadar alacaklı elinde kalmak üzere borçlu tarafından alacaklıya verilen taşınır ya da taşınmaz bir şeydir.

aldığını inkâr ederse ya da değiştirir ve bozarsa "inancı kötüye kullanmak" suçunu işlemiş olur; hapis ve ağır para cezasına çarptırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-508).

Bir kimse, geri verilmek ya da belli bir süre için kullanılmak üzere kendisine verilen imzalı ve yazısız bir kağıda verenin zararına olarak hukukça geçerli bir işlem yazar ya da yazdırırsa ya da karşılığı ödendiği halde elinde kalmış bir senedi kullanırsa hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-509)(x).

5. Haksız Çıkar İçin Malını Yok Etmek:

Bir kimse, felâketlere karşı yapılmış bir sözleşmeye dayanan sigorta bedelini kendisi almak ya da başkasına aldırmak amacıyla ya da başka yasal olmayan bir çıkar elde etmek için ne yolla olursa olsun kendisine ait malı kırıp döker ya da yok eder ya da bozarsa hapis cezasına çarptırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-504).

6. Hileli İflâs (Adi İflâs) - Taksiratlı İflâs:

İflâs (Batkınlık), borçlarını ödeyemediği mahkeme kararıyla saptanan ve duyurulan (ilân edilen) borçlunun bütün mal varlığının tüm alacaklıları yararına tasfiyesi sonucunu doğuran bir cebri icra (zorla yerine getirme) yoludur.

Adi iflâs, borçlunun kusuru olmaksızın iflâs etmesidir.
Taksiratlı iflâs, iflâsın borçlunun kusuru yüzünden oluşması durumudur.
Hileli iflâs, borçlunun iflâsından önce ya da sonra, alacaklılarını zarara sokmak kastıyla hileli işlemlerde bulunması halidir.

Hileli iflâs edenler ağır hapis cezasıyla cezalandırılırlar (Türk Ceza Kanunu Madde-506).

Taksiratlı iflâs edenler, hapis cezasına çarptırılırlar (Türk Ceza Kanunu Madde-507).

(x) Bir kimse, kendisinin ya da başkasının çıkarı için bir küçüğün ya da kısıtlının (mahcurun) ya da hukuki yeterliliği bulunmayan bir kimsenin kişisel durumundan yararlanıp iyi niyetle bağdaşmayacak bir şekilde ondan kendisiyle ilgili ya da başkasının zararına hukukça geçerli bir senet alırsa, veren kişinin yasal yeterliliği olmamasından dolayı senet geçersiz sayılmakla birlikte, bu suçu işleyen hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-505).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

4.5. PARALARA İLİŞKİN SUÇ VE CEZALAR

. Paralarda Kalpazanlık:

Ülkede yasal olarak geçerli olan ulusal paralarla, yabancı ülkelerin aynı nitelikteki paralarını:

a. Taklit eden,
b. Görünüşte daha yüksek bir değer taşıdığını göstermek için paraları değiştiren (tağyir eden),
c. Paraları taklit eden ya da değiştiren kişiyle ya da bu işe aracı olanla anlaşarak taklit edilmiş ya da değiştirilmiş paraları ülkeye sokan ya da saklayan ya da herhangi bir yolla sürüme sokan (tedavüle koyan) ya da faille paraları sürüme koyanlar arasında aracılık yapanlar,
d. Tedavüle koymak amacıyla taklit edilmiş ya da değiştirilmiş olan paraları, bu işi yapan failden ya da aracıdan satın alan ya da her ne yolla olursa olsun alanlar,

hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Bu hükümler ulusal ziynet altınları hakkında da uygulanır (Türk Ceza Kanunu Madde-316).

Üstte belirtilen paraları her ne yolla olursa olsun değerini indirerek değiştirenler (tağyir edenler) ya da bu paralara ilişkin olarak üstte c) ve d) bölümlerinde gösterilen fiilleri işleyenler hapis ve ağır para cezasına mahkûm olurlar (Türk Ceza Kanunu Madde-317).

Bilmeyerek aldığı taklit edilmiş ya da değiştirilmiş olan paraları bilerek harcayan ya da sürüme koyan kimse hapis ya da ağır para cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-320).

Türk Ceza Kanununun üstte belirtilen hükümleri, değerli damgaların (özel kanunlara göre çıkarılmış damgalı kağıtlar ve damgaya yarayan markalar, pullar ya da pula eşdeğerde tutulan başka değerli kağıtların) taklit ve değiştirilmesinde ve ülkeye sokulmasında ve taklit edilmiş olan değerli damgaların satılıp alınmasında, saklanmasında ve kullanılmasında ve sürüme çıkarılmasında da uygulanır (Türk Ceza Kanunu Madde-322).

İtibari amme kağıtlarının (kamu güvencesine sahip kıymetli evrakın) (örneğin ticari senetler ve hamiline-elinde bulundurana ait pay senetleri) ya da değerli damgaların (damgalı kağıtlar, damgaya yarayan markalar, pullar ya da pula eşdeğerde tutulan başka değerli kağıtların) yapımında kullanılan filigranlı kağıtları taklit eden ya da bunları satın alan ya da başkasına satan ve yanında saklayan kimse hapis ve ağır para cezasına çarptırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-323).

filigran(x) yapımı ya da paraların, değerli kağıtların ya da filigranlı kağıtların taklidi ya da değiştirilmesi için aletler ya da yapıma yarayan aletleri ve araçları yapan ya da satın alan ya da saklayan ya da başkasına satan ya da veren kimse, hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-324).

Demiryolu ya da başka kamu taşıma şirketlerinin biletlerini taklit eden ya da değiştiren ya da bu fiillere katılmaksızın bu biletleri sürmek için alan ya da saklayan ya da sürüme koyan (tedavüle koyan) kimse hapis ve ağır para cezasına çarptırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-325).

Taklit ya da değiştirme eylemine katılmaksızın taklit edilmiş ya da değiştirilmiş değerli damgaları (damgalı kağıtları, markaları, pulları ya da pula eşdeğerde tutulan başka değerli kağıtları) kullanan kimse hakkında hapis ve ağır para cezası verilir. Eğer bunları bilmeyerek almışsa ceza indirilerek uygulanır (Türk Ceza Kanunu Madde-327).

Üstte Türk Ceza Kanununun 325.maddesinde belirtilen, kamu taşıma şirketlerinin ya da demiryolunun sahte biletlerini bilerek alıp kullanan hakkında hapis ve ağır para cezası hükmolunur. Eğer bunları bilmeyerek alıp da bilerek kullanmışsa yalnız ağır para cezasına hükmedilir (Türk Ceza Kanunu Madde-328).

Değerli damgaları ya da demiryolu ya da kamu taşıma şirketlerine ait biletleri, üzerine önceden kullanılmış olduklarına ilişkin işaretleri silerek ya da her ne yolla olursa olsun yok ederek bunları yeniden kullanan ya da kullanılmak üzere başkalarına veren kimse hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılır. Kullanılmış pulları iptal (kullanılmaz) işaretlerini yok etmeksizin

(x) Filigran, bir kağıdın dokusunda bulunan ve ancak ışığa tutulduğu zaman görülebilen çizgi, resim ya da işaretlerdir.

evrak, eşya ya da mektuplar üzerine yapıştırıp tekrar kullanan yalnız ağır para cezasına mahkûm edilir (Türk Ceza Kanunu Madde-329).

Devlet mührünü taklit etmek ya da kullanmak (Türk Ceza Kanunu Madde-332), Resmi daire ve kamu kuruluşlarının mühürlerini, aletleri taklit etmek ya da kullanmak (Madde-333), Gerçek mühürleri ve kamu güvencesine sahip onama ve belgelemeye yarayan alet ve araçları ele geçirerek bunları başkalarının zararına ya da kendisinin ve başkalarının çıkarlarını sağlamaya yönelik olarak kullanmak (Madde-336), sahte damgalı ölçü ya da tartı aletlerini başkalarının zararına kullanmak (Madde-337), ticaret yaparken ya da herkese açık bulunan ticaret yerlerinde sahte ölçü ya da tartı aletlerini elinde bulundurmak (Madde-337) fiilleri suç sayılır ve bu suçları işleyenler cezalandırılır.

4.6. SAHTECİLİĞE İLİŞKİN SUÇLAR VE CEZALAR

1. Resmi Belgede Sahtecilik:

Bir memur görevini yaparken tamamen ya da kısmen sahte evrak (belge) düzenler ya da gerçek bir evrakı değiştirir (tağyir) ve bozarsa (tahrif ederse) ve bundan genel ve özel bir zarar oluşursa bu memur ağır hapis cezasına mahkûm olur. Eğer bu evrak sahteliği tanıtlanmadıkça (ispat edilmedikçe) geçerli sayılan bir evrak niteliğinde ise ceza daha da ağırlaştırılır(x) (Türk Ceza Kanunu Madde-339).

2. Resmi Belgenin İçeriğinde Sahtecilik:

Bir memur görevini yaparken bir evrakın düzenlenmesinde ya da o evrakın içeriğinin yazılmasında gerçeğe uygun olmayan durumları ve anlatımları doğru

---

(x) Bu konuda Yargıtay Kararları:

"Telefon abonelerine ait faturalardaki miktarı değiştirerek veya sahte fatura düzenleyerek abonelerden aldığı paraları mal edinen sanığın eylemi, zincirleme (teselsül eden) resmi evrakta sahtecilik suçunu oluşturur".

"Resmi nitelikteki yazılı belgede sahtecilik suçunun oluşması için o kağıdın belirli kişileri aldatabilecek (iğfal edebilecek) yetenekte olması gerekir".

"Aksi sabit oluncaya kadar geçerli bir evrak sayılan "orman suçuna ilişkin zabıt varakası"nı sahte olarak düzenleyen sanığın eylemi evrakta sahtekârlık suçunu oluşturur".

"Banka teminat mektubu, mahkemelerde ve resmi dairelerde geçerli sayılan evraklardandır. Banka teminat mektubu düzenlemeye yetkili olan kimseler Ceza Kanunu uygulaması yönünden memur sayılırlar".

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ve önünde olmuş gibi gösterir ya da tutanağa geçirmesi gereken anlatımları tutanağa geçirmezse ya da anlatımları değiştirirse ve bundan dolayı genel ve özel bir zarar oluşursa ağır hapis cezasına çarptırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-340).

3. Resmi Belgenin Kopyasıyla (Suretiyle) Sahtecilik:

Bir memur aslı olmayan resmi bir evrakın onanmış bir kopyasını düzmece olarak hazırlayıp yasal şekline uydurduktan sonra bir kimseye verir ya da aslını değiştirip ortadan kaldırmadan bu asıl evraka aykırı bir kopya verirse ağır hapis cezası görür. Eğer bu evrak, sahteliği kanıtlanmadıkça geçerli sayılan evrak niteliğinde ise verilecek ağır hapis cezası daha da ağırlaştırılır.

Eğer bu sahtecilik suçu, resmi evrak içeriğinin geçerliliği bakımından yapılmış ve bundan dolayı genel ve özel bir zarar doğmuşsa fail hakkında hapis cezasına hükmolunur (Türk Ceza Kanunu Madde-341)(x).

4. Memur Olmayan Kimsenin Resmi Belgede Sahteciliği:

Bir kimse memur olmadığı halde üstte belirtilen Türk Ceza Kanununun 339.maddesinde gösterilen yollarla resmi bir evrakta sahtecilik suçunu işlerse ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

Eğer bu suç, evrakın aslı varmışcasına ya da gerçek olan aslına aykırı biçimde yazılarak ya da gerçek kopyası değiştirilerek resmi bir evrakın kopyası (sureti) üzerinde işlenirse fail ağır hapis cezasına çarptırılır.

(x) Bu konuya ilişkin Yargıtay kararları:

"Sanığın soğuk hava kompresörü ve freon gazı alımı için düzenlenen alınması konusundaki emrin suretini çıkararak soğuk hava deposu ve freon gazı yazısı yerine soğuk hava kompresörü ve fırıa küreği, 200 yataklı hastane yerine birlik ihtiyacı için yazısını yazıp altını aslı gibidir diyerek onaylaması durumunda Türk Ceza Kanununun 341/1. maddesi gereğince resmi evrakta sahtekârlık suçu oluşur".

"Sanık muhtar evlenme defterinde evlenme kaydı varmışcasına evlenme ihbariyesi düzenleyip nüfus idaresine göndererek sicile işletmiştir. Sanık muhtarın bu eylemi, evlenme defterinin elde edilmemiş olması nedeniyle Türk Ceza Kanununun 341.maddesine uyan sahtecilik suçunu oluşturur".

Her iki durumda da eğer evrak yasal olarak sahteliği tanıtlanmadıkça geçerli sayılan evraklardan ise verilecek ceza ağırlaştırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-342)(x).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

5. Kişilerin Kimliklerine ya da Sıfatlarına İlişkin Olarak Yalan Doğrulamada Bulunmak:

Bir kimse resmi bir evrak düzenlenmesi sırasında kendisinin ya da başkasının kimliği ve sıfatı ya da bu düzenlenecek olan evrakla doğruluğu tanıtlanacak (ispat edilecek) başka durumlara ilişkin olarak memurlara karşı yalan anlatımlarda bulunursa ve bundan dolayı genel ya da özel bir zarar oluşursa hapisle cezalandırılır. Eğer bu düzenlenen evrak doğumla (yaş, cinsiyet), medeni durumla (evli, bekâr, dul ya da boşanmış) ve ölümle ya da adli işlerle ilgili ise faile verilecek ceza daha ağırdır (Türk Ceza Kanunu Madde-343)(xx).

6. Ticari Kimliğin Yanlış Bildirilmesi:

Bir kimse ticari evrak ve senetlerin düzenlenmesinde kendisinin ya da başkasının kimliğiyle ilgili yalan söylerse (yalan beyanda bulunursa) hapisle cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-344).

(x) Bu konuya ilişkin Yargıtay Kararları;

"Okul tasdiknameleri resmi evraktan sayılır".

"Suçun maddi konusu olan veraset (mirasçılık) ilâmı aksi tanıtlanıncaya (ispat edilinceye) kadar geçerli belgelerden sayılmakla sanığın eylemi Türk Ceza Kanununun 342/1.maddesine uyar".

"İş takipçisi sanığın, gerçek fişler yerine aynı anda sahtelerini düzenleyerek bunları vezneye vermek yoluyla az harç ödediği ve aradaki farkı alıkoyduğu belgelerden anlaşılmıştır. Sahtecilliğe ilişkin suçların kamu aleyhine işlenmiş olmasına göre iki eylemin bir suç işlemek kararının yerine getirilmesi ve böylece yasanın aynı hükmünün (342/1) iki kez bozulması yoluyla tek suçu oluşturduğu, sanık için belirlenen cezanın ayrıca artırılması gerektiği gözetilmelidir".

(xx) Bu konuya ilişkin Yargıtay Kararları:

"Orman suçu işleyen sanığın suç tutanağı düzenleyen orman muhafaza memuruna yanlış kimlik bildirmesi 343/2.maddeye uyan bir suçtur".

"Sanığın gerçek dışı doğum kağıdı düzenleyerek bunu nüfusa vermesi, yazılı bir anlatım olması nedeniyle, 343/2.madde kapsamına giren bir suç olur".

"Nüfus memuruna iki kişinin evlenmemiş oldukları halde evlenmişler gibi gerçeğe uygun olmayan evlenme bildirimi düzenleyip veren muhtarın fiili 343.maddeye girer".

7. Özel Belgede Sahtecilik:

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Bir kimse tamamen ya da kısmen sahte olarak özel bir evrak ve senet düzenler ya da doğru olarak düzenlenmiş bir evrak ya da senedin yazılarını değiştirirse (tahrif ederse) ve bundan genel ya da özel bir zarar doğmuş ve böyle sahte ya da değiştirilmiş bir evrak ya da senedi fail ya da bilerek başkası kullanmışsa yaptırım olarak hapis cezası uygulanır (Türk Ceza Kanunu Madde-345)(x).

8. Sahte Belgeyi Kullanmak:

Bir kimse sahtekârlık suçunda ortaklığı olmaksızın sahte olarak düzenlenmiş bir evrakı bilerek kullanır ya da onunla bir çıkar sağlarsa bu evrak resmi bir evrak niteliğinde ise Türk Ceza Kanununun 342.maddesine göre, eğer özel evrak niteliğinde ise Türk Ceza Kanununun 345.maddesine göre cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-346).

9. Gerçek Belgeyi Ortadan Kaldırmak ya da Bozmak:

Bir kimse tamamen ya da kısmen bir evrakın aslını ya da evrakın aslı kaybolmuşsa yasal olarak onun yerine konmuş bulunan kopyasını ortadan kaldırır ya da bozarsa ve bunun sonucunda genel ya da özel bir zarar doğmuş olursa Türk Ceza Kanununun 339, 342, 343, 344 ve 345.maddelerinde bildirilen farklara göre bu maddelerde yazılı cezalarla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-348)(xx).

(x) Bu konuya ilişkin Yargıtay Kararları:
"Düzenlenme tarihi bulunmayan sahte bono düzenlemek eylemi 345.maddeye uyan suçu oluşturur".
"Türk Ceza Kanununun 345.maddesinin uygulanabilmesi için özel evrakta sahtekarlık yapılması yeterli değildir. Suçun oluşabilmesi için sahte evrakın bizzat sahtekar ya da bilerek başkası tarafından kullanılmış olması gerekir. Bunun için sahtekarlığın kimin tarafından yapıldığının ve sahte olarak düzenlenen üye kayıt fişlerinin kimler tarafından kullanıldığının saptanılmasında zorunluluk vardır".

(xx) Maddeyle ilgili Yargıtay Kararları:
"Sanığın gerçek senet olduğundan söz ederek sahte senedi müştekiye (şikayetçiye-yakınıcıya) verip hile ile önceden vermiş olduğu ibra senedini (alacaklının alacağının tamamından ya da bir bölümünden vazgeçmesini (alacaklının alacağının tamamından ya da bir bölümünden vazgeçmesini ya da hukuksal haklarını kullanmayacağını bildirmesini içeren ibraya ya da hukuksal haklarını kullanmayacağını bildirmesini içeren ibraya ilişkin senedini) geri alarak ortadan kaldırması eylemi Türk Ceza Kanununun348.maddesi aracılığıyla 345.maddeye uygun suçu oluşturur".

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

10. Yasal Belgelerde Sahtecilik:

Kimliklerini, nüfus kağıtlarını, pasaportları, yeterlik belgelerini (ruhsatnamelerini-izin belgelerini) taklit edenler ve bunların yazılarını değiştirenler, kullananlar ve kullanılmak amacıyla başkalarına verenler hapis cezasına çarptırılırlar (Türk Ceza Kanunu Madde-350)(x).

11. Yasal Belge Alırken Yalan Söylemek ya da Yalan Yere Tanıklık Etmek:

Bir kimse kimlik belgesi, nüfus cüzdanı, nüfus tezkeresi (yazısı), ruhsatname (yeterlik ya da izin belgesi) ya da pasaport almak amacıyla bu evraklara kendi adını, şöhretini (bilinen durumunu) ya da sıfatını (görevini, medeni ve hukuki durumunu) sahte olarak yazdırır ya da tanıklık yaparak bu yolda evrak almak eyleminde bulunan kimseye suç ortaklığı ederse hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-351).

12. Defterlerde Sahtecilik ve Yanlış Bilgi Vermek:

Zabıtanın (Kolluğun-Belediye görevlilerinin) denetimine bağlı olarak defter tutmaya ya da kendi sanat ve mesleğinin işlemlerine ilişkin zabıtaya bilgi vermeye zorunlu olan kişi, bu defterlerde sahtecilik yaparsa ya da yanlış bilgi verirse ya da sahte tarih koyarsa hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-353).

13. Sahte Rapor Vermek ve Bu Sahte Raporu Kullanmak:

Hekim ya da Eczacı ya da Sağlık memuru, Hükümetçe geçerli ve inanılır bir belgeyi hatıra dayanarak (gönül almak için) gerçeğe aykırı olarak verirse bu kimse hapis ve ağır para cezasına çarptırılır.

Böyle gerçeğe aykırı olarak düzenlenmiş belgeyi kullanan da aynı cezayı görür.

Eğer yetkili kişi, böyle bir belgeyi kendişine ya da başkasına verilmiş para ya da başka bir çıkar karşılığında düzenlemişse daha ağır bir cezaya çarptırılır. Para veren ya da vereceğini söyleyen ya da çıkar sağlanmasına neden

---

(x)"Sahte sürücü belgesi, ruhsatname kapsamına girer ve eylem 350.maddedeki suçu oluşturur".
"Sanığın pasaportu tamamen sahte olarak düzenlediği anlaşılmasına göre 350.maddeyle cezalandırılması doğrudur".
"Sanığın başkasına ait nüfus cüzdanına kendi resmini yapıştırarak kullanması, düzenleme ve kullanma sayılacağından, tek suç kabulü ile 350.maddeye göre cezalandırılması gerekir".

olan ya da çıkar sağlayacağı yolunda vaatte bulunan kimse de hapis cezasıyla cezalandırılır. Verdiği para ya da eşyalar zoralım (müsadere) yoluyla geri alınır (Türk Ceza Kanunu Madde-354)(x).

14. Yetkililerin Düzenledikleri Belgelerde Yalan Yere Bildirimde Bulunmaları:

Bir memur ya da belge vermeye yetkili olan bir kimse bu belgeleri verdiği kimselerle ilgili olarak birtakım haklar kazanmaları, özel ya da genel nitelikte inanırlık sağlamaları, hizmet ya da memuriyet yapmaları, yasanın sağladığı izin ya da çıkarlar konusunda yeterlilik edinmeleri ya da birtakım hizmet ve memuriyetten kurtulmaları yolunda bir dayanak elde etmeleri bakımından iyi hallilikerine ya da yoksulluklarına ya da başka durumlarına ilişkin olarak yalan tanıklık ederse hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-355)(xx).

15. Yetkisiz Kişinin Sahte Belge Düzenlemesi:

Bir kimse Hekim ya da Eczacı ya da Sağlık Memuru ya da belge vermeye yetkili bir görevli olmadığı halde (bu sıfatları ve yetkisi bulunmadığı halde) durum belgesi (ilmühaber) ve vesikaları (belgeleri) taklit eder ya da bunların gerçek olanlarını değiştirirse ve bir kimse bu yolda düzenlenmiş durum belgesi ve vesikaları kullanırsa hapis cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-356)(xxx).

16. Bir Belgenin Kendisine ya da Başkasına Ait Olduğuna İlişkin Yalan Bildirimde Bulunmak:

Bir kimse gösterdiği gerçek olan bir belgenin ya da ilmühaberin (durum belgesinin) ve yetki belgesinin (şahadetnamenin) Hükûmeti aldatmak için kendisine ya da başkasına ait olduğunu yalandan öne sürerse (iddia ederse-savlarsa) hapis cezasına çarptırılır.

(x) Yargıtay Kararları:
"Hatıra dayanarak gerçeğe aykırı olarak verilen raporu kullanmak 354.maddedeki suçu oluşturur".
"Ebenin sahte doğum raporu düzenlemesi eylemi 354.maddeye girer".

(xx) Yargıtay Kararları:
"Belediye Başkan Vekili olan sanığın eş durumu nedeniyle aynı ilçede çalışmalarını sağlamak bakımından M.K.adlı kişiye Belediyede çalıştığına ilişkin gerçek dışı belge vermesi 355.maddeye giren suçu oluşturur".

(xxx) "Başka vasıtaya ait ruhsatname ve plakanın sanık tarafından tahrif edilmeksizin (değiştirilmeksizin) kendi arabasına aitmiş gibi kullanılması 356.maddeye giren bir suç oluşturur".

17. Sahte Düzenlemeler ve Resmi Belgeler Dışında Yalan Bildirmelerde Bulunmak (Yalan Yere Tanıklık Yapmak ve Yalan Yere Yemin Etmek):

a) Yalan Tanıklık:

Ant içirerek (yemin ettirerek) tanık ya da bilirkişi dinlemeye yetkili bir memur ya da kurul önünde tanıklık ederken yalan söyleyen ya da gerçeği yadsıyan (inkâr eden) ya da sorulan konuyla ilgili bilgileri az ya da çok saklayıp söylemeyen kimse hapisle cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu MAdde-286)(x).

b) Hukuk Davalarında Taraf Olanların Yalan Yere Yemin Etmeleri:

Bir kimse hukuk davalarında davacı ya da davalı sıfatıyla yalan yere ant içerse (yemin ederse) hapis ve ağır para cezasına çarptırılır ve geçici olarak kanu hizmetlerinden yasaklılık cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-287).

c) Yalan Yere Yemin ve Yalan Tanıklıkta Cezayı Kaldıran Durumlar:

Gerçeği söylerse kendisini ya da akrabasından birini hürriyet ve namusca kesinlikle aşırı derecede bir zarara uğratması olasılığı bulunan kimse ve ayrıca tanık sıfatıyla çağrılması gerekmeyen ya da ceza davasında tanıklıktan, bilirkişilikten ve çevirmenlikten çekinme hakkı bulunduğu halde kendisine mahkemece bu hakkı bildirilmemiş bulunan kimse yalan yere yemin ya da tanıklık ederse cezalandırılmaz (Türk Ceza Kanunu Madde-288)(xx).

(x) Yargıtay Kararları;
"Yalan tanıklık suçunun oluşması için kesin kanıtlar elde edilmesi gerekir. Unutkanlık, dalgınlık gibi nedenlerle tanık anlatımında oluşan ayrıntılara ilişkin aykırılıklar yalan söyleme, saklama ve gizleme olarak nitelenemez. Yalan tanıklık suçunun oluşabilmesi için özel bir kastın varlığı gerekir".

"Yalan tanıklık suçu, dışarda geçen olaylara ilişkin bilgi ve görülerini, tanık dinlemeye yetkili organ önünde açıklamaya zorunlu olan tanıkların yalan söylemesi, gerçeği yadsıması ya da dinlendiği konulardaki bildiklerini az ya da çok söylemesiyle oluşmaktadır. Ancak bu eylemin bilerek ve isteyerek, yani kasten işlenmesi gerekir. Kasten yalan söyleyen ya da gerçeği gizleyen kişi yalan tanıktır. Yanılarak, ihmal ederek ya da bilmeyerek söylenen sözlerde yalan tanıklık suçunun öğeleri oluşmaz".
"Sanığın yemin ettirerek ifade almak yetkisini haiz bulunmayan polisteverdiği ve sonradan vaz geçtiği ifade yalan tanıklık suçunu oluşturmaz".

(xx) Yargıtay Kararları;
"Yalan tanıklık sanığın kayınpederi aleyhindeki davada oluşmasına göre, 288.maddenin göz önünde tutulması gerekir".
"Sanığın tanıklıkta bulunduğu davada kendisine tanıklıktan ya da yeniden çekinme hakkı olduğu söylenmemiş bulunduğuna göre 288.maddenin uygulanması yolsuzdur".

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

d) Gerçeğe Aykırı Düşünce Bildiren Bilirkişi ve Çeviri Yapan Çevirmenin Durumu

Adliye önüne çağrılan bilirkişi gerçeğe aykırı oy ve bilgi verirse, çevirmen de anlatımları gerçeğe aykırı olarak çevirirse bilirkişi ve çevirmen cezalandırılırlar. Ayrıca bilirkişi için geçici olarak kamu hizmetlerinden yoksunluk cezası ve buna bağlı olarak da meslek ve sanatın tatili cezası uygulanır (Türk Ceza Kanunu Madde-290).

e) Yalan Tanık, Bilirkişi ya da Çevirmen Sağlamak:

Bir kimse para vererek ya da başka çıkarlar sağlayarak ya da vaitte bulunarak ve kışkırtarak ya da tehdit, hile ve düzenle (desiseyle) ya da nüfuz kullanarak (sözügeçer bir kişiyi araya koyarak) tanık ya da bilirkişi ya da çevirmen bulup yalan tanıklık yaptırmış ya da gerçeğe aykırı oy verdirmiş ya da gerçek dışı çevirmenlik ettirmişse duruma göre hapis ve ağır hapis cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu MAdde-291)(x).

4.7. KAMU DÜZENİNE İLİŞKİN KABAHATLER

1. Yetkili Mercilerin Buyruklarına Aykırı Davranmak:

Yetkili Makamlarca adli işlemler dolayısıyla ya da kamu güvenliği ve kamu düzeni ya da genel sağlığın korunması düşüncesiyle yasa ve yasal düzenlemelere aykırı olmayarak verilen bir buyruğu dinlemeyen ya da bu yolda alınmış bir önleme uymayan kimse, eylemi ayrı bir suç oluşturmadığı takdirde, hafif hapis ve hafif para cezasıyla cezalandırılır (Türk Ceza Kanunu Madde-526)(xx).

(x) Yargıtay Kararları;
"Sanığın açmış bulunduğu yaş düzeltmesi davasında öbür sanığı yalan tanıklığa kışkırtması 291.maddeye giren suçu oluşturur".

(xx) Yargıtay Kararları;
"Sağlık belgesi olmadan hayvan sevkeden sanıkların eylemi 526.maddeye uyar".
"Sahilden kum alınamayacağını belirleyen yetkili makamlarca alınmış ve ilân edilmiş bir emir varsa buna aykırılık 526.maddedeki suçu oluşturur".
"Tarım ve Orman Bakanlığı Genelgesine dayanılarak verilen Kaymakamlık emrinin; kamu düzeni, kamu huzur ve güveniyle kamu esenliğinin sağlanmasına yönelik bulunduğunun kabulü sonucunda anız yakarak bu emre aykırı davranışta bulunan sanığa 526.maddenin uygulanması yasaya uygundur".

ANKARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

2. Yetkililere Bilgi Vermekten Kaçınmak:

Bir kimse, bir kötülükle, felâketle ya da karışıklıkla ya da suçüstü bir olayla ilgili olarak bir özüre dayanmaksızın gereken hizmet ve yardımı yapmaktan kaçınır ya da görevini yaparken kendisine başvuran memurlara gereken bilgiyi vermekten ve tanımlamada bulunmaktan çekinirse hafif para cezasına mahkûm olur.

Eğer vermiş olduğu bilgi ve tanımlama gerçeğe aykırıysa hafif para cezası ya da hafif hapisle cezalandırılır.

Sorular:

1. Türk Ceza Kanununun üç temel ilkesi olan "suçların kanuniliği", "Kanunu bilmemenin mazeret sayılmayacağı" ve "cezaların kişiselliği" konularını açıklayınız.
2. İş ve Çalışma özgürlüğüne ilişkin suçlar nelerdir?
3. Görevle ilgili suçlar nelerdir?
4. Görevle ilgili Zimmet suçunu tanımlayınız ve öğelerini belirtiniz.
5. Görevle ilgili İhtilâs suçunun oluşumunu ve niteliğini açıklayınız.
6. İrtikâp suçunu tanımlayınız.
7. Rüşvet suçunun oluşumunu, rüşvet alanla verenin durumunu ve cezaasal sorunluluklarını açıklayınız.
8. Görevin kişilere karşı kötüye kullanılması, memurluk sırrının açıklanması, görevin ihmal edilmesi, memurun öğrendiği bir suçu merciine bildirmemesi ve memurun görevini kötüye kullanması suçlarının temel öğelerini belirtiniz
9. İzinsiz (Ruhsatsız) yapılan işlere ilişkin suçlar hangileridir?
10. Mala karşı işlenen suçları yazınız.
11. Hırsızlık ve gasp suçunu tanımlayınız.
12. Dolandırıcılık ve inancı kötüye kullanmak (Emniyeti Suiistimal) suçlarının temel öğelerini belirtiniz.
13. İflası tanımlayınız. Adi İflas, Taksiratlı İflas ve Hileli İflas nedir? Açıklayınız.
14. Kalpazanlık suçunu tanımlayınız. Öğelerini belirtiniz.
15. Sahteciliğe ilişkin suçlar nelerdir?
16. Yalan yere tanıklık yapmak ve yalan yere yemin etmek suçlarını açıklayınız Bu suçlarda cezayı kaldıran durumları belirtiniz.
17. Kamu düzenine ilişkin kabahatler nelerdir? Açıklayınız.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖZEL YASALARDA YER ALAN SUÇ VE CEZALAR

5.1. BANKALAR KANUNU (3182 Sayılı)

Bankalar Kanununda, yapılacak işlemlere göre oluşacak durumlar, birtakım yaptırımlara bağlanmış bulunmaktadır.

a) Banka kuruluşu için izin alma (Madde-4) ve kuruluşa ilişkin yasanın belirlediği koşulları yerine getirme zorunluluğuna (Madde-5);

b) Türkiye'de şube açacak yabancı bankaların yerine getirmeleri gereken koşullara (Madde-6);

c) Bankaların yapacakları işlemler ve mevduat(x) kabulü ve merkez şube dışında şube açmak için izin almaları zorunluluğuna (Madde 11 ve 14);

d) Şubeler için özkaynak bulundurma gerekliliğine (Madde-16);

e) Genel kurulda oy hakkının kullanılmasına ilişkin kurallara (Madde-18);

f) Banka yönetim kurulu üyelerinin sahip oldukları hisse (pay)(xx) senedi karşılığı belli bir tutarı T.C.Merkez Bankasına ya da T.C.Ziraat Bankasına yatırmaları gereğinin yerine getirilmesine (Madde-22);

g) Banka Genel Müdür ve yardımcılarının nitelikleri konusunda belirlenen kurallara (Madde-24); Denetçilerin yükümlülüklerine (Madde-26); yeteri kadar banka müfettişi atanması zorunluluğuna (Madde-27);

(x) Mevduat; belli bir süre sonunda ya da istendiği zaman geri alınmak üzere biriktirilerek bankalara faizle yatırılan para.

(xx) Hisse; sermaye hisseleri olan şirketlerde, o şirkete katılan her ortağın katılma payı.
Hisse senedi; Anonim ya da komandit ticaret ortaklığında ana paranın bölünmüş olduğu paylara ilişkin ortaklık belgesi.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

h) Banka yönetim kurulu baskan ve üyelerinin, yabancı bankaların müdürler kurulu başkanı ve üyelerinin işe başlamadan önce yerel ticaret mahkemesinde yemin etmeleri (Madde-28) ve mal bildiriminde bulunmaları (Madde-29) ve kurul kararlarına ilişkin defterlerin düzenli olarak tutulması gerektiği (Madde-30) yolundaki kurallara;

ı) Bankalar Kanununa göre ya da yüz kızartıcı suçlardan dolayı cezalandırılmış olanlarla, bankalar dışındaki menkul kıymetler ve kambiyo borsalarında çalışanların banka üst yönetiminde çalıştırılamayacakları hükmüne (Madde-31);

i) Mevduatın vade(x) ve türlerine göre bölümlenmesi (tasnif edilmesi) zorunluluğuna (Madde-34); mevduatta zamanaşımının düzenlenmesi (Madde-36), mevduata verilecek faiz(xx) (Madde-37), ve kredi (xxx) sınırları (Madde-38); iştirak kredileri sınırları (Madde-39), kredi faizleri (Madde-40) ve banka ortaklarına ve mensuplarına (Madde-41) ve yönetim kurulu üyelerinin akrabalarına kredi verilmesi (Madde-42) konularına; kredi açma (Madde-44) ve kredi verme (Madde-45) yetkilerini belirleyen hükümlere; bankaların açacakları krediler ve verecekleri kefaletler(xxxx) ya da teminatlar(xxxxx) için en son hesap durumu belgesi almaları zorunluluğuna (Madde-46);

(x) Vade; bir işin yapılması ya da bir borcun ödenmesi için gösterilen süre.
Vadeli hesap; belli bir süre için açılmış hesap.
Vadeli mevduat; belli bir süre için bankaya yatırılıp o sürenin bitiminmen önce çekilemeyen mevduat.

(xx) Faiz; para getirmesi için yatırılan bir paranın yıllık kazanç yüzdesi.
Bir para alacaklısının borçlusundan istemeye hakkı olan ve ana paraya eklenmesi gereken para tutarı.

(xxx) Kredi; Bankaların yaptıkları ödünç verme işlemleri. Bankaların, likit olanakları çeşitli alanlarda kullanması, borç para olarak vermesi.

(xxxx) Kefalet; Birinin borcunu ödemediği ya da verdiği sözü yerine getirmediği durumlarda bütün sorumluluğun üstlenilmesi.

Kefalet mektubu; Bankaların, belirli bir işin yapılmasını ya da bir malın teslimini yükümlenen ya da bir borcun ödenmesini üstlenen kimselerin bu yükümlerini kararlaştırılan koşullara uygun olarak yerine getireceklerini ya da borçlandıkları paraları vadelerinde (sürelerinde) ödeyeceklerini sağlamak üzere karşı tarafa verdikleri mektup.

(xxxxx) Teminat; inanca, güvence, garanti.
Teminat mektubu; Bankalar tarafından üstlenicilere (müteahhitlere) verilen geçici ve kesin nitelikte mektup.

j) Bankaların iştirakler bakımından yapacakları yatırımların özkaynakları tutarını aşamayacağına ilişkin kurallara (Madde-47,48);

k) Bankaların ticaret amacıyla emtia (ticaretin konusu olan taşınır mallar) alım ve satımıyla uğraşamayacakları ve taşınmaz mallara (gayrimenkullere) özkaynaklarını geçecek miktarda yatırım yapamayacakları hükmüne (Madde-49-50);

l) Hesap, bilanço(x), kâr ve zarar cetvellerinin düzenlenmesine (Madde-51), hesap uygunluğuna (Madde-52), belgelerin saklanmasına (Madde-53), bilanço, kâr ve zarar cetvellerinin ilgili mercilere gönderilmesine ve ilânına (Madde-54); yabancı ülkelerdeki şubelerin hesaplarıyla (Madde-55) üç aylık hesap özetlerinin düzenlenmesine (Madde-56) ilişkin kurallara;

m) Türkiye Bankalar Birliğine üye olma ve başka yükümlülüklere uyma zorunluluğuna (Madde-57,58,59 ve 60);

n) Banka memurlarıyla ilgili yasal kovuşturma yapılması sırasında alınan yönetimsel (idarî) önlemlere uymak gerekliliğine (Madde-62);

o) Mali bünyenin güçlendirilmesine ilişkin kurallara (Madde-64);

ö) Tasarruf mevduatlarını (biriktirilerek faiz karşılığı bankaya yatırılmış paraları) sigorta ettirmek zorunluluğuna (Madde-67);

p) Tasfiye ve etkinliklere son verilmesi durumunda bankalarca yapılacak işlemlerle (Madde-71) tasfiye memurlarının görevlerine (Madde-72) ilişkin konulara;

r) Kamu bankalarının, sektör banka olarak görevlendirilmesi yetkisinin Bakanlar Kuruluna ait olduğuna ilişkin kurala (Madde-73);

s) Bankaların yabancı ülkelerdeki etkinlikleri bakımından Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarlığından izin alma zorunluluğuna (Madde-75);

ş) Yabancı bankaların ülkede temsilcilik açabilmelerine ilişkin koşullara (Madde-76);

(x) Bilanço; Bir ticaret evinin ya da bir kurumun belli bir dönem sonunda alacak ve borç durumunu göstermek üzere hazırlanan cetvel.

t) Bankalarca verilecek ilân ve reklamların tür, şekil, nitelik ve miktarları bakımından Türkiye Bankalar Birliğinden ve Bakanlık Müsteşarlığından uygun görüş alma zorunluluğuna (Madde-77) aykırı davranılması durumlarında faillere (suç işleyenlere) ya da zorunluluklara uymayanlara hapis cezası, ağır para cezası, suç işleyip cezaya çarptırılan banka görevlilerine belli bir süre bankalarda çalıştırılmama cezası, ilân ve reklamların durdurulması ya da toplatılması cezası, bankalar bakımından da geçici ya da sürekli kapatma cezası verilir.

Üstte (a) ve (t) ye kadar belirtilen konularla ilgili yaptırımların türleri ve nitelikleri (hapis, ağır para cezası, görevden yoksunluk, ilân ve reklamların durdurulması ya da toplatılması, kapatma) Bankalar Kanununun "Ceza Hükümleri" bölümünde (Madde 79-86) ayrı ayrı gösterilmiş, sözü geçen kanunun 87.maddesinde de kovuşturma yöntemi (usulü) vurgulanmıştır. Bu maddeye göre; işlenen suçlardan dolayı kovuşturma yapılması Bakanlık tarafından Cumhuriyet Savcılığına yazılı başvuruda bulunulmasına bağlıdır. Bu başvuru ile Bakanlık aynı zamanda müdahil (davaya katılan) sıfatını kazanır.

Cezasal sorumluluklar bakımından ayrıca Bankalar Kanununun 83.maddesine göre, sıfat ve görevleri dolayısıyla bankaya ya da müşterilerine ait sırları yetkili mercilerden başkasına açıklayan banka görevlileri hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Bir bankanın saygınlığını sarsabilecek ya da ününe (şöhretine) ya da mal varlığına zarar verebilecek bir konuya kasten (bilerek ve isteyerek) neden olan ya da bu yolda asılsız haberler yayanlar hapis ve ağır para cezasına çarptırılırlar (Madde-84).

Bankaların yeminli murakıpları (denetçileri)(x) ve yardımcıları öğrendikleri sırları yetkili mercilerden başkasına açıklarlarsa hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılırlar; ayrıca geçici ya da sürekli olarak memuriyetten yoksunluklarına hükmolunur.

5.2. BASIN KANUNU (5680 Sayılı)

Basın Kanununda da "Ceza Hükümleri" yer almış bulunmaktadır.

(x) Banka denetçisi (murakıbı); banka statüsüne göre, genel kurul tarafından banka işlerini kendileri adına kontrol etmek üzere seçilmiş olan kişi ya da kişiler)'dir.

1. Her basılmış yapıtta (eserde) o yapıtın yayın yeri, yılı, basımcının, yayımcının adları ve işyerleri gösterilir. Süreli yayınlarda (gazete, dergi) ayrıca basıldığı tarihle sahibinin ve yazı işlerini yöneten sorumlu müdürün ve bu müdürler birkaç kişi ise yönettikleri bölümle birlikte her birinin adları gösterilir.

Basın Kanununun 4.maddesinde belirtilen bu zorunluluklara uymayan basımcı hafif para cezasıyla cezalandırılır. Gerçeğe aykırı bildirimde bulunanlar ise hapis ve ağır para cezasına mahkûm edilirler (Basın Kanunu Madde-20).

2. Basın Kanununun 8.maddesine göre süreli yayınlarda çıkarılması izne bağlı değildir. Ancak, süreli yayının adını, yayın konusunu, ne vakitlerde çıkarılacağını ve yönetim yerini, sahibinin ve varsa ayrı sorumlu müdür ya da müdürlerinin ya da yasal temsilcilerinin ad ve soyadlarını, uyruk ve konutlarını gösterir bir bildirgenin o yerin en büyük mülki âmirliğine (Valiliğe, Kaymakamlığa) verilmesi zorunluluğu vardır. Bu zorunluluğa uymayanlar hapis ve ağır para cezasına mahkûm edilirler. Ayrıca bildirge verilmemesi ya da belgelerin eksik olması ya da gerçeğe aykırı bildirimde bulunulması durumlarında mülki âmirliğin Cumhuriyet Savcılığı aracılığıyla Ceza Mahkemesine başvurarak yayının durdurulması kararı almasına karşın bildirge vermeden yayınlarını sürdürenler hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılırlar (Basın Kanunu Madde-21).

Gerçeğe aykırı bildirge veren kimse, eylem başka bir suçu oluştursa bile, ayrıca hapis ve ağır para cezasına çarptırılır (Basın Kanunu Madde-22).

Süreli yayında bir değişiklik olursa (örneğin, yönetim yeri ya da sahibi değişirse) yeni bir bildirge vermek zorunluluğu vardır (Basın Kanunu Madde-10). Bu zorunluluğa uymayanlar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar (Basın Kanunu Madde-23).

3. Basımcı süreli yayının her sayısından ikişer sayısını izleyen çalışma gününde, çıktığı yerin Cumhuriyet Savcılığıyla en büyük mülki âmirliğine, alındı belgesi karşılığı, vermek zorundadır. Bu yükümlülüğü yerine getirmeyenler hapis ve ağır para cezasına çarptırılırlar (Basın Kanunu Madde-24).

4. Süreli yayınlarda çalıştırılacak bildirmenlerin (muhabirlerin) devlet memuru, asker ya da ordu mensubu bulunmamaları (mesleki ve bilimsel nitelikteki süreli yayınlar dışında) gerekir. Kısıtlı ya da kamu hizmetlerinden

yasaklı olmak ya da birtakım yüz kızartıcı suçlardan mahkûm edilmiş bulunmak, bildirmen olarak çalışmaya engeldir. Bu kimseleri çalıştıranlar hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılırlar (Basın Kanunu Madde-25).

5. Bir süreli yayının özveriyle elde ettiği haber, yazı ya da resimler süreli yayın sahibinden izin alınmadıkça yayımlanmalarından 24 saat geçmeden başka süreli yayın tarafından yayımlanamaz. Özel özveriyle elde edilen yazı ve resimler için süreli yayın sahibinden izin alınması zorunludur. Bu hükme uymayanlar ağır para cezasına çarptırılırlar (Basın Kanunu Madde-26).

6. Basın suçlarından hüküm giyenler hakkında verilen kesin hüküm tamamen ya da özet olarak aynı süreli yayında, bu süreli yayın artık çıkmıyorsa başka bir süreli yayında yayımlanır. Mahkemece verilen bu karar tebliğ edildiği günden başlamak üzere günlük gazetelerde üç gün içinde, başka süreli yayınlarda ise, bu süre gözetilmek koşuluyla, çıkacak en geç ikinci sayısında yayınlanmak gerekir. Bu hükmü yerine getirmeyenler ağır para cezasıyla cezalandırılırlar (Basın Kanunu-Madde-28).

7. Basın Kanununun 19.maddesine göre; bir kişinin onuruna ve saygınlığına dokunan ya da kendisiyle ilgili olmayan gerçeğe aykırı davranışları, düşünceleri ve sözleri onunmuş gibi gösterir biçimde süreli yayında açık ya da kapalı bir anlatımla yayımlanması üzerine bu yayından dolayı ilgili, yayının yapıldığı günden başlamak koşuluyla üç ay içinde imzasını taşıyan bir karşılık (cevap) ya da düzeltme yazısını süreli yayının sorumlu müdürüne vermesi ya da göndermesi durumunda, sorumlu müdür cevap ya da düzeltmeyi aldığı günden itibaren üç gün içinde inceleyip bir karara vardıktan sonra yayınlanmasını uygun bulursa süreli yayının ilk çıkacak sayısında, hiç bir düşünce ve açıklama yapmaksızın aynen ve tamamen yayınlamak zorundadır. Eğer cevap ya da düzeltme, süresinde yayınlanmazsa, ilgili mahkemeye başvurabilir. Kanunda belirlenen usüle ilişkin işlemlerden sonra mahkemece verilecek kesin karar üzerine cevap ve düzeltmenin, yazının yayınlandığı aynı sayfa ve sütunda, okumayı güçleştirmeyecek biçimde, aynı büyüklükte ve aynı karakterde harflerle, başlık ve resimlerle birlikte süreli yayında yayınlanması gerekir. Kanunun bu hükümlerine aykırı davranışta bulunanlar hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılırlar (Basın Kanunu Madde-29).

8. Basın Kanununun 30.maddesine göre; Ceza kovuşturmalarına ilişkin her türlü belgelerin mahkemede açıkça okunmasından önce yayınlanması yasaktır. Ceza

kovuşturmasının başlamasıyla hüküm kesinleşinceye kadar hakim ya da mahkemenin hüküm, karar ve işlemleriyle ilgili düşünce bildirmek de yasaktır. Bu yasaklara uymayanlar hapis ve ağır para cezasına çarptırılırlar.

9. Basın Kanununun 31.maddesinde; Devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğüne, ulusal egemenliğe, Cumhuriyetin varlığına, ulusal güvenliğe, kamu düzenine, genel güvenliğe, kamu yararına, genel ahlâka ve genel sağlığa aykırı olup yabancı ülkelerde çıkan basılmış yapıtların Türkiye'ye sokulmasının ve dağıtılmasının Bakanlar Kurulu kararıyla yasaklanabileceği belirtilmiştir. Bu gibi basılmış yapıtların, Bakanlar Kurulundan ivedi karar alınmak üzere İçişleri Bakanlığınca karardan önce dağıtılmaları yasaklanabileceği gibi dağıtılmış olanlar da toplattırılabilir.

Yasaklanmış olmasına karşın, bunları Türkiye'ye bilerek sokanlar, dağıtanlar ya da bu gibi yapıtları kısmen ya da tamamen alıntılayanlar (iktibas edenler) ya da çevirenler, yayanlar hapis ve ağır para cezasına mahkûm edilirler.

10. İntihar olaylarına ilişkin olarak haber çerçevesini aşan ve okuyanları etki altında bırakacak nitelikteki ayrıntıları ve olayla ilgili resimleri yayınlamak yasaktır. Bu hükme aykırı davrananlar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar (Basın Kanunu Madde-32).

11. Yasal olarak evlenmeleri yasaklanmış kişiler arasındaki cinsel ilişkilere ilişkin haber ve yazıların yayınlanması yasaktır.

Türk Ceza Kanununun 414.(on beş yaşını bitirmeyen bir küçüğün ırzına geçilmesi), 415.(on beş yaşını bitirmeyen bir küçüğün ırz ve namusuna yönelik davranışlarda bulunulması) 416.(on beş yaşını bitiren bir kişinin zorla ve tehditle ırzına geçilmesi) 421.(Kadınlara ve genç erkeklere sarkıntılık edilmesi ve söz atılması) 423.(on beş yaşını dolduran bir kızın evlenmek vaadiyle ırzına geçilmesi) 429.(zorla, hileyle, tehditle bir kadının kaçırılıp bir yerde alıkonulması), 430.(zorla, tehditle ve hileyle birlikte olmak ya da evlenmek amacıyla on sekiz yaşından küçük olan "reşit olmayan" bir kimsenin kaçırılıp bir yerde alıkonulması) 435.(on beş yaşını bitirmeyen bir küçüğün kandırılarak kötü yola düşürülmesi) 436.(rızasıyla olsa bile yirmi bir yaşını bitirmeyen bir kadının zorla, tehditle, hileyle ve yirmi bir yaşını bitiren bir kadının aynı yollarla kötülüğe itilmesi ve bir yerden başka bir yere gönderilmesi) 440.(bir kadının ve erkeğin

yasa dışı cinsel ilişkide bulunması) 441.(evli bir erkeğin ve evli olmayan bir kadının yasa dışı cinsel ilişkide bulunması) 442.(Birbirlerini bırakmış ya da hakimin hükmüyle ayrılmış olan karı ve kocanın yasa dışı cinsel ilişkide bulunmaları) maddelerinde yazılı cürümlere ilişkin haber ve yazıların yayınlanması durumunda mağdurların (suçtan zarar görenlerin) kimliklerini açıklayan bilgi ve resimlerin yayımlanması yasaktır. Bu yasağa aykırı davrananlar hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılırlar (Basın Kanunu Madde-33).

12.Siyasi, iktisadi, ticari nitelikteki süreli yayınların sermayeleri ve tüm gelir kaynakları, baskı sayısı, abonelerin ad, adres ve uyruklarıyla kaç kişi oldukları, basıldığı basımeviyle hukuki ilişkileri noterlikçe onanmış bir deftere yazılır. Bu defteri tutmayanlar ya da eksik ve yanlış bilgi verenler ya da gerçeği gizleyenler hapis ve ağır hapis para cezasına mahkûm edilirler (Basın Kanunu Madde-34).

5.3. ÇEKLE ÖDEMELERİN DÜZENLENMESİ VE ÇEK HAMİLLERİNİN KORUNMASI HAKKINDA KANUN (3167 Sayılı)

Kambiyo(x) senedi olan poliçe(xx) ve bono(xxx) kredi aracıdır. Çek ise bir ödeme aracıdır.

3167 sayılı Kanununun 2.maddesine göre; bankalar çekle işleyecek hesap açarken çek karnesi verirken ve bu kanunla kendilerine verilen görev ve yükümlülükleri yerine getirirken bu işlemlerin gerektirdiği saggörü (basiret) ve özeni (itinayı) göstermek zorundadırlar.

Bu maddede vurgulandığı gibi bankaların, çek karnesini ancak kullanabilecek nitelikte kişilere vermeleri gerekir. Çek bir ödeme aracı olduğuna göre gelişigüzel herkese verilmesi doğru değildir. Saggörülü bir satıcı (tacir) gibi davranmaları ve çek karnesi verecekleri kişilere ilişkin olarak gizli soruşturma ve araştırmalar yapmaları gerekir.

(x) Kambiyo; yabancı para, çek, poliçe, kredi mektubu ve benzerlerinin alım satımı. Yabancı bir ülkeye olan bir borcu ödemek için bankada yapılan işlem. Yabancı paraların ulusal para biriniyle belirtilen fiyatı ya da ulusal paranın yabancı para birimiyle belirtilen fiyatı.

(xx) Poliçe; alacaklının kendisine borçlu bulunan kişiye, belli bir tarihte belli bir para tutarını Üçüncü bir kişiye ya da bu kişinin havale edeceği kimseye ödenesi için bildirdiği yazılı ödeme emri.

(xxx) Bono; Belli bir süre sonunda belli tutarda bir paranın belli bir kişiye ya da onun havale edeceği kimseye ödeneceğini belirten senet. Bir kimseden mal ya da belli bir tutarda para tahsiline yetki veren senet.

"Bankalar çek karnelerinin her yaprağına, çekle işleyen hesabın bulunduğu şubelerinin adını ve keşidecinin[x] hesap numarasını yazmak zorundadırlar.

Çek karneleri bankalarca basılır ya da bastırılır.

Bankaların, çek karnesi verdikleri müşterilerinin açık kimliklerini T.C.Merkez Bankasına bildirmeleri gerekir"[xx] (Çek Kanunu Madde-3).

"Çekle işleyen hesabın bulunduğu banka şubesi, ibraz edildiği (getirildiği, verildiği) anda karşılığı bulunan çeki ödemek zorunluluğundadır. Çekin karşılığının kısmen bulunması durumunda ise bu miktar ödenir. Muhatap bankanın çek hesabı açılmış olan şubesi dışındaki herhangi bir şubesine ibraz edilen çek, karşılığı o şube tarafından provizyon (karşılık)[xxx] istenek suretiyle ödenir.

Muhatap banka (bir çeki ya da poliçeyi ödeyecek banka) deyimi, çekle işleyen hesabın açıldığı bankayı belirtir".

Bankanın kendisine ibraz edilen (verilen, getirilen) çeki ödemesi aşağıda belirtilen koşullarda gerçekleşir;

a) İbraz edilen senet, çek niteliğinde olmalıdır.

b) İbraz eden kişi yetkili hamil (elinde bulunduran kişi) olmalıdır.

c) Çekin ibraz süresi içersinde ibraz edilip edilmediği saptanmalıdır.

(x) Keşideci; poliçe, çek gibi ticari senetleri düzenleyen kişi.

(xx) Konuyla ilgili Yargıtay Kararları;
"Bir belgenin çek niteliğini kazanabilmesi için diğer öğelerle birlikte keşidecinin imzası yeterli olup ad ve soyadına gerek yoktur".
"Bir belgenin çek niteliğini kazanabilmesi için Türk Ticaret Kanununun 692.maddesindeki öğeleri taşıması gerekir:

1. "Çek" kelimesini ve eğer senet Türkçe'den başka bir dille yazılmış ise o dilde "çek" karşılığı olarak kullanılmış kelimeyi,
2. Kayıtsız ve şartsız belli bir bedelin ödenmesi için havaleyi,
3. Ödenecek kimsenin (muhatabın) adını ve soyadını,
4. Ödeme yerini,
5. Keşide gününü ve yerini (çekin düzenlendiği gün ve yeri)
6. Çeki çeken kimsenin (keşidecinin) imzasını içerir".

(xxx) Provizyon; İşletmelerde (bankalarda) olan ya da olması kesin olarak beklenen borç niteliğindeki zararların (ya da ödemelerin) karşılanması için önceden ayrılan karşılık (para tutarı).

d) Keşidecinin imzası hesap kartonunda bulunan örnek imzasıyla karşılaştırılmalıdır.

e) Çekin ödenmesini engelleyecek herhangi bir durum olmamalıdır.
Örneğin; keşideci çekin rızası dışında kendisinin ya da üçüncü bir kişinin elinden zorla alındığı yolunda bir iddiada bulunmuş ve bu savlama (iddia) üzerine muhatap bankaya yetkili makam ya da mahkemece ödenmemesi konusunda bir yasaklamada bulunulmuşsa banka çeki ödemenelidir.

f) Çek, sahte ya da tahrif edilmiş (değiştirilmiş, üzerinde oynanmış) olmamalıdır.

g) Çekle işleyen hesap üzerine ihtiyati haciz(x) ya da tedbir(xx) konulup konulmadığı, çek hesabının bulunduğu şubeden sorulmalıdır.

Muhatap banka süresi içersinde bankaya verilen (ibraz edilen) ve karşılığı bulunmadığı anlaşılan bir çeki, ödeme zorunluluğunda olmamakla beraber, müşterisini (keşideciyi) karşılıksız çek düzenlemekten kurtarmak için çeki getirene (hamiline) çek karşılığını ödeyebilir. Bu ödediği çek tutarını keşideciden (müşterisinden) sonradan isteyebilir.

Çek Kanununun 5.maddesine göre;

"Çekin üzerinde yazılı tutarın kısmen veya tamamen ödenmeyeceğinin tespiti (saptanması) halinde, ibraz tarihi ile kısmen veya tamamen ödenmeme sebebi çekin üzerine yazılmak suretiyle hamiline geri verilir".

Çek, karşılıksız olması dışında da birtakım nedenlerden dolayı ödenmeyebilir.

a) Çek'ten cayılabilir (Çekten cayma, ancak ibraz süresi geçtikten sonra olabilir).

(x) İhtiyati haciz; Vadesi (süresi) gelmiş bir borcun alacaklısının, borçlunun elinde ya da üçüncü kişilerde olan taşınır ve taşınmaz mallarını ve alacaklarıyla başka haklarını önceden haczettirebilmesi (el koydurabilmesi).

(xx) İhtiyari tedbir; yargılama başlamadan ya da sonuçlanmadan birtakım gerçeklerin ve hakların kaybolmaması bakımından mahkemece alınan önlemlere ilişkin karar.

b) İbraz süresi (bankaya verilme süresi) geçmiş olabilir(x).

c) Keşideci, çekin kendi elinden ya da üçüncü kişinin elinden rızası dışında çıkmış olduğunu ileri sürerek bankanın çeki ödemesini yasaklayabilir.

d) Mahkemece verilmiş bir ihtiyati haciz ya da tedbir kararı nedeniyle çek ödenmeyebilir.

Çek karşılığının ödenmemesi üstte sayılan nedenlere dayanıyorsa bu nedenler çekin üzerine yazılarak çek hamiline (elinde bulunup bankaya getirene) geri verilir. Bu durumda cezasal yaptırıma bağlanmış olan karşılıksız çek suçundan söz edilemeyecektir.

"Yeterli karşılığı olmadığı için çeki kısmen veya tamamen ödemeyen muhatap banka, hesap sahibinin kendisinin veya vekil ve temsilcilerinin elinde bulunan bütün çek karnelerini aldığı bankalara geri vermesini, 8.madde hükümleri gereğince düzeltme işlemlerini yerine getirmeden bir yıl müddet ile (süreyle) çek keşide edemeyeceğini ve aksine davranışların cezai müeyyideleri (cezasal yaptırımları) gerektireceğini, ibraz tarihini izleyen 10 iş günü içinde hesap sahibine iadeli taahhütlü mektupla tebliğ etmek (bildirmek) zorundadır" (Çek Kanunu Madde-7).

Kanunun bu maddesi bankalara birtakım yükümlülükler getirmektedir.

Burada söz konusu olan yeterli karşılığı olmadığı için çekin kısmen ya da tamamen ödenmemesidir. Ancak ödenecek tutardaki paranın bankada tamamen ya da kısmen olup olmadığının öncelikle saptanması gerekir. Eğer keşideci (hesap sahibi) aynı banka şubesinde iki ayrı hesap açtırmış ve banka şubesini hesaptan hesaba nakil (virman) yapma konusunda yetkili kılmışsa, ibraz edilen çekin tamamının bir hesaptan karşılanamaması durumunda, öteki hesaptan para aktarılarak çekin tamamının ödenmesi olanaklıdır. Bu durumda çek karşılıksız sayılamaz. Aynı durumda hesap sahibi çekin bankaya ibrazı sırasında kullanılabilir kredi sahibi ise ve banka şubesinin de para aktarmak (virman) yetkisi varsa kullanılabilir krediden çek hesabına aktarma yapılarak çek karşılığı ödenecektir.

(x) Çek keşide edildiği yerde ödenecekse çekin üzerinde gösterilen keşide gününü izleyen günden itibaren on gün içinde ibraz edilmelidir.
Ülke içinde bir şehirde keşide edilen çek, aynı şehirde ödenecekse ibraz süresi 10 gündür. Başka şehirde ödenecekse bir aydır.
Bir ülkede keşide edilen çek, aynı anakıtada başka bir ülkede ödenecekse ibraz süresi bir aydır. Keşide ve ödeme yeri ayrı anakıtada ise ibraz süresi üç aydır.
Keşide tarihinden önce imzalanarak lehtara teslim edilmiş olan çekler görüldüklerinde ödenecek bir senet niteliğinde olduklarından ibraz edildikleri tarihte ödenirler. Çekte vade yoktur, vade yazılması geçersizdir.

Keşideci (hesap sahibi) çekin ibrazı sırasında bankadaki çek hesabında nakit parası bulunmasına karşın ihtiyati haciz ya da tedbir kararı gibi nedenlerle kullanın (tasarruf) etme yetkisinin bulunmadığını bilmesi gerektiğinden verdiği çekin bankaca ödenmemesi durumunda karşılıksız çek söz konusu olacaktır.

Muhatap banka (karşılıksız çekin keşide edildiği çek hesabının bulunduğu banka şubesi) tarafından karşılıksız çekle ilgili olarak keşideciye (hesap sahibine) iadeli taahhütlü mektupla tebligat yapılacaktır. Bu tebligat "kendisinin veya vekil ve temsilcilerinin elinde bulunan bütün çek karnelerinin alındıkları bankalara geri verilmesini, Çek Kanununun 8.maddesi hükümleri gereğince düzeltme işlemlerini yerine getirmeden bir yıl süreyle çek keşide edemeyeceğini, aksine davranışta bulunması durumunda cezasal yaptırımla karşılaşacağını" bildirir nitelikte bir tebligattır. Bu iadeli taahhütlü mektubun çekin ibrazı gününü izleyen on iş günü içinde keşideciye gönderilmesi ve tebliğ edilmesi gerekir. İş günü deyimi resmi çalışma günlerini belirtir. Resmi tatiller, bayram tatilleri, cumartesi ve pazar günleri gibi çalışılmayan günler iş günü sayılmazlar.

Bu mektupta;

a) Hesap sahibinin düzeltme hakkı bulunması durumunda kısmen ya da tamamen karşılıksız olması nedeniyle bankaya ibrazında (verilmesinde) ödenmeyen çekin keşide tarihi, numarası, ibraz tarihi, ibraz edildiği banka şubesi, bedeli, keşide edildiği banka şubesinin adı, hesap numarası, karşılıksız kalan miktar, hamilin (çeki elinde bulundurup ibraz edenin) adı, soyadı ve adresi,

b) Keşidecinin, vekilinin ya da temsilcisinin ellerinde bulunan çek karnelerinin, (başka bankalardan aldıkları çek karneleri de dahil olmak üzere tümünün) geri verilmesi gerektiği,

c) Çek Kanununun 8.maddesi uyarınca düzeltme işlemini yerine getirmeden çek keşide edemeyeceği,

d) Aksine davranılması durumunda cezasal yaptırım uygulanacağı,

bildirilir.

Eğer hesap sahibinin düzeltme hakkı yoksa (daha önce bir yıl içinde iki kez düzeltme hakkını kullanmışsa) (Bkz. Çek Kanunu Madde-8/2) bir yıl süreyle

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

çek keşide edememe önlemi kendiliğinden yürürlüğe girecektir.

Çek Kanununun 8.maddesine göre;

"Hesap sahibi ihtar (uyarı) mektubunu aldığı veya 12.maddeye göre almış sayıldığı tarihten itibaren 7 iş günü içinde çek tutarını veya karşılıksız kalan bölümünü %10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte hamil (çeki elinde bulunduran) adına muhatap bankaya yatırdığı takdirde çek keşide etme hakkını yeniden kazanır.

Düzeltme hakkı karşılıksız çekin ibraz tarihini takip eden (izleyen) bir yıl içinde ancak iki defa kullanılabilir".

8.maddede belirtilen düzeltme hakkının kullanılabilmesi için;

a) Karşılıksız kalan çek tutarının yatırılması,
b) Yatırılacak olan tutarın hamil adına ve muhatap bankaya ödenmesi,
c) Bu tutarla birlikte %10 tazminat ve gecikme faizinin de yatırılması(x)

gerekir.

Karşılıksız çek keşide eden keşideci kendisine tanınan düzeltme hakkını kullanırsa;

1. Yeniden çek keşide etmek hakkını kazanır. Bankalarda çekle işleyen hesap açabilir. Çek karnesi alabilir.
2. Düzeltme hakkının kullanılması; çek karşılığının tamamının, gecikme faizinin ve tazminatının yatırılmasını gerektirdiğinden, çek hamilinin zararları böylece karşılanmış olmaktadır. Bu durumda takibi şikâyete bağlı bir suç olan karşılıksız çek keşide edilmesi suçundan dolayı hamilin şikâyet hakkı kalmamaktadır.

Çek Kanununun 9.maddesine göre;

"Muhatap banka yeterli karşılığı olmadığı için çekin ödenmediğini ve hesap sahibi hakkında gereken bilgileri, T.C.Merkez Bankasına bildirir. Bildirme, hesap sahibinin düzeltme hakkı yok ise çekin ibraz tarihinden; düzeltme hakkı

(x) Gecikme faizi, T.C.Merkez Bankasının kısa vadeli krediler için kabul ettiği reeskont faiz oranı üzerinden hesaplanır. Faiz hesabını muhatap banka yapar.
Bu konudaki Yargıtay Kararı;
"Takip bonoya dayandığına göre 3095 sayılı Kanun gereğince reeskont haddi üzerinden faiz istenebilir".
Çek keşide edilmesi ticari bir iş niteliğinde bulunduğundan gecikme faizi yasal faiz üzerinden (3095 sayılı Kanuna göre %30 üzerinden) değil reeskont faiz oranı üzerinden hesaplanır.

var ise düzeltme süresi sona erdiği tarihten itibaren 10 iş günü içinde yapılır. T.C.Merkez Bankası, durumu en fazla 30 iş günü içinde bankalara duyurur.

T.C.Merkez Bankasının duyurusuna şube tarafından ittıla (bilgi, öğrenme) ve herhalde duyuru tarihini takip eden (izleyen) 15.nci günün bitiminden itibaren, bir yıl süre ile hesap sahibine veya vekil ve mümessillerine çek karnesi verilmez ve çekle işleyecek hesap açılmaz".

Çek Kanununun 13, 14, 15 ve 16.maddeleri cezasal yaptırımları içermektedir.

Üstte belirtilen maddelerin (Çek Kanunu Madde-3,4,5,7,9 ve ayrıca 13,14 ve 16.maddelerin) hükümlerine uymayanlar cezalandırılırlar.

Çek Kanununun 7.nci maddesi uyarınca banka tarafından yapılan ihtarı aldığı veya almış sayıldığı tarihten itibaren yedi iş günü içinde geçerli bir sebebe dayanmaksızın çek karnelerini geri vermeyenlere, ilgili bankanın bildirmesi (ihbarı) üzerine ağır para cezası uygulanır. İlgili banka bu bildirmeyi yapmakla yükümlüdür (Çek Kanunu Madde-13/1).

Kanunun 8.maddesinde belirtilen düzeltme işlemi yapılmadığı halde 7.maddedeki bir yıllık süre içinde ya da 16.madde (Bkz.16.madde) gereğince hükmolunan süre içinde (bir yıldan beş yıla kadar) çek keşide edenler, hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılırlar (Çek Kanunu Madde-13/2).

Çek Kanununa göre çek bastırabilecek kuruluşlar dışında çek karnesi basan veya bastıranlar hakkında Türk Ceza Kanununun 323.maddesi (hapis ve ağır para cezası) uygulanır (Çek Kanunu Madde-14).

Çek Kanununun 3,4,5,7,9 ve 13.maddelerinde yazılı yükümlülükleri yerine getirmeyen ya da geciktiren banka hakkında ağır para cezasına hükmolunur (Çek Kanunu Madde-15).

İbraz (bankaya verme) süresi içinde ya da üzerinde yazılı keşide gününden önce, Çek Kanununun 4.maddesine göre ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden kişiler hapis cezası ile cezalandırılırlar. Mahkeme ayrıca işlenen suçun niteliğine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için failin bankalarda çek hesabı açmasının ve çek keşide etmesinin yasaklanmasına karar verir. Yasaklama kararı bütün bankalara duyurulmak üzere T.C.Merkez Bankasına bildirilir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Bu fiilerden dolayı kovuşturma yapılması çek hamilinin şikayetine bağlıdır. Şikayetten vazgeçme, hüküm kesinleşinceye kadar geçerlidir. Fiili (suçu) işleyenin Çek Kanununun 8.maddesine göre düzeltme hakkını kullanarak hamilin zararını karşılamış olması ya da düzeltme hakkı yoksa, anılan maddede belirtilen süre içinde çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını %10 tazminatı ve gecikme faiziyle birlikte muhatap bankaya ya da herhangi bir şubesine yatırmış bulunması durumunda şikâyet hakkı doğmaz (Çek Kanunu Madde-16).

Çekle İlgili Genel Bilgiler:

1. Tam yeterliğe sahip (ehliyetli) kişiler çek keşide edebilirler; sınırlı olarak yeterliğe sahip olanlar ise yasal mümessillerinin izniyle kendilerini borç altına sokabilecek kullanımlarda bulunabilirler.

   Yeterliğe sahip olmayan (ehliyetsiz) kişi tarafından keşide edilen (çekilen) çek iyi niyetli de olsa üçüncü kişiye bir hak sağlamaz. Böyle bir çeki ödeyen banka ehliyetsiz kişiye değil, ödemede bulunduğu çek hamilini (çeki elinde bulundurup ibraz edeni) sorumlu tutabilecektir.

2. Çek üzerindeki imzanın el yazısıyla atılması gerekir. İmza çekin ön yüzüne atılır. Gözleri görmeyenlerin el yazısıyla atılmış olan imzalarının geçerli olabilmesi için onanması gerekir. El yazısıyla imza yerine mühür ya da parmak basılarak ya da bir işaret konularak çek keşide edilemez.

   Çekteki imzanın keşidecinin el yazısıyla olması yeterlidir. Ad ve soyadının yazılması ya da imzanın okunabilir biçimde olması ve hatta gerçek ad'ın konulması gerekmez.

   Çeki hesap sahibi kendisi imzalayabileceği gibi onun adına temsilcisi ya da vekili de imzalayabilir. Hesap sahibi gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi de(x) olabilir.

3. Çek, bir ödeme aracıdır. Çek, görüldüğünde (ibraz edildiğinde) ödenir. Bu nedenle çek üzerine vade (süre) konulması koşullanmış değildir. Ancak keşide (ihdas) tarihinin yazılması gerekir. Vade tarihinin geçersiz olmasına karşılık, çeke keşide tarihi olarak konulacak ilerdeki bir tarih geçerli sayılacaktır. "Keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için

(x) Tüzel kişi; birçok kişilerin ya da malların bir araya gelmesinden doğan ve böylece oluşmuş bulunan topluluğun hukuk bakımından tek bir kişi olarak kabul edilmesi ve bir varlık olarak her türlü hukuksal kullanımlarda bulunma yeterliliğine sahip olması.

ibraz olunan bir çek ibraz günü ödenir".

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İbraz süresiyle ilgili süreler "çekte keşide günü olarak gösterilen tarihten itibaren işler".

Türk Ticaret Kanununun 726/1.maddesine göre, ibraz süresinin bitiminden itibaren altı ay geçmekle hamilin ciranta ve keşideciye başvuru hakları zamanaşımına uğrar. Zamanaşımı süresinin son günü resmi tatile rastlarsa izleyen ilk iş günü sonuna kadar zamanaşımı süresi uzar.

4. Çek türleri şunlardır:

a) Nama yazılı çek (belli bir kişinin adına düzenlenen çek)

b) Emre yazılı çek (Çekler, yasal olarak emre yazılı senetlerden sayılırlar).

c) Hamiline yazılı çek (Çekin verildiği kişi çek hamili olarak kabul edilip çek onun adına düzenlenebileceği gibi hem onun adı yazılarak hem de "hamiline" denilerek de düzenlenebilir. Örneğin; Ahmet Oktay'a veya hamiline ödeyiniz gibi).

d) Sıradan (alelade) çekler (muhatap banka üzerine çekilen çekler).

e) Adresli ve konutlu çekler (Bu çeklerde ödeme üçüncü kişi tarafından yapılacaktır. Üçüncü kişinin konutu, bankanın bulunduğu yer ile aynı ise adresli çek söz konusudur. Eğer üçüncü kişinin konutu muhatap bankanın adresinden başka yerde ise konutlu çek'ten söz edilir. Bu çeklerde çeki ödeyecek olan üçüncü kişinin banka olması zorunludur).

f) Yerel çek (keşide ve ödeme yeri aynı olan çekler yerel çek olarak adlandırılırlar. Örneğin İstanbul'da keşide edilen çekin ödeme yeri de İstanbul'dur. Bunlarda çekin ibraz süresi on gündür).

g) Yerel olmayan çek (Keşide yeri ile ödeme yeri aynı değilse, örneğin keşide yeri İstanbul, ödeme yeri Ankara ise yerel olmayan çek söz konusu olur. Keşide yeri ile ödeme yerinin aynı ülkede olması nedeniyle çekin ibraz süresi 30 gündür. Aynı anakarada (kıtada), örneğin Avrupa'da ya da Asya'da keşide edilen ve ödeme yeri gösterilen çeklerde de ibraz süresi yine otuz gündür. Keşide ve ödeme yeri ayrı anakarada (kıtada) olan çeklerde ise ibraz süresi üç aydır.

h) Beyaz çek (Taraflar aralarında anlaşarak düzenlenen çekte ilerdeki koşullara göre doldurulması gereken kısımları boş bırakabilirler. Çek bu durumuyla hamile verilir; hamil aralarındaki anlaşmaya uygun olarak boş bırakılan kısmı kendisi doldurabilir. Boş bırakılacak kısımlar çek bedeline (tutarına)

muhatap banka şubesine, keşide yerine ve keşide tarihine ilişkin olabilir.

ı) Olağan çek (keşideci tarafından ödeme yerinde ya da bir başka yerde düzenlenerek hamile verilen çektir).

i) Havale çekleri (Bu çekte muhatap ve keşideci aynıdır. Genellikle para gönderme işlerinde kullanılır. Ancak çeki hamil de kullanabilir).

j) Yolculuk çekleri (Yolculuğa çıkan kişilerin yanlarında para taşımamaları ve ödemelerini bu çeklerle yapmaları açısından kolaylık sağlayan niteliktek çeklerdir. Çek tutarı banka tarafından peşin alınarak düzenlenip müşteriye verilen bu çek, bankanın tüm şubelerince ödenecektir. Keşideci ve muhatap aynı bankadır; müşteri ise çek hamilidir. Bu çekler ciro edilemezler; düzenleme tarihinden itibaren bir yıl içinde ödenmek üzere bankaya ibraz edilmeleri gerekir. Karşılıksız olması durumunda Çek Kanununun 16. maddesi bu çekler hakkında uygulanmaz. Bkz. Çek Kanunu Madde-16).

k) Banka çekleri (bu çekler bankalarca ya kendi bankası adına ya da başka banka adına keşide edilirler).

l) Tüccar çekleri (Bu çeklerin keşidecisi tüccardır).

m) Tük nüshalı çekler (Ödeme ve keşide yeri neresi olursa olsun tam hamiline yazılı çekler tek nüsha olarak düzenlenir).

n) Çok nüshalı çekler (Keşide ve ödeme yeri ayrı ülkelerde ya da aynı ülkenin denizaşırı yerlerinde düzenlenen ve hamiline yazılı olmayan çeklerdir. Bu çekler çok nüshalı olarak düzenlenebilir).

o) Posta çekleri (Posta çekleri para aktarma aracı olarak kullanılırlar. Bu aktarma için bir harcama sözkonusu değildir. Posta çeki uygulaması için posta çekleri merkezi kurulmuştur. Hesap açtıran kişi, posta çeki merkezi adına çek keşide ederek, çeki merkeze verir. Merkez, hamile ödemede bulunur. Ödeme yapıldığında merkez bu ödemeyi hesaba geçirir. Durumu hesap sahibine bildirir. Bu çekler düzenleme tarihinden itibaren iki ay geçerlidir; ciro edilemezler.

ö) Çek kartları (Çek kartları bankanın ödeme garantisi altında kullanılan kartlardır. Kartın üzerinde müşterinin fotoğrafı, imza örneği, kartın süresi, numarası ve garanti edilen para tutarı yazılıdır. Bu çekler Türk Ticaret Kanununa göre çek niteliğinde sayılmazlar. Bunlar hakkında Çek Kanununun 16.maddesi uygulanmaz (Bkz. Çek Kanunu Madde-16).

5. Üstte çek türlerinde belirttiğim gibi (beyaz çek), çek verildiği kişiye duyulan güven sonucu tamamen doldurulmadan ya da beş ve imzalanmış olarak verilebilir. Çeki alanın, çek tutarı dahil, keşideciyle aralarındaki anlaşmaya aykırı olarak çeki doldurması keşidecinin iyi niyetli hamile karşı bir defi(x) ileri sürmesine olanak tanımaz. Çekin anlaşmaya aykırı doldurulduğunu iddia ve ispat etmek keşideciye aittir.

6. Hamile (çeki elinde bulundurana) çekin devredilmesi çekin kendisine teslimi yoluyla olur. Muhatap banka, çeki kim ibraz ederse bu kişiye ödemekle yükümlüdür.

7. Emre yazılı çeklerde ciro'nun(xx) çek üzerine yazılması ve ciranta (ciro eden) tarafından el yazısıyla imzalanması gerekir. İmzasını atamayanlar çeki ciro edemezler.

Cironun kayıtsız şartsız yapılması gerekir. Şart yazılmışsa geçersiz sayılır. Cirantanın (ciro edenin) adresinin yazılması ya da tarih konması zorunluluğu yoktur.

Kısmi ciro geçersizdir. Ciranta, çekin tekrar ciro edilmesini yasaklayabilir.

8. Çekin ödenmek üzere muhatap bankanın hesabın bulunduğu şubesine ibraz edilmesi durumunda karşılığı varsa ve ödemede bir engel yoksa derhal ödenir Ödenmezse hanilin isteği üzerine ödememe nedeni gösterilip ibraz tarihi de yazılarak banka yetkililerince imzalandıktan sonra hamile çek geri verilir.

Çek, muhatap bankanın başka bir şubesine ibraz edilmişse ve bu banka şubesi provizyon(xxx) alamamışsa (muhatap bankanın keşideci hesabında çek tutarın-

(x) Defi; Haklı olduğunu belirtir nitelikte savlar (iddialar) ileri sürmek.

(xx) Ciro; Emre yazılı her çeşit senedin, alacaklı tarafından bir başkasına devredilmesi ve senedin arkasına devre ilişkin yazının yazılıp imza edilmesi. Başka hiçbir kayıt ve açıklamaya gerek görülmeden senedin arkasına yalnız imza konulması suretiyle yapılan işlem (beyaz ciro). Senetten doğan tüm hakların ciro edilen kişiye aktarılmasını kapsayan ciro (temliki ciro). Hamilin ciro edilen kişinin adını vb. niteliklerini bildirmek suretiyle senede imzasını koyması (tam ciro).

xxx) Provizyon; İşletmelerde olan ya da olması kesinlikle beklenen borç niteliğindeki zararların ya da borçların karşılanması için önceden ayrılan karşılık.

daki bir paranın bulunduğuna ilişkin bir yanıt alamamışsa) ibraz tarihini ve provizyon alınmaması nedeniyle ödeme yapılamadığını çekin üzerine banka şubesi yetkilileri yazıp altını imzaladıktan sonra çeki hamiline geri verirler.

9. Bir çek keşide edildiği yerde ödenecekse on gün, keşide edildiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhatap bankaya ibraz edilmelidir. Bu süreler, çekte keşide günü olarak gösterilen tarihten itibaren işler.

Hamilin ibraz süresinin başlamasını beklemeden çeki ödemek üzere muhatap bankaya ibraz etme hakkı vardır; ibraz süresinin son gününe kadar da bekleyebilir.

Süre geçtikten sonra ibraz edilen bir çeki(x) muhatap banka karşılığı bulunsa bile ödemekte serbesttir. İbraz süresi geçtikten sonra muhatap banka çeki ödemek istemezse, Çek Kanununun 5.maddesine göre ibraz tarihini ve süre geçtiği için çekin ödenmediğini çek üzerine yazacaktır (Bkz. Çek Kanunu Madde-5).

İbraz süresinin geçmesinden sonra, bankanın çeki ödemek istememesi durumunda hamilin keşideci ve diğer çek borçlularına karşı başvuru hakkı yoktur.

İbraz süresi geçtikten sonra keşideci çekten her vakit vazgeçebilir. Çekten çayılmamışsa, banka zamanaşımı süresi içinde çeki ödemeye ve keşideciye rücua(xx) yetkilidir.

İbraz süresi geçtikten sonra yapılan bir ciro alacağın temliki(xxx) hükmünde olacak ve böyle bir temlikin sonuçlarını doğuracaktır (Türk Ticaret Kanunu Madde-705/1).

(x) Bu konuda Yargıtay Kararı;
"Çekin 10 gün içinde muhatap bankaya ibraz edilmediği ortaya çıkmaktadır. Çek hamili Türk Ticaret Kanununun 720.maddesi uyarınca borçluya karşı başvuru hakkını yitirmiştir. Merciin bu durumu 170/a madde uyarınca resen göz önüne alarak takibin iptaline karar vermesi zorunludur".

(xx) Rücu; Bir ödemede bulunmuş olan bir kimsenin bu ödeme için bunden zararlanlanenlara baş vurabilmesi.

(xxx) Alacağın temliki; Yasada engelleyici bir hüküm bulunmadıkça, borçlunun rızası olmaksızın, alacaklının alacağını üçüncü bir kişiye devretmesi.

İbraz süresi geçtikten sonra "karşılıksızdır" yazısı konulsa bile banka keşideciden çek karnelerinin geriye verilmesini isteyemeyecek, keşideciyi T.C.Merkez Bankasına bildirmeyecek, hamilin şikâyet hakkı doğmayacak keşidecinin cezalandırılması da söz konusu olamayacaktır.

10. Keşideci ibraz süresi geçmeden (on gün ya da bir ay) çekten cayamaz. Buna karşılık ibraz süresi içinde çekten cayma, ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade eder.

Çekten cayma belli bir çek için olabileceği gibi, hesap belirtilerek o hesaba çekilecek tüm çekler için de olanaklıdır.

Keşidecinin; hamilin sözleşme hükümlerini yerine getirmediğini, çekin verilmesine neden olan malı göndermediğini, güveni kötüye kullandığını, hile yaptığını ileri sürmesi çekin ödenmesini durdurmaz; bu nedenlerle çekten cayması da söz konusu olamaz. Ancak Türk Ticaret Kanununun 711/3. maddesine göre "Keşideci çekin kendisinin veya üçüncü bir kimsenin elinden rızası olmaksızın çıkmış olduğu iddiasında ise muhatabı çeki ödemekten men edebilir (yasaklayabilir).

Çekin rıza dışında elden çıkması çaldırma, kaybetme, ya da zorla elinden alınma (gasp) gibi durumlardır.

Çekin hamil tarafından çaldırılması ya da kaybedilmesi halinde hamil keşideciye baş vurarak çekin muhatap bankaca ödenmemesini isteyecektir. Keşideci hamilin bu isteğini yerine getirmezse, çek hamilinin derhal mahkemeye başvurup, çekin rızası dışında elinden çıktığını ileri sürerek iptal davası açması ve mahkemenin bu iddiayı yerinde bularak çekin ödenmesini bir kararla durdurması söz konusu olacaktır.

Hamilin ya da keşidecinin iptal davası açması durumunda, çekin ödenmemesi için mahkemece ihtiyati tedbir kararı verilmesi ve muhatap bankanın ilgili şubesine bildirilmesi gerekir.

5.4. ÇEVRE KANUNU

Çevre Kanununda, çevre korunmasına ilişkin önlemler ve yasaklar yer almaktadır Kanunda belirtilen önlemlere ve yasaklara uymayanlar için cezasal yaptırımlar getirilmiştir.

a) Her türlü atık ve artığı, çevreye zarar verecek biçimde, doğrudan ya da dolaylı şekilde alıcı ortama vermek, depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri etkinliklerde bulunmak yasaktır. Kirlenme olasılığının bulunduğu durumlarda ilgililer kirlenmeyi önlemekle; kirlenmenin oluştuğu hallerde kirleten, kirlenmeyi durdurmak, kirlenmenin etkilerini gidermek ya da azaltmak için gerekli önlemleri almakla yükümlüdürler (Çevre Kanunu Madde-8).

b) Kırsal ve kentsel alanda arazi kullanımı konusunda saptanan ilkelere uymayarak aşırı ve yanlış kullanım nedeniyle ülkenin temel ekolojik sistemlerinin dengesinin bozulmasına, hayvan ve bitki türlerinin nesillerinin tehlikeye düşmesine, doğal zenginliklerin bütünlüklerinin yıkımına neden olmak yasaktır (Çevre Kanunu Madde-9).

c) Gerçekleştirilmesi planlanan kurum, kuruluş ve işletmeler öngörülen arıtma tesis ya da sistemlerini bağımsız ya da ortak olarak kurmakla yükümlüdürler. Bunlar yapılmadıkça işletme ve kullanım izni verilmez. İşletme izni alanlar etkinliklerinde değişiklikler yapmayı ve tesisi büyütmeyi planlarlarsa durumu mahallin en büyük mülki amirine haber vermekle yükümlüdürler. Her türlü atık ve artıkların arıtılması, uzaklaştırılması ya da zararsız duruma getirilmesi ile yükünlü kuruluşlar da bu işlemlerin yerine getirilmesinde çevreye zarar vermeyecek önlemleri alırlar (Çevre Kanunu Madde-11).

d) Atık ve artıkların arıtılması, uzaklaştırılması ve zararsız duruma getirilmesi ilgililerce denetlenir. Kuruluş ve işletmeler etkinliklerinin denetlenebilmesi için bu konuda sürekli ve düzenli olarak bilgi vermekle yükümlüdürler (Çevre Kanunu Madde-12).

e) Havada, suda ya da toprakta kalıcı özellik gösteren ve ekolojik dengeyi bozan kimyasal maddelerin üretim, ithal, taşıma, depolama ve kullanımında belirlenen esaslara uyulması gerekir (Çevre Kanunu Madde-13).

f) Kişilerin huzur ve sukûnunu, beden ve ruh sağlığını bozacak biçimde gürültü çıkarılması yasaktır. Fabrika, atölye, işyeri, eğlence yeri, hizmet binaları, konutlar ve ulaşım araçlarında gürültünün en aza indirilmesi için gerekli önlemler alınır (Çevre Kanunu Madde-14).

Üstte belirtilen yükümlülüklere ve yasaklara uymayanlar hakkında yasada belirlenen para cezaları uygulanır (213 sayılı Vergi Usul Kanununun 182.maddesi

gereğince bilanço esasına göre defter tutması gereken kuruluş ve işletmelere bu cezalar beş katı olarak verilir).

Ayrıca Çevre Kanununda, kirletme yasağına uymayan gemiler ve deniz araçlarına da para cezası verileceği belirtilmiştir.

Verilen cezaya karşın aynı eylemleri yineleyenler hakkında para cezaları bir katı artırılarak verilir.

5.5. DERNEKLER KANUNU (2908 sayılı)

Medeni hakları kullanma yeteneğine sahip ve onsekiz yaşını bitirmiş herkes önceden izin almaksızın dernek kurabilir.

Ancak birtakım meslek mensuplarıyla (hakim ve savcı, silahlı kuvvetler mensupları, öğretmen ve yöneticileri gibi), affa uğramış olsalar bile birtakım suçlardan hüküm giyenler (yüz kızartıcı suçlardan-hırsızlık, dolandırıcılık, güveni kötüye kullanmak, vb.- ya da kaçakçılıktan, kalpazanlıktan, bölgecilikten mahkûm olenlar gibi) dernek kuramazlar (Dernekler Kanunu Madde-4).

Anayasanın başlangıç bölümünde belirtilen temel ilkelere (Anayasadaki temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmak, bölgeciliğe ilişkin etkinliklerde bulunmak, Atatürk ilkelerini kötülemek, suç işlemek için örgütlenmek gibi) aykırı olarak dernek kurulamaz (Dernekler Kanunu Madde-5).

Dernekler; bir siyasal partinin adını, amblemini ya da ideolojik nitelikteki düşünceleri belirten ad, işaret ve sembolleri, yaptıkları toplantılarda yasaklanmış olan dilleri, başlıklı kağıtlarında dernek adından başka işaretleri kullanamazlar (Dernekler Kanunu Madde-6).

Uluslararası etkinlikte bulunmak amacıyla dernek kurulamaz (Dernekler Kanunu Madde-7).

Her derneğin birtakım bilgileri içeren (Derneğin adı ve merkezi, amacı, kurucularının ad ve soyadları, meslek ve adresleri, üyeliğe ilişkin esaslar, genel kurulun görevleri, yıllık ödenti miktarı gibi) bir tüzüğü bulunur.

Dernek tüzüğü ve konutu (bulunduğu yer-ikametgâhı) yerel bir gazetede ilân edilir (Dernekler Kanunu Madde-13).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Dernek genel kurulu her zaman derneğin feshine karar verebilir.

Dernekler yetkili mercilere kuruluş bildirgesi vermemişlerse ya da bildiride yasaya aykırı bir durum ve noksanlık varsa ve bu durumlar yetkili merciin istemine karşın otuz gün içinde giderilmezse ve olağan genel kurul toplantısı belli süre içinde yapılmaz ve dernek organları oluşturulmazsa dernek Cumhuriyet Savcılığınca açılacak kamu davası üzerine Asliye Hukuk Hâkimliği kararıyla feshedilir.

Derneğin suç sayılan eylemlerin kaynağı durumuna gelmesi halinde de dernek mahkemece kapatılır.

Dernek yönetim kurulu, genel kurula katılma hakkı bulunan üyeleri yer, gün ve saat bildirerek yerel gazetede yapacağı bir ilân yoluyla genel kurul toplantısına çağırır (Dernekler Kanunu Madde-21).

Genel kurul toplantıları, dernek merkezinin bulunduğu yerden başka bir yerde yapılamaz (Dernekler Kanunu Madde-22).

Dernekler; noterden onaylı üye kayıt defteri, karar defteri, gelen ve giden evrak defteri, gelir ve gider defteri, bütçe ve kesin hesap-bilânço defteri ve demirbaş defteri tutmakla yükümlüdürler.

Dernekler; Milli Savunma, Sivil Savunma ve kolluk hizmetlerine hazırlayıcı nitelikte öğretim ve eğitim etkinliklerinde bulunamazlar (Dernekler Kanunu Madde-40).

Derneklerin yurt, pansiyon, kitaplık, huzur evi, aş ocağı, spor sahası ya da salonu, kamp yeri kurmaları izne bağlıdır (Dernekler Kanunu Madde-41).

Dernek merkez ve şubelerinde ya da bunlara bağlı olan yerlerde silah, mermi, patlayıcı madde, kama, hançer, saldırma, topuz, topuzlu kamçı, boğma teli ya da zinciri, muşta, yakıcı ve yaralayıcı ecza, her türlü zehir ve gaz gibi aletlerin ve maddelerin bulundurulması yasaktır (Dernekler Kanunu Madde-42).

Derneğin yabancı dernek ve kuruluşlarla ilişki kurmaları izne bağlıdır (Dernekler Kanunu Madde-43).

Dernekler yönetim kurullarınca karar verilmeden bildiri, bildirge ya da benzeri yayınlar yapamazlar ve dağıtamazlar (Dernekler Kanunu Madde-44).

Dernekler yetkili makamların denetimine bağlıdır. Denetleme sırasında görevli memurlara her türlü defterleri, belgeleri ve işlemlere ilişkin bilgileri vermek zorunluluğu vardır (Dernekler Kanunu Madde-45).

Öğrenci dernekleri organlarında görev alacak öğrencilerin birtakım yeterliğe sahip olmaları gerekir (Bulundukları öğretim kurumlarının bitirme süresini, en geç iki yıl sonraya kadar bitirenler görev alabileceklerdir) (Dernekler Kanunu Madde-56).

Dernekler siyasi partilerden, sendikalardan, mesleki kuruluşlardan yardım kabul edemezler ve bu kuruluşlara yardımda bulunamazlar (Dernekler Kanunu Madde-61).

Dernekler konut olarak kullandıkları yerlerden ve etkinlikleri için gerekli olanlardan başka taşınmaz mala sahip olamazlar. Satın aldıkları mallarla, vasiyet ya da bağış yoluyla derneğe geçen malları üç ay içinde İçişleri Bakanlığına bildirmek zorunluluğundadırlar (Dernekler Kanunu Madde-64).

Dernek adlarında Türk, Türkiye, Milli, Cumhuriyet, Atatürk, Mustafa Kemal sözcüklerinin kullanılması Bakanlar Kurulunun iznine bağlıdır.

Derneklerin genel kurullarınca yapılan seçimi izleyen üç gün içinde organlara seçilenler dernek merkezinin bulunduğu yerin en büyük mülki amirine yönetim kurulu başkanı tarafından yazılı olarak bildirilir (Dernekler Kanunu Madde-30).

Dernekler tüzüklerinde gösterilen amaç ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları ve biçimleri dışında etkinlikte bulunamazlar (Dernekler Kanunu Madde-37).

Yükseköğretim kurumlarına kayıtlı öğrenciler ancak eğitim, öğretim, çalışma, moral, beslenme, dinlenme gereksinmelerinin karşılanması, beden ve ruh sağlığının geliştirilmesi ve öğrencilerin bu konularda kurum idaresi ya da diğer kuruluşlarda temsil edilmesi amaçlarıyla dernek kurabilirler. Öğrenci dernekleri bu amaçlar dışında etkinlikte bulunamazlar (Dernekler Kanunu Madde-38).

Belli bir kurum ya da kuruluşta çalışan kamu hizmeti görevlileri ile aynı ya da ayrı kurum ya da kuruluşta çalışsalar bile, belli bir meslege mensup olan kamu hizmeti görevlileri, ancak üyelerinin ortak sosyal, ekonomik, dinlenme, kültürel ve mesleki gereksinmelerini karşılanak amacıyla ve sadece

il ve ilçe merkezlerinde dernek kurabilirler. Bu dernekler yukarıda belirtilen amaçlar dışında etkinlikte bulunamazlar (Dernekler Kanunu Madde-39).

Öğrenci derneklerinin merkez ve şubeleri ile çeşitli etkinlik kollarına ait yönetim yerleri öğrenci yurt binaları ya da eklentilerinde açılamaz. Derneklerin kamu hizmeti görülen bina ve tesislerle, her türlü resmi ve özel eğitim ve öğretim kurumlarında ya da bunların eklentilerinde yapacakları toplantı ve diğer etkinlikleri kurumların yetkili emirinin onayı ve yerel en büyük mülki amirin iznine bağlıdır (Dernekler Kanunu Madde-66).

Dernekler Kanununun "Ceza Hükümleri" bölümünde, yükümlülüklerin yerine getirilmemesi ve yasaklara uyulmaması durumunda belirlenecek cezalara yer verilmiştir.

Üstte açıklanan Dernekler Kanununun 4,5,6,7,13,21,22,30,37,38,39,40,41,42, 43,44,45,56,61,64 ve 65.maddelerindeki yükümlülükleri yerine getirmeyen ve yasaklara aykırı davrananlar ağır para cezasına ya da hapis ya da hapis ve ağır para cezasına çarptırılırlar. Gerekirse derneğin kapatılmasına da karar verilir.

Ayrıca: genel kurul seçimlerine, oylamalara hile karıştıranlar, defter kayıtlarını bozanlar, derneğe ait defter ve kayıtları tutmayanlar hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Her ne yolla olursa olsun kendisine verilen derneğe ait para, evrak, senet ve malları kendisi ya da başkası için harcayan, rehin eden, satan, gizleyen, yok eden dernek yöneticileri, üyeleri ya da denetçiler hapis ve ağır para cezasına çarptırılırlar (Dernekler Kanunu Madde-65).

5.6. DEVLET İHALE KANUNU

Genel bütçeye dahil dairelerle katma bütçeli idarelerin, özel idare ve belediyelerin alım, satın, hizmet, yapım, kira, trampa, mülkiyetten gayri ayni hak tesisi(x) ve taşıma işleri Devlet İhale Kanunundaki hükümlere göre yürütülür.

(x) İrtifak hakkı; bir taşınmaz malikinin (sahibinin) taşınmazı üzerinde başka bir kişiye ya da taşınmaza intifa ya da kullanma şeklinde ya da bir şeyi yapmama ya da kullanmamayı yükümlenen bir ayni hak oluşturmasıdır.
İntifa hakkı; bir kişinin mülkiyeti başkasına ait olan bir hak, taşınabilen ya da taşınamayan bir mal üzerinde sahip olduğu yararlanma hakkı.
İnşaat hakkı; hak sahibine başkasına ait bir arazinin üstünde ya da altında inşaat ya da imalat yapma ya da önceden var olan bir inşaat ya da imalatı koruma yetkisi veren hak.
Sükna hakkı; bir kişiye bir binada ya da onun belirli bir bölümünde oturma yetkisi veren hak.
Geçit(mürur) hakkı; bir taşınmaz mal üzerinden, diğer bir taşınmaz mal sahibinin geçme hakkı.

İhale işlerinin hazırlanması, yürütülmesi sonuçlandırılması sırasında;

a) Hile, desise, vait, tehdit, nüfuz kullanma ve çıkar sağlama yoluyla ya da başka yollarla ihaleye ilişkin işlemlere fesat karıştırmak ya da buna kalkışmak.

b) Açık öneri (teklif) ve pazarlık yöntemiyle yapılan ihalelerde istekilileri tereddüde düşürecek ya da rağbeti (isteği) önleyecek (kıracak) söz söylemek ve istekliler arasında anlaşmaya çağrıyı belirtecek işaret ve davranışlarda bulunmak ya da ihalenin doğruluğunu bozacak biçimde görüşme ve tartışma yapmak,

c) İhale işlemlerinde sahte belge ya da sahte güvence (teminat) kullanmak ya da kullanmaya kalkışmak, yükümlülüğünü (taahhüdünü) kötü niyetle yerine getirmemek, yükümlülüğünü yerine getirirken yönetime zarar verecek işler yapmak ya da işin yapılması ya da teslimi sırasında hileli malzeme (araç ve gereç) ya da yöntemler kullanmak yasaktır (Devlet İhale Kanunu Madde-83).

Üstte (c) bendinde yazılı eylem ve davranışları bu durumları iş tamamlandıktan ve kabul işlemi yapıldıktan sonra anlaşılmış olsa bile saptananlarla, o işteki ortak ya da vekilleri haklarında ceza kovuşturması yapılır; hükmolunacak cezayla birlikte bir yıldan üç yıla kadar tüm ihalelere girmekten mahkeme kararıyla yasaklanırlar.

Bu kanun kapsamına giren işlerden dolayı haklarında Türk Ceza Kanunu gereğince son soruşturmanın açılmasına karar verilen yüklenicilere (müteahhitlere), yargılama sonuna kadar hiç bir suretle yeni iş verilmez.

Bu kanun kapsamına giren işlerden dolayı haklarında Türk Ceza Kanununa göre son soruşturmanın açılmasına karar verilen kontrol kuruluşu (teşkilâtı) mensupları yargılama sonuna kadar görevden uzaklaştırılırlar.

Türk Ceza Kanununun ilgili maddelerine (339,340 ve 342.maddelerine) göre, bu kanun kapsamındaki işlerden yinelenmiş (mükerrer) mahkûmiyeti olanlar, mesleklerini yapamazlar ve hiç bir ad altında yüklenicilik (müteahhitlik) işi göremezler.

Bu hükümlülüklere ilişkin kararlar, ilgililerin meslek ve yüklenicilik sicillerine işlenir (Devlet İhale Kanunu Madde-85).

İhale, muayene ve kabul komisyon ya da kurullarının başkan ve üyeleriyle diğer ilgililerin, görevlerini yasal gereklere göre tarafsızlıkla yapmadıkları ve taraflardan birinin zararına yol açacak savsama ve kusurlu davranışlarda bulunduklarının saptanması durumunda haklarında ceza kovuşturması yapılır. Ayrıca, tarafların bu yönden uğradıkları zarar ve ziyan da kendilerine ödettirilir (Devlet İhale Kanunu Madde-86).

Taşınmazların yapım ve onarımlarında kesin kabul tarihinden itibaren 5 yıl içinde malzemenin hileli olmasından ya da yapım ve onarının teknik gereklerine uygun olarak yapılmamasından ortaya çıkan zarar ve ziyan yükleniciye tazmin ettirilir ve tazmin ettirilir (Borçlar Kanunu Madde-360, 363).

İdareler beş yıllık sürede ortaya çıkacak zarar ve eksiklikleri saptayıp gereğinin yapılması için durumu ilgili mercilere bildirmekle ödevlidirler.

İşin gözetimi (nezareti) kendisine verilen mühendis, mimar ve memurlar hakkında da ayrıca Devlet İhale Kanununun üstte belirtilen 86.maddesi uygulanır.

5.7. İŞ KANUNU (1475 sayılı)

İş Kanununun "Ceza Hükümleri" başlığını taşıyan bölümünde cezasal yaptırımlara yer verilmiştir.

1. İş Kanunu kapsamına giren bir işyerini çalıştırdığı halde bir ay içinde Bölge Çalışma Müdürlüğüne gerekli bilgileri vermeyen,
2. Belirli süresi bir yılı ya da daha uzun süreli hizmet akitlerini yazılı olarak düzenlemeyen ve işçiye isteği üzerine bu konuda belge vermeyen,
3. Takım sözleşmesini (birden çok işçinin oluşturduğu bir takım temsilen bu işçiden birinin takım kılavuzu sıfatıyla işverenle yaptığı sözleşmeyi) yazılı olarak yapmayan,
4. İhbar süresine ilişkin ücreti ve kıdem tazminatını ödemeyen,
5. İhbar süresi içinde işçiye yeni iş arama izni vermeyen,

6. İşinden ayrılan işçiye iş çeşidini ve süresini gösteren bir belge vermeyen ya da bu belgede gerçeğe aykırı bilgi veren ya da işçiye en geç on beş gün içinde işçi çalışma ve kimlik karnesi vermeyen,

7. Gerekli gereksinim maddelerinin satıldığı bir işçi kantini açmayan ya da işçileri bu kantinden alış veriş etmeye zorlayan,

8. Süresi belirli olmayan sürekli hizmet akitlerinin feshinden önce sürelere uygun olarak işçiye bildirimde bulunmadan ve işin durmasını gerektirecek zorlayıcı nedenlerle işyerinden işçi çıkarıp da bu işçilerin yerine çıkma ve çıkarma tarihinden itibaren altı ay içinde başka işçi alan,

9. Sakat ya da eski hükümlü çalıştırmayan;

10. İşçi ücretini süresi içinde ödemeyen ya da eksik ödeyen,

11. Ücret pusulasını işçiye vermeyen, ücretinden haksız ve gereksiz kesinti yapan, zarar vermeden işten ayrılan işçiye tazminatını geri vermeyen, haksız yere işçiye ücret kesintisi cezası kesen,

12. İşçiye Komisyonun saptadığı asgari ücreti ödemeyen ya da eksik ödeyen, fazla çalışma ücretini ödemeyen ya da eksik ödeyen,

13. Ücretli izin kullanan işçiye peşin olarak ücretini ödemeyen,

14. Tüzükle saptanan iş sürelerine aykırı olarak işçi çalıştıran, ara dinlenmelerini uygulamayan, yaşı küçükleri, gebe ve doğum yapmış kadınları çalıştıran ya da izin vermeyen,

15. İşçilerin sağlığını ve iş güvenliğini sağlamak için gerekli önlemleri almayan, Çalışma Bakanlığından işyeri için kurma ya da işletme belgesi almadan işyeri açan,

16. İşin Çalışma Bölge Müdürlüğünce durdurulmasına rağmen izin almadan çalışmayı sürdüren ya da kapatılan işyerini izinsiz olarak açan,

17. İşyerinde "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulu" nu kurmayan ya da bu kurulun çalışmasını engelleyen,

18. İşin gereği olarak denetim bakımından alkollü içki içen işçilere içki yasağı yaptırımlarını uygulayan, ağır ve tehlikeli işlerde on altı yaşından

küçükleri çalıştıran, ağır ve tehlikeli işlerde çalışan işçilere doktor raporu almayan ya da işin devamı süresince muayene raporu almadan bu işçileri çalıştıran, bu raporları yetkililere göstermeyen,

19. 13 den 18 yaşına kadar çocukları, işe alınmalarından önce, muayene ettirip rapor almayan,

20. Denetleme ve teftişle ödevli makamlara ve memurlara gerekli bilgileri vermeyen ve belgeleri göstermeyen, teftişle ilgili sonuçların yazılması için özel teftiş defteri bulundurmayan, iş denetimi sırasında işçileri gerçekleri saklamaları ya da değiştirmeleri konusunda baskı yapan, teftiş ve denetleme elemanlarının görevlerini yapmalarını engelleyen, istedikleri bilgileri ve belgeleri vermeyen,

İşveren ve işveren vekilleri ağır para cezasına çarptırılırlar.

Ayrıca, Kıdem tazminatının ödenmesine ilişkin olarak öngörülen temel kurallar dışında ya da saptanan kıdem tazminatı tavan miktarının üstünde ödenmesi için emir ya da talimat veren ya da bu yolda davranan özel ya da kamu kurumu ya da kuruluşların yönetim kurulu üyeleri, genel müdür, müessese müdürü, muhasebe müdürü gibi yetkili sorumlular hakkında hapis ve ağır para cezasına hükmolunur.

İşçilere iş ve işlere işçi bulmak için, kazanç amacıyla olsun ya da olmasın etkinlik gösterilmesi, çalışılması ve büro açılması yasaktır.

Bu hükme aykırı davranan gerçek ve tüzel kişilerin bu işle ilgili büroları kapatılır ve bu eylemleri yapanlar hakkında hapis ve ağır para cezasına hükmolunur.

Bu eylemler dış ülkelere işçi göndermek amacıyla yapılırsa hapis ve ağır para cezası verilir.

5.8. KAÇAKÇILIĞIN MEN VE TAKİBİNE DAİR KANUN (1918 sayılı)

Aşağıda belirtilen eylemleri işlemek kaçakçılık suçunu oluşturur:

a) Herhangi bir maddeyi ya da eşyayı gümrük işlemine bağlı olmaksızın Türkiye'ye sokmak ya da Türkiye'ye sokmaya kalkışmak,

b) Türkiye'ye sokulması ya da Türkiye'den çıkarılması yasak olan herhangi bir madde ya da eşyayı Türkiye'ye sokmak ya da Türkiye'den çıkarmak ya da bunlara kalkışmak,

Devletçe Türkiye'den çıkarmak şartıyla müşterisine satılan eşya ve maddeleri ülke içinde satmak ya da zorunlu bir neden olmaksızın belirli süre içinde Türkiye'den çıkarmamak,

c) a,b bölümlerinde yazılı kaçak eşyayı ülke içinde bir yerden başka yere bilerek nakletmek ya da satın almak ya da satmak ya da saklamak ya da satılığa çıkarmak ya da alınıp satılmasına aracı olmak,

d) Devlet tekeli altında bulunan maddeleri izin almaksızın ve yetkisi olmaksızın;

1. Türkiye'ye sokmak ya da sokmaya kalkışmak,
2. Ülke içinde bir yerden başka bir yere yollamak ve nakletmek,
3. Saklamak,
4. Satılığa çıkarmak ya da satmak,
5. Bilerek kabul etmek, satın almak, kullanmak ya da tüketmek,
6. Türkiye'de imal etmek ya da imal için dışardan alet ve araç getirmek ya da getirmeye kalkışmak ya da bu alet ve araçları Türkiye'de imal etmek ya da nakletmek ya da kullanmak ya da saklamak ya da failin (suç işleyenin) hangi amaçla kullanacağını bilerek bunları sağlamak,

e) Özel Kanunları gereğince belirli işler için resimden bağışık tutularak ya da az resimle Türkiye'ye getirilen ya da hükümetçe verilen resme ya da tekele bağlı maddeleri;

1. Tahsis edildikleri yerlerden başka yerlerde kullanmak ya da satmak,
2. Bilerek satın almak,
3. Yasal hakkı olmaksızın ya da hakkından fazla olarak almak ya da bu konuda bildirge doldurmak ya da onaylatmak ya da onaylamak.

Kaçakçılık yapmak amacıyla bu işe elverişli araçların hazırlanması ve kendi vazgeçmesi dışında alınmış engelleyici önlemler nedeniyle eylemin oluşmaması, bu kanuna göre kaçakçılığa kalkışmadır (teşebbüstür).

Kanunda "Gümrüklere ait Cezai Hükümler"e yer verilmiş, kaçak eşyalarla ilgili olarak ağır para cezaları belirlenmiştir; ayrıca zoralım hükmü getirilmiştir.

Mal ya da eşyanın tekele bağlı olması ya da ülkeye sokulmasının özel kanunlarla ya da ithalât rejimi kararlarıyla yasaklanmış bulunması durumunda ayrıca hapis cezalarına da hükmolunur.

Kaçakçılık amacıyla teşekkül oluşturanlar ile yönetenler hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Bu teşekküle katılmakla birlikte katılmaktan ileri bir davranışta bulunmayanlar da hapis ve ağır para cezasına çarptırılırlar.

Kaçakçılık yapmak üzere iki ya da daha çok kimselerin önceden anlaşıp birleşmeleri kaçakçılık için teşekkül sayılır.

Kaçakçılık suçu, kaçakçılık amacıyla teşekkül oluşturanlar ile yönetenler ya da teşekküle mensup olanlar tarafından işlenirse failler hakkında ağır hapis cezasına hükmedilir.

İki ya da daha çok kimselerin toplu olarak kaçakçılık yapmaları durumunda bu ağır hapis cezası daha fazladır. Ayrıca her iki durumda da ağır para cezasına hükmedildiği gibi, kaçak eşya ve maddeler de müsadere edilir.

Kaçakçılık suçları, kaçakçılığın engellenmesi, izlenmesi ve soruşturmasıyla ilgili memurlarca işlenirse ya da suçun işlenmesine bunlar tarafından göz yumulursa bu görevlilerin cezası artırılarak belirlenir.

Kaçakçılık suçunun Devletin siyasi ya da mali ya da ekonomik ya da askeri ya da idari güvenliğini bozacak nitelikte olması durumunda fail (suç işleyen) ağır hapis ve para cezasıyla cezalandırılır. Kaçak eşyanın da zorunlu olarak karar verilir.

Kaçak eşya ya da maddelerin yakalanması gibi herhangi bir tehlikeye karşı sigorta yapanlar ile yaptıranlar hapis ve ağır para cezasına çarptırılırlar.

Kaçakçılık cürümlerine ya da teşekküllerine, faillerinin hal ve sıfatlarını bilerek her ne şekilde olursa olsun yardım edenler de asıl suçluların görecekleri cezaların yarısı oranında cezalandırılırlar. Bu eylemlere katılanlar memur ise asıl fail gibi ceza görürler.

Ayrıca; Gümrük ya da Tekel idarelerinin mühür, damga gibi işaretlerini taklit ederek, değiştirerek ya da bozarak ya da konulduğu eşyadan çıkararak ya da

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANE VE DOKÜMANTASYON

bunları çalarak, çalınmış olanları ele geçirerek kaçak maddelerde kullananların davranışları kaçakçılık sayılır; bu mühür, damga, bandrol, etiket gibi işaretleri izinsiz olarak basanlar ya da satanlar ya da saklayanlar da suç işlemiş sayılırlar ve bu eylemleri işleyenler hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Ceza ehliyeti bulunmayanları kaçakçılık suçlarında kullananlar, kaçakçılığın önlenmesiyle görevli memurlardan bu görevlerini ihmal edenler ya da kötüye kullananlar ya da rüşvet alanlar ya da sahtekârlık yapanlar, kaçak arama işlerinde yasaya aykırı davrananlar, kaçakçılık yapanlara müsamaha edenler, gümrük kapıları ve yolları dışındaki yerlerden ülke dışına eşya çıkaranlar ya da bunları çıkartmak için gümrüklere verdikleri bildirgelerde cins, nevi, miktar, menşe, gönderileceği yer ve ticari eşya için değer bakımından yanlış beyanda bulunanlar, kanun hükümleri gereğince cezalandırılırlar.

Ortaklaşa kaçakcılık edenlerden ya da kaçakçılığa yardım edenlerden alınacak para cezasına, bunlardan her biri zincirleme olarak (müteselsilen) kefildirler

Kaçak eşya ve madde naklinde bilerek kullanılan ya da buna teşebbüs edilen her türlü taşıt araçlarının zoralımına hükmolunur.

Kaçakçılıkta kullanılan taşıma araçları ve kaçak maddelerin yapılmasında kullanılan araç, gereç ve makineler zaptolunarak ilgili idareye derhal teslim olunur.

Kaçakçılık suçlarından birine katılmış bulunan bir kişi hükûmet memurlarınca haber alınmadan önce gelip de kaçakçılığı ve faillerini ve kaçak eşyanın saklanmış ya da satılmış olduğu yerleri görevli memurlara haber verirse kendisine ceza verilmediği gibi ayrıca eleverici (muhbir) olarak da kendisine ödül verilir.

5.9. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME

İktisadi devlet teşekkülleri anamallarının (sermayelerinin) tümü devlete ait olan ve ekonomik alanda ticari ilkelere göre etkinlikte bulunan kanunla kurulmuş kamu iktisadi teşebbüsleridir.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, iktisadi devlet teşekkülleri ile kamu iktisadi kuruluşlarını ve bunların müesseselerini,

bağlı ortaklıklarını ve iştiraklerini kapsar.

Bu Kararnamenin 57.maddesine göre "Teşebbüslerin, müesseselerin, işletmelerin ve bağlı ortaklıkların mallara ve her çeşit mevcutları (varlıkları) aleyhine işlenen suçlar, Devlet malı aleyhine işlenmiş sayılır. Bu suçlara Türk Ceza Kanunundaki cezalar uygulanır.

Teşebbüsün taşınır ve taşınmaz her türlü malları haczedilemez.

Kamu İktisadi Kuruluşları ise anamallarının (sermayelerinin) tümü Devlete ait olup tekel niteliğindeki malları, temel mal ve hizmetleri üretmek ve pazarlamak amacıyla yasayla kurulmuş teşebbüslerdir. Kamu İktisadi Kuruluşlarının, kamu hizmetine yönelik etkinlikleri İktisadi Devlet Teşekküllerinden daha ağırlıklıdır.

Gerek Kamu İktisadi Kuruluşları, gerek İktisadi Devlet Teşekkülleri Tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır.

A. İKTİSADİ DEVLET TEŞEKKÜLLERİ (İDT)

o <u>Başbakanlığa Bağlı İktisadi Devlet Teşekkülleri:</u>

Devlet Yatırım Bankası
Türkiye Cumhuriyet Ziraat Bankası
Anadolu Bankası T.A.Ş.
Sümerbank
Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları (SEKA)
Türkiye Çimento Sanayii T.A.Ş.
Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri
Etibank
Türkiye Petrolleri A.O. (T.P.A.O.)
Petkim Petrokimya A.Ş.
Türkiye Gübre Sanayii A.Ş. (Azot Sanayii A.Ş.)
Türkiye Taşkömürü Kurumu

o <u>Maliye ve Gümrük Bakanlığına Bağlı Olanlar:</u>

Devlet Malzeme Ofisi

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

o Sanayi ve Ticaret Bakanlığına Bağlı Olanlar:

Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.
Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK)
Halk Bankası A.Ş.
Ağır Sanayi A.Ş.
Ağır Sanayi ve Otomotiv Kurumu (ASOK)

o Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına Bağlı Olanlar:

Türkiye Kömür İşletmeleri

o Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığına Bağlı Olanlar:

Et ve Balık Kurumu
Toprak Mahsulleri Ofisi
Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu
Yem Sanayii T.A.Ş.
Türkiye Zirai Donatım Kurumu
Orman Ürünleri Sanayii Kurumu

o Kültür ve Turizm Bakanlığına Bağlı Olanlar:

Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası A.Ş.

o Bayındırlık ve İskân Bakanlığına Bağlı Olanlar:

Türkiye Emlâk Kredi Bankası A.O.

o Ulaştırma Bakanlığına Bağlı Olanlar:

Türkiye Gemi Sanayii A.Ş.
Türkiye Denizcilik İşletmeleri

(Üstte belirtilen İktisadi Devlet Teşekküllerine bağlı olarak müesseseler ve ortaklıklar da bulunmaktadır. Listede bunlar ayrıca gösterilmemiş, İktisadi Devlet Teşekkülleri belirtilmekle yetinilmiştir).

B. KAMU İKTİSADİ KURULUŞLARI (KİK)

o Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına Bağlı Olanlar:

Türkiye Elektrik Kurumu

o Ulaştırma Bakanlığına Bağlı Olanlar:

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları İşletmesi Genel Müdürlüğü (TCDD)
Türkiye Cumhuriyeti Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğü (PTT)
Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (DHMİ)
Türk Hava Yolları A.O.(THY)
Uçak Servisi Anonim Şirketi (USAŞ)

o Maliye ve Gümrük Bakanlığına Bağlı Olanlar:

Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (ÇAYKUR)
Tekel İşletmeleri Genel Müdürlüğü

o Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığına Bağlı Olanlar:

Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü

o Milli Savunma Bakanlığına Bağlı Olanlar:

Savunma Donatım İşletmeleri Genel Müdürlüğü

(Üstte belirtilen Kamu İktisadi Kuruluşlarına bağlı olarak müesseseler ve ortaklıklar da vardır. Bunlar ayrıca belirtilmemişlerdir).

Kamu İktisadi Kuruluşları ve İktisadi Devlet Teşekkülleri, ekonomik zorunluluklar sonucu ortaya çıkmıştır.

Devletin üstlendiği bir çok ekonomik etkinliklerin hizmet amacına yönelik olduğu kuşkusuzdur. Bu kuruluş ve teşekküller de kamu hizmetlerini ekonomik yönden kamuya yararlı olabilecek bir yöntemle yerine getirmeye çalışmaktadırlar.

5.10. KOOPERATİFLER KANUNU (1163 Sayılı)

Kooperatifler Kanununun "Cezai Sorumluluk" başlığını taşıyan ek.2.maddesinde, Yasakların ve yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda, sorumlulara ilişkin olarak belirlenecek cezalara yer verilmiş bulunmaktadır.

"Kooperatifler ve üst kuruluşlarının ünvanlarında, kamu kurum ve kuruluşlarının isimlerine yer verilemez" (Madde-2/son).

"Yönetim kurulu; ortaklar ile ortak olmak için müracaat edenlerin anasözleşmede gösterilen ortaklık şartlarını taşıyıp taşımadıklarını araştırmak zorundadır" (Madde-8/2).

"Yapı kooperatiflerinde konu, işyeri ve ortak sayısı genel kurulca belirlenir. Yönetim kurulu, genel kurulca kararlaştırılan sayının üzerinde ortak kaydedemez" (Madde-8/3).

"Kooperatif ortaklığından çıkarılmayı gerektiren sebepler anasözleşmede açıkça gösterilir. Ortaklar anasözleşmede açıkça gösterilmeyen sebeplerle ortaklıktan çıkarılamazlar" (Madde-16/1).

"Haklarındaki çıkarma kararı kesinleşmeyen ortakların yerine yeni ortak alınamaz. Bu kişilerin ortaklık hak ve yükümlülükleri, çıkarılma kararı kesinleşinceye kadar devam eder" (Madde-16/5).

"Üyelik şartları denetçiler tarafından araştırılır. Bu şartları taşımadıkları halde seçilenler ile sonradan kaybedenlerin görevlerine yönetim kurulunca son verilir" (Madde-56/2).

"Bu veya anasözleşmede gösterilecek diğer bir sebeple yönetim kurulu toplantı nisabını kaybederse, boşalan yönetim kurulu üyeliklerine denetim kurulu üyeleri tarafından gecikilmeksizin yeteri kadar yedek üye çağrılır" (Madde-56/4).

"Yönetim kurulu üyelerine genel kurulca belirlenen aylık ücret, huzur hakkı, risturn(x) ve yolluk dışında hiç bir ad altında başkaca ödeme yapılamaz" (Madde-56/6).

"Kooperatiflerce alınması kararlaştırılan gayrimenkullerin (taşınmazların) alımının, tapu devri veya tapuya şerh (açımlama) verdirilecek bir satış vaadi(xx) sözleşmesi ile yapılması şarttır" (Madde 59/4).

(x) Risturn; Bir tüketim kooperatifi şirketinin, yıl sonunda, üyelerine, yıl boyu satın aldıkları mallara orantılı olarak yaptığı ödeme. Ancak bu ödeme elde edilen kâr üzerinden yapılmakla beraber, bu kâr yatırılan kapitallere göre değil, kooperatifle görülmüş iş temeline göre paylaştırılır.

Kooperatiflerin işletmelerinde dönem sonunda elde edilen kârlardan, kooperatif ortaklarına dağıttıkları kâr payları.

(xx) Satış vaadi sözleşmesi, herhangi bir taşınmazın, ilerde mülkiyetinin nakledilmesini isteyebilmek amacıyla düzenlenen bir ön akittir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

"Yönetim kurulu üyeleri ve kooperatif personeli ortaklık işlemleri dışında kendisi veya başkası namına, bizzat veya dolaylı olarak kooperatifle kooperatif konusuna giren bir ticari muamele (işlem) yapamaz"
(Madde-59/6).

"Kooperatif ve üst kuruluşlarca tanıtma ve ortak kaydetmek amacıyla yapılacak ilân, reklam ve açıklamalar, eksik ve gerçeğe aykırı olamayacağı gibi, yanıltıcı bilgi ve unsurlar (öğeler) taşıyamaz"
(Madde-59/7).

"Yönetim kurulu üyeleri ve temsile yetkili şahıslar, genel kurulun devredemeyeceği yetkilerini kullanamaz"
(Madde-59/8).

"Denetçiler, işletme hesabıyla bilançonun defterlerle uygunluk halinde bulunup bulunmadığını, defterlerin düzenli bir surette tutulup tutulmadığını ve işletmenin neticeleriyle mameleki(x) hakkında uyulması gerekli olan hükümlere göre işlem yapılıp yapılmadığını incelemekle yükümlüdürler. Ortakların şahsen sorumlu veya ek ödeme ile yükümlü olduğu kooperatiflerde denetçiler, ortaklar listesinin usulüne uygun olarak tutulup tutulmadığını da incelemek zorundadırlar.

(x) Mamelek; kişiye ait mal varlığı.
Taşınır ve taşınmaz mallarıyla, para tahvil, gibi alacak ifade eden mal varlığı.
Olanca varlığı, her nesi varsa, varı yoğu anlamında kullanılır.

Yöneticiler, bu maksatla denetçilere defterleri ve belgeleri verirler. Denetçilerin istekleri üzerine müfredat (ayrıntılar) defteri ve bu defterin hangi esaslara göre düzenlendiği ve istenilen her konu hakkında bilgi verilir.

"Ortaklar gerekli gördükleri hususlarda denetçilerin dikkatini çekmeye ve açıklama yapılmasını istemeye yetkilidirler" (Madde-66).

"Denetçiler, her yıl yazılı bir raporla beraber tekliflerini genel kurula sunmaya mecburdurlar .

Denetçiler, görevleri çerçevesinde işlerin yürütülmesinde gördükleri noksanlıkları, kanun veya anasözleşmeye aykırı hareketleri bundan sorumlu olanların bağlı bulundukları organa ve gerekli hallerde aynı zamanda genel kurula haber vermekle yükümlüdürler.

Denetçiler yönetim ve genel kurul toplantılarına katılırlar. Ancak, yönetim kurulunda oy kullanamazlar" (Madde-67).

Ticaret Bakanlığı, kooperatiflerin, kooperatif birliklerinin, kooperatif merkez birliklerinin ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliğinin işlem ve hesaplarını ve varlıklarını müfettişlere veya kooperatif kontrolörlerine denetlettirebilir" (Madde-90/1).

"Bu teşekküller denetim sonucuna göre Ticaret Bakanlığınca verilecek talimata uymak zorundadırlar" (Madde-90/3).

"Kooperatif ve üst kuruluşlar; siyasi maksatlı veya genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini bozmaya yönelik faaliyet gösteremez ve kooperatif ve üst kuruluş faaliyetleri bu maksatlara (amaçlara) alet edilemez.

Kooperatif ve üst kuruluşlar siyasi partilerden ve teşekküllerden veya birinci fıkrada belirtilen faaliyetlerde bulunan kişi ve teşekküllerden herhangi bir surette maddi yardım kabul edemezler, bunlara maddi yardımda bulunamazlar. Kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim ve denetim kurulları, kuruluşlarını

temsilen siyasi partilerin yapacakları her türlü toplantılara katılamazlar" (Madde-92).

Kooperatifler Kanununun üstte belirtilen maddelerindeki yükümlülükleri yerine getirmeyen ve yasaklara uymayan kooperatif ve üst kuruluşlarının (Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği) yönetim kurulu üyeleri, denetim kurulu üyeleri ve memurları, işledikleri eylemin önem ve niteliğine göre, hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Ayrıca, Kooperatifler Kanununun 92.maddesi hükmüne aykırı davranışlarda bulunan kooperatif kurucuları, yönetim kurulu başkan ve üyeleri, bu eylem genel kurulda olmuşsa buna hoşgörü gösteren genel kurul başkanı hapis cezasına çarptırılırlar.

Kooperatifler Kanununun "Cezai Sorumluluk"lara ilişkin Ek.2.maddesinde öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezalar paraya çevrilemez.

647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun'un 4.maddesinde; ağır hapis hariç, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların, suçlunun kişiliğine, başka hallerine ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre, mahkemece, cürümlerde ağır para cezasına çevrilebileceği hükmü yer almıştır.

647 sayılı Kanunun 3.maddesinde "Bir yıl ve daha az süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar kısa sürelidir" denilmektedir.

Kooperatifler Kanununun Ek.2.maddesinde belirlenen cezalar; üç aydan iki yıla kadar hapis, bir aydan altı aya kadar hapis, üç aydan bir yıla kadar hapis cezalarıdır.

Kooperatifler Kanununun Ek.2.maddesinin 2.fıkrası hükmüne göre verilecek hapis cezaları, 647 sayılı Kanunun 3.maddesinde belirlenen ve yine anılan kanunun 4.maddesine göre ağır para cezasına çevrilebilmesi olanaklı bulunan kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar olmalarına karşın Kooperatifler Kanununun hükmü karşısında para cezasına çevrilemeyecektir.

Ancak, 647 sayılı Kanunun 6.maddesinde iki yıla kadar (iki yıl dahil) hapis cezalarının ertelenebileceği (tecil edilebileceği) hükmüne yer verilmiş bulunduğuna göre mahkemece verilecek hapis cezasının para cezasına çevrilmesine

yasal olanak yoksa da ertelenebilmesi olanaklıdır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

5.11. MARKALAR KANUNU (551 sayılı)

Markalar Kanununun 1.maddesi, "Marka" yı tanımlamaktadır.

"Sanayide, küçük sanatlarda, tarımda, imâl (yapım), ihzar (hazırlama), istihsal olunan (üretilen) veya ticarette satışa çıkarılan her nevi emtiayı (malları) başkalarınkinden ayırt etmek için bu emtia ve ambalajı üzerine konulan, emtia üzerine konulamadığı takdirde ambalajlarına konan ve bu maksada (amaca) elverişli bulunan işaretler marka sayılır".

Markalar Kanununa göre tescil(x) edilecek markalar üç çeşittir.

1. Gerçek ya da tüzel kişilerce(xx) tek başına ve bağımsız olarak kullanılan "ferdi marka" (kişisel marka) dır.

2. Gerçek ya da tüzel kişilerin bir tüzel kişilik oluşturmadan aralarında yaptıkları sözleşme çerçevesinde aynı ya da benzeri mallar için ayrı ayrı kullandıkları aynı markalar "müşterek marka" (ortaklaşa marka) dır.

3. I.maddede sayılan işlerle uğraşanların çıkarlarını korumak, onları teşvik etmek amacıyla ve aralarında kontrolu sağlamak için kurulmuş tüzel kişiliğe sahip ayrı bir işletmesi olan ya da olmayan bir kuruluş tarafından kullanılan markalar "birlik markası"dır.

Markalar Kanunundaki haklardan yararlanabilmek için markanın Sanayi Bakanlığınca tescil edilmiş olması şarttır.

Markanın tescil edilebilmesi için biçimi, içeriği, ana öğeleri ve bütünü bakımından Markalar Kanununa uygun olması gerekir.

1. Biçim Bakımından:

a. Etiket, kapak, kap, koruyucu, zarf ve genel olarak ambalajlar ya da doğrudan doğruya mallar üzerine, basım ya da çeşitli araçlarla yapıştırılarak ya da dökme, oyma, dokuma, boyama ya da başka yollarla konamayan işaretler.

(x) Tescil: Bir şeyin resmileşmesi için o konuyu gerekli deftere ya da kütüğe yazmak, sicile geçirmek.

(xx) Tüzel kişi: Bir çok kişilerden ya da mal topluluğundan oluşan ancak hukuk bakımından tek bir kişi sayılan varlık.

b. Ticaret ünvanları hariç olmak üzere beşten çok sözcük içeren işaretler,

c. Sırf belli bir renkten, tek bir harften, rakam ya da rakamlardan oluşan işaretler,

marka olarak tescil edilemezler.

Ancak, özel bir biçim verilen ya da herhangi bir sembol, süsleme (tezyinat) çizgi ya da resimle ya da renkle biçimsel olarak beraber olan tek harf v rakamların ve renklerin marka olarak tescili olanaklıdır.

. İçerik Bakımından:

a. Amacı ya da kullanılış biçimi bakımından yasa ve tüzüklere, düzene, ahlâ ve genel davranış kurallarına, kamu düzenine aykırı olan, ulusal duygular zedeleyecek ya da herkesin malı olan güzel sanat yapıtlarının ya da tarih anıtların değerini ve saygınlığını düşürecek işaretler,

b. Halkı aldatacak nitelikte olan işaretler, özellikle markanın tescilin isteyen kimseye ait olmayan tasdikname, diploma, takdirname, madalya gib özellikleri içeren ya da yabancı ürünlerin ve yapımların Türkiye içi Türk ürün ve yapımının yabancı ülkelerde üretilip yapıldığı kanısını uyan dıracak biçimde düzenlenen ya da markanın tescilini isteyen kimsenin konu tu, üretim, yapım ya da ticaret yeri ile ilgisi bulunmayan köken (menşe işaretlerini içeren işaret ve ad'lar,

c. Aynı mallara ilişkin olarak Türkiye'de tescil edilmiş ya da tescil içi baş vurulduğu halde henüz kesin bir karara bağlanmamış markalarla, bunları biçimleri, söylenişleri ya da anlamları bakımından ilk bakışta ayrılmayı benzerleri,

Marka olarak tescil edilemezler.

. Ana Öğeleri Bakımından:

a. Sadece markanın üzerine konacağı eşyanın çeşidini, cinsini, niteliğini miktarını, değerini ve kökenini, yollandığı ve tahsis olunduğu yeri da zamanı gösteren işaret ve kayıtlardan oluşan markalar,

b. Ticaret alanında herkesçe kullanılan ya da belli bir meslek, sanat ya ticaret topluluğuna mensup olanları ayırt etmeye yaraşan işaret ve ad'lar

c. Belli bir tip eşyayı gösteren ya da eşya adı durumuna gelmiş olan işaret ve ad'lar

Marka olarak tescil edilemezler.

. Bütünü Bakımından:

Herhangi bir işaretin marka olarak tescil edilip edilemeyeceğinin belirlenmesinde öğelerin tek olarak değerlendirilmesi söz konusu olmayıp markanın bir bütün olarak bıraktığı genel izlenim göz önüne alınır.

Devletlerin ve uluslararası kuruluşların armaları, bayrakları, işaretleri gibi yabancı ve resmi nitelikte işaretler, bu devletlerin ve kuruluşların yazılı izinleri olmadan marka olarak tescil edilemezler.

Devlete, yerel idarelere ve başka kamu tüzel kişilerine, kamu iktisadi teşebbüslerine, kamu niteliğindeki mesleklere ve kuruluşlarına, kamu tüzel kişilerine ve kamu yararına çalışan derneklere, siyasi partilere ve spor kulüplerine ait damga, mühür, alâmet ve işaretler ve bunlardan ilk bakışta kolayca ayrılamayacak derecede benzerleri bu tüzel kişilerin yazılı izinleri olmadan tescil edilemezler.

Düşün ve sanat yapıtlarından aynen ya da işlenmiş biçimde oluşturulan işaretler, ilgililerin yazılı izni olmadan marka olarak tescil edilemez.

Türkiye'de tescil edilmiş olan dünya ya da ülke çapında tanınmış yabancı ya da yerli markaların ve benzerlerinin başka mallar için tescili, tanınmış marka sahibinin izniyle olanaklıdır.

Bir markayı ilk kez tescil ettiren kimse o markanın gerçek sahibi sayılır. Ancak başka biri, aynı mal için aynı markayı daha önce ortaya çıkardığını ve kullandığını ve piyasada tanınmış bir duruma getirdiğini tescil edilmiş marka sahibine karşı öne sürerek bu iddiasını dava ya da karşılık dava yoluyla kanıtlamak hakkına sahiptir. Bu hak, markanın tescilini ya da kullanıldığını öğrendiği tarihten itibaren altı ay ve her halde tescilin ilânından itibaren üç yıl geçmekle düşer.

Marka hakkı, tescil tarihinden itibaren on yıl süreyle geçerlidir.

Markanın tescil edildiği gibi kullanılması şarttır. Ancak, renksiz olarak tescil ettirilen bir markanın sahibi bu markayı herhangi bir renkte kullanabilir.

Marka hakkı sahibi markasında değişiklik yapmak isterse değişik biçimdeki işareti yeniden tescil ettirmek zorunluluğundadır.

Markanın kullanılmasına, haklı bir neden bulunmaksızın sürekli olarak üç yıldan çok ara verilemez. Ancak Türkiye'nin de bulunduğu Uluslararası Andlaşmalarla üye olan devletlerin vatandaşları ve bu Devletlerin yasalarına göre kurulmuş tüzel kişiler için bu hüküm uygulanmaz.

Markalar Kanununda; tescil işlerine ilişkin başvurunun yeri ve tarihi, biçimi, başvurunun incelenmesi ve koşulları, markanın sicile geçirilmesi, markanın tescil belgesi, ilân (duyuru) işlemi, sicilin aleniyeti (açıklığı), yenilenmesi (on yıllık süreden sonra her defasında on yıllık süre için yenilenmesi), ferdi (kişisel) markanın miras yoluyla geçmesi, marka sahibinin markasını kullanmaktan vazgeçmesi durumunda markanın sicilden silinmesi, markanın koruma süresinin biçiminden başlamak üzere üç yıl içinde yenileme isteğinde bulunulmaması durumunda markaya ilişkin sicil kaydının silinmesi gibi konular hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Tescil edilmiş olan markalardan yararlanma hakkına el atılması (tecavüz edilmesi), hukuk ve ceza davalarına neden olur.

a) Hak sahiplerinden başka kişilerce markaların ya da benzerlerinin kullanılması,

b) Hak sahibinden başka kişilerce haksız olarak kullanılan markaları taşıyan malların satışa sunulması, dağıtılması, ülkeye sokulması ya da ülkeden çıkarılması,

c) Üstte belirtilen eylemlere iştirak edilmesi.

Marka hakkına el atma (tecavüz) olarak kabul edilir. Kasten, ihmal ve kayıtsızlık (önemsenemek) ya da tedbirsizlikle marka hakkına el atarak marka sahibine zarar veren kimse bu zararı karşılamakla (tazminle) yükümlüdür.

Haklarına el atılan kimse, el atana karşı, el atmanın ortadan kaldırılmasını ve engellenmesini dava edebilir. Hakları tecavüz tehlikesine uğrayan kimse olası (muhtemel) bir tecavüzün önlenmesini de dava edebilir.

Marka Kanunun 3.maddesinin son fıkrasında belirtilen "Bakanlar Kurulu, bazı emtiaya (mallara) bu kanuna göre tescil edilmiş marka konulmasını mecburi kılabilir (zorunlu kılabilir). "Hükmüne aykırı davrananlarla, bir markayı tescil edilmiş olduğu biçimden başka biçimde kötü niyetle kullananlar hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Başkası adına tescil edilmiş bir markanın aynını ya da benzerlerini kullananlar ya da hak sahibinden başka kimse tarafından haksız olarak kullanılan markaları taşıyan malları bilerek satışa çıkaranlar, satanlar, dağıtanlar, ülkeye sokanlar ya da ülkeden çıkaranlar ve bu eylemlere katılanlar (iştirak edenler) hapis ve ağır para cezasına çarptırılırlar. Ayrıca bu kişilerin varsa işyerlerinin bir yıl süreyle kapatılmasına ve aynı süre ticaret ve sanattan yoksun bırakılmalarına (menlerine) hükmolunur. Bu eylemleri dikkatsizlikle ya da ihmal ya da tedbirsizlikle işledikleri anlaşılanlar ise yalnız para cezasıyla cezalandırılırlar. Eylemleri yineleyenlere (tekrar edenlere) üstte yazılı cezaların iki katı ceza verilir.

Üstte belirtilen suçlar hizmetlerini yaptıkları sırada bir kuruluşun hizmetlilerince işlenmişse suçun işlendiğini bilen kuruluş (müessese) sahibi ya da hangi ad ve sıfatla olursa olsun kuruluşu fiilen yönetenler eyleme katılmış (iştirak etmiş) sayılırlar.

Haksız olarak kullanıldığı saptanan başkası adına tescil edilmiş bir markayı taşıyan mallarla, etiket, zarf, koruncak (mahfaza), ticari evrak gibi araçlarla, bu markaların yapımı ve konuluşunda kullanılan mühür, soğuk damga, kliçe gibi alet ve takımların zoralımına (müsaderesine) karar verilir.

Beraat durumunda da aynı hükümler uygulanır (Ayrıca Bkz. Türk Ticaret Kanunu "Haksız Rekabet" Bölümü).

5.12. MATBAALAR KANUNU (5681 sayılı)

Matbaa kurulması izne bağlı değildir. Ancak matbaa açılmadan önce kurulacağı yerin en büyük mülki amirine bir bildirge verilir.

Bu bildirge, basımevini (matbaayı) açacak olan kişi ve varsa ortağı ya da temsilcilerince imzalanır ve bunların adları, soyadları, uyrukları, konutları, basımevinin yeri ve hangi dillerde, hangi baskı sistemiyle çalışacağı yazılır ve gerekli belgeler eklenir (Madde-1).

Bildirge içeriğinde oluşacak değişiklikler, bu değişikliklere ilişkin belgelerle birlikte beş gün içinde o yerin en büyük mülki amirine bildirilir (Madde-2).

Basımcılar, bastıkları yapıtlardan ikişer adedini basımın sona erdiği günün çalışma saati içinde, bulundukları yerin Cumhuriyet Savcısı ile en büyük mülki amirine vermek zorundadırlar (Madde-4).

Basın Kanunu (Bkz.Basın Kanunu Bölümü) gereğince süreli yayının çıkarılması için gerekli bildirgenin verildiği anlaşılmadıkça süreli yayınların basımevlerinde basılması yasaktır (Madde-5).

Matbaalar Kanununun 6. ve 7.maddeleri ceza hükümlerini içermektedir.

Üstte belirtilen 1,2,4 ve 5.madde hükümlerine aykırı davrananlar, Türk Ceza Kanununun 533.maddesinde yazılı olan cezayla cezalandırılırlar(x).

Gerçeğe aykırı bildirge veren kimse, Türk Ceza Kanununa göre daha ağır bir suç oluşturan durumlar dışında, hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılır.

5.13. MESLEK KURUMLARI

Birtakım kamu kuruluşları, mesleki nitelikte kuruluşlardır. Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Borsalar, Barolar ve Odalar (hekim, mühendis, miner ve ziraat odaları) gibi.

"Ticaret ve Sanayi Odaları", "Ticaret Odaları", "Sanayi Odaları", "Deniz Ticaret Odaları", "Ticaret Borsaları" ve "Türkiye Ticaret Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği" Kanununun 1.maddesinde belirtildiği üzere bu odaların amacı: üyelerinin ortak gereksinimlerini karşılamak, mesleki etkinliklerini kolaylaştırmak, mesleğin genel yararlara uygun olarak gelişmesini sağlamak, mensuplarının birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde

(x) Kanun ve nizamların (yönetmeliklerin) ahkâmına (hükümlerine) riayet etmeyerek (uymayarak) gerek taş ve gerek hurufat (dizgi için kullanılan, maden ya da başka maddeden yapılmış harf,rakam ve işaret kalıpları) basımcılığını yapanlar ve mihaniki ve kimyevi vasıta ile (araçla) bir şeyin birçok nüshalarını çıkarmaktan ibaret her nevi sanatı icra edenler (yapanlar) hafif hapis ya da hafif para cezasına ya da ikisine birden mahkûm edilir.

dürüstlüğü ve güveni egemen kılmak için meslek disiplinini, ahlâk ve dayanışmayı korumak ve kanununda yazılı hizmetleri görmektir. Bu oda'lar, kamu kuruluşu niteliğinde tüzel kişiliğe sahip meslek kuruluşlarıdır.

Ticaret Borsaları, borsaya dahil maddelerin alım ve satımı ve fiyatlarının saptanması ve ilânı işleriyle uğraşmak üzere kurulan tüzel kişiliğe sahip kamu kurumlarıdır.

Oda ya da Borsalar yürütmeliğine (nevzuatına) uygun olarak kayıt ve tescil işlemlerini yaptırmayanlarla tescil ve ilânı gereken değişiklikleri bildirmeyenlere ve alınan kararlara uymayanlara, yapımda (imalâtta) mal ve hizmet sunulmasında sağlık kurallarına aykırı davranmalara, ölçü ve tartı aletlerini hileli bir biçimde kullanmalara ve hileli, karışık ya da standartlara aykırı ve kalitesiz mal yapanlarla (inşâ edenlerle) satanlara, Ticaret Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikte belirtilecek ilkelere göre, disiplin cezalarına ek olarak yönetim kurullarının öncrisi ve meclislerin kararıyla yıllık ödentilerinin (aidatlarının) bir katından on katına, bu durumların yinelenmesi (tekrarı-tekerrürü) halinde ise bu miktarın iki katına kadar para cezası verilir (Madde-77).

Odalar, Borsalar ve Birlik paraları ile para hükmündeki evrak, senet ve diğer malları aleyhine suç işleyen ve bilânço, tutanak, rapor ve diğer her çeşit kağıt ve defter üzerinde suç niteliğinde değişiklik yapan ve bunları kasten (bilerek ve isteyerek) yok eden üyelerle, memur ve hizmetliler hakkında Devlet memurları hakkındaki ceza uygulanır (Madde-81).

Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanununun 1.maddesinde; esnaf ve küçük sanat sahipleriyle onların yanlarında çalışanların ortak gereksinimlerini karşılamak, mesleki etkinliklerini kolaylaştırmak, mesleğin genel yararlarına uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni egemen kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak amacıyla kurulan kamu kurumu niteliğinde tüzel kişiliğe sahip meslek kuruluşlarına "Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Derneği" denildiği belirtilmiştir.

Anılan Kanunun 112.maddesinde de; bu kanuna göre kurulan kuruluşların, organları içinde bulunan üyeleri ile memur ve hizmetlileri, dernek, birlik, federasyonlarla, konfederasyonun paraları ile para hükmündeki evrak ve senetleri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ve diğer malları aleyhine kesin hesap, rapor ve diğer her çeşit evrak ve defterleri ve belgeleri üzerinde suç işlerlerse bu suçlarından dolayı Devlet Memurları hakkındaki cezaların uygulanacağı belirtilmiştir.

5.14. ÖDÜNÇ PARA VERME İŞLERİ HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME

Bu kanunun amacı 1.maddesinde şöyle açıklanmaktadır;

"Faizden para kazanmak için ödünç para verme işleriyle uğraşan gerçek ve tüzel kişilerin faaliyetlerinin (etkinliklerinin) düzenlenmesi ve denetlenmesidir".

"İkrazatçılar (ödünç para verenler), ödünç para verme işlemlerini noterce onaylı ve muhtevası (içeriği) Maliye Bakanlığınca tespit edilen bir deftere ayrıntılı olarak kaydetmek zorundadırlar" (Madde-12).

"İkrazatçılar, ödünç alanlara, verdikleri paranın miktar, faiz ve şartlarını gösteren imzalı bir ikraz (ödünç verme) belgesi vermek zorundadırlar" (Madde-13).

"İkrazatçıların faaliyetleri Maliye Bakanlığınca denetlenir. İkrazatçılar, bu denetim elemanlarınca istenecek her türlü bilgiyi vermek, defter ve belgelerini incelemelere hazır tutmak zorundadırlar" (Madde-14).

Üstte belirtilen 12,13 ve 14.maddelerde yazılı yükümlülük ve sorumlulukları yerine getirmeyenler ağır para cezasına çarptırılırlar (Madde-15).

Tefeciler(x) hapis cezasıyla birlikte sağladıkları çıkarların beş katı ağır para cezasına mahkûm edilirler.

İkrazatçılara verilen cezalar; gerçek kişi ikrazatçıların kendilerine, tüzel kişi ikrazatçıların ortaklarına, bunların işlerini yönetmeye ve imzalarıyla o kuruluşu bağlayıcı işlem yapmaya yetkili müdür ya da memurlarından cezayı gerektiren eylemi işlemiş ya da buna iştirak etmiş ya da buna emir vermiş olanlara uygulanır.

(x) Tefeci; başkalarına verdiği ödünç paraya karşılık yüksek faiz alan kimse.

5.15. ÖLÇÜLER KANUNU (1782 sayılı)

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Türkiye'de kullanılacak ölçüler için ondalık (aşarî) metre sistemi kabul edilmiştir.

Metre sistemine göre düzenlenmemiş ya da aynı zamanda hem metre sistemine hem de başka bir sistene göre düzenlenmiş ölçü aletlerinin Türkiye'de yapımı, ülkeye sokulması, gerek bunların ve gerek damgalanmamış ölçü aletlerinin satılması, alım satımda kullanılması ve alım satım yapılan yerlerde bulundurulması yasaktır (Madde-3).

Uzunluk, ağırlık, hacim(x) ölçü aletleriyle areometreler, hububat muayene aletleri, su, akaryakıt, elektrik ve havagazı sayaçları, taksimetreler ve demiryolu yük ve sarnıçlı vagonları ile işçi gündeliklerini saptamak için kullanılan taşıma araçlarının ayarlanarak damgalanmış olması şarttır (Madde-2).

Ölçü aletleri üç yolla muayene edilir:

a) İlk muayene,
b) Yıllık muayene,
c) Ansızın muayene.

Ölçü aletlerinin muayeneleri ve süreleri tüzükle saptanır (Madde-17).

İlk ve yıllık muayenelerinde doğru (ayarlı) oldukları anlaşılan ölçü aletleri üzerine, damgalanmaya uygunsa, damga ve yıl işareti konulur. Damgalanmaya uygun olmayan ölçü aletleri için damga yerine geçmek üzere belge verilir. Yıllık muayenelerinde ayarlı olmayan ölçü aletleri geçersiz sayılır (iptal edilir). Damgası geçersiz sayılmış ölçü aletleri kullanılmayacak biçimde ölçüler kuruluşunca telle bağlanıp mühürlenmiş olmadıkça alım satım yerlerinde bulundurulamaz (Madde-22).

Üstte belirtilen 3.maddeye aykırı davrananlar hafif para cezasına çarptırılırlar. Suç konusu olan ölçü ve tartılara el konur (Madde-24).

Ayarı bozuk ölçü ve tartı aletlerini alım ve satımda kullananlar, alım ve satım yerinde bulundurnlar ya da bunları satanlar ya da bilerek satışına aracılık edenler ve üstte belirtilen 22.madde hükmüne aykırı davrananlar hafif hapis ya da hafif para cezasıyla cezalandırılırlar. Ayrıca meslek ve

---

(x) Hacim; Bir cismin kapladığı üç boyutlu uzayın ölçüsü, bir cismin kapladığı yer.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

sanattan yoksunluk cezası da verilebilir (Madde-24).

17.maddede yazılı süre içinde yıllık muayene için başvuruda bulunmayanlar, 2.maddedeki yükümlülükleri yerine getirmeyenler hafif para cezasına çarptırılırlar (Madde-24).

Üstteki eylemleri yineliyenler (mükerrirler) hakkında cezalar bir kat arttırılarak hükmolunur ve ayrıca meslek ve sanattan yoksunluk cezası verilir (Madde-24).

5.16. PAZARLIKSIZ SATIŞ MECBURİYETİNE DAİR KANUN (3489 sayılı)

Pazarlıksız Satış Mecburiyetine (zorunluluğuna) Dair kanun hükümlerinin uygulandığı yerlerde ya da bu kanun kapsamında bulunan maddeler hakkında perakende ticarette pazarlıksız satış zorunludur.

Perakende olarak satış yapan dükkanlar ve mağazalarla diğer satış yerlerinde satılan maddeler üzerine bunların fiyatlarını ve ayırıcı niteliklerini gösteren bir etiket ya da başka bir işaret konulur; eğer konulmaya uygun değilse halkın görebileceği bir yere liste asılarak o malın niteliği ve fiyatı belirtilir (Madde-2).

Bir malın değeri saptanmışsa o fiyattan aşağı ya da yukarı satılması yasaktır (Madde-4).

Pazarlıksız satış zorunluluğunda olan gerçek ya da tüzel kişiler, kendilerinin ya da ilgili kuruluşların memur, hizmetli ve paydaşlarına, oranını önceden belediyeye bildirmek koşuluyla, maddeler üzerine koydukları fiyattan indirim yapabilirler.

Üstte belirtilen 2.madde hükümlerine aykırı davrananlar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar (Madde-8).

Etiket koyduğu ve liste astığı halde bunlarda yazılı tutardan aşağı ya da yukarı fiyatla mal satanlardan hafif para cezası alınır (Madde-8).

Bu eylemleri yineleyenler hakkında hem para cezası verilir, hem de dükkan, mağaza ve ticaretevi, bir haftaya kadar kapatılır (Madde-8).

Bu cezalara çarptırılanların adları dükkan, mağaza ya da ticaretevinin halk tarafından kolaylıkla görülebilecek bir yerine bir kağıda yazılıp asılır ve varsa yerel bir gazete ile de ilân olunur (Madde-8).

Üstte belirtilen cezalara, o yerin belediye encümenleri tarafından ve yöntemine uygun olarak tutulmuş tutanaklara dayanılarak karar verilir.

Para cezalarına ilişkin olan cezalar kesindir. Dükkan, mağaza ve ticaretevinin kapatılması kararına karşı kararın tebliğinden itibaren üç gün içinde yerel en büyük mülki âmire itiraz edilebilir. İtiraz yazıyla olur. İtiraz üzerine verilecek karar kesindir.

Alınacak para cezaları yerel belediyelere aittir.

5.17. SANAYİ SİCİLİ KANUNU (6984 sayılı)

Bir maddenin niteliği, biçimi, özellikleri ya da bileşimini makina, aygıt, tezgah, alet ya da başka araç ve kuvvetlerin yardımıyla ya da sadece el emeğiyle kısmen ya da tamamen değiştirmek ya da bu maddeleri işleyerek sürekli ve seri (dizi) halinde yapan ya da üreten yerlerle madenlerin çıkarılıp işlendiği yerler (sanayi işletmesi) ve buralarda yapılan işler (sanayi işleri) sayılır.

Sanayi işletmelerinin Ticaret Bakanlığında tutulacak sanayi siciline yazdırılması ve buradan alınacak sanayi sicil belgesinin gerektiğinde yetkili memurlara gösterilmesi zorunludur.

Yeni açılan sanayi işletmeleri Bakanlıkça düzenlenmiş bildirgeleri doldurup etkinliğe başladıkları tarihten itibaren iki ay içinde Bakanlığa ya da yerel mülki amirliğe postayla iletmek zorundadırlar.

Sanayi siciline, sanayi işletmelerinin kuruluş ve etkinliklerine ilişkin bilgi, sermayesi (yerli ve yabancı sermayesiyle, başka kıymetleri), makina ve tesislerin türü, çeşidi, miktarı, yapım ve üretim güçleri gibi ekonomik ve teknik durumları belirten bilgiler yazılır.

Sanayi işletmelerinde, verdikleri bildirgelerde yazılı bilgiler konusunda bir değişiklik olursa ya da işletme sürekli ya da geçici olarak kapatılmış

ya da yeniden etkinliğe geçmiş bulunursa bu durumların bir ay içinde Bakanlığa bildirilmesi zorunludur.

Sanayi işletmeleri bir yıllık etkinliklerini, işletme cetvellerinde belirterek, takvim yılı sonundan başlamak üzere en geç dört ay içinde Bakanlığa iletmekle yükümlüdürler.

Sanayi sicili alenî(açık) değildir. İşletmelere ilişkin bilgiler ancak Bakanlığın izniyle öğrenilebilir. Bunun dışında memurlar görevleri gereği öğrendikleri bilgileri hiçbir yolla açıklayamazlar.

Sanayi işletmelerini süresinde sanayi siciline tescil ettirmeyenler ya da verdikleri bildirgelerdeki değişiklikleri, kapanma ve etkinliğe başlama durumlarını süresinde ilgili mercilere bildirmeyenler ya da yıllık işletme cetvellerini süresinde Bakanlığa göndermeyenler hakkında hapis ya da hafif para cezası verilir. Yinelenmesi (tekerrürü) durumunda her iki cezaya birden hükmolunur.

Bakanlıkça verilen sanayi sicil belgesini yetkili memurlara göstermeyenler hafif para cezasına çarptırılırlar.

İstenilen bilgileri gerçeğe aykırı olarak bildirenlere hapis ya da ağır para cezası verilir.

Sanayi işletmelerince verilen bilgiyi izinsiz olarak başkalarına açıklayan memurlar hakkında hapis ve bu hapis süresince geçici olarak görevden yoksunluk cezasına hükmolunur.

5.18. SENDİKALAR KANUNU (2821 sayılı)

Bu kanun, çalışma ilişkilerinde ekonomik ve sosyal hak ve yararların korunması ve geliştirilmesi için işçiler ve işverenlerce oluşturulan sendikalar ile konfederasyonların kuruluşu, teşkilatı, etkinliği ve denetlenmesi ilkelerini düzenler.

Kanunda yer alan yükümlülükleri yerine getirmeyenler ya da hükümlere aykırı davranalar hakkında yaptırımlar belirlenmiş ve bu yaptırımlar Sendikalar Kanununun 59.maddesinde "Ceza Hükümleri" başlığı altında yer almış bulunmaktadır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Sendika ya da konfederasyonun tüzel kişilik kazanmasından sonra tüzüğü, kurucuları, ilk genel kurul toplantısına kadar yöneticileri ve bunların ad ve soyadları, meslek ve sanatları, konutları Ankara, İstanbul ve İzmirde yayımlanan ve ülke çapında dağıtılan günlük birer gazetede on beş gün içinde ilân edilir (Madde-8).

Genel kurulda seçilen organların üyelerine ve şubeler açılmasına ilişkin bilgilerle tüzük değişiklikleri aynı şekilde ilân edilir (Madde-9/4).

Üyeliği kesinleşen işçinin üye kayıt fişinin bir örneği sendikaca on beş gün içinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına ve işçinin çalıştığı işyerinin bağlı bulunduğu Bölge Müdürlüğüne gönderilir. Bir örneği de işçiye verilir (Madde-22/4).

Konfederasyonlara üye olma ve üyelikten çekilme kararları üstte belirtilen 8.madde hükmüne göre ilân edilir ve resmi makamlara bildirilir (Madde-26/4).

İşveren yeni işçi alması halinde ya da işçinin hizmet akdinin(x) herhangi bir nedenle sona ermesi üzerine durumu on beş gün içinde Bakanlığa ve Bölge Çalışma Müdürlüğüne bildirmek zorundadır (Madde-62).

Üstte belirtilen zorunluluklara uymayanlar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar (Madde-59/1).

Hizmet akdine dayanarak çalışanlara işçi denir. Ayrıca araç sahibi dışında bedeni hizmet vererek çalışmayı ya da yayım sözleşmesine göre yapıtını yayımcıya bırakmayı meslek edinmiş bulunanlar ve adi şirket sözleşmesine göre ortaklık payı olarak bedensel ya düşünsel (fikri) emek vermek yoluyla -bu sözleşmenin aynı durumdaki herkese fiilen açık olması kaydıyla- bir işyerinde çalışanlar da işçi sayılırlar (Madde-2/1-2).

İşçi olmayanlar ya da işçi sayılmayanlar sendikalara üye olamazlar.

On altı yaşını doldurmuş olup da Sendikalar Kanununa göre işçi sayılanlar, işçi sendikalarına üye olabilirler. On altı yaşını doldurmamış olanların

(x) Hizmet akdi; Bir işçinin belli ya da belli olmayan bir zaman için başka bir kimseye hizmet görmeyi kabul etmesi, işverenin ise bu hizmet karşılığı belirlenen bir ücreti ödemeyi üstlenmesidir. Eğer ücret zamana göre değil, işe göre ödenirse ona "götürü hizmet akdi" denir. Sendikalaşmanın yaygınlaşması ve toplu iş sözleşmelerinin gelişmesiyle kişisel hizmet akitlerinin yerini toplu iş sözleşmeleri almış bulunmaktadır.

üyeliği yasal temsilcilerinin yazılı iznine bağlıdır (Madde-20).

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İşçi ve işveren sendikalarına;

1. Askeri şahıslar (Milli Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığına bağlı işyerlerinde işçi olarak çalışanlar hariç),

2. Yerel idarelerde, kurumlarda, iktisadi kuruluş ve kurumlarda, banka ve sigorta şirketlerinde çalışan müfettişler, kontrolörler, müdürler ve buna eşit ve bunların üst kademelerindeki diğer yöneticiler,

3. Özel Öğretim Kurumları Kanununa bağlı okullarda öğretmenlik yapanlar,

üye olamazlar ve sendika kuramazlar (Madde-21).

Sendika ve konfederasyonların yönetim kurullarında ya da başkanlığında görev aldıkları için işyerinden ayrılan işçiler, bu görevlerinin sona ermesi üzerine ayrıldıkları işyerinde yeniden çalışmak isterlerse işveren istek tarihinden başlamak üzere en geç bir ay içinde o andaki koşullarla eski işlerine ya da eski işlerine uygun bir başka işe almak zorundadır. Bu haklardan sendika şube yönetim kurulu üyeleri ile başkanları da yararlanırlar (Madde-29/1-4).

İşçi olmayan ya da işçi sayılmayanları, yaşı küçük olup da yasal temsilcisinden izin alınmamış olanları, 21.madde hükmüne göre üye olamayacakları üye kayıt edenlere ve üye olarak kayıt olanlara, üstte belirtilen 29/1-4.madde ve fıkralarına aykırı davranan işverenlere 59.maddenin 2.fıkrası hükmünce ağır para cezası verilir.

İşçilerin işe alınmaları, belli bir sendikaya girmeleri ya da girmemeleri ya da belli bir sendikadaki üyeliklerini sürdürmeleri ya da üyelikten istifa etmeleri ya da sendikaya girmeleri ya da girmemeleri şartına bağlı tutulamaz (Madde 31/1).

Sendika ve konfederasyonlar, gelirlerini amaçları ve Sendikalar Kanununda gösterilen etkinlikleri dışında kullanamazlar. Ancak, İş ve İşçi Bulma Kurumuna devredilmek üzere mesleki eğitim tesisleri yaptırabilir ya da bu amaçla bağışta bulunabilirler (Madde-44/1).

Sendika ve konfederasyonlar, üyeleriyle çalıştırdıkları işçiler dahil hiç kimseye borç veremezler. Ancak, nakit gelirlerinin yüzde beşini aşmamak şartıyla sosyal amaçlı harcamaya, genel kurul kararıyla yönetim kurullarını

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

yetkilendirebilirler (Madde-44/4).

Sendika ve konfederasyonlar, her hesap ya da bütçe dönemine ilişkin bilanço ve hesaplarını ve çalışma raporlarını ait olduğu dönemi izleyen üç ay içinde Maliye ve Çalışma Bakanlıklarına, sendikalar ayrıca bağlı bulundukları konfederasyona gönderirler (Madde-51/1).

Üstte belirtilen 31/1, 44/1, 44/4 ve 51/1.madde ve fıkralara aykırı hareket eden sendika ya da konfederasyonun sorumlu görevlilerine ağır para cezası verilir (Madde-59/3).

Sendika ve konfederasyonlar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları organlarının seçimlerine aday gösteremezler ve belirli adayların leh ya da aleyhlerinde etkinlikte bulunamazlar ve propoganda yapamazlar.

Sendika ve konfederasyonlar ticaretle uğraşamazlar.

Sendika ve konfederasyonlar elde ettikleri gelirleri üyeleri ve mensupları arasında dağıtamazlar. Ancak grev ve lokavt süresince tüzüklerine göre üyelerine yapacakları yardımlar bu hükmün dışındadır (Madde-39/1,2 ve 3).

Sendika ve konfederasyonlar, defter (aidat, yevmiye, envanter defterleri ile defteri kebir, üye defteri, karar defteri-genel kurul, yönetim kurulu, denetleme kurulu ve disiplin kuruluna ait kararları içeren karar defteri-gelen giden evrak kayıt defteri, gelir makbuzlarına ait zimmet kayıt defteri) dosya (gelen ve giden evrakların asıl ya da örneklerinin saklandığı dosya, gider evrakının saklandığı dosya) ve kayıtları (gelen ve giden evrak kayıtları zimmet kayıtları) ve fişleri (üye kayıt fişleri) düzenlemek zorundadırlar (Madde-49). Bu maddede belirtilen defterler, olağan genel kurulu izleyen onbeş gün içinde notere tasdik ettirilir. Karar defterlerine yazılacak kararların imzalanması gerekir. Sendika ve konfederasyonlar, defter ve belgeleri, ilgili bulundukları yılı izleyen takvim yılından başlayarak on yıl süreyle saklamak zorundadırlar (Madde-50).

Kanunun 39/1,2 ve 3.madde ve fıkralarına, 49 ve 50.maddeleri hükümlerine aykırı davranan sorumlular hakkında 59.maddenin 4.fıkrası gereğince ağır para cezasına hükmedilir.

İşçiler ve işçi sendika ve konfederasyonları Sendikalar Kanunu ya da diğer kanunlara göre kurulu işveren kuruluşlarına; işverenler ve işveren kuruluşları

da işçi sendika ve konfederasyonlarına üye olamazlar; gerek doğrudan doğruya, gerek temsilcileri ya da mensupları ya da araya koyacakları başka kişiler aracılığıyla biri diğerinin kurulmasına, yönetim ve etkinliğine karışamazlar (müdahalede bulunamazlar) (Madde-38/1).

Bir işçi sendika ya da konfederasyonunu bir işverenin ya da Sendikalar Kanunu ya da başka kanunlar gereğince kurulu bir işveren kuruluşunun kontrolüne bağlı tutmak ya da bunların nüfuzu altında işçi sendika ya da konfederasyonu kurulmasını teşvik ve tahrik etmek yasaktır (Madde-38/2).

Devlet, sendika ve konfederasyonlar üzerinde idari ve mali denetim yetkisine sahiptir (Madde-47/1). Denetleme sırasında denetim elemanlarınca istenecek her türlü defter, belge ve yazıların yöneticiler tarafından gösterilmesi ya da verilmesi zorunludur. Ayrıca diğer gerçek ve tüzel kişiler de Sendikalar Kanunu kapsamındaki kuruluşlarla yaptıkları işlemlerle ilgili olarak denetim elemanlarınca istenecek bilgi ve belgeleri göstermek ya da vermek zorundadırlar (Madde-47/5).

38.maddenin 1. ve 2.fıkrasına ve 47.maddenin 5.fıkrasına aykırı davrananlar, 59.maddenin 5.fıkrası uyarınca hapisle cezalandırılırlar.

Sendika ve konfederasyonlar, siyasi amaç güdemezler, siyasi etkinliklerde bulunamazlar, siyasi partilerle ilişki kuramazlar ve işbirliği yapamazlar ve bunlarla hiç bir konuda ortaklaşa davranamazlar, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar, bunlardan yardım ve bağış alamazlar, bunlara yardım ve bağışta bulunamazlar. Sendika ve konfederasyonlar derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla siyasi amaçla ortak davranamazlar, bir siyasi partinin adını, amblem ya da işaretlerini kullanamazlar. Sendika ve konfederasyonların üyelerinin sadece ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla yapacakları etkinlikler ve açıklamalar siyasi etkinlik sayılmaz (Madde-37/2).

Konfederasyonlar ve sendikalar ile sendika şubeleri kendi konu ve amaçları dışında toplantı yapamaz, gösteri yürüyüşü düzenleyemezler (Madde-39/4).

Sendika ve konfederasyonlar, kendilerinin ya da Türkiye Cumhuriyetinin üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşlardan başka dış kaynaklardan Bakanlar Kurulundan

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

izin almadıkça yardım ve bağış kabul edemezler (Madde-40/3).

Yerel idareler ile bunlara bağlı kurumlar, iktisadi kuruluş ve kurumlarla sermayelerinde devletin katkısı bulunan bankalar, sigorta şirketleri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları dahil olmak üzere özel kanunlarla kurulan bankalar ve kuruluşlar sendika ve konfederasyonlara mali yardım ve bağışta bulunamazlar. Sendika ve konfederasyonlar da bu gibi yardım ve bağışları kabul edemezler (Madde-40/2).

Üstte belirtilen 37/2.madde hükmüne, 39.maddenin 4.fıkrasına, 40.maddenin 2. ve 3.fıkralarına aykırı davranan yetkili sorumlular hapisle cezalandırılırlar.

İşçi sendika ve konfederasyonları, işverenlerden, Sendikalar Kanununa ve başka kanunlara göre kurulu işveren kuruluşlarından, esnaf ve küçük sanatkarlar kuruluşlarından, derneklerden, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından ve vakıflardan yardım ve bağış alamazlar (Madde-40/4). İşveren sendika ve konfederasyonları da işçi sendika ya da konfederasyonlarından, işçilerden, esnaf ve küçük sanatkarlar kuruluşlarından, derneklerden, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından ve vakıflardan yardım ve bağış alamazlar (Madde-40/5). Bu hükümlere aykırı davranan yetkili sorumlulara alınan yardım ya da bağışın beş katı ağır para cezası verilir. Eğer bu yardım ve bağışlar, işçi ya da işveren sendika ve konfederasyonlarınca, mali destek amacıyla yapılmışsa sorumlular hapis cezasına çarptırılırlar.

Sendikalar Kanunu hükümlerine göre yapılan seçimlerin düzen içersinde ve sağlıklı biçimde yürütülmesi amacıyla Hâkimin ve sandık kurulunun aldığı önlemlere uymayanlara 59.maddenin 8.fıkrası gereğince hafif para cezası, Sendikalar Kanununun 14.maddesindeki "seçimlerde uyulacak esaslar"a ilişkin hükümlere uymayanlara da yine aynı fıkra hükmü uyarınca hapis cezası verilir. Seçimler sırasında sandık kurulu başkanı ve üyelerine karşı işlenen suçlar, Devlet memurlarına karşı işlenmiş gibi cezalandırılır (Madde-14).

5.19. SERMAYE PİYASASI KANUNU (2499 sayılı)

Sermaye Piyasası Kanununun konusu, tasarrufların menkul kıymetlere(x) yatırılarak halkın ekonomik kalkınmaya etkin ve yaygın bir biçimde katılmasını

(x) Menkul kıymet; (taşınır değerler). Bu deyim daha çok devlet tahvilleri, hazine bonoları, şirket hisse senetleri ve kamu kuruluşları tarafından çıkartılmış bulunan tahvilleri anlatmak için kullanılır.

sağlamak amacıyla; sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasını, düzenlemek ve denetlemektir.

Bu kanuna ilişkin yaptırımlar "cezai sorumluluk" başlığı altında 47.maddede düzenlenmiştir.

47.maddeye göre;

a) Sermaye Piyasası Kanunu gereğince hazırlanacak açıklama yazısı (izahname), sirküler, katılma belgesi gibi belgelerde ve menkul kıymetlerin arz ve satışıyla ilgili olarak halka yapılan yazılı açıklama ve ilânlarda, menkul kıymetlerin değerini etkileyecek önemli konularda gerçeğe aykırı ya da eksik bilgi verenler,

b) Sermaye Piyasası Kanununun 4.maddesinin 1 ve 2.fıkraları (Menkul kıymetlerin halka arzı için Kuruldan bu kanun uyarınca izin alınması zorunludur. Sermayesi paylara bölünmüş komandit ortakların hisse senetleri halka arz yoluyla satılamaz) hükmüne; 15.maddesinin 3.fıkrası (Hisse senetleri halka satılan, bir anonim ortaklık; yönetim, denetim ya da sermaye bakımından dolaylı ya da dolaysız olarak ilişkili bulunduğu başka bir teşebbüs ya da kişiyle benzerlerine göre açık biçimde farklı fiyat, ücret ve bedel uygulamak gibi işlemlerde bulunarak yıllık kârını azaltamaz) hükmüne; 25.maddenin (a) bendi (Kurul başkan ve üyeleri ile personel ve bu kanuna göre görevlendirilen denetim elemanları, çalışmaları ve denetlemeleri sırasında ilgililere ve üçüncü kişilere ait öğrendikleri sırları açıklayamazlar ve kendi yararlarına kullanamazlar. Bu yükümlülük görevden ayrılmalarından sonra da devam eder) hükmüne; 28.maddenin (b) bendi (Kurulun bütün giderleri, emrinde kurulacak özel bir fondan karşılanır. Ortaklıklar bu fona, Kurul tarafından verilen izinler üzerine satışı yapılacak menkul kıymetlerin ihraç değerinin binde üçü tutarında ücret yatırmak zorundadırlar. Fon gelirleri Kurulun giderlerini karşılamaya yetmediği takdirde, açık, Maliye Bakanlığı bütçesinden verilecek yardımlarla karşılanır. Bu halde kurul her mali yılın bitiminden en az dört ay önce, gelecek yıl için yapacağı giderleri ve bütçeden verilmesi gereken yardım tutarını Maliye Bakanlığına bildirir) hükmüne; 31.maddesi (Menkul kıymetlerin, kıymetli evrakın, mali değerleri temsil eden ya da ihraç edenin mali yükümlülüklerini içeren her çeşit evrakın başkasının adına ve hesabına ya da başkası hesabına kendi adına ya da kendi adına ve hesabına, aracılık

amacıyla alım satımı ancak Sermaye Piyasası Kanununda düzenlenen aracı kurumlar tarafından yapılır. Aracı kurumlar(x) kendi mali yükümlülüklerini içeren evrak ortaya çıkarıp halka arz edemez ve alım satımda bulunamazlar. Bankalar dahil aracı kurumlar, menkul kıymetleri halka arz edebilirler. Bankalar, anonim ortaklara ait menkul kıymetler dışındaki evrakı halka arz ederlerse bu evrakın içerdiği mali yükümlülüklere kefil olmuş sayılırlar) hükmüne; 32.maddesi (Aracı kurumların dip nottaki izin olma şartları yanı sıra, aracılık etkinliğinde bulunabilmeleri için, Kuruldan "Borsa Bankerliği Belgesi" almaları ve menkul kıymetler ve kambiyo borsalarından birine kayıtlı üye olmaları zorunludur. Borsa bankerliği belgesi olmayanlar ya da belgeleri iptal olunanlar aracılık etkinliğinde bulunamayacakları gibi, ticaret ünvanlarında da ilân ve reklamlarında bu etkinliklerde bulundukları izlenimini yaratacak hiç bir kelime ve tabiri kullanamazlar) hükmüne; 34.maddenin 5.fıkrası (Menkul kıymetler yatırım ortaklıkları, menkul kıymet portföyü işletmek üzere kurulan anonim ortaklıklardır. Yönteme uygun olarak kurulan yatırım ortakları dışında hiçbir kuruluş "Menkul Kıymetler Yatırım Ortaklığı" kuramayacağı gibi, bu adı ya da aynı anlama gelen başka bir deyişi -ibareyi- ticaret ünvanlarında ya da ilân ve reklamlarında kullanamaz) hükmüne; 35.maddenin 2.fıkrası (Bankalar dışında hiçbir kişi ve kuruluş ya da mal varlığı, "Menkul Kıymetler Yatırım Fonu" kuramaz ve bu adı ya da aynı anlama gelen başka bir deyişi ticaret ünvanlarında ya da ilân ve reklamlarında kullanamaz) hükmüne; 36.maddesi (Banka, yatırım fonu kurmak için, hazırlayacağı noterden onaylı fon iç tüzüğünü Maliye Bakanlığına vererek izin almak zorundadır. Menkul kıymet portföyü işletmek amacı dışında bir amaçla yatırım fonu kurulmasına izin verilmez) hükmüne; 44.madde son fıkrası (Fon mal varlığı fon iç tüzüğündeki ilkelere göre tasfiye edilir ve tasfiye bakiyesi katılma belgesi sahiplerine payları oranında dağıtılır. Fesih anından itibaren hiçbir katılma belgesi ihraç edilemez ve geri alınamaz) hükmüne; 46.maddenin (c) bendi (Haklarında tedricen -giderek- tasfiye kararı verilen aracı kurumların kesin ve son açıklarının karşılanması için Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasında bir fon kurulmuştur. Aracı kurumlar, yıl sonları itibariyle teahhütlü satışlarının tutarının binde biri oranında bir tutarı

(x) Aracı kurumlara izin verilmesi için;
a) Anonim ortaklık şeklinde kurulmaları,
b) Sermayelerinin en az %51'nin nama yazılı olması,
c) Hisse senetlerinin nakit karşılığında çıkarılması,
d) Sermayelerinin Maliye Bakanlığınca belirtilen miktardan az olmaması,
e) Esas sözleşmelerinin Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine uygun olması,
f) Kurucularının müflis (batkın) olmadığının ya da yüz kızartıcı bir suçtan dolayı hükümlülüklerinin bulunmadığının saptanmış olması,
g) Maliye Bakanlığından uygun görüş alınması şarttır.

ertesi yılın beşinci ayı sonuna kadar bu fona yatırmaya zorunludurlar. Kurumların fona ödenekle yükümlü oldukları tutarlar Kurumlar Vergisi matrahının saptanmasında gider sayılır) hükmüne aykırı davrananlar,

c) Sermaye Piyasası Kanununa göre, Maliye Bakanlığı ve Kurul tarafından istenecek bilgileri vermeyen ya da gerçeğe aykırı olarak verenlerle, görevlendirilecek denetim görevlilerinin istedikleri bilgileri vermeyen ya da gerçeğe aykırı olarak verenler, defter ve belgeleri bu görevlilere göstermeyen, saklayan, yok eden ya da bunların görevlerini yapmalarını engelleyenler,

ayrı ayrı ya da birlikte hükmolunmak üzere ağır para cezası ve hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

d) Menkul kıymetlerin halka satışı (Madde-7), Borsaya başvuru (Madde-8), Satış sonuçları hakkında bilgi verme (Madde-9), İzahnanedeki değişiklikler (Madde-10), Menkul Kıymetleri halka arz olunan anonim ortaklıklar (Madde-11) konusundaki düzenleyici hükümlere, ortaklık genel kurulunun ya da yönetim kurulunun, hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil sahiplerinin haklarını kullanmalarına engel olacak herhangi bir karar alamayacakları hükmüne, Bilânço ve kâr ve zarar cetvelinin düzenlenmesine (Madde-16), Yatırım Ortaklıklarıyla ilgili hükümlere (Madde-34/6,7,8,9 ve 10), Katılma belgesi(x) konusundaki düzenlemelere (Madde-40/5,6 ve 7), Yönetim ilkeleriyle ilgili hükümlere (Madde-41), Hesap raporu ve ilânı konusundaki hükme ve Sermaye Piyasası Kanunundaki yetkilere dayanılarak çıkarılan yönetmeliklere ve tebliğlere, genel ve özel nitelikteki kararlara, standart ve formlara, idari emir ve yasaklara aykırı hareket edenler ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

e) Menkul kıymetleri halka satılan anonim ortaklıklar ile aracı kurumlar ve yatırım ortaklarının yönetim kurulu üyeleri ile denetçileri, müdür ve diğer personeli ve yatırım fonu temsilcileri ile sorumluların; ortaklığın ya da fonun paraları ve diğer malları ile hisse senetleri, tahvilleri, defter, evrak, dosya, kayıt ve diğer belgeleri üzerinde işledikleri suçların genel hükümlere göre belirlenen cezaları yarı oranında artırılarak hükmolunur.

(x) Katılma belgesi: belge sahibinin yönetici bankaya karşı sahip olduğu hakları taşıyan ve fona kaç hisse ile katıldığını gösteren kıymetli evrak niteliğinde bir senet olup emre ve hamiline yazılı olarak düzenlenebilir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

5.20. SEYAHAT ACENTALARI VE SEYAHAT ACENTALARI BİRLİĞİ KANUNU (1618 sayılı)

Seyahat acentaları, kâr amacıyla turistlere ulaştırma, konaklama, gezi, spor ve eğlence olanakları sağlayan, onlara turizmle ilgili bilgiler veren, bu konuya ilişkin tüm hizmetleri gören ve turizm ekonomisine ve genellikle ödemeler dengesine katkıda bulunan ticari kuruluşlardır.

Seyahat acentaları, Turizm ve Tanıtma Bakanlığının vereceği işletme belgesiyle kurulurlar.

Seyahat acentaları gördükleri hizmetlere göre üç gurupta toplanırlar:

a. (A) gurubu seyahat acentaları, tüm seyahat acentalığı hizmetlerini görürler

b. (B) gurubu seyahat acentaları; uluslararası kara, deniz ve hava ulaştırma araçlarıyla (A) gurubu seyahat acentalarının düzenleyecekleri turların biletlerini satarlar.

c. (C) gurubu seyahat acentaları; yalnız Türk vatandaşları için yurt içi turlar düzenlerler.

(B) ve (C) gurubu seyahat acentaları kendi hizmetleri dışında kalan diğer seyahat acentalığı hizmetlerini göremezler. Ancak kendilerine (A) gurubu (üstte seyahat acentaları tanımında belirtilen ticari kuruluşlar gurubu) seyahat acentalarının verecekleri hizmetleri görürler.

(A) gurubu seyahat acentaları, yurt dışına turlar düzenleyebilirler.

Yabancı uyruklu seyahat acentaları yurt dışına tur düzenleyemezler.

(A) gurubu seyahat acentaları Turizm ve Tanıtma Bakanlığından geçici işletme belgesi, (B) ve (C) gurubu seyahat acentaları ise işletme belgesi aldıktan sonra faaliyete geçerler.

(A) gurubu seyahat acentalarına iki yıl süreli geçici işletme belgesi verilir.

İşletme belgesi alan (A) gurubu seyahat acentalarının her iki yılda bir Kanunda saptanan miktarda (80.000 dolarlık) dövizi yurt dışından getirdiklerini belgelendirmeleri şarttır. Belirlenen sürede döviz sağlayamayan seyahat acentalarının belgeleri Bakanlıkça geçersiz sayılır (iptal edilir).

(B) ve (C) gurubu seyahat acentalarına asgari döviz transferi zorunluluğu aranmaksızın işletme belgesi verilir.

Mevcut bir seyahat acentasının herhangi bir sicil dairesinde daha önce tescil edilmiş ünvanı başka bir seyahat acentası tarafından alınamaz. Bu ünvan, başka bir seyahat acentası tarafından karıştırılmaya (benzetilmeye) yol açacak nitelik belirten sözcüklerle ya da yeni bir ad katılarak benzetme yapmak biçiminde olsa bile kullanılamaz.

Turizm Müessesesi Belgesi bulunan tesis ad'ları için de aynı durum söz konusudur.
Seyahat acentaları yurt içinde ve yurt dışında sürekli ya da geçici şubeler açabilirler.

Şube açacak seyahat acentaları bu durumu Turizm ve Tanıtma Bakanlığına bildirmeye ve kuruluş izni almaya zorunludurlar.

Şubeler, seyahat acentalarına verilen işletme belgelerine yazılır.

Seyahat acentaları ve şubeleri, işyerlerinden seyahat acentalığı hizmetleri dışında yararlanamazlar. Ancak, seyahat acentaları işyerlerinin belirli bir yerinde hatıra eşyası, turist rehberi, kartpostal ve benzeri şeyler satabilirler.

Seyahat acentalarının sahiplerinde, tüzel kişiliği olan seyahat acentalarının yönetim kurulu üyelerinde ve yetkili yöneticilerinde aşağıda belirtilen nitelikler aranır:

a) On sekiz yaşını bitirmiş olmak,
b) Ağır hapis ya da yüz kızartıcı suçlardan ya da hileli iflâstan hüküml olmamak,
c) Ticari saygınlık bakımından yeterli olmak,
d) Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanununun ceza hükmünü içeren 30.maddesi hükmüne göre cezalandırılmamış olmak.

Seyahat acentalarını sahipleri çalıştırabileceği gibi, işletmeyi kendi sorumlulukları sürmek üzere, bir sorumlu müdüre de bırakabilirler. Sorumlu müdürlerin, sahiplerde aranacak niteliklerden başka, en az lise ve denge okulu bitirmiş olmaları ve (A) (B) gurubu seyahat acentaları sorumlu müdürlüklerini üstlendikleri durumlarda İngiliz, Alman, Fransız, İtalyan ve Arap dillerinden

birini bildiklerini Bakanlıkça kurulacak bir komisyonca yapılacak yabancı dil sınavını kazanmak suretiyle belgelendirmeleri şarttır.

Sorumlu müdürün Türkiye Cumhuriyeti uyruklu olması zorunludur.

(A) ve (B) gurubu seyahat acentaları merkez ve şubelerinde, sürekli olarak en az iki enformasyon memuru ve düzenleyecekleri turlarda Turizm ve Tanıtma Bakanlığınca verilen tercüman-rehber belgesi bulunan en az bir tercüman-rehber çalıştırırlar. Enformasyon memurlarının İngiliz, Fransız, Alman, İtalyan ve Arap dillerinden birini bilmeleri ve bilgilerini, sorumlu müdürlüklerde olduğu gibi, belgelendirmeleri şarttır.

(C) gurubu seyahat acentaları, merkez ve şubelerinde en az bir enformasyon memuru çalıştırırlar. Bu memurlarda yabancı dil bilme şartı arenmaz.

Seyahat acentalarının işyerleri, mensup oldukları guruplara göre, işin gereklerine uygun bir yerde bulunmalı, iç ve dış görünüşü özenle düzenlenmiş olmalıdır. Bu konuda Bakanlık, Seyahat Acentaları Birliğinin de görüşünü alarak, karar verme yetkisine sahiptir.

Seyahat acentaları ve şubeleri, sunacakları hizmetler ve yapacakları işlemlerden dolayı doğacak yükümlülüklerine karşılık olmak üzere, Bakanlık emrine bir kuruluş teminatı (güvencesi) vermek zorundadırlar. Bu güvence para, Devlet istikraz tahvilleri, kesin ve süresiz banka teminat mektubu olarak verilir. Seyahat acentalarının yükümlülükleri dışında başka bir alacak dolayısıyla bu "kuruluş teminatı" temlik (başkalarına devir), terhin (rehine koyma) ve haciz(x) edilemez.

Teminat tutarları Bakanlıkça saptanır. Seyahat acentalarının işletme belgelerinin iptal olunması ve (A) gurubu seyahat acentalarının geçici işletme belgelerinin geri alınması durumunda kuruluş teminatı bir yıl süreyle Bakanlıkça alıkonulur. İşletme belgeleri iptal edilen seyahat acentalarının kuruluş teminatı ile, geçici işletme belgeleri Bakanlıkça geri alınan (A) gurubu seyahat acentalarının kuruluş teminatı, bir yılın bitiminde Bakanlık döner

(x) Haciz; Borcunu ödemeyen borçlunun kendi elinde bulunan ya da başkasındaki taşınır, taşınmaz mallarının, alacaklının tüm alacağını, faizlerini ve her çeşit harcamalarını karşılayacak bir bölümüne icra dairesince el konulması.

sermayesine gelir kaydolunur.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Kendi isteğiyle etkinliğini sona erdirmek isteyen seyahat acentası, bu durumu en az altı ay önceden Bakanlığa bildirmek zorundadır. Böylece etkinliği sona eren seyahat acentasının geçici işletme ya da işletme belgesi Bakanlıkça geri alınır ve kuruluş teminatı bir yıl süreyle Bakanlık emrinde bulundurulduktan sonra, bir yılın bitiminde kendisine geri verilir.

Seyahat acentalarının sahipleri, tüzel kişilerde yönetim kurulu adına yetkili yöneticiler, dilekçelerinde yazılan ve işletme belgelerinde söz konusu olan durumlarda oluşan değişiklikleri oluşundan itibaren otuz gün içinde Bakanlığa yazıyla bildirirler.

Seyahat acentaları, her yıl en geç Ekim ayı sonuna kadar bir yıl önceki çalışmalarını gösterir raporu Bakanlığa sunarlar.

Seyahat acentaları gerçeğe aykırı ve yanıltıcı tanıtma ve reklâm yapamazlar. Reklam ve tanıtma belgelerinden birer örneği dağıtımlarından on beş gün önce Bakanlığa gönderirler. Bakanlıkla yapacakları yazışmalarda da bu süreye uyarlar. Ayrıca başka yerli ve yabancı kuruluşların seyahat acentalığı işlemleri ve tüm turizm etkinlikleri ile ilgili yazılarını da aynı süre içinde yanıtlamakla yükümlüdürler. Bu yazışmaları beş yıl süreyle saklarlar.

Seyahat acentaları müşterilerinin ad ve adreslerini ve gezileri ile ilgili kişisel konuları gizli tutarlar.

Bakanlık müfettişleri, uzman denetçileri, Bölge Müdürleri, Bakanlıkça yetkili kılınacak olanlar seyahat acentalarını ve seyahat acentaları birliğini her zaman denetleyebilirler. Bu kuruluşların personeli denetim sırasında her çeşit bilgiyi vermek ve belgeleri göstermek zorundadır.

Seyahat Acentaları Birliği, tüzel kişiliği olan bir birliktir.

Seyahat acentaları, seyahat acentalığı mesleğinin yurt ekonomisi ve turizmine uygun olarak gelişmesini sağlayıcı önlemleri almak ve mesleki ahlâk ve birliği korumak amacıyla Seyahat Acentaları Birliği adı altında tüzel kişiliği olan bir birlik kurarlar. Seyahat acentalarının bu birliğe üye olmaları zorunludur.

Seyahat Acentaları Birliğinin merkezi Ankara'dadır.

Bu birliğin görevi, pazar araştırmaları ve seyahat acentalığı konusunda incelemeler yapmak, birlik üyeleri arasındaki haksız rekabetin önlenmesi konusunda gerekli önlemler almak, seyahat acentaları personelinin yetiştirilmesi için kurslar ve seminerler düzenlemek, Bakanlıkça istendiğinde görüş bildirmek, uluslararası kuruluşlarda seyahat acentalarını temsil etmek, Bakanlıkça hazırlanan yönetmelikteki belirtilen görevleri yerine getirmektir.

Birlik, acentalık mesleğinin saygınlığına ve onuruna uymayan davranışlardan dolayı birlik üyelerine, yönetmelikte belirtilen disiplin cezası verir.

Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanununun 30.maddesi, ceza hükmünü içermektedir. Bu maddeye göre, belgesiz olarak seyahat acentalığı faaliyetinde bulunanlar hakkında, 29.maddede(x) belirtilen idari kovuşturmadan ayrı olarak, yetkili mahkemelerce acentanın sahip ve sorumlu müdürlerinin suçlarının gerçekleşmesi durumunda hapis ve para cezasına hükmolunur.

5.21. SOSYAL SİGORTALAR KANUNU (506 sayılı)

Sosyal Sigortalar Kanunu; iş kazaları, meslek hastalıkları, hastalık, analık, malüllük (iş göremezlik), yaşlılık ve ölüm hallerinde sağlanacak sosyal sigorta koşullarını içeren bir kanundur.

Bir hizmet akdine dayanarak bir ya da birkaç işverence çalıştırılanlar Sosyal Sigortalar Kanununa göre sigortalı sayılırlar. Bu sigortalıları çalıştıran gerçek ya da tüzel kişilere "işveren" denir. Sigortalıların işlerini yaptıkları yerler ise "işyeri" dir.

Çalıştırılanlar işe alınmalarıyla kendiliğinden "sigortalı" olurlar.

İşveren, örneği Sosyal Sigortalar Kurumunca hazırlanacak bildirgeyi, sigortalı çalıştırmaya başladığı tarihten itibaren en geç bir ay içinde, kurumun ilgili kuruluşuna vermekle ya da taahhütlü olarak göndermekle yükümlüdür.

(x) Madde-29; Geçici işletme ya da işletme belgesiz olarak seyahat acentalığı faaliyetinde bulunan seyahat acentaları, bulundukları yerlerin en büyük mülki amirleri tarafından derhal faaliyetten men edilir. Bu gibi acentalar ile işletme belgeleri iptal olunan ya da geçici işletme belgeleri geri alınan acentaların getirdikleri gurup ya da grupların organizasyonu Seyahat Acentaları Birliğine devredilir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İşverene, Kurumca, bildirgenin alındığını bildirir bir belge verilir ya da tahhütlü olarak gönderilir.

Bildirgenin verilmemesi ya da geç verilmesi Sosyal Sigortalar Kanununda belirtilen hak ve yükümleri kaldırmaz.

Sigortalı çalıştırılan bir işin ya da işyerinin başka bir işverene devredilmesi ya da geçmesi durumunda da, yeni işveren bildirge vermekle yükümlüdür. Bu işlerde çalışan sigortalıların sigorta hak ve yükümleri devam eder.

İşveren, iş kazasına uğrayan sigortalıya, kurumca işe el konuncaya kadar, sağlık durumunun gerektirdiği sağlık yardımlarını yapmakla yükümlüdür. İşveren iş kazasını o yer yetkili zabıtasına derhal ve kuruma da en geç kazadan sonraki iki gün içinde yazıyla bildirmekle yükümlüdür.

İşveren, bir sigortalının meslek hastalığına tutulduğunu öğrenirse ya da durum kendisine bildirilirse bunu, haber verme kağıdı ile ve öğrendiği günden başlayarak iki gün içinde kuruma bildirmekle yükümlüdür.

Sosyal Sigortalar Kanununun 140.maddesi ceza hükümlerini içermektedir.

Bu maddeye göre;

a) Sigortalı çalıştıran işveren çalıştırmaya başladığı tarihten itibaren en geç bir ay içinde örneği kurumca hazırlanacak bildirgeyi kurumun ilgili kuruluşuna vermekle yükümlüdür. Bu hükmü yerine getirmeyen işveren ağır para cezasıyla cezalandırılır.

b) Sosyal Sigortalar Kanununca verilen görevleri (iş kazasına uğrayan ya da meslek hastalığına tutulan sigortalıyı süresinde kuruma bildirmemek gibi) ve yerine getirilmesi gereken yükümlülükleri kurumca yapılacak yazılı uyarıya karşın yerine getirmeyenler ağır para cezasına çarptırılırlar.

Tekerrür halinde hükmolunacak ağır para cezası artırılarak verilir.

İşverenler Kurumun bu yüzden uğrayacağı zararları da genel hükümlere göre ayrıca öderler.

5.22. TİCARET SİCİLİ (Tüzüğü)

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Gerçek ya da tüzel kişi olan her tacir, bir ticaret ünvanı seçmeye ve kullanmaya, işletmesini ve ünvanını ticaret siciline tescil ettirmeye zorunludur.

Tescil ettirme yükümlülüğü işletmenin açıldığı günden itibaren on beş gün içinde yerine getirilir.

Ticari müesseseler Türk Ticaret Kanununda tanımlanmıştır.

Genel olarak ticarethane ya da fabrika ya da ticari şekilde işletilen diğer müesseseler, ticari işletme sayılır. Tesisat, kiracılık hakkı, ticaret ünvanı ve diğer ad'lar, ihtira beratları ve markalar, bir sanata ilişkin ya da bir kişiye ait model ve resimler gibi kuruluşun işletilmesi için sürekli olarak ona bağlanan öğeler, sözleşmede aksine bir hüküm bulunmadıkça, ticari işletmeye dahil sayılır.

Aşağıda yazılı ya da niteliği bakımından bunlara benzeyen işlerle uğraşmak üzere kurulan kuruluşlar ticarethane sayılır:

1. Taşınır malların satılmak ya da kiraya verilmek üzere sağlanması ve bunların aynen ya da başka bir şekle sokularak satılması ya da kiraya verilmesi,
2. Kıymetli evrakın satılmak üzere alınması ve bunların satılması,
3. Her çeşit yapım (imal) ya da yapma (inşa) işleri,
4. Madencilik,
5. Matbaacılık, gazetecilik ve kitapçılık, yayın, ilân ve araştırma (istihbarat),
6. Tiyatro, sinema, otel, han ve lokanta gibi genel yerler, özel okul ve hastane ve açık satış yerlerinin işletilmesi,
7. Genel mağazalar ve depo ve amberlerin işletilmesi,
8. Borsa ve kambiyo işleri, sarraflık, bankacılık,
9. Sosyal Sigortalar dışında sigortacılık,
10. Kara, deniz ve havada, nehir ve göllerde yolcu ve eşya taşımak,
11. Su, gaz ve elektrik dağıtma, telefon ve radyo ile haberleşme ve yayın,
12. Acentelik, tellâllık, komisyonculuk ve başka bütün aracılık işleri.

Fabrikacılık ise; ham madde ya da başka malların makine ya da başka teknik araçlarla işlenerek yeni ya da değerli ürünler oluşturulmasıdır.

Tacir (satıncı), bir ticari işletmeyi kendi adına işleten kimseye denir.

Ticaret şirketleriyle, amacına varmak için ticari bir işletme işleten dernekler ve kendi kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümleri çerçevesinde yönetilmek ya da ticari şekilde işletilmek üzere devlet, il, belediye gibi kamu tüzel kişilerince kurulan kuruluşlar ve oluşumler (teşekküller) tacir sayılırlar.

Tacirler, her türlü borçlarından dolayı iflâs hükümlerine bağlı oldukları gibi, kanun hükümlerine bağlı olarak da bir ticaret ünvanı seçmeye ve kullanmaya, işletmelerini ticaret siciline yazdırmaya ve ticari defterler tutmaya zorunludurlar.

Ticaret davalarına bakan her asliye hukuk mahkemesinin bulunduğu yerde bir ticaret sicili kurulur. Ancak Adalet Bakanlığı sicil memurluğunun iş çevresini birden çok asliye mahkemesinin yargı çevresine kapsatabilir (teşmil edebilir).

Sicil defterlerinin şekli ve nasıl tutulacakları, sicilin denetimi, tescil zorunluluğunun nasıl yerine getirileceği, sicil memurunun kararlarına karşı itiraz yolları, sicil memurunda aranacak nitelik ve koşullar ve vereceği güvencenin (teminatın) şekil ve tutarı tüzükle saptanır.

Tescil, istek üzerine yapılır. Tescil isteği, ilgililer ya da temsilcileri ya da hukuki haleflerince yetkili sicil memurluğuna yapılır. Tescil isteği dilekçeyle olur. Tescili istemo süresi on beş gündür. Ticaret sicil memurluğunun yetki çevresi dışında oturanlar için bu süre bir aydır.

Tescil edilmiş durumlarda oluşacak her türlü değişiklikler de tescil olunur.

Sicil memuru, tescil için aranan yasal koşulların bulunup bulunmadığını incelemekle yükümlüdür. Tescil edilecek konuların gerçeğe uygun olması, üçüncü kişilerde yanlış bir düşünce yaratacak nitelikte bulunmaması ve kamu düzenine aykırı olmaması gerekir.

Tescili zorunlu olup da yasal şekilde ve süresi içinde tescili istenmediği ya da tescil koşullarına uymayan bir durumun bulunduğu konusunda bilgi edinen sicil memuru, belirleyeceği uygun bir süre içinde, ilgilileri, yasal zorunluğu yerine getirmeye ya da tescil gerekmediğine ilişkin nedenleri kanıtlamaya çağırır (davet eder).

Memurca bildirilen süre içinde tescil isteğinde bulunmayan ya da tescil ettirmeme nedenlerini de açıklamayan kimse, sicil memurunun önerisi üzerine, sicilin bağlı bulunduğu mahkeme kararıyla para cezasına mahkûm edilir.

Tescil ve kayıt için kötü niyetle gerçeğe aykırı bildirmede (beyanda) bulunanlar ceza mahkemesince ağır para cezasına ya da hapis cezasına ya da cezaların ikisine birden çarptırılırlar. Ayrıca, bir yıldan beş yıla kadar ticaret ve sanayi odalarına üye olabilmek ve borsada işlem yapabilmek haklarından yoksun bırakılmalarına ya da borsalardan geçici olarak çıkarılmalarına karar verilir. Gerçeğe aykırı olarak tescilden dolayı zarar görenlerin tazminat hakları da saklı kalır.

Her satıncı (tacir), ticari işletmesine ilişkin işlemleri ticaret ünvanıyla yapmaya ve işletmesiyle ilgili senet ve başka evrakı bu ünvan altında imzalamaya zorunludur.

Tescil olunan ticaret ünvanının, ticari işletmenin girişinin herkesce kolayca görülebilecek bir yerine okunaklı bir şekilde yazılması gerekir.

Her satıncı, ticari işletmenin açıldığı günden başlamak üzere on beş gün içinde ticari işletmesini ve seçtiği ticaret ünvanını, işletme merkezinin bulunduğu yer ticaret siciline tescil ve ilân ettirmeye zorunludur.

Her satıncı, kullanacağı ticaret ünvanını ve bunun altına atacağı imzayı notere onaylattırdıktan sonra sicil memuruna vermek zorundadır. Satıncı tüzel kişi ise ünvanla birlikte onun adına imzaya yetkili kişilerin imzaları da notere onaylattırılarak sicil memuruna verilir.

Tüzel kişiler (hükmi şahıslar): kollektif şirketler, komandit şirketler, limited şirketler, anonim şirketler, kooperatif şirketleri ve satıncı sayılan ticari işletmeye sahip dernek ve başka tüzel şahıslar ve donatma iştirakleridir.

Bu şirketlerin de ticaret ünvanlarının (limited şirket), (anonim şirket) gibi gösterilmesi gerekir.

Tek başına ticaret yapan gerçek kişiler ticaret ünvanlarına bir şirketin varlığını gösterir ve böyle olduğu kanısını uyandıracak biçimde ekler yapamazlar.

Şubeler, kendi merkezinin ticaret ünvanını şube olduğunu belirterek kullanmak zorunluluğundadırlar.

Ticaret ünvanı işletmeden ayrı olarak başkasına devredilemez.

Usulen tescil ve ilân edilmiş olan ticaret ünvanını kullanmak hakkı yalnız sahibine aittir.

Ticari işletmesine ilişkin işlemleri ticaret ünvanıyla yapmayan, işletmesiyle ilgili senet ve başka evrakı bu ünvan altında imzalamayan, ticaret ünvanını işletmenin görünür yerine okunaklı bir şekilde yazdırmayan, tek başına ticaret yapan gerçek bir kişi olduğu halde ticaret ünvanına bir şirket olduğu kanısını uyandıracak biçimde ekler yapan, şube olduğu halde merkezinin ticaret ünvanını belirtmeyen, ticaret ünvanını işletmeden ayrı olarak başkasına devreden, devralan ve kullanan satımcılar ve kişiler ağır para cezasına ya da hapis cezasına ya da bu cezaların ikisine birden mahkûm edilirler. Ayrıca ticaret ve sanayi odalarına üye olabilmek ve borsada işlem yapabilmek hakkından, bir yıldan beş yıla kadar olmak üzere, yoksun bırakılırlar ya da borsadan geçici olarak çıkarılırlar (Türk Ticaret Kanunu Madde-40 ve 53).

5.23. TİCARETTE TAĞŞİŞİN(x) MEN'İ (engellenmesi) VE İHRACATIN MURAKABESİ (denetlenmesi) VE KORUNMASI HAKKINDA KANUN (1705 sayılı)

İç ve dış ticaret çıkarlarını korumak ve ticaret malları üzerinde karıştırma (tağşiş) ve hilelere engel olmak üzere kökeni bitkisel, hayvansal ve madensel bütün maddeler ile bunların yarı yapılmış ve yapılmış ya da bunların bileşiminden oluşan maddelerin hazırlanmasına, yapımına, tarihine, belirli sınıf ve türlere ayrılmasına, ambalajlarına, kaplarına, alım satım ve ilotim ve korunmalarına ve bu konuda bağlı olacakları yönten ve koşullara ve bu gibi maddeler için özel ya da ulusal belirli bir işaret, harf, resim gibi ayırıcı maddeler için belirti (alâmet) ve açıklama konulması zorunluluğuna ilişkin önlemler almaya hükûmetin yetkisi vardır.

(x) Tağşiş; Karıştırmak, değersiz bir şey karıştırarak değerini düşürmek, saflığını bozmak.

Hükûmetin saptayarak yöntemine uygun bir şekilde ilân ettiği niteliklere ve koşullara uygun olmayan maddelerin satışı ve dışarı satılması (ihracı) yasaklanabilir. Bu konuda, denetim yetkisiyle görevlendirilenler, gerektiğinde denetledikleri maddelerden tüzüğün belirlediği yöntemlere göre belli miktarda örnek alabilirler. Ayrıca bu görevlilerin kuruluşun açık olduğu ve etkinlikte bulunduğu zamanlarda da yapım, satış ve depo yerlerinde denetlemelerde bulunmak yetkileri vardır. Denetimd yapan görevli bir rapor düzenleyerek bir örneğini mal sahibine, kuruluşun sahibi ya da temsilcilerine verir. Denetleme sonucunda üstte belirtildiği gibi, hükûmetin duyurusuna aykırı davrandıkları anlaşılanlar hakkında bir tutanak düzenlenip bir örneği 48 saat içinde mal sahibine, kuruluşun sahibi ya da temsilcilerine tebliğ olunur.

Hükûmetçe alınan kararlara ve tüzüklere aykırı davrananlar, satıncı (tacir) olsun ya da olmasınlar haklarında mahkemelerde (Asliye Ceza Mahkemelerince) eylemlerinin niteliğine göre ağır para cezasına mahkûm edilirler. Eğer eylemleri Türk Ceza Kanununda ya da başka kanunlarda daha ağır bir cezayı gerektiriyorsa o ceza uygulanır. Aykırı davranışlarını yineleyenler hakkında ise ağır para cezasının iki katı hükmolunur ve ayrıca hapis cezası verilir. Mahkemede verilen ceza kararı, masrafı hükümlüden alınmak suretiyle yerel gazetelerde ilân edilir. Satımcı olanların ad'ları da Ticaret Odasına "kara liste"ye alınmak üzere bildirilir. Hükûmetçe alınan önlem ve kararlara aykırı davranışlarda bulunmayı alışkanlık haline getirenler hakkında ise hem üstte belirtilen para ve hapis cezaları, hem de iki yıla kadar ticaretten yasaklama cezası uygulanır(x).

(x) Bu konuda Yargıtay Kararı:

"Sanık, çürük ayakkabı yaptığı (imal ettiği) ve satışa çıkardığı için 1705 sayılı Kanuna göre cezalandırılmıştır. Ancak ayakkabının vitrinden alınması durumunda, vitrinde kalmasının etkisiyle köselenin çatlayıp çatlamayacağının bilirkişilere sorulduktan sonra karar verilmesi gerekir".

"Bakanlar Kurulunca alınan kararda, yarı yapılmış ve yapılmış (imal edilmiş) deriler üzerine (Türk Malı) sözcüklerinin ve yapımevi ya da fabrika adının kolaylıkla silineneyecek şekilde damgalanacağı bildirilmesine rağmen sanıkta yakalanan yarı yapılmış derilerin üzerine yapımevi (imâlathane) adı ile (Türk Malı) sözcüklerinin damgalanmamış olduğu anlaşılmasına göre sanığın eylemi suçtur".

5.24. TİCARİ İŞLETME REHNİ KANUNU (1447 sayılı)

Ticaret ya da esnaf ve sanatkâr sicilinde kayıtlı bir ticari işletme üzerinde, Ticari İşletme Rehni Kanunu hükümlerine göre, rehin hakkı tesis edilir (kurulur)(x).

Ticari işletme rehni sözleşmesi:

a) Tüzel kişiliği olan ve sermaye şirketi olarak kurulmuş bulunan kredi kuruluşları,

b) Kredili satış yapan gerçek kişilerle, tüzel kişiliği olan kuruluşlar ve kooperatifler,

c) Ticari işletmenin maliki bulunan gerçek ve tüzel kişiler arasında yapılır.

Ticari işletme rehni aşağıdaki öğeleri kapsar:

1. Ticaret ünvanı ve işletme adı,
2. Rehnin tescili sırasında var olan ve işletmenin faaliyetine ayrılmış bulunan makina, araç, alet ve motorlu taşıt araçları,
3. İhtira beratları(xx), markalar, modeller, resimler ve lisanslar gibi sanayi ile ilgili haklar.

Taraflar ticaret ünvanı, işletme adı ve menkul işletme kuruluşu dışında kalan öğelerden bir ya da birkaçını rehnin dışında bırakabilirler.

Rehin sözleşmesi, ticari işletmenin kayıtlı bulunduğu sicil çevresindeki bir noterlikçe düzenlenir.

Rehin hakkı ticari işletme sahibinin ya da kredi kuruluşunun ya da alacaklının yazılı isteği üzerine ticari işletmenin kayıtlı bulunduğu Ticaret siciline ya da Esnaf ve Sanatkâr Siciline tescil ile doğar.

(x) Rehin; Bir alacağın (ya da ödünç verilen bir paranın) alınmasını sağlamak için borç ödeninceye kadar alacaklı elinde kalmak üzere borçlu tarafından alacaklıya verilen taşınır ya da taşınmaz bir karşılıktır (maldır).

(xx) İhtira beratı; Endüstriye ait bir aletin ya da yeni bir yöntenin keşfinde ya da kullanılmasında geliştirici bir yeniliğin yaratılması halinde bu aleti ya da yöntemi bulan (keşfeden) kişiye bundan sadece onun belli bir süre yararlanabilmesi için hükümetçe verilen belge.

Sözleşmenin yapıldığı tarihten itiberen 10 gün içinde tescil istenilir ve ilgili sicil memurluğunca bu işlem yerine getirilir.

Rehnin tescilinde, alacaklının ticaret ünvanı, açık adresi ve konutu, alacağın Türk lirası olarak tutarı, alacağın tutarı belli değilse ticari işletmenin ne tutar için teminat (güvence) oluşturacağı, alacak faizli ise faiz oranı kaydolunur.

Aynı ticari işletme üzerinde birden çok rehin kurulabilir. Alacaklıların hakları rehnin tescili sırasına göre belirlenir.

Alacaklının rehin hakkı, ticari işletmeyi devralan herkese karşı ileri sürülebilir.

Ticari işletme sahibi, işletmesini ya da rehne dahil edilen ayrı ayrı öğeleri (üstte belirtilen makina, araç, alet, ihtira beratları, markalar, modeller gibi) alacaklının onayı olmaksızın başkalarıyla değiştirir ya da temlik eder(x) ayni bir hakla(xx) sınırlandırır ya da alacaklıyı zarara uğratmak kasdıyla yıkar, kırıp döker ya da yok ederse, bu yüzden alacağını tamamen ya da kısmen alamayan alacaklının şikayeti üzerine, uğranılan zararın tutarı göz önüne alınarak, hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılır.

5.25. TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ, GREV VE LOKAVT KANUNU (2822 sayılı)

Bu kanunun amacı, işçilerin ve işverenlerin karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma koşullarını düzenlemek üzere, toplu iş sözleşmesi yapmalarının, uyuşmazlıkları barışçı yollarla çözümlemelerinin ve grev ve lokavt'ın ilkelerini yöntemlerini saptamaktır.

Toplu iş sözleşmesi, hizmet bağıtının yapılması, içeriği ve sona ermesi ile ilgili konuları düzenlemek üzere işçi sendikası ile işveren sendikası ya da sendika üyesi olmayan işveren arasında yapılan sözleşmedir. Toplu iş sözleşmesi yazılı olarak yapılmadıkça geçerli değildir. Toplu iş sözleşmeleri

(x) Temlik; Mülkiyet hakkını başkasına devretmektir.

(xx) Ayni hak; Eşya üzerinde doğrudan doğruya kesin olarak (mutlak olarak) egemenlik yetkisi veren ve herkese karşı ileri sürülebilen haklar. Ayni teminat, bir borcun ödenmesini sağlamak için gösterilen taşınır ya da taşınmaz rehni ifade eder; alacaklı rehin olarak gösterilmiş mal üzerinden alacağını almak hakkını taşır.

bir yıldan az ve üç yıldan uzun süreli olamaz. Toplu iş sözleşmesinden taraf işçi sendikasının üyeleri yararlanırlar.

İşçilerin topluca çalışmamak yoluyla işyerinde etkinliği (faaliyeti) durdurmak ya da işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacıyla aralarında anlaşarak ya da bir kuruluşun aynı amaçla topluca çalışmamaları için verdiği karara uyarak işi bırakmalarına "grev" denilir.

Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması durumunda işçilerin ekonomik ve sosyal durumlarıyla çalışma koşullarını korumak ya da düzeltmek amacıyla 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu hükümlerine uygun olarak yapılan greve "yasal grev-kanuni grev" denilir. Yasal grev için aranan koşullar gerçekleşmeden yapılan greve "yasa dışı grev" denilir. Siyasi amaçlı grev, genel grev ve dayanışma grevi yasa dışı grevdir. İşyeri işgali, iş yavaşlatma, verimi düşürme ve diğer direnişler hakkında yasa dışı grevin yaptırımları uygulanır.

Devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğüne, ulusal egemenliğe, Cumhuriyete, ulusal güvenliğe aykırı amaçla grev yapılamaz.

İşyerinde etkinliğin tamamen durmasına neden olacak biçimde, işveren ya da işveren vekilince kendi girişimi ile ya da bir işveren kuruluşunun verdiği karara uyarak işçilerin topluca işten uzaklaştırılmasına "lokavt" denilir.

Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması ve işçi sendikasınca grev kararı alınması durumunda 2822 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak yapılan lokavt'a "yasal lokavt" denilir.

Yasal lokavt için aranan koşullar gerçekleşmeden yapılan lokavt'a "yasa dışı lokavt" denilir. Siyasi amaçlı lokavt, genel lokavt ve dayanışma lokavtı "yasa dışı lokavt" tır.

Devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğüne, ulusal egemenliğe, Cumhuriyete, ulusal güvenliğe aykırı amaçla lokavt yapılamaz.

Aşağıdaki işlerde grev lokavt yapılamaz:

a) Can ve mal kurtarma işlerinde,
b) Cenaze ve kefenleme işlerinde,

c) Su, elektrik, havagazı, kömür, tabii gaz ve petrol sondajı, üretimi, arıtılması ve dağıtımı işlerinde,

d) Banka ve noterlik hizmetlerinde,

e) Kamu kuruluşlarınca yürütülen itfaiye, temizlik işleri ile şehir içi deniz, kara ve demiryolu ve diğer raylı toplu yolcu ulaştırma hizmetlerinde.

Aşağıdaki işyerlerinde grev ve lokavt yapılamaz:

a) İlaç yapan işyerleri dışında, aşı ve serum yapan (imâl eden) kuruluşlarla, hastane, klinik, senatoryum, prevantoryum, dispanser ve eczane gibi sağlıkla ilgili işyerlerinde,

b) Eğitim ve öğretim kurumlarında, çocuk bakım yerlerinde ve huzurevlerinde,

c) Mezarlıklarda,

d) Milli Savunma Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığınca doğrudan doğruya işletilen işyerlerinde.

Savaş durumunda, genel ya da kısmi seferberlik süresince grev ve lokavt yapılamaz.

Yasal grev ve lokavt'ın hizmet bağıtlarına etkisine gelince:

1. Yasal bir grev kararının alınmasına katılma, böyle bir kararın alınmasını teşvik etme, böyle bir greve katılma ya da böyle bir greve katılmaya teşvik etme nedeniyle bir işçinin hizmet bağıtı (akti) feshedilemez.

2. Yasal lokavt'a uğramış olan işçilerin hizmet bağıtlarından doğan hak ve borçları, lokavt'ın sona ermesine kadar askıda kalır.

İşveren yasal bir grevin ya da lokavt'ın süresi içinde, hizmet bağıtlarından doğan hak ve borçları askıda kalmış olan işçilerin yerine, hiçbir yolla sürekli ya da geçici olarak başka işçi alamaz ya da başkalarını çalıştıramaz.

Yasa dışı grev yapılması durumunda ise işveren, böyle bir grevin yapılması kararına katılan, böyle bir grevin yapılmasını teşvik eden, böyle bir greve katılan ya da böyle bir greve katılmaya ya da sürdürmeye teşvik eden işçilerin hizmet bağıtlarını, feshin bildirilmesine gerek olmaksızın ve herhangi bir tazminat ödemeye zorunlu bulunmaksızın bozabilir (feshedebilir).

Yasal bir grev kararında, grev kararına uyulup uyulmadığını denetlemek ve grev kararına uyulmasını sağlamak amacıyla işçi sendikası işyerinin giriş ve çıkışına "grev gözcüsü" koymaya yetkilidir. Aynı şekilde yasal bir lokavt kararı alınması durumunda da işveren sendikası lokavtın kapsamına giren işyerlerine gözcüler göndermeye yetkilidir.

Bu kanuna ilişkin "Ceza Hükümleri" 68 ve ardı sıra gelen maddelerde belirlenmiştir.

Toplu iş sözleşmelerine yasaya aykırı olarak hüküm koyanlar hakkında; toplu iş sözleşmelerinde tarafların anlaşmalarını sağlamak için mahkemelerce arabulucu olarak atanmış bulunanların bu görevi yapmaktan kaçınmaları durumunda bu kişiler hakkında; Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununda belirtilen koşullar gerçekleşmeden grev ya da lokavt kararı verenlerle, bunu teşvik edenler, zorlayanlar ya da propogandasını yapanlar hakkında; grev ya da lokavt kararının Kanuna uygun olarak alınmasına karşın kanunda yazılı koşullar ve yöntemler dışında uygulanması durumunda bu kararı uygulayanlar, uygulanmasına ya da devamına zorlayanlar ya da teşvik edenler ya da bu yolda propoganda yapanlar hakkında; grev ve lokavtın sürekli ya da geçici olarak yasaklandığı işlere ya da işyerlerine ilişkin olarak grev ya da lokavt kararı verenler, kararı kaldırmayanlar, teşvik edenler, zorlayanlar ya da propogandasını yapanlar ve böyle bir grev ve lokavt kararının uygulanması durumunda bunlara katılmaya ve devama zorlayanlar ya da teşvik edenler ya da bu yolda propoganda yapanlar ile grev ya da lokavta katılanlar ya da devam edenler hakkında; yasa dışı greve katılanlar ya da devam edenler hakkında; siyasi amaçlı grev ya da lokavt yapanlar, genel grev ya da lokavt yapanlar, dayanışma grevi ya da lokavtı yapanlar, işyerini işgal edenler, işi yavaşlatanlar, verimi düşürecek ve üretimi aksatacak nitelikte her türlü direnişte bulunanlar, bir grev ya da lokavtın ihtiyati tedbir yoluyla durdurulmasına ilişkin mahkemece verilen kararı uymayanlar hakkında; yasama, yürütme ve yargı organları ile merkezi ya da yerel yönetimlerce bir karar alınmasını ya da alınmış bir kararın değiştirilmesini ya da kaldırılmasını sağlamak ya da alınmış bir kararı protesto etmek amacıyla yasa dışı grev ya da lokavt kararı verenler, teşvik edenler, zorlayanlar ya da propogandasını yapanlar ve böyle bir grev ya da lokavtı uygulayanlar hakkında; Bakanlar kurulunun erteleme kararından sonra grev ya da lokavtı kaldırma kararı almayanlar, grev ya da lokavtı sürdüren, katılanlar, devama zorlayan ya da teşvik edenler hakkında; bir grev oylamasının sonucunu etkilemek amacıyla hile ya da tehdit ya da zor kullananlar

hakkında; grev ya da lokavt'ın uygulandığı işyerlerinden ayrılmayanlar, işyeri önünde ya da uyarıya karşın işyeri çevresinde topluluk oluşturanlar ile işçileri bu eylemlere zorlayan, teşvik eden ya da bu yolde propoganda yapanlar ve ayrıca grev ve lokavt süresince işyerinde çalışmak zorunda olup da bir özrü olmaksızın işyerinde çalışmayanlar hakkında; grev ve lokavtın uygulandığı işyerlerinde çalıştırmak zorunda olduğu (üretim ya da satışa yönelik olmamak koşuluyla niteliği bakımından sürekli olmasında teknik zorunluluk bulunan işlerde etkinliğin sürekliliğini, işyeri güvenliğinin sağlanmasını, makina ve demirbaş eşyanın, gereçlerin, ham madde, yarı mamul ve mamul maddelerin bozulmamasını, hayvan ve bitkilerin korunmasını sürdürmek için belli sayıda işçinin grev ve lokavt sırasında çalışmak, işverenin de bunları çalıştırmak zorunda olduğu) işçileri çalıştırmayan işveren ile Bölge Çalışma Müdürlüğünün yazılı iznini almadan yeni işçi alan işveren hakkında; yasal bir grevin süresi içinde hizmet bağıtlarından doğan hak ve borçları askıda kalmış olan işçilerin yerine işçi alan ya da başkalarını çalıştıran işverenle, işvereni bu yolda davranmaya zorlayan ya da teşvik eden ya da propogandada bulunanlar hakkında; yasal bir grev ya da lokavt süresince greve katılan ya da lokavta uğrayan işçileri konutlarından çıkaran ya da bu konutların su, gaz, aydınlatma ya da ısıtma hizmetlerini kesen işveren ya da işvereni bu yolda davranmaya zorlayan ya da teşvik eden ya da bunun için propoganda yapanlar hakkında; grev ilân edilmiş olan işyerinde işçi sendikasının mensubu olmayan kimseleri grev gözcüsü olarak koyanlar ya da işçi sendikasının mensubu olmaksızın grev gözcülüğü yapanlar, grev uygulanan işyerinde "Bu işyerinde grev vardır" lokavt uygulanan işyerinde de "Bu işyerinde lokavt vardır" deyimleri dışında, işyerleri çevresine afiş, pankart gibi ilân araçlarını asan ya da yazı yazanlarla, işyeri ve çevresinde kulübe, baraka, çadır gibi barınma yerleri yapanlar ya da yaptıranlar hakkında; grev ya da lokavt kararını yasaya uygun olarak ilân etmeyenler, bu konuda yetkililere bilgi vermeyenler ve uygulanmakta olan bir toplu iş sözleşmesinin yorumuna ilişkin olarak mahkemece verilmiş ve kesinleşmiş karara uymayanlar hakkında hapis ya da ağır para cezası ya da hapis ve ağır para cezası hükmolunur.

5.26. TURİZMİ TEŞVİK KANUNU (2634 sayılı)

Bu kanunun amacı; turizm sektörünü düzenleyecek, geliştirecek, dinamik bir yapı ve işleyişe kavuşturacak düzenin kurulmasını ve önlemlerin alınmasını sağlamaktır.

Ayrıca bu kanun, turizm hizmeti ile bu hizmetin gereği turizm bölgeleri, turizm alanları ve turizm merkezlerinin saptanması ile geliştirilmelerine, turizm yatırım ve işletmelerinin teşvik edilmesine, düzenlenmesine ve denetlenmesine ilişkin hükümleri kapsar.

Turizm sektöründe; Turizmi Teşvik Kanunu ve başka yürütmelikte (nevzuatta) yer alan teşvik tedbirleri ile birtakım ayrılıklardan (istisnalardan) yükümlülükler dışında bırakılmış olmaktan (muafiyetten) ve haklardan yararlanabilmek için Turizm Bakanlığından, turizm yatırım belgesi ya da turizm işletmesi belgesi alınması zorunludur.

Belgeli yatırımlara, Bakanlıkça belirlenen süreler içinde başlanması ve yatırımın tamamlanarak işletmeye açılması zorunluluğu vardır. Ancak, Bakanlıkça bu süreler uzatılabilir.

Belgeli işletmelerin, uygulayacakları fiyat tarifelerinin hazırlanmasına ve onaylanmasına ilişkin genel ilkeler Bakanlıkça belirlenir. İşletmeler en geç Temmuz ayı sonuna kadar bir sonraki takvim yılında uygulayacakları tarifelerini Bakanlığa göndermek zorundadırlar. Belgeli işletmelerde Bakanlıkca belirlenen ilkeler uyarınca onaylanmış tarifeler dışında başka bir tarife uygulanamaz. İşletmeler onaylanmış fiyat tarifelerini Bakanlıkça saptanan ilkelere uygun olarak kolayca okunabilecek bir yerde bulundurmek ve ayrıca istendiğinde göstermek zorundadırlar.

Belgeli yatırımcılar ve belgeli işletmeciler, belgeye konu kuruluşun tümünün ya da bir kısmının aynı amaçlarla kullanılmak üzere devredilmesi ya da kiraya verilmesi ve ortaklık statüsünün değiştirilmesi ile işletme konularının turizm işletmesi niteliğini koruması koşuluyla, kısmen ya da tamamen değiştirilmesi için Bakanlıktan izin almak zorundadırlar.

Ayrıca, belgeli yatırımlar kuruluş dönemlerinde yatırımlarına ilişkin gelişmeleri altı aylık dönemlerde, işletmeler ise ülke turizminin göstergelerinin belirlenmesinde kullanılacak verileri üçer aylık dönemlerde Bakanlığa bildirmekle yükümlüdürler.

Alkollü içki satışı ve talih oyunları konusunda belgeli işletmeler, Bakanlığın iznine bağlı olarak, alkollü içki satışı ve ruhsatlarına ilişkin hükümlerin dışında tutulurlar.

Bakanlık, belgeli turizm işletmesinin tamamlayıcı bir bölümü olmak koşuluyla talih oyunu oynatabilecek yerleri saptamak ve buraları işletecek kişilere izin vermek yetkisine sahiptir. Bu yerlere, yabancı pasaport taşıyanlarla dışında, kimlerin hangi koşullarla girebileceği Bakanlıkça belirlenir.

Belgeli işletmeler ile belge kapsamındaki yardımcı hizmet satış yerleri Bakanlıkça verilen belgede belirlenen çalışma süresi içinde resmi tatil, hafta sonu ve öğle tatillerinde de etkinliklerini (faaliyetlerini) sürdürürler.

Turizm Teşvik Kanunu çerçevesinde "Yat limanı işletmeciliği" yapacak gerçek ve tüzel kişiler Bakanlıktan gerekli belgeyi almak zorundadırlar. Ancak, yabancılarca kurulacak işletmelerde Türk uyruklu gerçek ya da tüzel kişilerle ortaklık koşulu aranır.

Turizm Teşvik Kanununun Beşinci Bölümü "Denetleme ve Cezalar" başlığını taşımaktadır.

Belgeli yatırım ve işletmelerin belgeye esas olan niteliklerini koruyup korumadıklarını denetleme yetkisi Bakanlığa aittir.

Turizm yatırım ve işletmelerinin yönetim işlerinde görülecek kusur, aksaklık ve eksiklikler için, belge sahibine denetimi yapan elemanlar ya da Bakanlıkça uyarma cezası verilir.

Uyarma cezasına karşın gerekli düzeltmenin yapılmaması ya da ikinci uyarma cezasını gerektiren aynı ya da ayrı eylemlerin ya da bir denetleme sırasında uyarma cezasını gerektiren birden çok eylemin saptanmasıyla Turizmi Teşvik Kanununda belirtilen ya da Bakanlıkça istenen bilgilerin süresi içinde verilmemesi ya da yanıltıcı bilgi verilmesi durumlarında para cezasına hükmolunur.

Onaylı fiyat tarifelerinin üzerinde fiyat uygulanması durumunda fazladan alınan ücretin on katı para cezası verilir.

Bakanlığa haber vermeden ve Bakanlıkça uygun görülmeyen nedenlerle bir yıl içinde işletmenin bir kısmının ya da tamamının otuz günden fazla süreyle kapalı tutulması durumunda para cezasına hükmedilir.

Ülke turizminin saygınlığını zedeleyen durumlarda ve müşterinin mal ya da can güvenliğinin sağlanmasında ağır kusur ve ihmalin saptanması durumunda para cezası verilir.

İşletmede, işletme sahibinin ya da sorumlusunun katkısı, kusuru ya da ihmaliyle suç işlendiğinin saptanması durumunda para cezasına hükmolunur.

Bir yıl içinde aynı ya da ayrı nedenlerle, en az iki kez para cezası alınış olup, yeniden cezayı gerektiren bir eylemin saptanması durumunda para cezasına hükmedilir.

Turizmi Teşvik Kanununa göre verilecek uyarma cezası kesindir.

Denetleme elemanlarınca verilen para cezalarına karşı 7 gün içinde Bakanlığa itiraz edilebilir. Bakanlık itiraz üzerine denetleme elemanlarınca verilen para cezalarını, aynen ya da değiştirerek ya da kaldırarak, en geç bir ay içinde kararına bağlar. Para cezalarına ilişkin Bakanlık kararına ve diğer cezalara karşı, belgeli işletmenin bulunduğu yargı çevresindeki idare mahkemesinde iptal davası açılabilir.

Turizmi Teşvik Kanununun 6.maddesine göre;

Turizm bölgelerinde ve turizm merkezlerinde, Devletin hüküm ve tasarrufu (kullanımı) altındaki yerlerin kamu yararına korunmasına ya da kamu yararına kullanılmasına katkıda bulunacak yapı ve tesisler; turizm yatırım belgesi, turizm işletmesi belgesi gibi belgelere sahip olmak koşuluyla, tapu kaydı aranmaksızın yapılabilir ve işletilebilir. Turizm bölgelerinde ve turizm merkezlerinde Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerde, bölgenin doğal ve kültürel özelliklerini bozmamak, turizm işletmelerine zarar vermemek ve imar planlarına uygun olmak ve Bakanlıktan izin almak koşuluyla kamuya yararlı diğer yapı ve tesisler yapılabilir ve işletilebilir. Deniz, göl ve akarsular ile kıyıları, özelliklerini bozucu ve yıpratıcı şekilde kullanılamaz. Bu yerlerden kum, çakıl ve taş alınması Bakanlığın iznine bağlıdır.

Üstte belirtilen madde hükümlerine aykırı davranışların saptanması durumunda hapis ya da ağır para cezasına ya da her ikisine birlikte hükmolunur.

Türk bayraklı yat'lar Türk ve yabancı uyruklu kişilere gezi, spor ve eğlence amacıyla kullanılmak üzere kiraya verilebilir. Bu şekilde kiralanan yat'ların

ticari amaçlı kullanımı yasaktır. Bu yasağa uymayanlar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

5.27. TÜRK PARASININ KIYMETİNİ KORUMA HAKKINDA KANUN (1567 sayılı)

Kambiyo(x), nukut(xx), esham(xxx) ve tahvilât(xxxx) alım ve satımının ve bunlar ile değerli madenler ve değerli taşlarla bunlardan yapılmış ya da bunları kapsayan her çeşit eşya ve değerlerin ve ticari senetlerle ödemeyi sağlamaya yarayan her çeşit araç ve belgelerin ülkeden çıkarılması (ihracı) ya da ülkeye sokulmasının (ithalinin) düzenlenmesi ve sınırlandırılmasına ve Türk parasının değerinin korunması için kararlar almaya Bakanlar Kurulu yetkilidir (Madde-1).

Bu kararlar (Türk Parası Kıymetini Koruma) başlığı altında Resmi Gazete ile Maliye Bakanlığının uygun göreceği başka yayın araçlarıyla yayımlanır ve ilân edilir. Bu kararlar, Resmi Gazeteden başka araçlarla yayınlanmış ve ilân edilmiş olsun olmasın metinlerinde yürürlük tarihi varsa o tarihten, yok ise Resmi Gazeteyle yayımlandığının ertesi gününden başlamak üzere Türkiye nin her tarafında yürürlüğe girer.

Gerçek ve tüzel kişilerin, I.maddeye göre Bakanlar Kurulunca alınan kararlara aykırı davranışta bulunmaları durumunda, eşya ve kıymetlerin değerine göre ağır para cezasına hükmolunur.

Bir kez olsa bile her çeşit mal, kıymet, hizmet ve sermaye ithal ve ihraç edenler ya da bu işlere aracı olanlardan, bu işlemlerinden doğan alacaklarını, I.madde uyarınca çıkarılacak kararlardaki hükümlere göre ve bu kararlarda belirlenen süreler içinde ülkeye getirmeyenler, ithalat ve ihracatla başka işlerinde döviz ya da Türk parası kaçırmak kastıyla danışıklı (muvazaalı) işlemlerde bulunanlar ya da bu çeşit işlemlere kalkışanlar (teşebbüs edenler) hakkında da ağır para cezası belirlenir.

(x) Kambiyo; yabancı para, çek, poliçe, kredi mektubu ve benzerlerinin alım satımı -yabancı bir ülkeye olan bir borcu ödemek için bankada yapılan para değiştirme ve gönderme işlemi- yabancı paraların ulusal para birimiyle ifade edilen fiyatı ya da ulusal paranın yabancı para birimiyle ifade edilen fiyatı.

(xx) Nukut; altın, gümüş ve madeni paralar.

(xxx) Esham; sahibine belli bir zamanda, belli bir parayı ve bunun faizini ödeme yükümlülüğünü (taahhüdünü) gösteren hisse senetleri.

(xxxx) Tahvil(çoğulu tahvilât); Devletin ya da bir ortaklığın ödünç para almak için çıkardığı, eşit değerde ve üzerinde bu değeri yazılı, yıllık faiz getiren senet.

Bu eylemlerin tekrarı durumunda verilecek cezalar iki kat olarak hükmedilir. Yakalanan eşya ve kıymetlerin zoralımına (müsaderesine) karar verilir. Yakalanamadığı için zoralımı olanaklı bulunmayan durumlarda eşya ya da kıymetin sürüngeri (rayici) kadar tazminata hükmedilir.

Göçmenlerin ve sığınanların (mültecilerin) taşınır ve taşınmaz mallarının tutarı ve ellerindeki paralar karşılığında yapacakları ithalat (ülkeye sokulması) Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun hükümlerine bağlı tutulmuştur. Ülke dışındaki mal varlıklarının saptanması ve belgelendirilmesi, getirilecek malların cinsi ve çeşidi ve ülkeye sokulabilmesi için başvuru zamanı ve Maliye Bakanlığınca verilecek izinlerin geçerlik süresi ve konuyla ilgili başka özellikler ayrı bir Bakanlar Kurulu kararıyla saptanır.

1567 sayılı bu kanuna aykırı eylemleri bildirenlere (ihbar edenlere) ve suç kanıtlarının (delillerinin) saptanmasında hizmeti görülenlere, hangi durumlarda ikramiye verileceği ve verilecek ikramiyenin tutarı ve oranı Bakanlar Kurulu kararıyla saptanır.

1567 sayılı Kanunun 1.maddesine göre Bakanlar Kurulunca alınan kararlarda lehe değişiklik yapılması ya da bu kararların yürürlükten kaldırılması durumlarında; değiştirilen ya da kaldırılan kararlara aykırı davranışta bulunmuş olanlar hakkında, failin (suç işleyenin) lehine (yararına) olan kararlar ve kanun hükümleri uygulanır ve yerine getirilir (infaz olunur).

5.28. TÜRK TİCARET KANUNUNUN İLGİLİ HÜKÜMLERİ

1. Şirketler:

a) Anonim Şirket; sermayesi en az 500.000 TL. ve kurucusu en az beş kişi olan, sermayesi belirli paylara bölünmüş, borçlarından dolayı yalnız şirketin varlığıyla sorunlu bulunan bir şirket türüdür (Türk Ticaret Kanunu Madde-269-474).

b) Kollektif Şirket; ticari bir işletmeyi bir ticaret ünvanı altında işletmek amacıyla gerçek kişilerce kurulan ve ortaklardan hiçbirinin sorumluluğu şirket alacaklılarına karşı sınırlanmamış olan bir şirket türüdür (Türk Ticaret Kanunu Madde-153-242).

c) Adi Komandit Şirket; ticari bir işletmeyi bir ticaret ünvanı altında işletmek amacıyla kurulan ve şirket alacaklılarına karşı bir ya da bir kaçının sorumluluğu sınırlanmamış, diğer ortak ya da ortakların sorunluluğu belirli bir sermaye ile sınırlandırılmış olan bir şirket türüdür (Türk Ticaret Kanununu 243-268). Bu şirketin iki türü vardır. (Adi Komandit Şirket), (Hisseli Komandit Şirket).

Sorumlulukları sınırlanmamış olan ortaklara (komandite), sorumluluğu sınırlanmış bulunan ortaklara (komanditer) adı verilir. Komandite ortaklar gerçek kişilerdir. Komanditer ortaklar ise tüzel kişilerdir. Hisseli komandit şirket, sermayesi paylara bölünmüş ve ortaklardan bir ya da birkaçı şirket alacaklılarına karşı bir kollektif şirket, diğerleri bir anonim şirket ortağı gibi sorumlu olan çirkettir.

d) Limited Şirket; iki ya da daha çok gerçek ya da tüzel kişilerce bir ticaret ünvanı altında kurulan ve ortaklarının sorumluluğu koymayı üstlendikleri sermaye ile sınırlı olan ve ana sermayesi belli bir şirket türüdür. Ortak sayısı elli kişiden çok olamaz. Ana sermayesinin en az on bin lira olması gerekir. Ana sermayeye ilişkin olarak, anonim şirketlerde olduğu gibi, pay (hisse) senedi çıkarılamaz. Şirket ana sözleşmesi yazılı olarak düzenlenir ve bütün kurucuların imzaları noterlikçe onanır. Şirketin kuruluşu için Ticaret Bakanlığından izin almak gerekir. Limited şirketler, anonim şirketler gibi yasaca yasak olmayan her çeşit ekonomik amaç ve konular için kurulabilirler. Ancak sigortacılık yapamazlar (Türk Ticaret Kanunu 503-556).

Anonim ve limited şirketler işletme konularını açıkca göstermek ve (Türk), (Türkiye), (Cumhuriyet) ve (Milli) kelimelerini ticaret ünvanlarına koymak için Bakanlar Kurulundan karar almak koşuluyla ticaret ünvanlarını serbestçe seçebilirler. Ancak ticaret ünvanlarında (limited şirket), (anonim şirket) sözcüklerinin bulunması zorunludur.

e) Adi Şirketler; iki ya da daha çok kişinin ortak bir amaca ulaşabilmek için oluşturdukları ortaklık şekline "adi şirket" denir.

Şirketin kuruluşu bir şekle bağlanmamıştır. Yazılı olabileceği gibi sözlü de olabilir. Bu şirket türü Borçlar Kanununda düzenlenmiştir (Borçlar Kanunu Madde-520).

Adi ortaklıklarda ünvan kullanma zorunluluğu yoktur. Ortaklardan hiç biri kendi adına şirketin amacına aykırı ve zararlı işleri yapamaz.

Her ortak para, alacak, mal ya da emeğini sermaye olarak koymak zorundadır. Sözleşmede açık bir hüküm yoksa, her ortağın sermayesi ne olursa olsun kâr ve zarar eşit olarak paylaştırılır.

Adi şirketin Ticaret Siciline tescil ve ilânı zorunlu değildir; isteğe bağlıdır.

f) Yabancı sermayeli şirketler; Dışarda yerleşik kişi ve kuruluşların Türkiye'de yatırım yapmaları ve ticari etkinlikte bulunmaları olasaklıdır. Ancak bu kişi ve kuruluşların anonim ya da limited şirket kurmaları, anonim ya da limited şirket statüsündeki mevcut şirketlere ortak olmaları (portföy yatırımları), teşvikli yatırımlar ve yönetim kurulu üyelikleri hariç olmak üzere 50.000 ABD doları tutarında yabancı sermaye getirmeleri şarttır.

Dışarıda yerleşik kişi ve kuruluşlar, Devlet Planlama Teşkilâtı Yabancı Sermaye Başkanlığınca verilen izin ya da izin ve teşvik belgelerinde yazılı olan ve buna göre Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde ilân edilen ana sözleşmelerinde belirtilen konularla sınırlı olmak koşuluyla her çeşit mal ve hizmet üretimine yönelik sanayi, ticari, zirai ve başka konularda etkinlikte bulunabilirler.

g) Yabancı uyruklu şirketler; Anonim ya da sermayesi paylara bölünmüş yabancı uyruklu şirketlerin Türkiye'de şube ya da acenta açarak etkinlikte bulunmaları Ticaret Bakanlığının iznine bağlıdır.

2. Kıymetli Evrak (Senetler):

Türk Ticaret Kanununa göre;
Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunlarda yazılı olan hak senetten ayrı olarak ileri sürülemez ve başkalarına da devredilemez.

Kıymetli evrakın borçlusu, ancak senedin teslimi karşılığında ödeme ile yükümlüdür.
Hile ya da ağır kusuru bulunmadıkça borçlu, vadesinde, senedin niteliğine göre alacaklı olduğu anlaşılan kimseye ödemede bulunmakla borcundan kurtulur.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

a) Nama yazılı senetler:

Nama yazılı senet, belli bir kişi adına yazılır; Ancak onun emrine kaydını içermez. Yasal olarak da emre yazılı senetlerden sayılmayan kıymetli evrak nama (ad'a) yazılı senet sayılır.

Borçlu, bu senedi, ancak elinde bulundurana ve senette adı yazılı olana ya da onun hukuki halefi olduğunu kanıtlayan kişilere ödemekle yükümlüdür. Bu durum kanıtlanmadığı halde ödemede bulunan borçlu senedin gerçek sahibi olduğunu kanıtlayan bir üçüncü kişiye karşı borcundan kurtulmuş olmaz.

b) Hamile yazılı senetler:

Senedin içeriğinden ya da şeklinden, hamili (elinde bulunduran) kim ise o kişinin hak sahibi sayılacağı anlaşılan her kıymetli evrak hamile (hamiline) yazılı senet sayılır.

c) Kambiyo senetleri:

1. Poliçe:

Poliçe; senet içeriğinde "poliçe" sözcüğünü ve eğer senet Türkçeden başka bir dille yazılmışsa o dilde poliçe karşılığı olarak kullanılan sözcüğü, belirli bir tutarın ödenmesi konusunda kayıtsız ve şartsız havaleyi, ödeyecek olan kişinin (muhatabın) adını ve soyadını, vade'yi, ödeme yerini, kime ya da kimin emrine ödenecek ise onun adını ve soyadını, keşide tarihi ve yerini, keşidecinin (poliçe, çek gibi ticari senetleri düzenleyen kişinin) imzasını kapsar.

Üstteki hususlardan birini içermeyen senet, aşağıda yazılı durumlar dışında, poliçe sayılmaz.

Vadesi (bir borcun ödenmesi için gösterilen süre) gösterilmeyen poliçenin görüldüğünde ödenmesi şart koşulmuş sayılır.

Ayrıca açıklanmış olmadıkça muhatabın (bir çeki ya da poliçeyi ödeyecek kimsenin) soyadı yanında gösterilen yer, ödeme yeri ve aynı zamanda da muhatabın ikametgâhı sayılır.

Keşide yeri gösterilmeyen poliçe, keşidecinin soyadı yanında gösterilen yerde keşide edilmiş sayılır.

Poliçe bizzat keşidecinin emrine yazılı olabileceği gibi bizzat keşideci üzerine ya da üçüncü bir şahıs hesabına da keşide edilebilir.

Poliçenin üçüncü şahsın konutunda (ikametgâhında) ödenmesi şart koşulabilir. Bu üçüncü şahsın konutu muhatabın konutunun bulunduğu yerde (adresli poliçe) ya da başka bir yerde (ikametgâhlı poliçe) bulunabilir.

Poliçe tutarı hem yazı ve hem de rakamla gösterilip de iki tutar arasında fark bulunursa yazı ile gösterilen tutar kabul edilir. Poliçe tutarı yalnız yazı ile ya da yalnız rakamla birkaç kez gösterilmiş olup da tutarlar arasında fark bulunursa en az olan tutar geçerli sayılır.

Keşideci, poliçenin kabul edilmemesinden ve ödenmemesinden dolayı sorumludur.

Her poliçe, açıkca emre yazılı olmasa bile, ciro ve teslim yoluyla devrolunabilir.

Cironun kayıtsız ve şartsız olması gerekir. Cironun bağlı bulunduğu her şart yazılmamış sayılır.

Kısmi ciro geçersizdir. Hamiline ciro beyaz ciro hükmündedir.

Bir poliçe; görüldüğünde, görüldükten belirli bir süre sonra, keşide gününden belirli bir süre sonra, belirli bir günde ödenmek üzere keşide olunabilir.

2. Bono ya da emre muharrer (yazılmış) senet:

Bono ya da emre yazılmış senet içeriği; bu sözcükleri ya da senet Türkçeden başka bir dilde yazılmışsa o dilde bono karşılığı olarak kullanılan sözcüğü, kayıtsız ve şartsız belirli bir tutarı ödemek vaadini, vadeyi, ödeme yerini, kime ve kimin emrine ödenecek ise onun adını ve soyadını, senedin düzenlendiği gün ve yeri, senedi düzenleyenin imzasını kapsar.

Aşağıda gösterilen durumlar saklı kalmak üzere, üstte belirtilen özelerden birini kapsamayan bir senet bono sayılmaz.

Vadesi gösterilmemiş olan bono, görüldüğünde ödenmesi şart olan bir bono sayılır.

Açıklık bulunmadığı takdirde senedin düzenlendiği yer, ödeme yeri ve aynı zamanda düzenleyenin konutu sayılır.

Düzenlendiği yer gösterilmeyen bir bono, düzenleyenin adı ve soyadı yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır.

3. Çek:

Çek; "çek" sözcüğünü ve eğer senet Türkçeden başka bir dille yazılmış ise o dilde "çek" karşılığı olarak kullanılan sözcüğü, kayıtsız ve şartsız belirli bir tutarın ödenmesi için havaleyi, ödeyecek kimsenin (muhatabın) adını ve soyadını, ödeme yerini, keşide gününü ve yerini, çeki çeken kimsenin (keşidecinin) imzasını kapsar.

Üstte gösterilen hususlardan birini kapsamayan bir senet aşağıda belirtilen durumlar dışında çek sayılmaz.

Çekte açıklık yoksa muhatabın adı ve soyadı yanında gösterilen yer, ödeme yeri sayılır. Muhatabın adı ve soyadı yanında birden çok yer gösterildiği takdirde çek, ilk gösterilen yerde ödenir. Böyle bir açıklık ve başka bir kayıt da yoksa çek muhatabın iş merkezinin bulunduğu yerde ödenir.

Keşide yeri gösterilmemiş olan çek, keşidecinin adı ve soyadı yanında yazılı olan yerde çekilmiş sayılır.

Türkiye'de ödenecek çeklerde muhatap olarak ancak bir banka gösterilebilir.

Diğer bir kimse üzerine çekilen çek, yalnız havale hükmündedir.
Çek; "emre yazılı" kaydıyla ya da bu kayıt olmadan belli bir kimseye, "emre yazılı değildir" kaydıyla ya da buna benzer bir kayıtla belli bir kimseye ya da hâmile ödenmek üzere keşide edilebilir.

Belli bir kimsenin yararına (lehine) olarak ya da "hâmiline" sözcüğünün ya da buna benzer başka bir deyimin eklenmesiyle keşide kılınan çek, hâmile yazılı bir çek sayılır.

Kimin yararına keşide edildiği gösterilmemiş olan bir çek, hâmile yazılı çek hükmündedir.

Çek, muhatabın konutunda ya da başka bir yerde üçüncü bir şahıs tarafından ödenmek üzere keşide edilebilir; ancak bu üçüncü şahsın bir banka olması şarttır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Açıkca "emre yazılı" kaydıyla ya da bu kayıt olmadan belli bir kimse yararına ödenmesi şart kılınan bir çek, ciro ve teslim yoluyla devredilebilir.

"Emre yazılı değildir" kaydiyle ya da buna benzer bir kayıtla belli bir kimse yararına ödenmesi şart kılınan bir çek ancak alacağın temliki(x) yoluyla devredilebilir ve bu devir, alacağın temlikinin hukuki sonuçlarını doğurur.

Ciro, keşideci ya da çekten dolayı borçlu olanlardan herhangi biri yararına da yapılabilir. Bu kimseler çeki yeniden ciro edebilirler.

Cironun, kayıtsız ve şartsız olması gerekir. Ciro, şartlara bağlı tutulmuşsa bunlar yazılmamış sayılır.

Kısmi ciro ve muhatabın cirosu geçersizdir.

Hâmiline yazılı ciro beyaz ciro hükmündedir.

4. Haksız Rekabet:

Haksız rekâbet; aldatıcı davranışlarla ya da iyi niyet kurallarına aykırı başka yollarla ekonomik rekabetin her çeşit kötüye kullanılmasıdır.

İyi niyet kurallarına aykırı davranışlar özellikle şunlardır:

1. Başkalarını ya da onların mallarını, iş ürünlerini, etkinliklerini ya da ticari işlerini yanlış, yanıltıcı ya da gereksiz yere incitici anlatımlarla kötülemek,

2. Başkasının ahlâkı ya da mali gücü hakkında gerçeğe aykırı bilgi vermek,

3. Kendi kişisel durumu, malları, iş ürünleri, ticari etkinliği ya da ticari işleri hakkında yanlış ya da yanıltıcı bilgi vermek ya da üçüncü şahıslar hakkında aynı şekilde davranarak rakiplerine göre onları üstün duruma getirmek.

4. Derece (paye), şahadetname (yetki belgesi) ya da ödül almadığı halde bunlara sahip imişcesine davranarak ayrıcalıklı yeteneğe erişmiş bulunduğu kanısını uyandırmaya çalışmak ya da buna uygun olan yanlış ünvan ya da mesleki ad'lar kullanmak,

---

(x) Alacağın temliki; Yasada engelleyici bir hüküm bulunmadıkça, borçlunun rızası olmaksızın, alacaklının alacağını üçüncü bir şahsa devretmesi.

5. Başkasının malları, iş ürünleri, etkinliği ya da ticaret işletmesiyle benzeşimler oluşturmaya çalışmak ya da buna uygun bulunan önlemlere baş vurmak, özellikle başkasının haklı olarak kullandığı ad, ünvan, marka, işaret gibi tanıtma araçları kullanmak ya da benzeşimlere (iltibasa) yol açan malları, durumu bilerek ya da bilmeyerek, satışa çıkarmak ya da kişisel gereksinimden başka her nedenle olursa olsun elinde bulundurmak,

6. Üçüncü kişilerin çalışanlarına, vekillerine ya da başkayardıncılarına, onları görevlerini yapmamaya yönelterek kendisine ya da başkasına çıkarlar sağlamak amacıyla ya da bu gibi çıkarları sağlamaya elverişli olacak biçimde, kazanmış (müstehak) olmadıkları çıkarlar sağlamak ve vadetmek,

7. Çalışanları, vekilleri ya da yardımcı kimseleri kandırarak, çalıştıranın ya da vekili olduğu kişilerin yapım (imalât) ya da ticaret sırlarını açıklattırmak ya da ele geçirmek,

8. İyi niyet kurallarına aykırı bir biçimde elde ettiği ya da öğrendiği yapım ya da ticaret sırlarından haksız yere yararlanmak ya da onları başkalarına yaymak,

9. İyi niyet sahibi kimseleri kandırabilecek şekilde gerçeğe aykırı iyi hal ve iktidar şuhadetnameleri vermek,

10. Rakipler hakkında da geçerli olan kanun, tüzük, sözleşme ya da mesleki ya da yerel adetlerle belirlenmiş bulunan iş hayatı şartlarına uymamak (Türk Ticaret Kanunu Madde-57).

Haksız rekabet durumunda hukuki ve cezai sorumluluklar söz konusu olur.

1. Hukuki sorumluluk:

Haksız rekabet yüzünden müşterileri, kredisi, mesleki saygınlığı, ticari işletmesi ya da başka ekonomik çıkarları bakımından zarar gören ya da böyle bir tehlikeyle karşı karşıya kalan kimse; eylemin haksız olup olmadığının saptanmasını, haksız rekabetin engellenmesini, haksız rekabetin sonucu olan maddi durumun ortadan kaldırılmasını, haksız rekabet yanlış ya da yanıltıcı beyanlarla yapılmışsa bu beyanların (söylemelerin) düzeltilmesini, kusur varsa zarar ve ziyanın ödettirilmesini, manevi tazminat verilmesini dava açarak isteyebilir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Haksız rekabet yüzünden ekonomik çıkarları sarsılan müşteriler de dava açabilirler.

Haksız rekabet eylemi, hizmet ya da işlerini gördükleri sırada çalışanlarca ya da işçilerce işlenmiş olursa, bunları çalıştıranlara karşı da dava açılabilir.

Haksız rekabet basın aracılığıyla işlenmiş ise eylemin haksız olup olmadığının saptanması, haksız rekabetin engellenmesi, haksız rekabetin sonucu olan maddi durumun ortadan kaldırılması, haksız rekabet yanlış ya da yanıltıcı bildirmelerle yapılmışsa bu bildirmelerin (beyanların) düzeltilmesi için dava açılabilir. Bu davalar, yazı sahibi ya da ilân veren aleyhine açılır. YAzı ya da ilân, yazı sahibinin ya da ilânı verenin haberi olmaksızın ya da rızalarına aykırı olarak yayınlanmışsa, yazı sahibinin kim olduğu ya da ilân veren kimse açıklanmazsa ya da başka nedenlerle yazı sahibi ya da ilân verenin ortaya çıkarılması olanaksızsa, bu davalar yazı işleri müdürü ya da ilân söz konusu ise ilân servisi şefi ya da ilân servisi şefi gösterilmemişse ya da yoksa yayımcı, yayımcı da gösterilmemişse basınevi aleyhine de açılabilir.

Mahkeme, davayı kazanan tarafın isteğiyle masrafı haksız çıkan taraftan alınmak üzere hükmün kesinleşmesinden sonra ilân edilmesine karar verebilir.

Bu davaların zamanaşımı süresi, davaya hakkı olan tarafın bu hakların doğumunu öğrendiği günden itibaren bir yıl ve her halde bunların doğumundan itibaren üç yıl geçmekle sona erer. Ancak cezayı gerektiren bir eylem söz konusu olursa, ceza zamanaşımı süresi hukuk davaları bakımından da geçerlidir.

Dava hakkını kullanan kimsenin başvurusu üzerine mahkeme, durumun olduğu gibi bırakılmasına ya da haksız rekabetin sonucu olan maddi durumun ortadan kaldırılmasına, haksız rekabetin engellenmesine ya da yanlış ya da yanıltıcı bildirmelerin düzeltilmesine ve gerekli diğer önlemlerin alınmasına (ihtiyati tedbir) yoluyla karar verebilir.

2. Cezai sorumluluk:

1. Üstte belirtilen 57.maddenin 1,2,4,5,6,8 ve 9.bendlerinde yazılı haksız rekabet eylemlerinden birini kasten işleyenler,

2. Kendisinin bir akit yapma konusundaki irade bildirmesinin ve önerilerinin rakiplerininkine yeğlenmesi için kişisel durumu, malları, iş ürünleri, ticari etkinlikleri ve işleri hakkında kasten yanlış ya da yanıltıcı bilgi verenler,

3. Çalışanları, vekilleri ya da diğer yardımcı kimseleri, çalıştıranın ya da vekâlet veren kimsenin yapım ya da ticaret sırlarını açıklamalarını ya da ele geçirmelerini sağlamak için kandıranlar,

4. Çalıştıranlardan ya da vekâlet veren kimselerden, işçilerinin ya da çalışanlarının ya da vekillerinin, işlerini gördükleri sırada cezayı gerektiren bir haksız rekabet eylemini işlediklerini öğrenip de bu eylemi engellemeyen ya da gerçeğe aykırı bildirmeleri düzeltmeyenler,

hukuk davasını açma hakkı bulunanlardan birinin şikayeti üzerine ceza mahkemesince hapis ya da ağır para cezasıyla ya da her ikisiyle birlikte cezalandırılırlar.

Haksız rekabetin engellenmesi hakkındaki kesinleşmiş ilâma (mahkeme kararına) rağmen haksız rekabet eylemine aynen ya da birtakım değişikliklerle devam eden kimse üstteki cezadan daha çok hapis ve ağır para cezasına çarptırılır ve suçlu hakkında doğrudan doğruya (re'sen) kovuşturma yapılır.

Tüzel kişilerin işleri görülürken bir haksız rekabet eylemi işlenirse üstte belirtilen cezaları içeren madde hükmü, tüzel kişi adına davranmış olan ya da davranması gerekmiş bulunan organın üyeleri ya da ortaklar hakkında uygulanır. Ancak, para cezası ve masraflardan tüzel kişi bu gerçek kişilerle birlikte zincirleme olarak (müteselsilen) sorumlu olur.

5.29. TÜRKİYE RADYO VE TELEVİZYON KANUNU (2954 sayılı)

Bu kanunun amacı, radyo ve televizyon istasyonlarının kurulmasına, işletilmesine, yayınlarının düzenlenmesine, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunun ve Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin temel kuralları ve yöntemleri belirlemektir.

Kanunun 63.maddesi "Ceza Hükümleri" içermektedir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Bu maddeye göre;

a) Bu kanuna aykırı olarak radyo ya da televizyon istasyonları ve tesisleri kuranlar ve işletenler hapis cezasına çarptırılırlar. Bu eylemleri iç ve dış güvenliğin söz konusu olduğu olağanüstü hallerde, sıkıyönetim süresince ya da savaşta işleyenler ise ağır hapis cezasına mahkûm edilirler. Her iki durumda da tesislerin zoralımına (mücaderesine) karar verilir.

b) Radyo ve televizyon alıcı aygıtlarının yapım (imal) ve ülkeye dışardan getirilmesi (ithali) Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunun önerisi ve Bakanlar Kurulunca çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenen standartlara uygunluk bakımından Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunun iznine bağlıdır. Bu standartlara uymayan aygıtların yapımına ve ithaline izin verilmez. Ancak Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunca onaylanmış araştırma, geliştirme etkinlikleri kapsamına giren prototip yapımlar ve bu yapımlar amacıyla yapılacak dışalım (ithalât) bu hükmün dışındadır.

Dışalımcılar ve yapımcılar, dışardan getirdikleri (ithal ettikleri) ya da yaptıkları (imal ettikleri) aygıtların tanımları için gerekli her çeşit teknik nitelik ve bilgileri, kullanma açıklamalarını ve montaj çizemlerini (şemalarını) dışardan getirildiğinde ya da yapıldığında, model değişikliği ya da aygıt üzerinde değişiklik yapılması durumunda derhal bu değişikliklere ya da değiştirmelere (tadilâta) ilişkin belgeleri, Radyo ve Televizyon Yüksek Kuruluna bildirmekle yükümlüdürler.

Üstte (b) bölümünün ilkinde belirtilen hükümlere aykırı olarak standartlara uymayan aygıt yapanlar ya da dışardan getirenler hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

(b) bölümünün ikincisinde belirtilen zorunluluklara uymayan her çeşit radyo ve televizyon alıcı aygıtlarını yapanlar ve dışardan getirtenler hapis ve ağır para cezasına mahkûm edilirler.

Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu 3.maddesinde "Video"nun tanımını yapmıştır. Bu tanıma göre video, televizyon yayınlarını alıp, kaydetmeye ve bir ekran aracılığıyla izlettirmeye yarayan bir aygıttır.

Video film ya da müzik show'un özel ya da genel yerlerde oynatılması ve gösterilmesi durumunda suç oluşup oluşmayacağı konusu önem kazanmaktadır. Özel yerlerde oynatılıp gösterilmesi suç oluşturmaz. Ancak video film'in konusu açık saçık (müstehcen) ve ahlâka aykırı ise genel yerlerde gösterilmesi suç oluşturur. Bu suçun yaptırımı Türk Ceza Kanununun 426.ncı maddesinde yer almıştır.

Türk Ceza Kanununun 426.maddesine göre; halkın ar ve haya (utanma) duygularını inciten ya da cinsel isteklerini uyandırıcı ve sömürücü nitelikte genel ahlâka aykırı "televizyon ve teyp bandları"nı ya da "sinema ya da projeksiyon" filmlerini gösterenler ya da gösterilmesini sağlayanlar, bilerek dağıtanlar, satanlar ya da dağıttıran ya da sattıranlar, bir yerden bir yere gönderenler ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ayrıca zoralıma karar verilir ve yok edilir.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 38.maddesinde;
"Bütün fikir ve sanat eserlerinin, yayımlanma veya kâr amacı güdülmeksizin şahsen kullanmaya mahsus (özgü) belli sayıda nüshalara münhasır (sınırlı) kalmak şartıyla, çoğaltılması mümkündür (olanaklıdır). Ancak ses ve görüntü tekrarına yarayan vasıtalarla (araçlarla) alınmış sinema filmleri, video kasetleri ve benzerleri hakkında bu hüküm uygulanmaz" denilmektedir.

41.maddesinde de;
"Ancak özel olarak işaretlenmemiş plâk, video kaset ve ses kasetlerinden sahibinin veya yetkili kıldığı hallerde meslek birliğinin uygun bir bedeli tazminat olarak isteme hakları saklıdır" hükmü yer almaktadır.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun yaptırıma bağladığı suçlar;

a) Manevi haklara karşı işlenen suçlar (Eseri topluma sunma yetkisine tecavüzden söz edilmekte olup, esere ya da çoğaltılmış sayılarına eser sahibinin izni olmadan ad koymayı, başkasının eserini kendi eseri olarak göstermeyi ya da başka türlü değiştirmeyi, kaynak göstermemeyi ya da aldatıcı, yetersiz biçimde göstermeyi içeren suçlar),

b) Mali haklara karşı işlenen suçlar (işletme, çoğaltma, yayma, temsil, radyo ile yayın gibi haklara karşı işlenen suçlar).

Manevi haklara tecavüzle ilgili olarak adıgeçen kanunun 71.maddesinde ceza hükmü yer almaktadır.

Bu kanunun hükümlerine aykırı olarak kasten;

1) Alenileşmiş (ortaya çıkmış-açıklanmış) olsun ya da olmasın, yapıt (eser) sahibinin ya da halefinin yazılı izni olmadan bir yapıtı topluma sunan ya da yayımlıyan,

2) Sahibinin ya da halefinin yazılı izni olmadan, bir yapıta ya da çoğaltılmış sayılarına ad koyan,

3) Başkasının yapıtını kendi yapıtı ya da kendisinin yapıtını başkasının yapıtı olarak gösteren ya da başkasına ait bir yapıtı çoğaltıp elde edilen örneklerine asıl yapıt sahibinin adını koymayan ya da yapıtın bir örnek ya da işlenme olduğunu açıkça gösterməyen,

4) Yayımlanmış yapıtlarla ilgili kaynak gösterilmemesi ya da yanlış ya da yetersiz ya da aldatıcı kaynak gösteren

kimseler hapis ve ağır para cezasına çarptırılırlar.

Mali haklara tecavüzün yaptırımı 72.maddede düzenlenmiştir.

Hak sahibinin yazılı izni olmaksızın bu kanuna aykırı olarak kasten;

1) Bir yapıtı herhangi bir şekilde işleyen,
2) Bir yapıtı herhangi bir şekilde çoğaltan,
3) Bir yapıt ya da işlenmelerinin kendi tarafından çoğaltılmış sayılarını satan ya da satışa ya da piyasaya (tedavüle) süren,
4) Bir yapıtı ya da işlenmelerini temsil ya da sergileyen ya da genel yerlerde gösteren ya da radyo ya da buna benzer aygıtlar ile yayan

kimselere hapis ve ağır para cezası verilir.

Kanunun 73.maddesinde de ceza hükümleri yer almıştır. Kasten, bu kanuna aykırı olarak çoğaltıldığını bildiği bir yapıtı satışa çıkaran ya da bu yapıttan kâr sağlamak için herhangi bir yolla yararlanan; bu kanun hükümlerine aykırı olarak satışa çıkarıldığını bildiği bir yapıtı başkalarına satan ya da herhangi bir şekilde kâr sağlamak amacıyla yararlanan; üzerinde kullanım hakkı bulunmadığını bildiği yapıtın mali hakkını ya da ruhsatını başkasına devreden, veren, rehin eden ya da herhangi bir kullanımın konusu yapan, kendisine

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ 1883

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

sözleşme ya da kanunla tanınan miktardan çok nüsha çoğaltan ya da çoğaltıran hapis ve ağır para cezasına çarptırılır.

3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanununun 11.maddesinde bu yapıtlarla ilgili yaptırımlara yer verilmiştir.

Yaptırımları belirtmeden önce bu kanunda geçen deyimleri açıklamak gerekir.

a) Eser; Film, video, ses taşıyıcıları ve benzerleri üzerine kaydedilmiş hareketli ya da sesli düşün ve sanat ürünlerini,

b) Denetim; Devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğü, ulusal egemenlik, cumhuriyet, ulusal güvenlik, kamu düzeni, genel güvenlik, kamu yararı, genel ahlâk ve genel sağlık açısından suç ya da suça teşvik öğesini kapsamaması, ulusal kültür, örf ve adetlerimize uygunluğu yönünden bu kanunda tanımlanan yapıtların yetkililerce incelenmesini,

c) Film; Sesli ve görüntülü ya da sadece görüntülü olarak hazırlanmış ticari amaçlı yapıtlarla tanıtıcı, öğretici ve teknik nitelikte olan ya da günlük olayları saptayan her çeşit hareketli sinema yapıtı ve benzerlerini,

d) Video; Üzerindeki elektro manyetik parçalara ses eşliğinde görüntü ya da sadece görüntü kaydedilmiş her çeşit hareketli gereci,

e) Ses taşıyıcısı; Üzerine sadece ses kaydedilmiş her çeşit plak, ses kaseti ve benzerlerini,

f) Bandrol; Yapıtların şerit, kaset ve dış ambalajı üzerine yapıştırılan ve sökülmesi durumunda yapıştırıldığı gerecin özelliğini kaybettiren ve üzerinde Bakanlık ile işletme belgesine sahip olanın özel işareti ve seri numarası yer alan etiketi (ses taşıyıcısında Bakanlık bandrolu ile işletme belgesi sahibinin özel işareti kullanılır),

g) Yapımcı; Yapıtları üreten ya da ülkeye getirten (ithal eden) gerçek ya da tüzel kişiler,

h) İşletmeci; Yapıtların toptan ve perakende dağıtımını, alım-satım ve kiralama işini yapan ya da birden çok kişinin izlemesi ya da dinlemesi için

herkese açık sinema ya da benzeri salonu işleten ya da kablolu yayın yapan kişiyi.

ı) Bakanlık: Kültür (ve Turizm) Bakanlığını

ifade eder.

Ceza hükümlerine gelince;

Yapıtların üretim ve ülkeye getirilmesi ile toptan dağıtımını yapacak gerçek ve tüzel kişilerin önceden Bakanlığa bilgi vermeleri şarttır.

Yapıtları ticari amaçla dağıtan, satan, kiraya veren, birden çok kişinin gösterimine sunan kimse işletmeci ruhsatı almak zorundadır.

Yapıtların çoğaltma, yayma ve gösterim hakkı işletme belgesi sahibine aittir. Hak sahibinin izni olmadıkça yapıtlar üzerinde her çeşit kullanımda (tasarrufta) bulunmak yasaktır.

Yapıtların, işletme belgesiz ya da bandrolsüz ya da bandrolleri ve işletme belgeleri olmasına rağmen aslına uygun olmayan şekilde gösterilmesi, mülki idare amirinin yapıtın dağıtım ve gösterimini yasaklamasına rağmen dağıtım ve gösterimin yapılması, yapıtın yapılan denetlenmesinde üstte (b) bölümündeki denetim konusundaki ilkelere aykırı bulunması ve yasaklanması suç konularını oluşturur.

Bu suçları işleyenler ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa göre; yapıt sahibinin hukuk davası açma hakkı da vardır. Yapıt sahibinin açabileceği davalar; el atmanın (tecavüzün) önlenmesi, kaldırılması davası, haksız rekabet ilkesinin çiğnenmesinden doğan davalar, tazminat davalarıdır.

5.30. VERGİ USUL KANUNU (213 sayılı)

Vergi Usul Kanunu hükümleri genel bütçeye giren vergi, resim ve harçlar ile özel idarelerine ve belediyelerine ait vergi, resim ve harçlar hakkında uygulanır.

Kamu gelirlerini sağlayan kaynaklardan en önemlisi devletin vergi alma yetkisi dolayısıyla devlet gücünü kullanarak aldığı vergiler, harçlar, resimler, vb. gelirlerdir.

Devletin gelir kaynakları;

1. Vergiler,
2. Harçlar,
3. Resimler,
4. Şerefiyeler (değerlendirme resmi),
5. Para cezaları ve vergi cezaları,
6. Vergi benzeri gelirler (parafiskal gelirler),
7. Mülk ve tesebbüs gelirleri,
8. Borçlanma (istikraz gelirleri),
9. Para işlemlerinden doğan gelirler,
10. Diğer gelirler (teknik yardımlar, bağışlar, krediler, vb.)

dir.

Kamu gelirleri içinde en önemlisi vergilerdir.

Vergiler, kamu hizmetlerinin gereği gibi yerine getirilebilmesi için devletin egemenlik hakkına dayanarak ve devlet gücünü kullanarak kişilerden ya da kurumlardan, kanunla aldığı para tutarlarıdır.

Verginin öğeleri;

a) Vergi, kamu hizmetlerinin görülebilmesi amacıyla alınır.

b) Vergi, genellikle belirli bir hizmet karşılığı olmadan alınan bir para tutarıdır. Devlete vergi veren, verdiği vergi tutarı kadar kendisine hizmet verilmesi isteğinde bulunamaz,

c) Vergi, devletin egemenlik hakkına dayanarak aldığı paralardır,

d) Vergi, kanuna dayanılarak alınır. Başka bir deyişle kanunsuz vergi olmaz.

Vergi çeşitlerini üç bölüme ayırmak olanaklıdır;

1. Gelir Vergileri (Kurumlar vergisi),
2. Servet Vergileri (Emlâk vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, veraset ve intikal vergisi, tereke vergisi, miras payı vergisi, emlâk alım vergisi, taşıt alım vergisi),

3. Harcama Vergileri (üretim-istihsal-muamele vergisi, toptan satış vergisi, perakende satış vergisi, katma değer vergisi).

Vergi cezaları konusuna gelince:

Vergi cezaları, gelir sağlama amacı taşımamakla birlikte sonuç bakımından mali birer gelir kaynağı durumuna dönüşürler. Vergi Kanunlarına aykırı olarak davranılması halinde alınan vergi cezalarının asıl amacı yükümlüleri doğruluk kurallarına uygun davranmaya zorlamak ve bu yolla verginin tam olarak alınmasını sağlamaktır. Böylece kesilen vergi cezaları devlet hazinesine girmekte ve bir gelir kaynağı olmaktadır. Vergi cezalarının başlıcaları kaçakçılık, kusur, ağır kusur, usulsüzlük ve kaçakçılığa teşebbüs suçlarından doğar.

Vergi cezaları, Vergi Usul Kanununun 344.maddesiyle 356.maddeleri arasında düzenlenmiştir.

1. Vergi Usul Kanununun 344.maddesi (Kaçakçılığı, yükümlü ya da sorumlu tarafından vergi kaybına neden olunmasıdır) biçiminde açıklamaktadır.

Bu konuları da şöyle belirtmektedir.

a) Vergi Kanunlarına göre tutulması zorunlu defterlere yazılması gerekenleri, vergi matrahının (bir verginin miktarını belirtmek için temel olarak alınan değerin) azalmasına yol açacak biçimde tamamen ya da kısmen diğer defter ya da kağıtlara yazmamak;

b) Sahte ya da içeriği bakımından yanıltıcı belgeler düzenlemek ya da bunları bilerek kullanmak,

c) Belgeleri değiştirmek, bozmak, asıllarına uygun olmayan belge ve örnekler düzenlemek ya da değiştirilmiş belgeleri, asıllarına uygun olmayarak düzenlenmiş belge ve örnekleri bilerek kullanmak;

d) Vergi kanunlarına göre tutulması zorunlu olan defter kayıtlarını değiştirmek, bozmak ya da bu defterlerde uydurma (mevhum) ad'lara hesap açmak ya da her çeşit hesap ve muhasebe hilelerini yapmak,

e) Vergi kanunlarına göre tutulması zorunlu olan defterlerin sahifelerini yok ederek yerlerine başka yapraklar koymak ya da hiç yaprak koymamak,

f) Vergi kanunlarına göre tutulması ve saklanması zorunlu olan defter ya da belgeleri yok etmek ya da gizlemek (varlıkları noterlik onay kayıtları ve başka durumlarla anlaşıldığı halde vergi incelemesine yetkili kimselere inceleme sırasında defter ve belgelerin verilmemesi gizleme demektir),

g) Bildirme (beyan) esasına dayanan yükümlülüklerde bildirge verme süresi ve ek süre geçtiği halde ticari, zirai ya da mesleki kazanç sahiplerinin kazançları ile ilgili etkinliklerinin vergi dairesinin bilgisi dışında bırakılması;

h) Bildirme üzerinden alınan vergilerde, yıllık olarak verilmesi gereken bildirgelerdeki vergi matrahının eksik bildirilmesi;

ı) Üstteki durumlar dışında kasten vergi kaybına neden olunması.

Vergi Usul Kanununun 345.maddesi, kaçakçılık yapan yükümlülere ve sorumlulara, kaçırdıkları verginin üç katı tutarında vergi cezası kesileceğini belirtmiştir. Bu cezalar Birinci sınıf tüccarlarla serbest meslek sahibi olanlara, ikinci sınıf tüccarlara ve bunlar dışında kalan yükümlü ve sorumlulara bu durumları göz önünde tutularak kanunda gösterilen en az para cezalarından aşağı verilemez.

346.maddeye göre; Bir yükümlüyü (mükellefi) ya da vergi sorumlusunu kaçakçılık yapmaya azmettirenlere, işlenen eylemler için yükümlüye ya da sorumluya uygulanacak cezanın aynı uygulanacaktır.

347.maddede ağır kusurdan söz edilmektedir; ağır kusur yükümlü ya da sorumlu tarafından vergi kaybına neden olunmasıdır.

a) Bildirim üzerinden alınan vergilerde yıllık olarak verilmesi gereken bildirgelerde vergi matrahının eksik bildirilmesi;

b) Vergilendirme dönemi ve tarh (vergi koyma) zamanı geçtiği halde götürü ticaret ve götürü serbest meslek sahibinin kazançları ile ilgili etkinliklerinin vergi dairesinin bilgisi dışında bırakılması;

c) Bildirge verme süresi ve ek süre geçtiği halde götürü gider usulüne tabi çiftçilerin zirai etkinliklerinin vergi dairesinin bilgisi dışında bırakılması;

d) Bildirge verme süresi ve ek süre geçtiği halde ücret, taşınmaz sermaye geliri, taşınır sermaye geliri ile başka kazanç ve gelirlerin vergi dairesinin bilgisi dışında bırakılması;

e) Ticari, zirai ve meslek kazanç sahiplerinin etkinliklerini vergi dairesine bildirmekle beraber, bildirge verme süresi ve ek süre geçtiği halde bildirge vermeneleri;

f) Yıllık olarak verilmesi gereken bildirgelerde, maddede belirtilen miktarları aşan verginin haksız yere geri verilmesine neden olunması ya da bu miktarlarda vergi mahsupları (vergi hesabına geçirilmesi) ya da indirimleri nedeniyle ödenmesi gereken verginin eksik hesaplanması;

'dır.

348.maddede "kusur"'un tanımı yapılmıştır. Kusur, kaçakçılık ve ağır kusur sayılan haller dışında herhangi bir yolla vergi kaybına neden olmaktır.

349.maddeye göre, ağır kusur işleyen yükümlülere ya da sorumlulara kaybettirdikleri verginin bir katı tutarında vergi cezası kesilir.

Mükerrer 349.maddeye göre de; kusur işleyen yükümlülere ve sorumlulara kaybettirdikleri verginin %50'si tutarında vergi cezası kesilir.

Yazmaya (tahrire) dayanan vergilerde, bildirmeye ilişkin yasal zorunlulukları süresinde yerine getirmeyerek kusur işleyen yükümlülere, kaybettirdikleri verginin %20'si oranında vergi cezası kesilir.

351.madde "usulsüzlüğü" tanımlamıştır. Usulsüzlük, vergi kanunlarının şekle ve usule ilişkin hükümlerine uymamaktır.

I.derecede usulsüzlükler:

a) Vergi ve harç bildirgelerinin süresinde verilmemiş olması;

b) Kanuna göre tutulması zorunlu olan defterlerden herhangi birinin tutulmamış olması;

c) Defter kayıtlarının ve bunlarla ilgili belgelerin doğru bir vergi incelemesi yapılmasına olanak vermeyecek derecede eksik, usulsüz ve karışık olması;

d) Kanuna göre tutulması zorunlu defterlerin ve yasal olarak saklanması zorunlu belgelerle evrakın yetkili memurlar tarafından istenildiği halde verilmemesi;

e) Çiftçiler tarafından muhtar ve ihtiyar heyetlerince yapılan çağrıya süresinde gelinmemesi;

f) Kanunun kayıt düzenine ilişkin hükümlerine uyulmaması;

g) İşe başlamanın zamanında bildirilmemesi;

h) Onanması zorunlu olan defterlerden herhangi birinin onama işleminin yaptırılmamış olması (yasal süreden bir ay geçtikten sonra onama işlemini yaptıranlar, yaptırmamış sayılırlar).

ı) Götürü matrahlar üzerinden salınan Gelir vergisinde, tarh zamanı geçtiği halde verginin tarh ettirilmemiş olması;,

i) Veraset ve intikal vergisi bildirgesinin, bildirge verme süresinin sonundan başlayarak on beş gün içinde verilmesi gerektiği ve yükümlüye ayrıca tebliğ edilmek koşuluyla yeniden on beş günlük bir süre verildiği durumlarda ikinci on beş günlük süre içersinde bildirge verilmiş olması,

'dır.

2.derece usulsüzlükler;

a) Veraset ve intikal vergisi bildirgesinin süresinin sonundan başlayarak on beş gün süre içinde verilmiş olması (Emlak vergisi bildirgesinin ek süre içinde verilmiş olması),

b) Ekim ve sayım bildirgelerinin süresi içinde ya da kanunda istenilen bilgileri kapsayacak doğru bir şekilde yapılmaması;

c) Vergi kanunlarında yazılı bildirmelerin zamanında yapılmamış olması (işe başlamayı bildirmek hariç),

d) Vergi karnesinin süresinin sonundan başlayarak 15 gün geçtiği halde alınmamış olması;

e) Onanması zorunlu olan defterlerden herhangi birinin onama işleminin, süresinin sonundan başlayarak bir ay içinde yaptırılmış olması;

f) Vergi bildirgeleri, bildirimler, evrak ve belgelerin kanunen belli şekli ve içeriği ve ekleri ile bunlarla ilgili olarak yapılan diğer düzenlemelere ilişkin hükümlere uyulmamış olması;

g) Hesap ya da işlemlerin doğruluk ya da açıklığını bozmamak koşuluyla birtakım evrak ve belgelerin bulunmaması ya da gösterilmemesi (verilmemesi) 'dir.

Kanunun 353.maddesinde özel usulsüzlük ve cezaları düzenlenmiştir.

Fatura ve benzeri evrak vermeyen ve almayanlara, para cezası olarak, özel usulsüzlük cezası kesilir. Bir takvim yılı içinde üç kez özel usulsüzlük cezası alan yükümlülerin işyeri Maliye ve Gümrük Bakanlığının kararıyla bir haftaya kadar kapatılabilir. Özel usulsüzlük cezasını gerektiren konular (fatura, gider pusulası ve müstahsil makbuzu, serbest meslek makbuzu vermemek ve almamak; sevk irsaliyesi, taşıma irsaliyesi, yolcu listesi ve müşteri listesi kullanmamak, irsaliye ve yolcu listesini taşıtta bulundurmamak; Bakanlıkça düzenlenmesi ve bulundurulması istenen belgeleri düzenlememek, kullanmamak, bulundurmamak ya da gerçeğe aykırı olarak düzenlemek; günlük kasa defteri, günlük perakende satış ve hasılat defteri, serbest meslek kazanç defteri tutmamak, işyerinde bulundurmamak, yetkililere istenildiğinde göstermemek, levha bulundurması ya da asması gerektiği halde bulundurmamak ya da asmamak) gibi konulardır.

Evrak ve belgelerdeki pulları iptal etmeyenlere de usulsüzlük cezası verilir.

Konumuzun başında kaçakçılık suçunun tanımı yapılmış ve bu suça ilişkin olarak Kanunun 344.maddesi içeriği açıklanmıştı.

Kaçakçılık suçuna, vergi cezasından başka hapis cezası ve verilen hapis cezası süresince ticaret, sanat ve meslekten yoksunluk cezası verilir (Madde-359). Ayrıca durumun masrafı hükümlüden alınarak gazeteyle ilânına da hükmedilir.

358.madde de kaçakçılığa teşebbüs suçunu içermektedir. Bir hesap dönemi içinde ayrı tarihlerde en az iki kez fatura, sevk irsaliyesi, gider pusulası, müstahsil makbuzu, serbest meslek makbuzu, taşıma irsaliyesi, yolcu listesi, günlük müşteri listesi düzenlememek, belgesiz malları verginin tarhından önce elinde bulundurmak, Maliye ve Gümrük Bakanlığının yönetmeliklerine uymamak, Bakanlıkça ya da Defterdarlıkça izin verilmediği halde, izin almış gibi tutulması

ya da düzenlenmesi zorunlu belgeleri basmak ve bu belgeleri kullanmak kaçakçılığa teşebbüs olarak kabul edilir.

Kaçakçılığa teşebbüsün cezası 360.maddede belirlenmiştir. Kaçakçılığa teşebbüs edenlere hapis cezası ve verilen hapis cezası süresi kadar ticaret, sanat ve meslekten yasaklılık cezası verilir; ayrıca masraf hükümlüden sonra alınmak üzere gazeteyle, gazete çıkmayan yerlerde de başka araçlarla hüküm ilân olunur.

Kendilerine özel usulsüzlük cezası kesilmesine rağmen yetkililere bilgi vermeyenlere, Maliye ve Gümrük Bakanlığının koyduğu usul ve esaslara uymayanlara, vergi dairesine ölüm olaylarını ve intikalleri bildirmeyenlere, bunların yine yerine getirilmemesi durumunda, yetkili mercilerce yeniden süre belli edilerek bu zorunlulukların yerine getirilmesi kendilerine tebliğ olunur. Yeniden belli edilen süre içinde bu zorunlulukları yerine getirmeyenler hakkında hapis cezası hükmedilir.

Vergi Usul Kanunu gereğince yükümlülerin vergi kanunlarının uygulanmasıyla ilgili hesap, yazı ve başka özel işlerini yapmaları yasak edilen memurlardan bu yasağa aykırı davranışta bulunanlar, görevlerini kötüye kullanmaları nedeniyle Türk Ceza Kanununun 240.maddesi uyarınca hapis ve ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ayrıca, memuriyetten süreli ya da temelli olarak yoksun kılınırlar.

Soruler:

1. Mevduat, hisse ve hisse senedini tanımlayınız.
2. Vade, vadeli hesap, vadeli mevduat, faiz ve kredi deyimlerinin anlamlarını açıklayınız.
3. Banka yönetim kurulu başkan ve üyelerinin Bankalar Kanununun 28,29 ve 30.maddeleri uyarınca uymak zorunluluğunda oldukları kurallar nelerdir?
4. Kefalet, kefalet mektubu, teminat mektubu ve bilanço terimlerini açıklayınız
5. Bankalar Kanununa aykırı davranılması durumlarında suç işleyenlere (failere) ya da zorunluluklara uymayanlara hangi cezalar uygulanır?
6. Basın Kanununa göre basımcı ve yayıncıların uymak zorunda oldukları hükümleri genel olarak belirtiniz.
7. Süreli bir yayında gerçeğe aykırı bir yayım yapılması durumunda cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasına ilişkin yöntemi açıklayınız.

8. Basın Kanununa göre hangi suçlara ilişkin haber ve yazıların yayınlanması durumunda suçtan zarar görenlerin (mağdurların) kimliklerinin açıklanması ve resimlerinin yayınlanması yasaktır?

9. Çek Kanununa göre, çek düzenlenirken şekil yönünden hangi öğeleri kapsamalıdır?

10. Bankanın kendisine ibraz edilen çeki ödemesi hangi koşullarda gerçekleşir?

11. Kambiyo, nukut, esham, tahvil terimlerini açıklayınız.

12. Çekin ibraz sürelerini belirtiniz.

13. Çek Kanununun tanıdığı düzeltme hakkı nedir? Yapılacak işlemler nelerdir?

14. Çek türlerini yazınız.

15. Çevre Kanununa göre çevre korunmasına ilişkin önlemler ve yasaklar nelerdir?

16. Dernekler Kanununa göre izin almaksızın kimler dernek kurabilir? Kimler dernek kuramazlar?

17. Dernekler Kanununa göre dernek kurmada uyulması gereken yasaklar ve yükümlülükler nelerdir? Derneklerin fesih nedenlerini belirtiniz.

18. Dernekler Kanununa göre dernekler hangi çalışmalarıyla ilgili izin almak zorundadırlar? Dernek merkez ve şubelerinde bulundurulması yasak aletler ve maddeler nelerdir? Öğrenci dernekleri hangi amaçlarla kurulurlar?

19. Devlet İhale Kanunu hangi idarelerce hangi konularda uygulanır? Mülkiyetten gayri aynî hakları (irtifak hakkı, intifa hakkı, inşaat hakkı, sükna hakkı ve geçit hakkını) tanımlayınız.

20. Devlet İhale Kanununa göre ilgililerin sorumlulukları nelerdir? genel olarak açıklayınız.

21. İş Kanununa göre işveren ve işveren vekilleri hangi yükünlülükleri yerine getirmemeleri durumunda haklarında cezasal yaptırımlar uygulanır? Genel olarak yazınız.

22. Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanuna göre hangi eylemler kaçakçılık suçunu oluşturur? Genel olarak açıklayınız.

23. Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, hangi teşekkülleri ve kuruluşları kapsar? Kamu İktisadi Kuruluşunu tanımlayınız. İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT) Kamu İktisadi Kuruluşları (KİK) hangi teşekkül ve kuruluşlardır? Örnek veriniz.

24. Kooperatifler Kanununa göre bu kanunda yer alan ve cezasal yaptırımları gerektiren yasakları ve yükünlülükleri belirtiniz.

25. Markalar Kanununa göre "Marka"yı tanımlayınız. Tescil edilecek markalar kaç çeşittir?

26. "Marka"ların tescil edilebilmesi için biçim, içerik, ana öğeleri ve bütünü bakımından ne gibi özellikleri bulunmalıdır?

27. Matbaalar Kanunundaki cezasal sonuçlar doğuran yükümlülükleri ve yasakları belirtiniz.

28. Mesleki nitelikteki kuruluşlar hangi kuruluşlardır? Genel olarak açıklayınız.

29. Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin amacını belirtiniz. Ödünç para verenlerin (ikrazatçıların) yükümlülükleri ve sorumlulukları nelerdir? Tefeci kime denir? Tefecilere uygulanacak cezai yaptırımı açıklayınız.

30. Ölçüler Kanununun içerdiği konuları ve ölçü aletleriyle muayene yöntemlerini ve ayarı bozuk ölçü ve tartı aletlerine ilişkin olarak uygulanacak cezai yaptırımları belirtiniz.

31. Pazarlıksız Satış Mecburiyetine Dair Kanun'un içeriğine ilişkin genel bir açıklama yapınız.

32. Sanayi işletmeleri terimini açıklayınız. Sanayi işletmelerinin sanayi siciline yazılmak üzere verecekleri bildirgelerin içeriği ve cezai yaptırımlar konularını açıklayınız.

33. Sendikalar Kanunu'nun amacı nedir? Hizmet akdini tanımlayınız. Kimler işçi sayılırlar?

34. İşçi ve İşveren Sendikalarına kimler üye olamazlar ve sendika kuramazlar?

35. Sendika ve konfederasyonların uymak zorunluluğunda oldukları yasaklar ve bunların yaptırımları nelerdir?

36. Sermaye Piyasası Kanununu'nun konusu nedir? Bu kanuna ilişkin yaptırımlar nelerdir?

37. Sermaye Piyasası Kanununa göre aracı kurumların işlevi nedir? Aracı kurumlara izin verilmesinin koşulları nelerdir?

38. Seyahat acentalarının gördükleri hizmetleri ve bu hizmetlere göre kaç gurupta toplandıklarını ve bu grupların uğraşlarını belirtiniz.

39. Seyahat acentalarının sahiplerinde, yönetim kurulu üyelerinde ve yetkili yöneticilerinde aranan nitelikler nelerdir?

40. Seyahat Acentaları Birliğinin kuruluş amacını ve görevlerini belirtiniz.

41. Sosyal Sigortalar Kanunu'nun konusunu açıklayınız. Kimler sigortalı sayılırlar? İşveren kime denir? İşverenin yükümlülükleri nelerdir? Yükümlülüklerini yerine getirmeyen işverene uygulanacak cezai yaptırımı belirtiniz.

42. Ticaret Sicili'nin ve ticari işletmenin niteliğini, Ticaret Sicili'ne tescil işlemini ve tescilin koşullarını, hangi kuruluşların ticarethane sayıldığını açıklayınız.

43. Taciri tanımlayınız. Hangi kuruluşlar ve oluşumlar tacir sayılırlar? Tacirlerin yükümlülükleri nelerdir? Sicil memurunun görevlerini belirtiniz.

44. Ticaret ünvanı nedir? Kullanılmasına ilişkin yöntemlerle, bu yöntemlere uygun davranılmaması durumunda uygulanacak cezasal yaptırımlar nelerdir?

45. Ticarette Taşşişin Men'i ve İhracatın Murakabesi ve Korunması Hakkında Kanunun hükümete tanıdığı yetkiler nelerdir? Denetim konusunda görevlendirilenlerin görevlerini ve denetimle ilgili cezasal yaptırımları açıklayınız.

46. Ticari işletme rehni sözleşmesi hangi kuruluşlar ve kişiler arasında yapılır? Hangi öğeleri kapsar? Düzenleme ve tescil yöntemini belirtiniz. Ticari işletme sahibinin cezasal yaptırımı gerektiren eylemlerini ve sonuçlarını açıklayınız.

47. Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun amacını belirtiniz. Toplu iş sözleşmesi nedir? Grev ve Lokavt'ı tanımlayınız.

48. Hangi işlerde ve işyerlerinde grev ve lokavt yapılamaz?

49. Yasal grev ve lokavtın hizmet bağıtlarına etkisi nedir? Genel olarak hangi eylemler cezasal yaptırımları gerektirir?

50. Turizmi Teşvik Kanununun amacını ve Turizm Bakanlığının turizm işletmeleri üzerindeki denetim ve yetkilerini açıklayınız.

51. Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanuna göre Bakanlar Kurulunun yetkileri nelerdir? Bakanlar Kurulu kararlarına aykırı davranışlarla, bu davranışların cezasal yaptırımlarını belirtiniz.

52. Kambiyo, nukut, esham ve tahvil terimlerini açıklayınız.

53. Türk Ticaret Kanunundaki şirket türlerini yazınız ve ayrı ayrı tanımlayınız.

54. Türk Ticaret Kanununa göre senet türlerini belirtiniz ve tanımlayınız.

55. Kambiyo senetleri olan poliçe, bono ve çek'i tanımlayınız; öğelerini açıklayınız.

56. Haksız rekabet nedir? Ekonomik rekabette iyi niyet kurallarına aykırı davranışlar nelerdir? Haksız rekabete ilişkin cezai ve hukuki sorumlulukları açıklayınız.

57. Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu hangi amacı içermektedir? Kanunun yasaklayıcı hükümleri ve yaptırımları nelerdir?

58. Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun yaptırıma bağladığı suçları belirtiniz. Bu kanunun hükümlerine aykırı olarak manevi haklara ve mali haklara karşı işlenen eylemler nelerdir?

59. Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanununda geçen eser, denetim, film, video, ses taşıyıcısı, bandrol, yapımcı, işletmeci deyimlerini ayrı ayrı açıklayınız.

60. Vergi Usul Kanunu hükümlerinin uygulama alanını belirtiniz. Devletin gelir kaynaklarını sayınız.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

61. Vergiyi tanımlayınız. Verginin öğelerini belirtiniz.

62. Vergi, çeşitleri bakımından kaç bölüme ayrılır? Ayrı ayrı açıklayınız.

63. Vergi cezalarının niteliği ve amacı nedir?

64. Vergi kaçakçılığı ve kaçakçılığa teşebbüs, ağır kusur, kusur, 1.ve 2.derecede usulsüzlükler ve özel usulsüzlük konularını ve uygulanacak yaptırımları ayrıntılı bir biçimde açıklayınız.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ 1883

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ 1883

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

GERİ GETİRİLECEĞİ TARİH

~~09 NİS 2008~~

16 NİS 2009

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ 1883